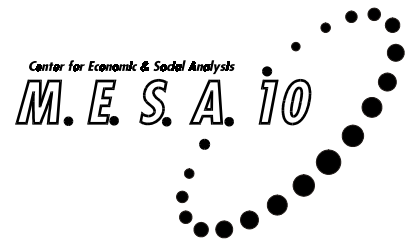

M.E.S.A. 10
Centrum pre ekonomické
a sociálne analýzy

Táto publikácia vyšla s láskavou podporou Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation.

od spoločného k súkromnému

10 ROKOV PRIVATIZÁCIE NA SLOVENSKU

Autori:

Jana Červenáková
Marek Jakoby
Miroslav Kňažko
Dagmar Liďáková
Peter Pažitný
Oľga Reptová
Martin Strieborný
Emília Sičáková
Martin Valentovič

Editori:

Viktor Nižňanský
Oľga Reptová

M.E.S.A. 10 – Centrum pre ekonomické a sociálne analýzy, Bratislava 1999

© M.E.S.A. 10 – Centrum pre ekonomické a sociálne analýzy, Bratislava 1999
ISBN 80–968293–0–0

OBSAH

ÚVOD **9**

Martin Valentovič
1. EKONOMICKÁ REFORMA V ČSFR **13**
1.1. Trhová ekonomika verzus predchádzajúci systém, filozofia a problémy prechodu 13
1.2. Alternatívne prístupy k scenáru prechodu k trhovej ekonomike (šoková terapia verzus gradualistický model) 14
1.3. Diskusia a uplatňovaná reforma v ČSFR 15
1.4. Miesto a zhodnotenie privatizácie v transformačnom procese 16

Oľga Reptová
2. LEGISLATÍVNY RÁMEC PRIVATIZAČNÉHO PROCESU **19**
2.1. Reštitúcie 19
2.2. Privatizácia 20
2.2.1. Malá privatizácia 20
2.2.2. Veľká privatizácia 21

Oľga Reptová
3. MALÁ PRIVATIZÁCIA **27**
3.1. Charakteristika 27
3.2. Verejná dražba 27
3.3. Komisia pre privatizáciu národného majetku 28
3.4. Postup účastníka v dražbe 28
3.5. Časový priebeh a výsledky 28

Oľga Reptová, Martin Valentovič
4. VEĽKÁ PRIVATIZÁCIA **33**
4.1. Charakteristika 33
4.2. Metódy privatizácie 33
4.2.1. Štandardné metódy 33
4.2.2. Neštandardná metóda 34
4.3. Privatizačný projekt 35
4.4. Prvá vlna privatizácie 35
4.4.1. Zásady pre zostavenie zoznamov podnikov určených pre privatizáciu 35
4.4.2. Časový priebeh a výsledky 36
4.4.3. Kupónová privatizácia 38

4.5. Druhá vlna privatizácie 41
4.6. Nápravy privatizačných prechmatov 44
4.7. Výhľad privatizácie na rok 2000 45
4.8. Štatistika 46
4.9. Likvidácie štátnych podnikov 47
4.10. Repoobchody 48

Marek Jakoby
5. DÔSLEDKY ZRUŠENIA KUPÓNOVEJ PRIVATIZÁCIE A JEJ NAHRADENIE DLHOPISOVOU METÓDOU 51
5.1. Chronológia vzniku, presadenia a podstata tzv. dlhopisovej metódy 51
5.2. Rozdiely medzi kupónovou a dlhopisovou metódou z hľadiska transparentnosti, objektivity a rovnosti šancí 53
5.3. Dôsledky pre radových občanov 54
5.4. Dôsledky pre kapitálový trh a jeho subjekty 55

Jana Červenáková
6. FOND NÁRODNÉHO MAJETKU SR 61
6.1. Vznika a jeho pôsobenie v procese privatizácie 61
6.2. Orgány FNM SR a jeho kompetencie 62
6.3. Nadobudnutie majetku FNM SR a nakladanie s ním 63
6. 4. Likvidita FNM SR 65

Peter Pažitný
7. PRIVATIZÁCIA ŠTÁTNYCH MONOPOLOV 67
7.1. Legislatívne vymedzenie privatizácie prirodzených monopolov 67
7.1.1. Rok 1995 – Zákon o strategických podnikoch 67
7.1.2. Rok 1996 – Prirodzený monopol 68
7.1.3. Rok 1998 – Návrh ústavného zákona o zabezpečení záujmov štátu v odvetviach energetiky a plynárenstve 68
7.1.4. Rok 1998 – Referendum o neprivatizovaní strategických energetických a plynárenských podnikov 68
7.1.5. Rok 1999 – Referendum o neprivatizácii 70
7.1.6. Rok 1999 – Novela zákona č 92/1991 Zb. zo 16. 9. 1999 70
7.1.7. Zákon o veľkej privatizácii má svoju dvadsiatu druhú novelu 71
7.2. Politická nevôľa privatizácie štátnych monopolov 72
7.2.1. Moc ovplyvňovať tok finančných prostriedkov, čo spôsobovalo nadmerné odčerpávanie zdrojov 73
7.2.2. Moc politicky odmeňovať, ktorá znižovala úroveň správy podnikov 74
7.2.3. Moc financovať politické strany 75
7.2.4. Moc presadiť prirodzené monopoly ako nástroj hospodárskej politiky na dosahovanie pseudo-strategických záujmov štátu 75
7.2.5. Moc podporovať súkromné subjekty, ktorá sa prejavila v tunelovaní štátnych monopolov 76
7.3. Rizikové faktory privatizácie 77
7.3.1. Pripravenosť prirodzených monopolov na privatizáciu 77
7.3.2. Privatizácia – víťazstvo politiky 77
7.3.3. Z privatizácie prirodzených monopolov môžeme získať až cca 266 mld. Sk 80
7.3.4. Forma odštátnenia a nakladanie s príjmami 81
Príloha 1: Charakteristika jednotlivých podnikov, ktoré majú charakter prirodzeného monopolu 82
Slovenské elektrárne 82
Západoslovenské energetické závody 82
Stredoslovenské energetické závody 82
Východoslovenské energetické závody 84

Slovenský plynárenský priemysel ... 84
Transpetrol ... 84
Slovenská pošta ... 85
Slovenské telekomunikácie ... 85
ŽSR ... 85
Príloha 2: Regulácia monopolov ... 86
Rok 1992 ... 86
Rok 1999 ... 87

Miroslav Kňažko
8. PRIVATIZÁCIA BÁNK ... 89
8.1. Banková sústava SR od roku 1989 ... 89
8.2. Privatizácia bánk ... 89
8.2.1. Kauza Slovenská poisťovňa (1.) ... 90
8.2.2. Kauza IRB ... 90
8.2.3. Kauza Poštová banka ... 91
8.3. Ďalší vývoj privatizácie bánk ... 92
8.3.1. Kauza Slovenská Poisťovňa (2.) ... 92
8.3.2. Všeobecná úverová banka a Slovenská sporiteľňa ... 93
8.4. Súčasný stav a možné východiská ... 93

Miroslav Kňažko
9. PRIVATIZÁCIA MAJETKU MIEST A OBCÍ ... 95
9.1. Legislatívny rámec pôsobenia miest a obcí ... 95
9.2. Financovanie obcí ... 95
9.2.1. Prečo obce predávajú majetok ... 96
9.2.2. Prečo sa obce uchádzajú o privatizáciu majetku ... 96
9.3. Majetok miest a obcí ... 97
9.4. Privatizácia majetku ... 98
9.4.1. Zloženie obecných a mestských zastupiteľstiev ... 98
9.4.2. Existencia, resp. neexistencia predstavy o fungovaní obce z hľadiska vlastného podnikania, alebo vytvárania podmienok na podnikanie pre podnikateľské subjekty ... 99
9.4.3. Veľkosť, hodnota a forma majetku vhodného na privatizáciu ... 99
9.4.4. Ekonomická situácia konkrétnych obcí ... 101
9.4.5. Celkové ekonomické podmienky fungovania samospráv ... 101
9.4.6. Skryté formy privatizácie majetku miest a obcí ... 102
9.5. Reforma verejnej správy – nové kompetencie, nový majetkok ... 103

Emília Sičáková
10. NETRANSPARENTNOSŤ A KORUPCIA V PRIVATIZAČNOM PROCESE ... 105
10.1. Korupcia pred predajom majetku ... 108
10.2. Korupcia v procese rozhodovania o pridelení majetku ... 108
10.2.1. Metóda privatizácie a kontrolné mechanizmy ... 108
10.2.2. Existencia doplňujúcich právnych noriem ... 111
10.3. Poprivatizačná korupcia ... 111

Martin Strieborný
11. PROCES PRIVATIZÁCIE V ŠTÁTOCH STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY ... 113
11.1. Maďarsko ... 113
11.2. Poľsko ... 115

11.3. Rusko ... 117
11.4. Česká republika ... 121
11.5. Východné nemecko ... 123

PRÍLOHA 1: PRIVATIZAČNÉ KAUZY (M.E.S.A.10) ... 129
Kauza Baňa Záhorie ... 129
Kauza Biotika Slovenská Ľubča ... 130
Kauza Colorin ... 130
Kauza DMD Holding ... 131
Kauza privatizácie hotelov vo Vysokých tatrách ... 132
Kauza JCP Štúrovo ... 133
Kauza kúpele Sliač a Kováčová ... 134
Kauza Nafta Gbely ... 135
Kauza NAD Trenčín ... 137
Kauza privatizácie 51 % akcií Nováckych chemických závodov, a.s.,
v prospech spoločnosti INEKON ... 138
Kauza PNS ... 140
Kauza PSIS ... 141
Kauza Selekt Bučany ... 142
Kauza Slovenská poisťovňa ... 142
Kauza Slovenské liečebné kúpele Piešťany ... 143
Kauza Slovnaft ... 144
Kauza Transpetrol ... 145
Kauza VSŽ A IRB ... 146
Kauza ZSNP ... 150

PRÍLOHA 2: KRONIKA PROCESU (M.E.S.A.10) ... 151

PRÍLOHA 3: KTO ČO POVEDAL (DAGMAR LIĎÁKOVÁ) ... L57

REGISTER TABULIEK A GRAFOV ... 163

ÚVOD

Privatizácia patrí medzi najzložitejšie, najsledovanejšie a najkontroverznejšie procesy zmeny spoločenského systému vo všetkých postkomunistických krajinách. Privatizácia na Slovensku, a najmä šanca bez práce zbohatnúť, významným spôsobom ovplyvnila proces zmien v spoločnosti. Podľa niektorých analytikov mala možnosť privatizácie vplyv aj na urýchlený proces rozdelenia ČSFR.

Vzhľadom na kontroverznosť celého procesu a priebehu privatizácie sme sa v tejto publikácii snažili zmapovať a predostrieť verejnosti priebeh privatizácie v čo najucelenejšej podobe, t. j. od jeho začiatku v roku 1990 až po súčasnosť. Ide o súhrn faktov, analýz, názorov a východísk tak, ako ich vnímajú autori jednotlivých kapitol.

Sme si vedomí, že nebolo možné postihnúť v jednej publikácii všetko tak, ako to bolo v skutočnosti a ako sme si na počiatku predstavovali. Príprava publikácie nebola jednoduchá, aj keď veľa vecí, ktoré v nej nájdete, bolo už publikovaných. Mnohé však ešte dlho, možno aj navždy, ostanú zahalené rúškom tajomstva; určite nie náhodou. Ale aj to patrí k takýmto ojedinelým spoločenským zmenám, aké sa udiali v bývalom Československu a následne na Slovensku.

Prvotná myšlienka zachytiť a zosumarizovať proces privatizácie ako literatúru faktu vznikla pri stretnutí ľudí, ktorým vývoj privatizácie na Slovensku nebol ľahostajný. Bolo to v marci 1998 v bratislavskej reštaurácii Červený rak.

Autori predkladaného diela sú pracovníci občianskeho združenia M. E. S. A. 10 – Centra pre ekonomické a sociálne analýzy, s výnimkou jednej externej spolupracovníčky z Centra pre hospodársky rozvoj. K definitívnej podobe publikácie však prispela aj nezištná ochota priateľov – bývalých či súčasných spolupracovníkov – poskytnúť cenné rady, pripomienky a odporúčania. Bez ich pomoci by knižka neuzrela svetlo sveta, a preto im len stručne chceme povedať, „ďakujeme“. Uvádzame ich v abecednom poradí: Jozef Dančo, Simona Bubánová–Tauchmannová, Vladimír Dvořáček, Michal Horváth, Eugen Jurzyca, Ján Kelo, Mária Kolaříková, Ivan Mikloš, Eva Orná, Juraj Stern, ako aj ostatní nemenovaní pracovníci inštitúcií, najmä FNM SR a MSPNM SR, ktorí nám poskytli potrebné materiály a informácie.

* * *

Privatizácia tvorí jeden z hlavných pilierov ekonomickej reformy, o čom svedčí obsah prvej kapitoly **Ekonomická reforma v ČSFR**. *Jej začiatok tvorí rekapitulácia základných rozdielov „socialistického“, ako aj „kapitalistického“ spoločenského systému. Vychádzajúc z uvedeného, autor poukazuje na zložitosť transformačného procesu a vysvetľuje vysoký rast cenovej hladiny a pokles produkcie na jeho začiatku. Frustrované obyvateľstvo, ktoré očakávalo od transformačného procesu rýchlu a bezbolestnú prosperitu, v mnohých prípadoch začalo odmietať radikálny prístup, čím legitimizovalo gradualistickú koncepciu ekonomickej reformy. Záver kapitoly je venovaný miestu privatizácie v transformačnom procese. Pri hodnotení autor dáva do kontrastu rýchlosť privatizácie ako hlavnú požiadavku a následné podcenenie jej inštitucionálneho rámca.*

Predmetom ďalšej kapitoly **Legislatívny rámec privatizačného procesu** *sú fakty a genéza jednotlivých základných zákonov, ktoré ohraničujú proces privatizácie, proces reštitúcií, ako aj súvisiacich predpisov.*

V kapitole **Malá privatizácia** *je charakteristika tejto časti privatizácie a zaoberá sa jej najdôležitejšími inštitútmi, ako verejná dražba, komisia pre privatizáciu národného majetku, ako aj postupom účastníka v dražbe s dôrazom na časový priebeh a výsledky, ako aj na použitie prostriedkov získaných z malej privatizácie.*

Všeobecnou charakteristikou najdôležitejšej časti privatizácie s ohľadom na jednotlivé metódy, etapy, ako aj kupónovú privatizáciu, sa zaoberá kapitola **Veľká privatizácia***, v ktorej bol zámer analyzovať uvedený proces. Časť „Štatistika" pojednáva o výsledkoch a v ďalších častiach poukazuje na nové metódy nadobúdania majetku, ktorými sa stali likvidácia a repoobchody. Načrtáva aj stav v náprave privatizačných chýb v roku 1999 a naznačuje výhľad do roku 2000.*

Kapitola **Dôsledky zrušenia kupónovej privatizácie a jej nahradenie dlhopisovou metódou** *oboznamuje čitateľa s chronológiou vzniku a realizácie tzv. dlhopisovej metódy privatizácie. Autor prináša jej základné charakteristiky a vývoj relevantnej legislatívy, ako aj spôsoby nakladania s dlhopisom FNM a vývoj obchodovania s ním na trhu cenných papierov. Poukazuje zároveň na dôsledky nahradenia pôvodnej koncepcie kupónovej privatizácie dlhopismi pre občanov, ako aj na kapitálový trh, resp. jeho subjekty. Všíma si tiež riziko nepreplatenia dlhopisov zo strany fondu a hodnotí možné varianty riešenia.*

Ďalšia kapitola – **Fond národného majetku SR** *– rozoberá zmeny legislatívneho postavenia FNM SR v procese privatizácie, vzťah FNM SR k vláde SR a NR SR, vnútornú štruktúru, kompetencie a vzájomné vzťahy orgánov fondu. V ďalšej časti sa zaoberá postupom FNM SR pri nakladaní s majetkom štátu v procese privatizácie, dosiahnutými hospodárskymi výsledkami FNM SR za roky 1992 až 1998, aktuálnou likviditou FNM SR v roku 1999 a finančnými východiskami pre najbližšie obdobie.*

Kapitola pod názvom **Privatizácia štátnych monopolov** *v prvej časti opisuje legislatívny vývoj vymedzenia pojmu prirodzený monopol a genézu možností privatizácie štátom vlastnených monopolov. Ťažiskom druhej, analytickej časti sú príčiny eminentného záujmu štátu na vlastníctve prirodzených monopolov. Záverečná časť sa zaoberá možnosťami deetatizácie štátnych monopolov, opisuje riziká spojené s ich odštátnením a snaží sa vyčísliť objem finančných prostriedkov, ktoré možno privatizáciou získať. Taktiež sa zaoberá potenciálnymi možnosťami použitia príjmov z privatizácie týchto monopolov.*

Autor v kapitole **Privatizácia bánk** *na začiatok uvádza stručnú genézu bankovej sústavy SR od roku 1989. Následne rozoberá samotnú privatizáciu bankových inštitúcií s dôrazom na najväčšie privatizačné kauzy v tomto odvetví (IRB, Slovenská poisťovňa, Poštová banka), ako aj ďalšie pokusy o pokračovanie privatizácie. Na záver analyzuje súčasný nelichotivý stav bankovej sféry a prípadné východiská z neho.*

To, že aj mestá a obce zaberajú v procese privatizácie dôležitú úlohu, dokazuje kapitola **Privatizácia majetku miest a obcí***. Úvodom približuje legislatívne prostredie, v ktorom sa samosprávy na Slovensku pohybujú. Analyzuje systém financovania miest a obcí a najväčšie problémy s ním spojené. Skúma príčiny predaja obecného majetku i snáh o nadobudnutie nového. Nasleduje sumarizácia majetku samospráv a spôsobov jeho nadobudnutia. Osobitnú pozornosť venuje samotnej privatizácii tohto majetku a najdôležitejším momentom, ktoré ju ovplyvňovali a ovplyvňujú. Na záver uvádza nové možnosti, ktoré sa samosprávam ponúkajú v súvislosti s pripravovanou reformou verejnej správy na Slovensku*

Základným cieľom kapitoly **Netransparentnosť a korupcia v transformačnom procese** *je poukázať na dopady, ktoré spôsobuje netransparentný proces privatizácie na celkový inštitucionálny rámec ekonomiky s dôrazom na pokles morálky a rast korupcie. Zároveň sa autorka pokúsila analyzovať prostredie – neformálne a formálne pravidlá procesu privatizácie, ktoré ovplyvnili veľkosť korupcie v jednotlivých fázach privatizačného procesu, t. j. korupciu pred predajom majetku, korupciu v procese rozhodovania o pridelení majetku a korupciu po predaji majetku.*

V kapitole **Proces privatizácie v štátoch strednej a východnej Európy** *predkladáme charakteristiku privatizačného procesu v Maďarsku, Poľsku, Ruskej federácii, Českej republike a v bývalej NDR. Pri výbere konkrétnych štátov sme sa sústredili na krajiny strednej Európy, ktoré majú z postkomunistických krajín k Slovenskej republike najbližšie z hľadiska spoločensko-politických tradícií a stupňa hospodárskej vyspelosti. Určitú výnimku tvorí v tomto smere Rusko, ktoré bolo do výberu zaradené z dôvodu svojho stále významného postavenia v svetovej politike aj ekonomike. Vzhľadom na obmedzený rozsah, ktorý bol k dispozícii, nejde samozrejme o hlbšiu analýzu privatizačného procesu vo vybraných štátoch. Cieľom kapitoly je skôr poukázať na celkovú stratégiu, hlavné priority a konkrétne privatizačné metódy aplikované v príslušnej krajine. Autorovou snahou tiež bolo poukázať na tie stránky transformácie vlastníctva, ktoré boli pre danú krajinu typické a v ktorých sa odlišovala od ostatných tranzitívnych ekonomík*

Rekapituláciu a vývoj najdôležitejších **privatizačných káuz** *v abecednom poradí sme sa rozhodli publikovať ako prílohu 1. Sú spracované na základe monitoringu dennej tlače najvýznamnejších časopisov a periodík. Po nej nasleduje časová sumarizácia najdôležitejších udalostí pod názvom* **kronika privatizačného procesu***, ako aj stručné zachytenie toho,* **kto, čo** *na margo privatizácie* **povedal***.*

Keďže v takejto ucelenej podobe proces privatizácie na Slovensku doposiaľ publikovaný ešte nebol a napriek tomu, že si uvedomujeme určité zjednodušenie jeho podania, veríme, že Vás naša nová publikácia zaujme.

Bratislava, 3. decembra 1999

Viktor Nižňanský a Oľga Reptová
editori

Poďakovanie
M. E. S. A. 10 ďakuje Nadácii občianskej spoločnosti – Open Society Foundation za podporu pri vydaní tejto publikácie.

1. Ekonomická reforma v ČSFR

Martin Valentovič

Koniec osemdesiatych rokov 20. storočia bol poznamenaný prevratnými zmenami, keď sa dovtedy obávaný komunistický systém zrútil a na jeho troskách začali pomaly klíčiť zárodky demokratických štátov. Toto obdobie bolo poznamenané veľkou dávkou verejného nadšenia a optimizmu v očakávaní rýchleho nástupu prosperity príznačnej pre kapitalistické štáty. Ostalo už len prekonať transformačné obdobie prechodu od jedného spoločensko-ekonomického systému k druhému, úplne opačnému. Novovytvorené vlády jednotlivých štátov začali preto spúšťať svoje ekonomické reformy.

Veľmi rýchlo sa však ukázalo, že postkomunistická transformácia je oveľa náročnejšia, ako si aj tí najpesimistickejší štátnici a intelektuáli dokázali predstaviť. Aj keď komunistický hierarchický systém padol zo dňa na deň, na dôsledné prebudovanie právneho, ekonomického, psychologického a morálneho systému v danom spoločenstve je potrebný dlhý čas. Prechodné obdobie poloanarchie umožnilo nielen neracionálne správanie, ale aj masové rozkrádanie a nekontrolovateľné zadlžovanie štátnych či novo sprivatizovaných podnikov. Pre toto obdobie bol charakteristický nepredvídaný hospodársky pokles, navyše umocnený úspornou menovou politikou zameranou na zmiernenie inflácie, ktorá bola po nastolení makroekonomickej rovnováhy nevyhnutná – ako výsledok nahromadených vynútených úspor obyvateľstva z predchádzajúceho režimu.

Rýchly nástup frustrácie u väčšiny jednoduchého obyvateľstva, ktoré očakáva rýchlu a hlavne bez námahy dosiahnuteľnú prosperitu, je teda pochopiteľný. Takéto obyvateľstvo ľahko podlieha manipulácii a demagógii, ktoré šikovne využívajú najmä tí jednotlivci, ktorým na budúcej prosperite krajiny záleží najmenej. Dochádza k odklonu od pôvodne zamýšľaných radikálnych transformačných koncepcií a k ich brzdeniu, k odkladaniu bolestivých, ale nevyhnutných opatrení, k opätovnému zadlžovaniu sa na úkor budúcnosti, alebo k zneužívaniu najcitlivejšieho a najkontroverznejšieho transformačného piliera – privatizácie.

Táto kapitola sa zaoberá fenoménom transformácie so zameraním na ekonomickú reformu v bývalom Československu.

1.1. TRHOVÁ EKONOMIKA VERZUS PREDCHÁDZAJÚCI SYSTÉM, FILOZOFIA A PROBLÉMY PRECHODU

Ekonomický systém komunistických krajín sovietskeho typu možno charakterizovať pomocou nasledujúcich charakteristík:

- vedúca, totalitná úloha komunistickej strany,
- vysoká prevaha štátneho vlastníctva,
- prevaha byrokratickej koordinácie nad trhovou a vertikálnej koordinácie nad horizontálnou,
- makroekonomická nerovnováha (nedostatková ekonomika),
- prevaha mäkkého rozpočtového obmedzenia.

Základnou filozofiou tranzitívnych reforiem je odstránenie uvedených systémových charakteristík, ich prechod na systém, ktorý sa osvedčil v rozvinutých krajinách s trhovou ekonomikou a ktorého hlavné charakteristické znaky sú:

- pluralitný, demokratický stranícky systém,
- prevaha súkromného vlastníctva,
- prevaha trhovej koordinácie nad byrokratickou a horizontálnej nad vertikálnou,
- makroekonomická rovnováha,
- prevaha tvrdého rozpočtového obmedzenia.

Ako sme neskôr mohli byť svedkami, takýto prechod je omnoho komplikovanejší, než sa zdal byť na začiatku. Hlavným dôvodom je obrovský vplyv predchádzajúceho systému, pretrvávajúci v hospodárstve, mentalite a hodnotovom rebríčku obyvateľov. Aj keď z priestorových dôvodov nemožno zachádzať do detailov, poukážeme aspoň na dva faktory demonštrujúce tento vplyv.

Prevaha mäkkého rozpočtového obmedzenia v komunistickom režime znamenala, že v mikroekonomickej sfére neexistoval priamy vzťah medzi získaním zdrojov a ich efektívnym využitím. Či už podnik krachoval, alebo nie, peniaze vždy prišli. Takýto systém mohol byť relatívne stabilný v koexistencii s totalitným systémom jednej strany, vďaka tvrdému administratívnemu obmedzeniu (manažment podnikov bol predsa len obmedzený straníckym dohľadom, ktorý mu nedovoľoval neobmedzene presúvať veľké finančné čiastky vo svoj prospech). To však už prestalo platiť v okamihu, keď komunistická nomenklatúra a s ňou spojená stranícka disciplína prestala existovať. Ekonomika sa dostala do stavu kombinácie mäkkého rozpočtového obmedzenia a mäkkého administratívneho obmedzenia, čo vytvorilo priestor pre tunelovanie a rozkrádanie majetkov štátnych podnikov. V praxi to znamenalo nielen spomínané rozkrádanie a tunelovanie, ale aj masové, nerozvážne a nekontrolovateľné poskytovanie úverov zo strany štátnych bánk, ktoré na Slovensku neskôr vyústilo do celkovej krízy bankového systému. **Podľa názoru autorov tejto publikácie mohla rýchla a rozsiahla privatizácia bánk hneď na začiatku reformného procesu zabrániť uvedenej nepríjemnej skutočnosti**.

V komunistickom ekonomickom systéme pociťoval bežný občan najviac makroekonomickú nerovnováhu (alebo prevahu dopytu nad ponukou) ako dôsledok prevahy byrokratickej koordinácie nad trhovou. Kvalita a kvantita produkcie bola obmedzená. Prebytok peňazí, ktorý vznikal ako dôsledok financovania deficitu verejného sektora, sa preto nemohol prejaviť vo zvýšenej miere inflácie, ktorá bola umelo brzdená, ale vo vynútených úsporách obyvateľstva. Uvedený jav, keď ponuka peňazí prevyšuje dopyt, sa v odbornej terminológii zvykne označovať ako tzv. „menový previs“ (monetary overhang). Jeho dôsledkom bol extrémny nárast inflácie po odstránení prvkov spôsobujúcich nerovnováhu v postkomunistických krajinách odštartovaním reforiem. Cenový nárast by sám osebe nebol problematický, bol však kombinovaný s neočakávane prudkým poklesom produkcie. A tu sa dostávame k východisku teórií, ktoré sa objavili v rôznych ekonomických a politických debatách krátko po spustení reformného procesu, ktoré hospodársky pokles pripisovali reštriktívnej menovej politike uplatňovanej na elimináciu počiatočnej inflácie. Namiesto takejto reštriktívnej menovej politiky uprednostňovali tieto teórie expanzívnu politiku s hlavným argumentom podpory hospodárskeho rastu. V tých prípadoch, keď vlády nepodľahli podobným názorom a pokračovali v peňažnej reštrikcii, bol rast cenovej hladiny ustálený. Na druhej strane tam, kde dochádzalo k uvoľneniu reštrikcie a vlády sa snažili podporiť produkciu zvyšovaním ponuky peňazí, proces dezinflácie sa ukázal omnoho zdĺhavejší.[1]

To sa však už dostávame ku klasifikácii transformačného procesu podľa dvoch základných a protichodných prístupov: pomalý (gradualistický alebo tzv. „čínsky“) model, a rýchly (radikálny model alebo prístup tzv. „šokovej terapie“).

1.2. ALTERNATÍVNE PRÍSTUPY K SCENÁRU PRECHODU K TRHOVEJ EKONOMIKE (ŠOKOVÁ TERAPIA VERZUS GRADUALISTICKÝ MODEL)

Ak by sme chceli bližšie skúmať jednotlivé prístupy k scenáru prechodu k trhovej ekonomike, zistili by sme, že hlavným rozlišovacím faktorom je rýchlosť, akou boli reformy v jednotlivých krajinách uskutočňované. Podľa toho možno alternatívne prístupy rozdeliť do dvoch základných skupín. Prvú tvoria krajiny, ktorých hlavným cieľom bolo nastolenie podmienok tvrdej konkurencie v čo najkratšom čase. Uvedený prístup možno označiť za princíp „šokovej terapie“ a bol široko podporovaný západnými expertmi. Po prvýkrát sa ho podarilo uskutočniť v Poľsku – jeho hlavnými protagonistami boli profesor Harvardskej univerzity J. Sachs a vtedajší poľský vicepremiér a minister financií L. Balcerowicz. Je pravda, že hlavnou slabinou takéhoto radikálneho modelu boli vysoké a najmä podhodnotené sociálne náklady v prvej fáze po uskutočnení „šoku“, čo bolo často neprijateľné pre široké masy obyvateľstva, v dôsledku ich nepripravenosti a následnej frustrácie – ako sme už spomínali, prevažná väčšina obyvateľstva vstupovala do antikomunistických revolúcií v očakávaní rýchlej „západnej“ prosperity, nie z ideologických dôvodov.[2] V mno-

Tabuľka 1
Rýchlosť reformného procesu v postkomunistických krajinách v roku 1996 podľa kumulatívneho indexu liberalizácie (KIL) [4]

Skupina		Krajina
Pokročilé štádium reformy	**(KIL>4)**	Slovinsko*, Poľsko*, Maďarsko, Chorvátsko, Juhoslávia, Macedónsko, Česká republika, Slovenská republika,
Mierne pokročilé štádium reformy	**(2.7<KIL<4)**	Bulharsko, Estónsko*, Litva**, Lotyšsko*, Rumunsko, Albánsko, Mongolsko
Mierne pomalé štádium reformy	**(1.7<KIL<2.7)**	Rusko***, Kirgizsko, Moldavsko, Arménsko, Kazachstan, Gruzínsko
Veľmi pomalé štádium reformy	**(KIL<1.7)**	Uzbekistan*, Bielorusko*, Azerbajdžan, Tadžikistan, Ukrajina, Turkménsko

Zdroj: De Melo, Denizer, Gelb, Svetová banka 1996
* Za roky1989-93, ** Za roky 1989-92, *** Za roky 1989-91

ných prípadoch bola preto využívaná frustrácia antireformne zmýšľajúcimi politikmi a ekonómami, patriacimi do druhej skupiny a presadzujúcimi pomalú, gradualistickú koncepciu, odvolávajúc sa na úspech Číny vyjadriteľný v jej ekonomickom raste. Na rozdiel od ich liberálne zmýšľajúcich oponentov, obhajcovia „čínskeho" modelu však takmer nikdy nepredložili ucelenú, jasnú a koncepčne prepracovanú stratégiu.[3]

Buďme však konkrétnejší a pozrime sa, ako vyzerá situácia z hľadiska rýchlosti uplatňovanej reformy v rôznych postkomunistických krajinách (tabuľka 1). Pre prehľadnosť sme krajiny rozdelili do štyroch skupín, pričom boli zoradené zostupne, t. j. od krajín s najvyšším zaznamenaným reformným progresom po najnižší.

Z tabuľky vyplýva, že značný pokrok v reformnom procese bol zaznamenaný práve v krajinách s reálnou šancou na vstup do Európskej únie v dohľadnom čase, čo možno vysvetľovať ako dôsledok efektívneho tlaku zo strany tejto inštitúcie. Na rozdiel od ostatných krajín však bola v uvedených krajinách tranzitívna zmena spojená zároveň s politickou zmenou ako dôsledok túžby vymaniť sa spod sovietskeho vplyvu, pretože tam „boli komunisti zdiskreditovaní a zbavení moci, čo umožnilo uplatňovanie »výnimočných politík« s priestorom pre reformy".[5] V nebaltických krajinách bývalého ZSSR, bývalí komunisti na čele politickej elity dúfali, že novovytvorené Spoločenstvo nezávislých štátov prerastie do voľnej federácie s pretrvávajúcimi finančnými väzbami. Relatívne zrýchlenie reformného procesu tam nastalo až po tom, čo Ruská federácia pristúpila k vydaniu vlastnej meny koncom roku 1993 a spôsobila tak rozpad rubľovej zóny. Inými slovami, „jasná predstava, kam smerovať, bola dôležitým určujúcim činiteľom pre reformy".[6]

1.3. DISKUSIA A UPLATŇOVANÁ REFORMA V ČSFR

Koncepčný spor o spôsob ekonomickej transformácie, ktorá sa mala v ČSFR spustiť, prebehol v priebehu prvého polroka 1990, najmä na úrovni federálnej vlády. Zástancovia gradualistickej koncepcie boli združení okolo vtedajšieho podpredsedu federálnej vlády Waltra Komárka, predstavitelia radikálnej transformácie najmä okolo vtedajšieho federálneho ministra financií Václava Klausa. Diskusie a polemiky prebiehali na politickej aj odbornej úrovni, nakoniec sa presadila radikálna koncepcia. Vonkajším prejavom takéhoto výsledku bolo odstúpenie Waltra Komárka.

O presadení sa v tom čase nominálne aj reálne menej vplyvného Václava Klausa rozhodovali najmä dve skutočnosti. Po prvé, Komárkova skupina nikdy nepredložila ucelený, reálny a najmä zmysluplný koncept transformácie. Po druhé, Klausov koncept nebol ničím novým, bol len interpretáciou koncepcie, ktorá bola v tom čase už v praxi uvádzaná do života v Poľsku (pozri kapitolu 1.2.).

Radikálny model šokovej terapie bol legitimizovaný výsledkom volieb v júni 1990 a konkrétnu formu nadobudol v koncepčnom materiáli nazvanom *Scenár ekonomickej reformy*, schválenom federálnym parlamentom v septembri toho istého roku. Podľa tohto materiálu bola česko-slovenská ekonomická transformácia založená na nasledujúcich prioritách:

- liberalizácia cien,
- úsporná a menová rozpočtová politika,
- vnútorná vymeniteľnosť meny a liberalizácia zahraničného obchodu,
- rýchla a rozsiahla privatizácia.

Uvedené priority transformačnej politiky vytvárali ucelený systém opatrení, ktoré bolo treba nevyhnutne prijať, spustiť a zabezpečiť súčasne a čo najskôr

tak, aby došlo k rýchlej zmene ekonomického prostredia. Zmenou ekonomického prostredia sa mal dosiahnuť hlavný cieľ ekonomickej transformácie – presadenie zmeny správania mikroekonomických subjektov, čiže podnikov. Pod zmenou správania treba chápať racionálne správanie v zmysle zvyšovania kvality produkcie, minimalizovania nákladov, rastu efektívnosti, rastu technicko-ekonomických parametrov apod. Je známe, že v podmienkach centrálne plánovanej ekonomiky a štátneho vlastníctva takéto správanie nebolo možné.

Tvorcovia koncepcie radikálnej transformácie predpokladali nasledujúce tri etapy ekonomického vývoja po jej spustení:

- **etapa cenového nárazu** – predpokladalo sa, že počas nej dôjde najmä pod vplyvom liberalizácie cien a úspornej menovej a rozpočtovej politiky k nastoleniu makroekonomickej rovnováhy, t. j. rovnováhy medzi ponukou a dopytom, inými slovami, k odstráneniu trhu predávajúceho a nastoleniu trhu kupujúceho. Ďalej sa predpokladalo, že táto etapa bude spojená s pomerne rýchlym rastom cien ako dôsledok mobilizácie vynútených úspor a potrvá 3-4 mesiace;
- **etapa adaptácie** – predpokladalo sa, že počas tejto etapy bude pod vplyvom nastolenia makroekonomickej rovnováhy a nastolenia kriteriálnych ekonomických podmienok dochádzať k zmene správania mikroekonomických subjektov, k ich adaptácii na zmenené podmienky. V rámci tejto etapy sa ešte predpokladalo pokračovanie makroekonomického poklesu, pretože zníženie produkcie pod vplyvom zmenených podmienok malo ešte prevažovať nad jej zvýšením v dôsledku úspešnej adaptácie. Trvanie druhej etapy sa odhadovalo na 1 až 2 roky;
- **etapa rastu** – jej nástup sa predpokladal v druhej polovici roku 1992, najmä však od roku 1993. Zastavenie hospodárskeho poklesu a naštartovanie hospodárskeho rastu malo nastať ako výsledok pokroku v mikroekonomickej adaptácii.

Termín spustenia radikálnej koncepcie transformácie v ČSFR bol určený na 1. január 1991. Po istých prípravných krokoch v druhom polroku 1990 (príprava a schválenie štátneho rozpočtu na rok 1991, devalvácia kurzu meny, technická príprava zavedenia vnútornej vymeniteľnosti, schválenie menových rámcov na rok 1991) bola transformácia k 1. januáru 1991 skutočne spustená.

1.4. MIESTO A ZHODNOTENIE PRIVATIZÁCIE V TRANSFORMAČNOM PROCESE

V transformačnom procese postkomunistických krajín slúži privatizácia ako nástroj na odstránenie jednej z najdôležitejších systémových charakteristík komunistického systému – vysokej prevahy štátneho vlastníctva. Jej špecifickosť však zároveň spočíva v tom, že na rozdiel od zmeny všetkých ostatných systémových charakteristík je zmena vlastníctva časovo aj technicky a politicky najnáročnejším, najnebezpečnejším a najcitlivejším procesom. Na dôkaz a pochopenie toho sa teraz pozrime, aký bol skutočný priebeh transformačného procesu v ČSFR a neskôr v SR, v čom sa líšil od predpokladaného priebehu, stručne načrtnutom v predchádzajúcej kapitole a akú úlohu tu privatizácia zohrala.

Etapa cenového nárazu prebehla takmer úplne podľa predpokladov. Trvala asi štyri mesiace, počas ktorých stúpla miera inflácie približne o 55 %. Potom sa však rast cien zastavil a do konca roka miera inflácie vzrástla len na 63 %. Zhruba od apríla do mája 1991 bolo v česko-slovenskej ekonomike nastolené v zásade tvrdé, kriteriálne ekonomické prostredie. Bola zavedená jednotná miera zdanenia, subvencie a dotácie boli oproti predchádzajúcemu obdobiu zásadne obmedzené, úvery boli k dispozícii len za komerčných podmienok, trh predávajúceho sa zmenil na trh kupujúceho, nastala makroekonomická rovnováha medzi agregátnou ponukou a agregátnym dopytom. Očakávalo sa, že sa to pozitívne prejaví aj na pokroku v adaptácii mikroekonomických subjektov. Ukázalo sa však, že pokrok v oblasti adaptácie bol pomalší, ako sa očakávalo, čo bolo dané najmä nedostatkom tvrdosti a kriteriálnosti ekonomického prostredia.

Podľa vtedajšieho názoru tvorcov ekonomickej reformy prekážkou rýchlejšej adaptácie a reštrukturalizácie hospodárstva bolo predovšetkým pretrvávanie výraznej majority štátneho vlastníctva.[7] To bol jeden z dôvodov, prečo sa vo vtedajšej ČSFR od začiatku presadzovala neštandardná metóda kupónovej privatizácie, ktorá požiadavku rýchlosti spĺňa najlepšie.

Ak sa však pozrieme na výsledok privatizácie po desiatich rokoch, keď je prevažná väčšina podnikov už v súkromných rukách, zistíme, že v mnohých prípadoch nielenže nedošlo k pokroku v oblasti efektívneho spravovania podnikov, ale bol dosiahnutý pres-

ný opak. Výstižným príkladom je prípad VSŽ, keď noví majitelia priviedli jeden z najlukratívnejších podnikov, vlajkovú loď slovenskej ekonomiky, do výraznej straty.

Podobný vývoj bol zaznamenaný nielen v SR, ale aj v mnohých ďalších reformujúcich sa krajinách, predovšetkým v tých, ktoré geograficky patria na východ. Štúdia Svetovej banky analyzujúca privatizáciu v ôsmich postkomunistických krajinách[8] dospela k nasledujúcim záverom:

- vzťah medzi súkromným vlastníctvom podniku a jeho reštrukturalizáciou (zmena, smerujúca k prežitiu a prosperovaniu v konkurenčnom prostredí) je slabý alebo nulový;
- bola zaznamenaná len malá zmena v správaní medzi štátnymi a súkromnými podnikmi;
- výrazná zmena v správaní bola zaznamenaná len v podnikoch, ktoré boli predané zahraničnému investorovi.[9]

V uvedených, ale aj iných tranzitívnych krajinách, dochádzalo k presunu aktív do rúk osôb, ktoré nemali potrebné skúsenosti ani finančné zdroje, a často ani vôľu efektívne ich riadiť. Boli sme svedkami manipulácie (pri štandardných aj neštandardných metódach), korupcie alebo „tunelovania" (t. j. neoprávneného prečerpávania majetkovej podstaty spravovaného podniku na iný, súkromný subjekt) vo veľkom rozsahu. Z privatizácie ako nástroja transformácie sa stal nástroj pre boj alebo upevnenie mocenského vplyvu. Azda najlepšie to u nás možno ilustrovať na zápase medzi vládnou garnitúrou premiéra Vladimíra Mečiara a predstaviteľmi investičných fondov, ktorého vonkajšími prejavmi bolo zrušenie druhej vlny kupónovej privatizácie; plošný legislatívny útok na privatizačné fondy, ktoré boli degradované na funkciu portfóliového investora s následkom likvidácie kapitálového trhu v SR; priame útoky voči jednotlivým fondom (pozri napr. privatizačná kauza PSIS).

Inými slovami, privatizácia zlyhala. Kde však treba hľadať príčiny? Podľa kritikov ich treba hľadať v niekoľkokrát spomínanom prvoradom dôraze na rozsah a rýchlosť privatizácie, čo bolo v súlade s požiadavkami medzinárodných finančných inštitúcií. Dochádzalo tak k podceňovaniu vytvorenia inštitucionálnej ochrany, ktorú síce pokladali za dôležitú, ale druhoradú. Uvedené finančné inštitúcie ako aj tvorcovia reformy v tom čase verili, že samotné súkromné vlastníctvo umožní dostatočnú motiváciu pre nových vlastníkov tlačiť manažmenty k efektívnemu riadeniu podnikov.

Podceňovanie inštitucionálneho rámca bolo ovplyvnené interpretáciou doktríny neoliberalizmu. Realita však ukázala, že kapitalizmus vyžaduje omnoho viac ako iba súkromné vlastníctvo. Jeho fungovanie je založené na všeobecnom dodržiavaní a vynútiteľnosti základných pravidiel, ktoré zabezpečujú istotu, transparentnosť a predpovedateľnosť výsledkov výmeny. Pri absencii inštitúcií, ktoré by garantovali dodržiavanie uvedených pravidiel, nikto zo subjektov, spojených s privatizovaným podnikom (zamestnanci, manažment, veritelia, akcionári), nie je schopný ani motivovaný zabezpečiť dlhodobú prosperitu aktív. V takom prípade povedie privatizácia skôr k stagnácii a dekapitalizácii ako k zlepšeným finančným výsledkom a zvyšovaniu produktivity.[10]

Dokumentujú to aj výroky Jeffreyho Sachsa, profesora Harvardskej univerzity a jedného z hlavných ideológov v pozadí tranzitívnych reforiem, ktorý uviedol: „Ako ekonomický poradca v regióne som hlásal: Urobte rýchle vnútorné reformy a hľadajte výdatnú medzinárodnú pomoc, dávajte pozor na morálku a vyžadujte transparentnosť v konaní všetkých strán. (...) Na druhej strane som bol príliš optimistický voči možnostiam masovej privatizácie, pričom teraz k nej pristupujem ako k chybnej."[11] Uvedený výrok zrejme odráža skutočnosť, že masová, t. j. kupónová privatizácia, ktorá je bez kapitálu, nemôže priniesť potrebnú reštrukturalizáciu alebo adaptáciu hospodárstva.

V tomto zmysle možno povedať, že **privatizácia, resp. dosiahnutie stavu vysoko prevažujúceho súkromného sektora v ekonomike, spolu so zdrojmi, ktoré prináša, je jedným z predpokladov úspešnej adaptácie a reštrukturalizácie ekonomiky, a tým aj predpokladom úspechu celej ekonomickej transformácie. Pred jej spustením je však nevyhnutné vybudovať efektívny a vynútiteľný právny a inštitucionálny základ, schopný zabezpečiť transparentnosť a fair-play.** V opačnom prípade to môže viesť nie k pozitívnym, ale naopak, ku katastrofálnym dôsledkom.

POZNÁMKY

1 Pozri: Gaidar, Y: *The Legacy of the Socialist Economy: the Macro – and Microeconomic Consequences of Soft Budget Constraints*, Institut for the Economy in Transition, Moscow, 1999. In: Valentovic, M: *Slovakia in the Context of Post-Communist Transition Economic Re-*

forms. Diplomová práca. Ústav medzinárodných vzťahov a aproximácie práva, Bratislava 1999.

2 Pozri vedeckú správu projektu M.E.S.A.10: *Sociálne náklady rôznych typov transformácie – ekonomické a sociálno – psychologické aspekty.* Archív M.E.S.A. 10.

3 Mikloš, I.: Analýza postupu ekonomickej transformácie v ČSFR a SROV. Archív M.E.S.A. 10.

4 Kumulatívny index liberalizácie (KIL), ktorý prvýkrát použil de Melo, Denizer a Gelb, za obdobie rokov 1989-1995. Pozostáva z troch sub-indexov, hodnota každého sa mení od 0 (centrálne plánované hospodárstvo) a 1 (trhové hospodárstvo). Uvedené indexy reprezentujú vnútornú liberalizáciu cien a konkurenciu (I), liberalizáciu zahraničného obchodu a konvertibility bežného a kapitálového účtu (E) a privatizáciu, novú vstupnú úpravu a rozvoj malých a veľkých podnikov (P). Hodnota KIL je vypočítaná pomocou týchto troch indexov vážením podľa schémy 0,3-0,3-0,4.

5 Pozri Balcerowicz, L.: *Common Fallacies In The Debate On The Economic Transition In Central And Eastern Europe.* EBRD Discussion Paper No. 11, October 1993; Alan Gelb, 1994. *Macropolicies in Transition to a Market Economy: A Three-Year Perspective,* pripravené pre výročnú konferenciu Svetovej banky pre rozvojové krajiny, 28.-29. apríla 1994 vo Washingtone. (Zdroj: Cevdet Denizer: *Stabilisation, Adjustment and Growth Prospects in Transition Economies*. Macroeconomics and Growth Division Policy Research Department, The World Bank, February 1997.

6 Cevdet Denizer: *Stabilisation, Adjustment and Growth Prospects in Transition Economies.* Macroeconomics and Growth Division Policy Research Department, The World Bank, February 1997.

7 Podrobnejšie pozri Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie*. Windsor Group Slovakia, Bratislava 1995.

8 Ide o Arménsko, Gruzínsko, Kazachstan, Kirgizsko, Moldavsko, Mongolsko, Rusko a Ukrajinu, čo sú síce krajiny Východu, ale môžu poslúžiť na ilustráciu situácie u nás. Jedinou transformujúcou sa krajinou, kde bola privatizácia úspešná, je Poľsko.

9 Zdroj: Nellis, J.: *Time to Rethink Privatization in Transition Economies?* Transition, 1999, The World Bank/ The William Davidson Institute.

10 Zdroj: Nellis, J.: *Time to Rethink Privatization in Transition Economies?* Transition, 1999, The World Bank/ The William Davidson Institute.

11 Sachs, J.: *Čo Západ zanedbal počas transformácie Východu*. In: Hospodárske noviny, 18. novembra 1999, s. 8.

LITERATÚRA

1. Balcerowicz, L.: *Common Fallacies In The Debate On The Economic Transition In Central And Eastern Europe.* EBRD, Discussion Paper No. 11, London, October 1993.
2. Denizer, C.: *Stabilisation, Adjustment and Growth Prospects in Transition Economies*. The World Bank, *Washingtom, D.C.,* February 1997.
3. Gaidar, Y.: *The Legacy of the Socialist Economy: the Macro- and Microeconomic Consequences of Soft Budget Constraints. Institute for the Economy in Transition, Moscow, 1999*
4. Gelb, A.: *Macropolicies in Transition to a Market Economy: A Three-Year Perspective.* (Pripravené pre výročnú konferenciu Svetovej banky pre rozvojové krajiny, Washington, D.C. 28.-29. apríl 1994).
5. 10: *Sociálne náklady rôznych typov transformácie – ekonomické a sociálno-psychologické aspekty*. Archív M.E.S.A. 10.
6. Mikloš, I.: *Analýza postupu ekonomickej transformácie v ČSFR a SROV.* Archív M.E.S.A. 10.
7. Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie*. Windsor Group Slovakia, Bratislava, máj 1995.
8. Nellis, J.: *Time to Rethink Privatization in Transition Economies?* In: Transition 02/1999, The World Bank/ The William Davidson Institute, Washington, D.C.
9. Sachs, J.: *Čo Západ zanedbal počas transformácie Východu.* In: Hospodárske noviny, 18. novembra 1999, s. 8.
10. Valentovič, M: *Slovakia in the Context of Post-Communist Transition Economic Reforms.* Diplomová práca. Ústav medzinárodných vzťahov a aproximácie práva, Bratislava 1999.

2. Legislatívny rámec privatizačného procesu

Oľga Reptová

November 1989 naštartoval proces, ktorý nazývame ekonomickou transformáciou a ktorý bol založený okrem iných aspektov aj na rýchlej a rozsiahlej zmene vlastníckych vzťahov. Tento proces však nemohol byť spustený bez jasnej legislatívy. Nielen naša krajina, ale takmer všetky postkomunistické krajiny ho však spustili so značným rozsahom legislatívy zdedenej z komunistického obdobia. Odborníci si pritom uvedomovali, že táto legislatíva neobsahuje prvky trhovej ekonomiky[1] , a tiež im bolo známe, že postupnosť krokov – najprv zmena legislatívneho systému a až potom spustenie procesu privatizácie – sa nedá pri nevyhnutnom dôraze na rýchlosť transformácie celkom dodržať.

V rokoch 1990–1991 boli Federálnym zhromaždením ČSFR, Slovenskou národnou radou a Českou národnou radou, ako aj vládami a ministerstvami prijaté rozhodujúce privatizačné a reštitučné zákony, vládne nariadenia, ministerské vyhlášky a smernice, ktoré vymedzovali pravidlá a mantinely v privatizačnom procese.

2.1. REŠTITÚCIE

Súčasťou privatizácie v širšom slova zmysle sa stal aj proces reštitúcií, ku ktorému boli prijaté zákony ako prvé. Tieto mali za cieľ vrátiť pôvodným majiteľom majetok, ktorý bol po komunistickom prevrate v roku 1948 znárodnený. Proces reštitúcií upravuje viac zákonov,[2] my sa však v tejto publikácii budeme venovať len tým najdôležitejším. Sú to dva zákony, ktoré určili presné podmienky, za ktorých sa majetok vrátil oprávneným osobám vo fyzickom stave a za ktorých sa vyplácalo odškodnenie v peniazoch alebo v cenných papieroch. Dotkneme sa aj zákona, ktorý rieši reštitúciu poľnohospodárskeho majetku.

Podmienky pre uspokojenie reštitučných nárokov týkajúcich sa znárodneného majetku upravujú najmä ustanovenia zákona **č. 403/1990 Zb.** o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd v znení neskorších predpisov a zákon **č. 87/1991 Zb.** o mimosúdnych rehabilitáciách v znení neskorších predpisov.

V rámci reštitúcií má svoje miesto aj reštitúcia poľnohospodárskeho majetku, ktorá je vymedzená zákonom **č. 229/1991 Zb.** v znení neskorších predpisov o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku. Tento zákon bol prijatý na zabezpečenie navrátenia kolektivizovanej pôdy a iného poľnohospodárskeho majetku, čím sa má dosiahnuť zmiernenie následkov niektorých krívd, ku ktorým došlo voči vlastníkom poľnohospodárskeho a lesného majetku v rokoch 1948 až 1989. Uvedením tohto zákona do praxe sa malo dosiahnuť aj zlepšenie starostlivosti o poľnohospodársku a lesnú pôdu obnovením pôvodných vlastníckych vzťahov k pôde.

Zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd upravil zmiernenie majetkových krívd spôsobených znárodnením, zoštátnením na základe výmerov niektorých odvetvových ministerstiev, vydaných po roku 1955 a odvolávajúcich sa na znárodňovacie predpisy z roku 1948. Zákon bol nazývaný tiež „malý reštitučný zákon“, podľa ktorého bol reštituovaný majetok vrátený malým vlastníkom a živnostníkom. Nárok na vydanie veci musela oprávnená osoba uplatniť u držiteľa tohto majetku najneskôr do 1. mája 1991. Podľa §. 19 ods. 2 cit. zákona bola organizácia povinná vydať vec najneskôr do 31. mája 1991. Nárok na poskytnutie peňažnej náhrady musela oprávnená osoba uplatniť na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku SR (ďalej len MSPNM SR) najneskôr do 1. mája 1991, pričom medzi oprávnené osoby boli za-

radené fyzické a súkromné právnické osoby, ktorým bolo odňaté vlastnícke právo k nehnuteľným, prípadne k hnuteľným veciam. V prípade, že pôvodný vlastník zomrel, bolo stanovené poradie oprávnených osôb, ktorým má byť odňatá vec vydaná (napr. dedič zo závetu, deti vlastníka a jeho manžel, ktorý žil ku dňu účinnosti citovaného zákona, rodičia vlastníka, súrodenci, atď.).

Zákon č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách sa uplatnil na zmiernenie následkov niektorých majetkových a iných krívd, ktoré vznikli právnymi aktmi, vykonanými v období od 25. februára 1948 do 1. januára 1990. Hovorilo sa mu aj „veľký reštitučný zákon". Zákon pritom rozlišoval, či bolo odňatie vlastníckeho práva vykonané v súlade alebo v rozpore s vtedy platnými právnymi predpismi. Toto rozlíšenie bolo rozhodujúce pre určenie spôsobu uspokojenia reštitučného nároku oprávnenej osoby.

Dôležitou skutočnosťou sa stala prijatá zásada prednosti reštitúcií pred privatizáciou, tzn. že pred privatizáciou podnikov bolo treba vydať majetok oprávneným osobám a zabezpečiť, aby nebol privatizovaný majetok, na ktorý by bolo možné uplatniť reštitučný nárok.

V prípadoch, keď nebolo možné majetok fyzicky reštituentom vrátiť, dochádzalo k finančnému vyrovnaniu. V prípade reštitúcií podľa tzv. malého reštitučného zákona (č. 403/1990 Zb.) k náhrade dochádzalo v peniazoch, v prípade reštitúcií podľa tzv. veľkého reštitučného zákona (č.87/1991 Zb.) do 30 tisíc Sk v peniazoch a nad túto sumu v cenných papieroch – v akciách špeciálneho fondu (Reštitučný investičný fond), do ktorého boli vložené 3 % akcií privatizovaných spoločností navrhnutých na privatizáciu kupónovou metódou.

Pretože sa v ďalšom texte nebudeme bližšie venovať oblasti reštitúcií, na ilustráciu uvádzame niektoré číselné údaje, ktoré svedčia o náročnosti tohto procesu. V súvislosti s riešením prípadov vyplývajúcich zo zákona č. 403/1990 Zb. bolo v zákonom stanovenej lehote, t. j. do 30. apríla 1991 podaných cca 17 tisíc žiadostí o uspokojenie reštitučných nárokov. Žiadostí týkajúcich sa peňažných náhrad bolo zaevidovaných 5170 a do 30. júna 1999 bolo vybavených 809 žiadostí a výška vyplatených náhrad predstavuje čiastku 227 mil. Sk. Pritom sa žiadosti týkali predovšetkým nehnuteľností, ktoré nebolo možné vydať povinnými osobami – organizáciami „in natura", resp. kde nehnuteľnosti boli vydané ako znehodnotené do takej miery, že bez okamžitej stavebnej úpravy ich nebolo možné užívať na bývanie, výrobu alebo na poskytovanie služieb. Taktiež boli poskytované peňažné náhrady za pozemky, ktoré nebolo možné vydať oprávneným osobám z dôvodov ich zastavania stavbami postavenými po odňatí pozemkov československým štátom. V súčasnosti sa eviduje 400 nevybavených žiadostí, zvyšné boli zamietnuté z dôvodu neopodstatnenosti uplatneného nároku alebo preto, že nárok bol uplatnený na orgáne, ktorý nebol na jeho vybavenie príslušný.

2.2. PRIVATIZÁCIA

2.2.1. Malá privatizácia

Privatizácia bola od začiatku rozdelená na tzv. malú a veľkú privatizáciu. Proces bol legislatívne riešený tzv. „malým" privatizačným a „veľkým" privatizačným zákonom. Malú privatizáciu upravoval **zákon č. 427/1990 Zb.** o prevode vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby v znení neskorších predpisov. Zákon vymedzil podmienky, za ktorých sa vlastníctvo štátu, ku ktorým mali k 1. novembru 1990 právo hospodárenia štátne podniky, rozpočtové a príspevkové organizácie, národné výbory, prevádza na ďalej určené fyzické a právnické osoby. Predmetom prevodu vlastníctva boli hnuteľné a nehnuteľné veci, ktoré boli súčasťou prevádzkových jednotiek (PJ) organizácií, pôsobiacich v oblasti služieb, obchodu a inej než poľnohospodárskej výroby. Zjednodušene, išlo predovšetkým o maloobchodné jednotky, zariadenia cestovného ruchu, najmä z rezortu ministerstva obchodu a cestovného ruchu, ako aj prevádzky, poskytujúce služby. Predmetom prevodu neboli práva a záväzky súvisiace s prevádzaným hmotným majetkom a prevod sa uskutočňoval jednoduchou formou predaja, akou bola a je verejná dražba. Toto zjednodušenie umožnilo skrátiť čas potrebný na privatizáciu, a tým na vytvorenie konkurenčného prostredia, aspoň v časti ekonomiky.

Tzv. malý privatizačný zákon prešiel niekoľkými úpravami (novelizáciami):

- **Zákon č. 541/1990 Zb.** – úprava vymedzuje vzťah štátnych podnikov, rozpočtových a príspevkových organizácií a družstiev k zmluvám o nájme nebytových priestorov.
- **Zákon č. 429/1991 Zb.** – upresňuje postup pri verejnej dražbe a nezaplatení kúpnej za vydražené veci.

- **Zákon č. 561/1991 Zb.** – rozširuje zákaz vypovedať zmluvy o nájme nebytových priestorov, v ktorých sú PJ umiestnené aj na obce.

Medzi základné zákony, ktoré upravovali proces malej privatizácie, patrí aj **zákon SNR č. 474/1990 Zb.** o pôsobnosti orgánov Slovenskej republiky vo veciach prevodov vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby v znení neskorších predpisov. Upravuje príslušnosť MSPNM SR a komisií pre privatizáciu národného majetku vo veciach prevodov vlastníctva k niektorým veciam na iné právnické a fyzické osoby. Bol novelizovaný **zákonom SNR č. 501/1991 Zb.** v tom zmysle, že upresnil práva a povinnosti komisií pre privatizáciu národného majetku, okresných úradov a vydražiteľov.

Proces malej privatizácie bol upravený aj vykonávacími právnymi predpismi, a to **vyhláškou MSPNM SR č. 568/1990 Zb.** o verejných dražbách pri prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby a o vstupnom na tieto dražby. Upravuje podrobnosti o verejných dražbách prevádzkových jednotiek, ku ktorým mali k 1. novembru 1990 právo hospodárenia štátne podniky, rozpočtové a príspevkové organizácie a národné výbory. Bola novelizovaná **vyhláškou MSPNM SR č. 473/1991 Zb.**, ktorá upravuje postup pri verejných dražbách, predovšetkým v prípadoch, ak sa nepodarí vydražiť PJ, s ktorou sa nedraží nehnuteľnosť.

2.2.2. Veľká privatizácia

Základným zákonom upravujúcim proces veľkej privatizácie je zákon **č. 92/1991 Zb.** o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby, ktorý bol schválený vo Federálnom zhromaždení vo februári 1991. Obsahuje viaceré spôsoby (metódy) privatizácie takmer všetkého majetku štátu, okrem toho, ktorý je chránený ústavou ako majetok, ktorý môže byť len vo vlastníctve štátu. Ide predovšetkým o prírodné zdroje a nerastné bohatstvo slúžiace potrebám spoločnosti.

Zákon upravuje podmienky prevodu majetku štátu, ku ktorému majú právo hospodárenia štátne podniky, štátne peňažné ústavy, štátne poisťovne a iné štátne organizácie, vrátane ich majetkových účastí na podnikaní iných právnických osôb, ako aj podmienky prevodu majetkových účastí štátu na tomto podnikaní, a to na slovenské alebo zahraničné právnické alebo fyzické osoby. Ďalej zákon definuje postavenie a povinnosti zakladateľských rezortov ako predkladateľov privatizačných projektov, MSPNM SR ako orgánu štátnej správy zodpovedného za proces privatizácie, Fondu národného majetku Slovenskej republiky (ďalej len FNM SR) ako realizátora rozhodnutí o privatizácii, Protimonopolného úradu SR (ďalej PÚ) ako inštitúcie gestorujúcej problematiku hospodárskej súťaže a Slovenského pozemkového fondu (SPF) ako správcu poľnohospodárskych a lesných nehnuteľností, ktoré sú vo vlastníctve štátu. Ďalej vymedzuje metódy a formy privatizácie, stanovuje použitie investičných kupónov v rámci kupónovej privatizácie, rozpracováva dlhopisovú privatizáciu a dotýka sa aj likvidácie štátnych podnikov.

Pretože uvedené zákony upravovali vzťahy, ktoré boli pre postkomunistické krajiny absolútne nové, je celkom prirodzené, že skúsenosti a poznatky z priebehu privatizačného procesu si postupne vyžadovali prijatie viacerých noviel.

Základný zákon č. 92/1991 Zb. prešiel množstvom úprav, ktorých bolo celkovo **22** (stav k 30. septembru 1999), z toho bolo 19 noviel a 3 nálezy Ústavného súdu. Uvádzame prehľad v chronologickom slede s krátkym komentárom a s označením vlády, počas ktorej boli tieto novely prijaté.

Zákony Federálneho zhromaždenia ČSFR prijaté v období vlády J. Čarnogurského:

Zákon č. 92/1992 Zb. – vkladá sa nový § 6a, ktorý ustanovuje, že súčasťou privatizačného projektu predloženého po 29. februári 1992 musí byť vyhodnotenie záväzkov podniku z hľadiska ochrany životného prostredia. Ďalšie doplnky riešia prípady, keď privatizačný projekt vypracúva iná osoba než podnik, povinnosť podniku oznámiť tejto osobe relevantné informácie, týkajúce sa privatizovaného podniku, okamih prechodu vlastníckeho práva k veciam z privatizovaného majetku, ako aj prípady, keď podniky môžu uzatvárať nájomné zmluvy a iné zmluvy o užívaní majetku inými osobami len na dobu do dňa prechodu tohto majetku na príslušný fond.

Zákon č. 264/1992 Zb. – zmena sa dotýka § 19, ktorý upravuje prechod vlastníckych práv k nehnuteľnostiam. (Vlastnícke práva prechádzajú na nadobúdateľa dňom zápisu do katastra nehnuteľností).

Zákony Federálneho zhromaždenia ČSFR prijaté v období 2. vlády V. Mečiara v SR:

Ústavný zákon č. 541/1992 Zb. o delení majetku Českej a Slovenskej federatívnej republiky – tento zákon zrušil celú piatu časť (§ 27 až 40) zákona č. 92/

1991 Zb., ktorá sa týkala Federálneho fondu národného majetku.

Zákon č. 544/1992 Zb. – úprava stanovila, že na schvaľovanie privatizačných projektov sa nevzťahuje správny poriadok a súčasne obmedzila dobu, po ktorú FNM SR ručí za splnenie záväzku nadobúdateľom privatizovaného majetku, a to po dobu jedného roka od okamihu prechodu záväzku na nadobúdateľa. Novela tiež reagovala na pripravované rozdelenie ČSFR tým, že upresnila časť 4, ktorá sa týkala investičných kupónov.

Zákony NR SR prijaté v období 2. vlády V. Mečiara v SR:

Zákon NR SR č. 17/1993 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 253/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov SR vo veciach prevodov majetku štátu na iné osoby a o FNM SR v znení neskorších predpisov a zákon č. 92/1991 Zb. Novela zjednodušila privatizáciu v súvislosti s možnými reštitučnými nárokmi tak, že umožňuje privatizovať aj majetok dotknutý týmito nárokmi a nadobúdateľ takéhoto majetku sa stával pri potenciálnej reštitúcii povinnou osobou. Ak tejto osobe vznikne povinnosť získaný majetok vydať, zákon jej zaručuje právo na náhradu od FNM SR. V súvislosti s ručením za splnenie záväzkov nadobúdateľom privatizovaného majetku novela upresňuje, že veriteľ je oprávnený domáhať sa splnenia týchto záväzkov od FNM SR len vtedy, ak svoju pohľadávku čo do právneho dôvodu a výšky oznámil FNM SR do jedného roka a len vtedy, ak vyčerpal všetky právne prostriedky voči dlžníkovi. Pre prípad, ak pri privatizácii boli porušené právne predpisy, novela zakotvuje oprávnenie štátu podať na súd návrh na určenie neplatnosti prevodu privatizovaného majetku.

Zákon č. 172/1993 Z. z. – novela stanovila, že štátny orgán, ktorý schvaľoval privatizačný projekt, má možnosť zmeniť spôsob privatizácie navrhnutý v privatizačnom projekte.

Zákon č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu zmenil § 45 ods. 5 tak, že ustanovenia ods. 1 a 2 sa nevzťahovali na majetok podnikov zahraničného obchodu a ich účelových organizácií, ani na rozpočtové a príspevkové organizácie.

Zákony NR SR prijaté v období vlády J. Moravčíka

Zákon č. 60/1994 Z. z. – podstatou novely je to, že v súvislosti so vznikom samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 včleňuje úpravu obsiahnutú v zákone SNR č. 253/1991 Zb. do zákona č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov. Patrí medzi najvýznamnejšie novely, podľa ktorej sa postupuje aj v prípade privatizácie majetku, ktorý je v správe SPF. V ďalšom upravuje, resp.:

- doplňuje náležitosti privatizačného projektu,
- rozširuje oprávnenia MSPNM SR,
- zavádza sankcie za nesplnenie povinnosti podniku oznámiť potrebné údaje inej osobe, ktorá vypracúva návrh privatizačného projektu,
- spresňuje postup pri rozhodovaní o privatizačnom projekte, ustanovuje podmienky potrebné na zmenu rozhodnutia o privatizácii po jeho vydaní.
- konštatuje, že majetok FNM SR nie je vo vlastníctve štátu
- spodrobňuje úpravu prevodu privatizovaného majetku s použitím kupónov.

Zákon č. 172/1994 Z. z. – novela určuje príjemcu čistého výnosu z predaja kupónov (štátny rozpočet).

Zákon č. 244/1994 Z. z. – novela rozširuje možnosť použitia majetku FNM SR aj na prevod privatizovaného majetku na účely zdravotného, nemocenského a dôchodkového poistenia.

Zákony NR SR prijaté v období 3. vlády V. Mečiara

Zákon č. 369/1994 Z. z. – jedna z najkontroverznejších noviel, zásadná zmena zákona, ktorá spočívala v tom, že rozhodnutia o privatizácii priamym predajom mimo verejnej súťaže alebo verejnej dražby vydáva Prezídium FNM SR na návrh MSPNM SR alebo výkonného výboru FNM SR, a nie vláda SR, ako to bolo do účinnosti tejto novely. Nálezom Ústavného súdu bol však vyslovený nesúlad týchto ustanovení s ústavou.

Zákon č. 374/1994 Z. z. – doplnenie ustanovenia o príjme časti výnosov z predaja kupónov (štátny rozpočet len na základe zákona o štátnom rozpočte na príslušný rok).

Zákon č. 190/1995 Z. z. – zásadná novela, ktorá zrušila 2. vlnu kupónovej privatizácie. Novela predstavuje vyvrcholenie postupného odpútavania sa vtedajšej vládnej koalície od kupónovej privatizácie ako metódy, v ktorej je pre ňu prakticky najmenšia možnosť získať ekonomickú, a teda aj politickú moc. Zásadným spôsobom zasiahla do ďalšieho priebehu procesu privatizácie aj tým, že zaviedla inštitút povinnosti účasti zamestnancov, a to formou vydania 10 % zamestnaneckých akcií alebo možnosť nadobudnutia 34-percentného podielu na základnom imaní osoby nadobúdateľa.

Priniesla tiež zmenu v tom, že zmeny rozhodnutí vydávalo FNM SR aj pre staré rozhodnutia vlády alebo MSPNM SR (predtým mohol zmeniť rozhodnutie len ten orgán, ktorý ho vydal), ako aj to, že boli určené podmienky kúpnopredajnej zmluvy a povinnosť odstúpiť pri neplnení, nemožnosť odpustiť úroky z omeškania, až do splatenia celej kúpnej ceny nemožnosť majetok prenajímať, nadobúdateľ je povinný strpieť dohľad a kontrolu FNM SR. Nemenej významné boli aj zmeny, ktoré sa dotýkali vkladov majetku do iných obchodných spoločností a predajov majetku, na ktoré bol potrebný súhlas FNM SR, preberania štátnych záruk v podnikoch, kde mal FNM SR účasť 34 %, legalizácie navýšenia základného imania uskutočneného zo strany FNM SR do apríla 1993 výnimkou z Obchodného zákonníka, ako aj poskytovania údajov FNM SR len príslušnému výboru NR SR.

Ako náhradu za zrušenú kupónovú privatizáciu zaviedla novela inštitút dlhopisu FNM SR v menovitej hodnote 10 000 Sk (podrobnejšie pozri kapitolu Dôsledky zrušenia kupónovej privatizácie a jej nahradenie dlhopisovou metódou).

Zákon č. 304/1995 Z. z. – novela upravila emisiu dlhopisov FNM SR a organizovanie trhu s nimi.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 4/1996 z 20. decembra 1995 – konštatoval, že ustanovenie, podľa ktorého sú obce povinné prijímať dlhopisy, nie je v súlade s ústavou.

Zákon č. 56/1996 Z. z. – novela zmenila „povinnosť" zabezpečiť účasť zamestnancov na privatizácii na „možnosť". Súčasne zaviedla pôsobnosť MSPNM SR konať v prípadoch podnikov určených na likvidáciu.

Zákon č. 322/1996 Z. z. – novelou sa zavádza povinnosť splatenia dlhopisu FNM SR k 31.12.1997 majiteľom, ktorí dosiahli *dňa 24. októbra 1996 vek 70 rokov*.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č 352/1996 Z. z. vyslovil, že ustanovenia, ktorými došlo k presunu kompetencií za priame predaje z vlády SR na FNM SR, nie sú v súlade s ústavou.

Zákon č. 210/1997 Z. z. – novela navrátila kompetencie schvaľovania priamych predajov vláde SR (po vyše pol roku od nadobudnutia účinnosti nálezu Ústavného súdu) a rozšírila možnosti pre kupujúcich pri nadobudnutí majetku splatiť časť svojich záväzkov voči FNM SR alebo SPF dlhopismi FNM SR.

Zákon č. 211/1997 Z. z. – novela umožnila odpustenie úrokov pri splátkových predajoch a rozšírila možnosti použitia prostriedkov FNM SR podľa ustanovení iných právnych noriem.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 221/1998 Z. z. rozhodol, že ustanovenia pojednávajúce o zvýhodnení vymedzených skupín osôb pri nadobúdaní dlhopisov FNM SR nie sú v súlade s ústavou.

Zákony NR SR prijaté v období vlády, na ktorej čele stojí M. Dzurinda

Zákon č. 253/1999 Z. z. – vymedzuje zoznam podnikov s charakterom prirodzeného monopolu a ďalej určuje, že o ich privatizácii rozhoduje vždy vláda po obdržaní stanoviska Národnej rady SR a taxatívne určuje zoznam podnikov, kde musí byť zachovaná trvalá majetková účasť štátu vo výške 51 %.

Medzi **základné zákony** upravujúce proces veľkej privatizácie patrí aj **zákon SNR č. 253/1991 Zb**. o pôsobnosti orgánov SR vo veciach prevodov majetku štátu na iné osoby a o FNM SR, ako aj jeho novely zákon SNR č. 501/1991 Zb., zákon SNR č. 29/1992 Zb., zákon NR č. 17/1993 Z. z.

Pre úplnosť uvádzame aj ďalšie právne predpisy, ktoré majú charakter **vykonávacích predpisov.** Do tejto kategórie patria nariadenia vlády – federálnej aj národnej.

Nariadenie vlády ČSFR č. 383/1991 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov a jeho novelizácia č. 69/1992 Zb. Postupovalo sa podľa nich pri realizácii 1. vlny kupónovej privatizácie. Nariadenia boli zrušené a boli nahradené nariadením vlády SR č. 134/1994 v súvislosti so vznikom Slovenskej republiky.

Nariadenie vlády SR č. 134/1994 Z. z. o vydávaní a použití investičných kupónov – upravuje vydávanie a registráciu kupónových knižiek, privatizačné vlny a privatizačné kolá, ako aj postup pri objednávaní akcií alebo odovzdávaní investičných bodov investičnému fondu. Nariadenie bolo novelizované nariadením vlády SR č. 235/1994 Z. z., č. 190/1994 Z. z., č. 139/1996 Z. z. a č. 77/1997 Z. z.

Nariadenie vlády SR č. 273/1991 Zb. – o výnimkách z § 45 zákona č. 92/1991 Zb. umožnilo štátnym podnikom, štátnym peňažným ústavom, štátnym poisťovniam a iným štátnym organizáciám, s výnimkou rozpočtových a príspevkových, uzatvárať mimo obvyklého hospodárenia zmluvy o odplatnom prevode majetku štátu, ku ktorému majú právo hospodárenia – ak ide o nepotrebné zásoby, predmety postupnej spotreby (do 5000 Kč), základné prostriedky so zostatkovou hodnotou do 25 tisíc Kčs, dopravné prostriedky staršie ako 5 rokov, niektoré hnuteľné veci umiestnené v nehnuteľnosti vydávanej podľa zákona

č. 403/1990 Zb., alebo funkčne súvisiace s takouto nehnuteľnosťou. Bolo novelizované:

- **Nariadením vlády SR č. 430/1992 Zb.,** ktorým sa upravilo, že cena pri prevode bytov na ich nájomcov alebo bytového domu na nájomcov bytov v nich má byť určená znalcom;
- **Nariadením vlády SR č. 144/1993 Z.z.**, ktoré rozširuje výnimku, na základe ktorej možno uzavierať zmluvy o odplatnom prevode majetku štátu aj na nehnuteľnosti na umiestnenie zastupiteľského úradu cudzieho štátu, medzinárodnej vládnej organizácie alebo inštitúcie, ktorej podľa medzinárodného práva patria diplomatické výsady a imunity, pričom sa vyžaduje predchádzajúci súhlas Ministerstva zahraničných vecí SR;
- **Nariadením vlády SR č. 151/1993 Z.z.,** ktoré ďalej rozširuje výnimku z § 45, napr. o možnosť podniku založiť v Českej republike spoločnosť s ručením obmedzeným a na tento účel vyčleniť peňažné prostriedky v sume 100 tisíc Kč. Okrem toho ustanovil ministrom a vedúcim ústredných orgánov štátnej správy povinnosť predkladať žiadosti o povolenie ďalších výnimiek z § 45 ods. 1 na schválenie MF SR po predchádzajúcom súhlase MSPNM SR, ak ide o odplatný prevod hmotného majetku v účtovnej zostatkovej hodnote najviac 5 mil. Sk. V prípade, ak ide o odplatný prevod poľnohospodárskych nehnuteľností, treba predchádzajúci súhlas SPF. V ostatných prípadoch schvaľovala žiadosti vláda SR.

Pre získanie úplného obrazu legislatívneho rámca, ktorý vymedzoval pravidlá v procese privatizácie, sa dotkneme aj niektorých súvisiacich právnych predpisov.

2.2.2.1. Niektoré súvisiace právne predpisy súvisiace s procesom tzv. „veľkej privatizácie"

Zákon č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník – zákon upravuje postavenie podnikateľov, obchodných spoločností, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním**.**

Zákon č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch – upravuje sústavu cenných papierov, zmluvy o cenných papieroch, trh s cennými papiermi a ochranu finančného trhu.

Zákon č. 248/1992 Zb. o investičných spoločnostiach a investičných fondoch – upravuje činnosť investičných spoločností a investičných fondov, ochranu investorov a štátny dozor nad činnosťou investičných spoločností a investičných fondov.

Zákon č. 192/1995 Z. z. – o zabezpečení strategických záujmov štátu pri privatizácii, ktorým sa niektoré konkrétne podniky vylúčili z privatizácie. Išlo najmä o energetické siete, ale aj o niektoré ďalšie podniky. V skutočnosti však zákon nijako neovplyvnil privatizáciu, pretože vláda z celého procesu vylúčila len to, čo nechcela privatizovať. V uvedenom zákone sa zaviedol aj inštitút „zlatej akcie", ktorý však nebol v praxi účinný a neskôr sa potvrdilo, že je v rozpore s Ústavou SR.

Osobitné postavenie medzi súvisiacimi právnymi predpismi zaujíma **zákon č. 370/1994 Z. z.** o zrušení rozhodnutí vlády SR o privatizácii podnikov, časti majetku podnikov a majetkových účastí štátu priamym predajom, vydaných vládou SR od 6. septembra 1994 do 21. decembra 1994. Od vyhlásenia tohto zákona bola zrejmá jeho protiústavnosť, čo bolo aj potvrdené Nálezom Ústavného súdu SR z 24. mája 1995 č. 126/1995 Z. z. Dňom vyhlásenia stratil účinnosť citovaný zákon v celom rozsahu, FNM SR však napriek tomu v ňom pôvodne uvedené rozhodnutia nerealizoval.

V neposlednom rade treba uviesť, že proces veľkej privatizácie bol upravený aj mnohými **zásadami, smernicami, výmermi vydanými tak MSPNM SR, ako aj FNM SR, resp. Ministerstvom financií SR.** Tieto určovali princípy, postupy a podmienky pri vyhodnocovaní najvhodnejších návrhov na uzavretie zmluvy formou verejnej súťaže, pri postupe pri nakladaní s vecami v majetku v likvidácii, ako aj pri určení spôsobu a podmienok oceňovania majetku a upravovali vzorový dražobný poriadok.

Oblasť privatizácie určite patrí do oblasti ekonomickej politiky, ktorá zaznamenala najviac legislatívnych zmien, čo však súvisí jednoznačne s jej úlohou pri transformácii ekonomiky. Podľa počtu prijatých noviel základného zákona, ktorým sa riadil privatizačný proces, ako aj nemalým množstvom vykonávacích a súvisiacich predpisov možno len skonštatovať, že možno žiadna iná oblasť (s výnimkou sociálnej) neprešla takým počtom legislatívnych zmien.

Značný počet úprav a doplnkov poukazuje na nestabilitu právneho rámca. Pri charakteristike novelizácií môžeme použiť konštatovanie, že tieto priniesli čiastkové alebo prechodné zmeny podmienok priva-

Graf 1
Počet legislatívnych úprav podľa jednotlivých vlád

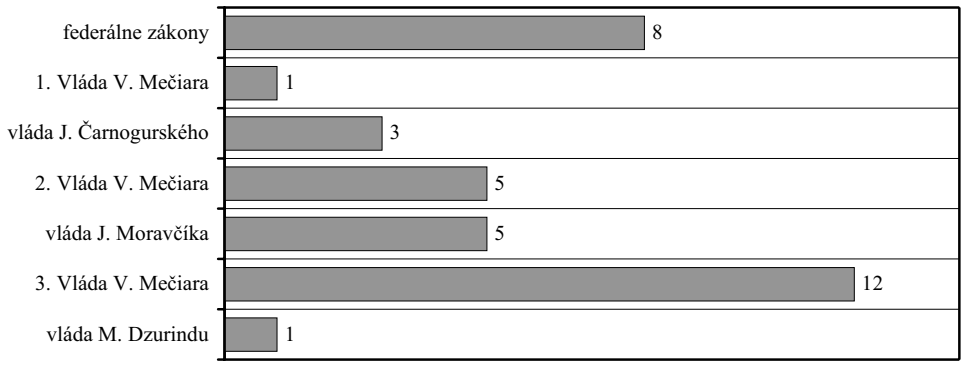

Zdroj: M.E.S.A.10

tizácie alebo kompetencií orgánov SR. Tento stav značne sťažil rozhodnutie potenciálnych investorov – domácich aj zahraničných (i keď tých bolo málo), pretože museli neustále sledovať a vyhodnocovať ich dopad na vlastné zámery. Možno to povedať jednoducho aj tak, že časté zmeny pravidiel hry zvyšovali vstupné náklady, ktoré sa stali nenávratnými.

POZNÁMKY

1 Najmä kvôli absencii zákonov z oblasti obstarávania investícií, tovaru a služieb, cenných papierov, kolektívneho investovania predpisov zamedzujúcim konflikt záujmov, daňovým predpisom, zákonom a opatreniam, ktoré by zabránili používať „špinavé peniaze“, ako aj kvôli systému daňových priznaní, podľa ktorých možno mapovať majetok a príjmy jednotlivých osôb.

2 Zoznam právnych predpisov, ktoré upravujú proces reštitúcií, sa nachádza v publikácii *Privatizácia v právnych predpisoch* (OPEN WINDOWS, Bratislava, 1993, str. 88-89).

LITERATÚRA

1. Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie*. Klub Windsor, Bratislava 1995.
2. Kolektív autorov: *Privatizácia na Slovensku, aktuálne problémy a otázky*. M.E.S.A. 10 Bratislava, 1995.
3. Kolektív pracovníkov právnej sekcie MSPNM SR: *Privatizácia v právnych predpisoch*. Open Windows, Bratislava 1993.
4. *Podrobná analýza procesu privatizácie za roky 1991 až 1998 s dôrazom na zhodnotenie transparentnosti, uplatňovania verejného záujmu, výnosov a dopadov na podnikateľskú sféru.* MSPNM SR, Bratislava august 1999.
5. Monitoring periodík TREND, Profit, SME, Pravda, Hospodárske noviny, Národná obroda, tlačové agentúry TA SR a SITA.

3. Malá privatizácia

Oľga Reptová

3.1 CHARAKTERISTIKA

Malú privatizáciu možno všeobecne považovať za technicky, organizačne a aj vlastným rozsahom menej náročnú etapu privatizácie. V skutočnosti však neplatí, že by bola menej dôležitá. Stala sa akýmsi predvojom a základom privatizačného procesu. Predstavuje tiež jednu z etáp privatizácie, ktorá bola časovo predsunutá pred proces zásadnej komplexnej transformácie vlastníckych vzťahov k štátnemu majetku. Smerovala mimo iného aj k vytvoreniu podmienok pre vznik drobného, respektíve stredného podnikania.

Bola orientovaná predovšetkým na privatizáciu maloobchodnej siete, služieb a menších výrobných zariadení. Malá privatizácia tiež zabezpečila transformáciu vlastníckych vzťahov k základným prostriedkom a zásobám, ktoré tvorili majetkovú podstatu predávaných prevádzkových jednotiek (PJ).

Rozdiel medzi malou a veľkou privatizáciou bol v predmete privatizácie aj v osobách, ktoré sa mohli na procese zúčastniť. Predmetom malej privatizácie boli len veci hnuteľné a nehnuteľné bez prevodu práv a záväzkov, vo veľkej privatizácii bol predmetom majetok podnikov ako celok alebo ako časť, a to vrátane práv a záväzkov. Nadobúdateľom privatizovaného majetku v malej privatizácii mohli byť len tuzemské subjekty na rozdiel od nadobúdateľov majetku vo veľkej privatizácii, ktorými môžu byť okrem domácich subjektov aj subjekty zahraničné.

Pri realizácii malej privatizácii robilo problémy riešenie záväzkov a pohľadávok, ktoré boli viazané na predávaný majetok. Vlastnícke právo k nim nebolo možné na základe vtedy platných právnych noriem (zákon č. 427/90 Zb.) previesť na nadobúdateľa, pretože predmetom malej privatizácie boli len hnuteľné a nehnuteľné veci bez práv a záväzkov.

Zámerom procesu malej privatizácie bola aj demonopolizácia s cieľom výrazne pozdvihnúť kvalitatívnu úroveň oblastí slúžiacich bežnému spotrebiteľovi. O tom, že sa to vždy nepodarilo zabezpečiť, svedčí aj skutočnosť, že prevádzkové jednotky často menili svojich majiteľov, ceny tovarov sa zvyšovali, úroveň služieb nie vždy zodpovedala predpísaným normám.

V podstate je však proces malej privatizácie hodnotený ako veľmi úspešný, nielen z hľadiska dosiahnutia demonopolizácie takých integrovaných celkov ako boli Zdroj, Drogérie, Odevy, Textil (mnohí „socialistickí“ odborníci podrobili proces atomizácie obchodných aj reštauračných či hotelových jednotiek prísnej kritike), ale najmä z hľadiska ekonomického.

Dnes, takmer desať rokov od začiatku procesu malej privatizácie, možno nájsť aj veľa pôvodných privatizérov – schopných podnikateľov, najmä z vrstvy obchodníkov, hoteliérov, ktorí svoj život upísali tomuto spôsobu podnikania.

3.2 VEREJNÁ DRAŽBA

Jediný inštitút, prostredníctvom ktorého sa predával majetok v rámci malej privatizácie, bola verejná dražba upravená v zákone č. 427/1990 Zb. a podrobnosti boli upravené vyhláškou č. 568/90 Zb. MSPNM SR o verejných dražbách pri prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické osoby a o vstupnom na tieto dražby so zmenami a doplnkami vykonanými vyhláškou MSPNM SR č. 479/1991 Zb. Je nevyhnutné spomenúť, že pri stanovovaní legislatívneho rámca sa použil model s možnosťou uplatnenia inštitútu „holandských dražieb“, tzn. že pri účasti najmenej piatich osôb licitátor vyvolávaciu cenu postupne znižuje, a to vždy o 10 %, najviac však

o 50 % vyvolávacej ceny, alebo pri opakovanej dražbe o 80 % vyvolávacej ceny.

Na tzv. prvom kole verejnej dražby sa mohli zúčastniť len československé subjekty – fyzické osoby, ktoré preukázali svoje štátne občianstvo po 5. februári 1948 a tiež právnické osoby, ktorých účastníkmi alebo spoločníkmi boli výlučne tieto fyzické osoby.

3.3 KOMISIA PRE PRIVATIZÁCIU NÁRODNÉHO MAJETKU

Dôležitým článkom v procese malej privatizácie bolo stanovenie orgánu, ktorý mal organizačne a inštitucionálne zastrešovať tento proces. Právny rámec tohto inštitútu bol vymedzený v zákone SNR č. 474/1990 Zb. o pôsobnosti orgánov Slovenskej republiky vo veciach prevodov vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby so zmenami a doplnkami vykonanými zákonom SNR č. 501/1991 Zb. Príslušnosť konať v tomto procese bola daná MSPNM SR a komisiám pre privatizáciu národného majetku (komisia).

MSPNM SR zriadilo jednu komisiu pre každý okres, ako aj pre mesto Košice a pre hlavné mesto SR Bratislavu. Komisie vyhotovovali návrhy zoznamov PJ, ktoré mali zákonom 427/1990 Zb. vymedzené náležitosti obsahu. Nevyhnutnou súčasťou procesu bola aj jeho transparentnosť, ktorá bola zabezpečená tým, že zoznamy PJ museli byť zverejnené 30 dní pred dňom verejnej dražby. Podklady k zoznamom predkladali príslušné orgány – v danom prípade buď ministerstvo obchodu a cestovného ruchu, ministerstvo vnútra, alebo obce. Komisie prerokúvali návrhy zoznamov s príslušnou obcou. Návrhy zoznamov potvrdzovalo MSPNM SR po predchádzajúcom prerokovaní so zakladateľmi alebo zriaďovateľmi PJ alebo s Ministerstvom vnútra SR.

Pokiaľ išlo o zloženie komisií, vychádzalo MSPNM SR z dikcie zákona v tom, že v zmysle zákona pri vymenovávaní ich členov vychádzalo najmä z návrhov okresných úradov. Zostavovateľ súčasne dbal na to, aby boli v týchto komisiách zastúpení predovšetkým zástupcovia okresných úradov, organizácií združujúcich podnikateľov, Združenia miest a obcí a príslušných zväzových odborových orgánov. Pritom tento zoznam musel byť zverejnený na úradnej tabuli príslušného okresného úradu.

3.4 POSTUP ÚČASTNÍKA V DRAŽBE

Najneskôr v deň dražby bol povinný účastník dražby zložiť na vinkulovaný účet v príslušnom peňažnom ústave (v Slovenskej sporiteľni) dražobnú zábezpeku, ktorá bola stanovená vo výške 10 % z vyvolávacej ceny, zverejnenej v zozname. V prípade, že účastník na verejnej dražbe uspel, bol povinný do 30 dní odo dňa dražby zaplatiť cenu dosiahnutú vydražením po odpočítaní zostatku dražobnej zábezpeky.

V prípade, že vydražiteľ v stanovenej lehote nezaplatil cenu, za ktorú prevádzkovú jednotku vydražil, prechod vlastníctva k vydraženej veci sa od začiatku zrušil a dražobná zábezpeka pripadla v prospech príslušného orgánu, v tomto prípade MSPNM SR. V takomto v prípade bola PJ opäť zaradená do prvého kola dražby.

Vzhľadom na skutočnosť, že sa predávali predovšetkým PJ z oblasti obchodu a cestovného ruchu, museli byť riešené aj zásoby. Tieto neboli súčasťou vyvolávacej ceny, ale tiež bola stanovená povinnosť ich úhrady do 30 dní odo dňa dražby. V mnohých prípadoch sa objavili manipulácie so zásobami aj s vybavením PJ, čo bolo umožnené aj tým, že zákon nestanovil povinnosť nadobúdateľovi vykonávať fyzické inventúry.

Ak súčasťou dražby nebola stavba, v ktorej bola PJ umiestnená, mal vydražiteľ zo zákona právo na uzavretie zmluvy o nájme príslušného nebytového priestoru, a to po dobu dvoch a neskôr do piatich rokov.

3.5 ČASOVÝ PRIEBEH A VÝSLEDKY

Proces malej privatizácie, ako aj celý proces privatizácie bol sprevádzaný búrlivými diskusiami už v čase tvorby legislatívneho rámca tak v parlamente, ako aj na verejnosti. Búrlivé diskusie sa stali ešte búrlivejšími pri zverejňovaní či navrhovaní PJ do zoznamov zaradených do privatizácie.

Nebolo dňa, keď by na ministerstvo privatizácie neprúdili potenciálni podnikatelia či delegácie štátnych podnikov, ktorých sa zoznamy prevádzkových jednotiek „bytostne“ dotýkali. Tieto skupiny predkladali nové žiadosti – z okruhu potenciálnych podnikateľov na zaradenie ďalších PJ do zoznamov a na druhej strane, z radov delegácií štátnych podnikov o vyradenie zo zoznamov tých prevádzkových jednotiek,

ktoré by mohli byť zdravým jadrom novej formy „poprivatizačnej“ spoločnosti.

Je pravdou, že o niektorých názorových prúdoch aj dnes možno polemizovať, keď napríklad nová domáca podnikateľská vrstva z oblasti obchodu ostro kritizovala možnosť vstupu zahraničného kapitálu do tejto oblasti, a to z dôvodu tzv. ochrany domácej produkcie, zabezpečenia cenovej prístupnosti. Nechcela pripustiť, že nedostatok domáceho kapitálu spôsobí technickú zaostalosť celej obchodnej siete a nezabezpečí rast úrovne poskytovaných služieb (napr. zavedenie označenia čiarového kódu, balenie potravín a pod).

Malá privatizácia sa oficiálne začala 14. februára 1991 a skončila sa rozhodnutím MSPNM SR o zrušení Komisie pre privatizáciu národného majetku so sídlom v Bratislave, ako aj o ukončení procesu malej privatizácie podľa zákona č. 4271990 zb. v znení neskorších predpisov 1. marca 1994.

S transformáciou majetku v malej privatizácii boli spojené aj negatívne javy, ktoré spočívali najmä v nevysporiadaných vlastníckych vzťahoch k vydraženému majetku, v dražbách nájmov nebytových priestorov (bez prevodu nehnuteľnosti a zabezpečenia ochrany záujmu) a ktoré vyplývali z nedokonalosti právnej úpravy. Dôsledky tzv. „dier“ zákona sa riešia ešte aj dnes na súdoch a nemožno časovo odhadnúť, kedy budú tieto súdne spory ukončené.

Vzhľadom na uvedenú skutočnosť sa nové vedenie MSPNM SR usilovalo v roku 1999 predložiť novelu zákona č. 427/1990 Zb. Účelom tejto novely malo byť zavedenie lehoty, v ktorej vydražiteľ môže ešte súdnou cestou uplatniť návrh na určenie neplatnosti úkonu dražby. Návrh však neprešiel a mnohí vydražitelia musia znášať riziko podnikania aj naďalej, mnohokrát na základe svojho nedokonalého rozhodnutia.

V rámci malej privatizácie bolo formou verejných dražieb predaných 9667 PJ s účtovnou hodnotou 12,3 mld. Sk pri dosiahnutej vydraženej sume takmer 14 mld. Sk.

Proces malej privatizácie sa najviac dotkol štátnych podnikov rezortu Ministerstva obchodu a cestovného ruchu SR, kde bolo z celkového počtu 8408 PJ sprivatizovaných 6554 PJ, t. j. 74,8 %, 1854 PJ bolo odovzdaných v rámci reštitúcií a časť bola zrušená. V rámci ministerstva pôdohospodárstva bolo vydražených 54 PJ (z toho najväčšia časť sa týkala pekární, cukrární, mlynov, pivovarov, sladovní, sódovkárne a pod.). Z rezortu Ministerstva kultúry SR bolo vydražených 105 PJ – kníhkupectiev, 46 PJ bolo vrátených pôvodným majiteľom, 44 predajní bolo zlikvidovaných.

Súhrnný prehľad dražieb (vrátane holandských) podľa jednotlivých rokov a podľa bývalých krajov (tabuľka 2) preukazuje skutočnosť, že viac ako tri štvrtiny PJ , t. j. 77,3 %, bolo vydražených v roku 1992, v roku 1993 to bolo 22,3 % a v roku 1993 len 0,4%.

Finančné prostriedky získané z malej privatizácie boli príjmami osobitného účtu MSPNM SR, ktorý nebol súčasťou zdrojov štátneho rozpočtu. Použitie prostriedkov osobitného účtu stanovil zákon SNR č. 474/1990 Zb. v znení neskorších predpisov na:

Graf 2
Súhrn vydražených cien v malej privatizácii v SR v mld. Sk

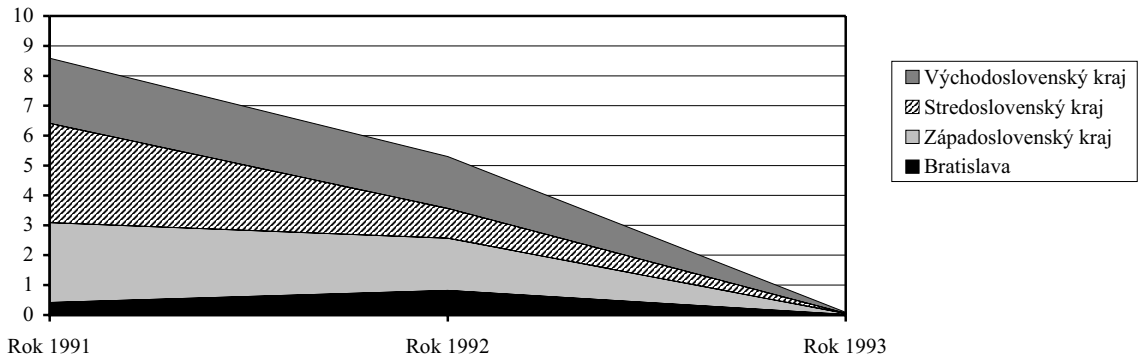

Graf: M.E.S.A. 10, **Zdro**j: MSPNM SR

Tabuľka 2
Súhrnný prehľad dražieb v SR (vrátane holandských) vykonaných podľa zákona č. 427/1990 Zb. v znení neskorších predpisov

	Nájom			Budovy			Budovy + pozemky			Všetko spolu		
	Počet PJ	Vyvoláv. ceny v tis. Sk	Vydraž. ceny v tis. Sk	Počet PJ	Vyvoláv. ceny v tis. Sk	Vydraž. ceny v tis. Sk	Počet PJ	Vyvoláv. ceny v tis. Sk	Vydraž. ceny v tis. Sk	Počet PJ	Vyvoláv. ceny v tis. Sk	Vydraž. ceny v tis. Sk
Bratislava												
1991	465	64 998	229 440	19	10 973	23 261	45	127 530	164 289	529	203 501	416 990
1992	256	37 830	320 024	31	184 309	197 737	35	284 748	299 917	322	506 887	817 678
1993	5	3077	6286	2	3362	13 749	1	1182	2807	8	7621	22 842
Spolu	726	105 905	555 750	52	198 644	2 344 747	81	413 460	467 013	859	718 009	1 257 510
Prepadnuté dražobné zábezpeky				Počet PJ :	121						Hodnota v tis. Sk: 6446	
Západoslovenský kraj												
1991	1052	82 658	229 411	407	450 881	552 516	686	1 669 975	1 885 412	2145	2 203 514	2 667 340
1992	341	32 773	164 053	79	285 435	240 819	201	1 588 083	1 340 222	621	1 906 291	1 745 094
1993	3	458	1161	1	2766	2600	9	24 596	28 348	13	27 820	32 109
Spolu	1396	115 889	394 625	487	739 082	795 935	896	3 282 654	3 253 982	2779	4 137 625	4 444 543
Prepadnuté dražobné zábezpeky				Počet PJ :	182						Hodnota v tis. Sk: 23 150	
Stredoslovenský kraj												
1991	1352	111 910	277 552	489	685 832	701 564	806	2 064 708	2 337 342	2647	2 862 450	3 316 458
1992	266	27 314	82 413	68	261 983	234 786	145	688 493	674 828	479	977 790	992 027
1993	3	40	292	0	0	0	2	1713	4864	5	1753	5156
Spolu	1621	139 264	360 257	557	947 815	936 360	953	2 754 914	3 017 034	3131	3 841 993	4 313 641
Prepadnuté dražobné zábezpeky				Počet PJ :	223						Hodnota v tis. Sk: 12 440	
Východoslovenský kraj												
1991	1408	119 145	353 617	173	187 927	217 242	570	1 613 231	1 604 652	2151	1 920 303	2 175 511
1992	441	50 960	222 148	60	304 986	230 394	230	1 338 405	1 289 829	731	1 694 351	1 742 371
1993	7	2245	4589	1	7900	7900	8	19 061	20 204	16	29 206	32 693
Spolu	1856	172 350	580 354	234	500 813	455 536	808	2 970 697	2 914 685	2898	3 643 860	3 950 575
Prepadnuté dražobné zábezpeky				Počet PJ :	262						Hodnota v tis. Sk: 30 178	
Slovensko												
1991	4277	378 711	1 090 020	1088	1 335 613	1 494 584	2107	5 475 444	5 991 696	7472	7 189 768	8 576 300
1992	1304	148877	788638	238	1 036 713	903 736	611	3 899 729	3 604 796	2153	5 085 319	5 297 170
1993	18	5820	12328	4	14 028	24 249	20	46 552	56 222	42	66 400	92 799
Spolu	5599	533408	1890985	1330	2 386 354	2 422 569	2738	9 421 725	9 652 714	9667	12 341 487	13 966 269
Prepadnuté dražobné zábezpeky				Počet PJ :	788						Hodnota v tis. Sk: 72 214	

Zdroj: MSPNM SR, 1999

- uspokojenie pohľadávok, ktoré nebolo možné uspokojiť z výťažku likvidácie štátnych podnikov;
- poskytovanie peňažných úhrad oprávneným osobám podľa zákona o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd podľa „malého reštitučného zákona“ č. 403/1990 Zb. v znení neskorších predpisov;
- finančné zabezpečenie činnosti privatizačných komisií;
- splatenie úverov a odstupného, ktoré sa preukázateľne týkalo prevádzkových jednotiek prevedených do vlastníctva iných právnických alebo fyzických osôb;
- poskytovanie finančnej náhrady subjektom, voči ktorým mal podnik v dobe likvidácie zodpovednosť za vady;
- úhradu nákladov na podporu prevodu vlastníctva štátu v zmysle „malého privatizačného zákona“ č. 427/1990 Zb.

V súlade so zákonom č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov boli prostriedky prevedené zo zvláštneho účtu MSPNM SR na účet FNM SR v rokoch 1993-1998 v celkovom objeme 12,1 mld. Sk nasledovne:

1993:	7,0 mld. Sk
1994:	0
1995:	1,0 mld. Sk
1996:	3,0 mld. Sk
1997:	0,5 mld. Sk
1998:	0,6 mld. Sk

V období od roku 1991 do februára 1996 mal FNM SR úzko vymedzenú možnosť použitia prostriedkov (par. 28, ods. 4 zákona č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov), až novela zákona č. 56/1996 Z. z. rozšírila ich použitie o ďalšie možnosti. Prehľad použitia týchto prostriedkov dokumentujú nasledujúce tabuľky:

Tabuľka 3
Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1996

Účel použitia	Finančná suma v Sk
Splátka časti istiny dlhu za Považské strojárne	180 387 540,98
Splátka úrokov za Považské strojárne	12 346 679,85
Štátny fond rozvoja bývania	2 000 000 000,00
Splátka úrok. výnosu z dlhopisu FNM SR	166 445 787,06
Splátka časti istiny dlhopisu za polrok	240 000 000,00
ZVS Dubnica – splátka istiny dlhu	20 338 301,40
ZVS Dubnica – splátka úroku z dlhu	4 912 438,36
Úrok. výnos z dlhopisu – zdanenie	96 588 333,00
Dane spolu za výnosy z úrokov za 1. Polrok 96	46 417 784,00
Plnenie za dlhy ZSNP (ručenie FNM SR)	362 709 000,00
DMD Holding – majetkový vklad, zvýšenie ZI	2 610 000 000,00
Na rozvoj MTZ športu	225 100 000,00
AGROBANKA Praha – postupca od KBB	5 390 077,06
Dlhopis FNM SR (za dlhy konv. podnikov)	277 420 636,80
Podiel úrokov netto za dlhopis FNM SR voči KBB za 2. polrok	78 770 759,55
Splátka časti dlhopisu FNM SR (cez DMD Holding)	2 146 050 000,00
Umorenie časti istiny dlhopisu (z term. vkladu)	400 000 000,00
Splatenie úrokov. výnosu cez postupcu DMD Holding	23 000 000,00
Celkové finančné výdaje za rok 1996	**8 895 877 338,06**

Zdroj: FNM SR, 1999; vlastné prepočty M.E.S.A. 10

Tabuľka 4
Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1997

Účel použitia	Finančná suma v Sk
Vysporiadanie záväzkov š.p. Kysucké drevárske závody	164 821 000,00
ŠFRB – úhrada z termín. vkladu	690 000 000,00
ŠFRB – úhrada z repo obchodu	250 000 000,00
Štátny fond rozvoja bývania	60 000 000,00
Zvýšenie základného imania DMD holding, a.s.	420 000 000,00
Rozvojový program – let. motor DV – 2 (Považské strojárne, a.s.)	61 522 452,16
Rozvojový program "MTZ slovenského športu"	230 000 000,00
Rozvojový program – ŠFK Pro Slovakia	124 500 000,00
Rozvojový program – biotechnológie, MPh SR	105 000 000,00
Odvod daní za 2. polrok 1996	43 518 340,00
Odvod daní za 1. polrok 1997	18 084 646,00
Dlhopis KBB – istina (úhrada z repo obchodu SP, a.s.)	240 000 000,00
Dlhopis KBB – úroky (úhrada z repo obchodu SP, a.s.)	102 479 359,08
Dlh ZVS Dubnica – istina, úr. II. Q. (z repo SP, a.s.)	11 655 452,00
Spolu finančné výdavky za rok 1997	2 521 581 249,24

Zdroj: FNM SR, 1999, vlastné prepočty M.E.S.A. 10

Tabuľka 5
Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1998

Účel použitia	Finančná suma v Sk
MVVP SR – Štátny rozvojový program rozvoja bytovej výstavby	500 000 000,00
AUTO MARTIN, a.s., – Rozvojové projekty automobilovej výroby v Martine	100 000 000,00
Splátka výnosov dlhopisu FNM SR za dlhy konverzných podnikov	88 136 651,48
Spolu finančné výdaje za rok 1998	688 136 651,48

Zdroj: FNM SR, 1999, vlastné prepočty M.E.S.A. 10

Z uvedených prehľadov vyplýva, že prostriedky získané z malej privatizácie sa minuli presne na ciele, ktoré boli definované v roku 1994. V prevažnej miere išlo o tzv. ozdravné procesy v ekonomike, ktoré však nepriniesli očakávaný efekt. (Podrobnejšie hodnotenie v kapitole o FNM SR.) A len v niekoľkých prípadoch, resp. malá časť týchto prostriedkov bola použitá aj na plnenie záujmov štátu pri podpore zdravotníctva, kultúry, poľnohospodárstva a rozvoja bývania. **Vôbec však neboli použité na podporu a rozvoj malého a stredného podnikania.**

V súvislosti s použitím prostriedkov získaných z malej privatizácie treba poznamenať, že podľa ustanovení zákona o použití majetku fondu bola v rokoch 1993, 1994 a 1999 prevedená čiastka vo výške 1 051,2 mld. Sk obciam ako 25-percentný podiel na úhrnnom čistom výnose z predaja PJ, ktoré boli v zakladateľskej pôsobnosti obcí a orgánov miestnej štátnej správy v jednotlivých okresoch.

LITERATÚRA

1. Kolektív pracovníkov právnej sekcie MSPNM SR: *Privatizácia v právnych predpisoch*. Open Windows, Bratislava 1993.
2. *Analýza priebehu privatizácie a uplatňovania verejného záujmu*. MSPNM SR, Bratislava marec 1999.
3. Reptová, O.: *Privatizácia nemôže byť úplne spravodlivá, môže byť úspešná alebo pobabraná*. OS č. 9/1999.
4. *Podrobná analýza procesu privatizácie za roky 1991 až 1998 s dôrazom na zhodnotenie transparentnosti, uplatňovania verejného záujmu, výnosov a dopadov na podnikateľskú sféru.* MSPNM SR, Bratislava august 1999.

4. Veľká privatizácia

Oľga Reptová,
Martin Valentovič

4.1. CHARAKTERISTIKA

Veľká privatizácia bola a stále je považovaná za náročnejšiu časť – po stránke technickej, organizačnej, ale aj časovej a v neposlednom rade aj rozsahom majetku. Zjednodušene sa hovorilo o privatizácii veľkých podnikov. V pravom slova zmysle išlo o prevod majetku, ktorý bolo treba jasne a presne zdokumentovať prostredníctvom privatizačných projektov. Do popredia tiež vystupovali otázky možného získania kapitálu na rozvoj, zabezpečenia spôsobilého manažmentu a v mnohých prípadoch aj nového výrobného programu. Bola a je to „veľká“ privatizácia.

Do veľkej privatizácie boli zahrnuté všetky štátne podniky a iné štátne organizácie, napr. rozpočtové a príspevkové (zákon ich označuje súhrnným názvom „podnik“), ako aj majetkové účasti na podnikaní právnických osôb, ktoré boli na tento účel zaradené do zoznamov schválených vládou ešte v roku 1991. Z dôvodu plynulosti a pružnosti bol proces veľkej privatizácie rozdelený do dvoch vĺn, s prislúchajúcim rozdelením podnikov do dvoch skupín.

4.2. METÓDY PRIVATIZÁCIE

V procese veľkej privatizácie boli použité štandardné metódy, neštandardná a kombinácia štandardnej a neštandardnej metódy.

4.2.1. Štandardné metódy

Štandardnými metódami ich nazývame preto, lebo ide o metódy odskúšané a bežne používané vo svete. Vo väčšine prípadov a za normálnych podmienok sa vyznačujú transparentnosťou, možnosťou získania maximálneho finančného efektu, získania zahraničného kapitálu, prístupom širokého okruhu záujemcov, poskytnutím rovnakých informácií všetkým záujemcom a stanovením rovnakých podmienok, s nevyhnutnosťou uskutočnenia podľa zásad slobodnej a čestnej súťaže.

V procese privatizácie boli a sú naďalej uplatňované tieto metódy:
- priamy predaj (vopred určenému záujemcovi),
- verejná dražba,
- verejná súťaž.

Výber a použitie konkrétnej metódy závisel a ešte bude závisieť od zámeru, ktorý sa privatizáciou sledoval. Každá metóda má v sebe svoje špecifiká.

4.2.1.1. Priamy predaj

Priamy predaj vopred určenému záujemcovi je taká forma predaja majetku alebo obchodných podielov, kde dochádza k predaju na základe schválenia privatizačného projektu vládou alebo na základe rozhodnutia o privatizácii. Už sám názov metódy vyvolával nedôveru voči jej vlastnostiam, ktorými sú vysoké riziko netransparentnosti a nízka konkurencieschopnosť.

V rámci procesu privatizácie však bola prijatá zásada, že ju možno využiť v začiatkoch (myslíme začiatok privatizácie), vtedy, keď nie je potenciálny záujemca o privatizáciu daného majetku či podniku inými štandardnými metódami. V mnohých prípadoch sa táto metóda zmenila na istý zjednodušený systém verejnej súťaže (predkladanie konkurenčných projektov). Svedčí o tom aj materiál, ktorý bol začiatkom

roka 1992 schválený a uvedený do praxe na MSPNM SR. Metodické pokyny pod názvom *Pravidlá postupu pri výbere partnerov v procese veľkej privatizácie* boli zverejnené vo vestníku MSPNM SR č. 1/92 a obsahovali kritériá hodnotenia konkurenčných projektov.

Metóda sa uplatňovala aj v prípadoch, ak išlo o požiadavku reštituenta na odkúpenie zostávajúcej časti majetku, ak bola výhodná cenová ponuka na subjekt, ktorý bol pred likvidáciou, alebo ak išlo o predaj drobných podnikov, ich časti zamestnancom, resp. manažmentu v tých prípadoch, keď by organizácia ostatných štandardných metód bola neefektívna.

Dôležitým princípom pri uplatňovaní metódy bolo „stanovenie" trhovej ceny v privatizačnom projekte popri kúpnej cene, ktorú navrhoval záujemca. (Tento princíp sa však nedodržiaval v celom období procesu.) Pretože táto metóda má aj nedostatky, ktoré sú najmä v jej nepriehľadnosti a možnosti jej politického zneužitia a patrí medzi nesúťažné metódy, bola využívaná veľmi účelovo jednotlivými vládnymi garnitúrami.

4.2.1.2. Verejná dražba

Verejná dražba v rámci veľkej privatizácie je predaj privatizovaného majetku, ktorý je majetkom štátu, verejným spôsobom, vo vopred určenej dobe, neurčenému počtu záujemcov. Títo však musia spĺňať podmienky stanovené pre účasť vo verejnej dražbe. Záujemcovia dávajú ponuky kúpnej ceny, pričom vyvolávacia cena sa rovná účtovnej hodnote. Majetok určený na predaj sa predá príklepom licitátora tomu účastníkovi dražby, ktorý ponúkne najvyššiu cenu.

Táto súťažná metóda sa uplatňuje výlučne v prípadoch, keď je jedným z najdôležitejších parametrov privatizácie cena, t. j. dosiahnutie maximálneho finančného efektu privatizácie. Výhodou metódy je relatívna nenáročnosť jej realizácie a rýchlosť. Určitou nevýhodou je možnosť využitia len jedného kritéria, a to ceny.

Dražby sú v rámci veľkej privatizácie najmenej používanou metódou. Jedným z dôvodov, prečo sa nemohli využívať pri predaji veľkých podnikov, bolo platenie kúpnej ceny platbou do 30 dní odo dňa vydraženia (bez možnosti použitia platby formou splátok). Uvedený dôvod patril aj medzi podstatné problémy, ktoré ovplyvňovali využívanie, resp. nevyužívanie tejto metódy.

4.2.1.3. Verejná súťaž

Metóda verejnej súťaže je považovaná za najtransparentnejšiu metódu a so súťaživosťou a možnosťou prístupu širokého okruhu záujemcov, ktorú poskytuje, sa považuje za najvýhodnejšiu metódu.

Základné princípy verejnej súťaže sú:

- povinnosť všetkých jej účastníkov postupovať pri jej realizácii v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- všetkým účastníkom musia byť poskytnuté rovnaké informácie a stanovené rovnaké podmienky,
- výber najvhodnejšieho návrhu sa uskutoční podľa zásad slobodnej a čestnej súťaže a zásady rovnakého zaobchádzania so všetkými navrhovateľmi.

Predaj podnikov touto metódou má dve etapy:

Pred vyhlásením súťaže sa stanovia podmienky a kritériá súťaže, pokiaľ nie sú v rozhodnutí o privatizácii uvedené, zároveň sa navrhuje váha jednotlivých kritérií, ako napr. vymenovanie členov komisie pre odporučenie najvhodnejšieho návrhu v súťaži, vypracovanie „informačného memoranda" ako základného zdroja informácií o predávanom podniku, resp. jeho časti, ktorého obsahom je informácia o privatizovanom podniku, poučenie o postupe pri predkladaní návrhov do súťaže, vzor zmluvy o uzavretí budúcej zmluvy, kritériá a ich váha pre výber najvhodnejšieho návrhu a prílohy, vyhlásenie súťaže formou inzerátu minimálne v dvoch denníkoch s celoštátnou pôsobnosťou.

Po vyhlásení súťaže sa zabezpečuje: odovzdávanie informačných memoránd záujemcom o účasť v súťaži za podmienok uvedených v inzeráte o jej vyhlásení: organizáciu prehliadky predávaného majetku pre účastníkov súťaže, preberanie návrhov do súťaže, zasadnutie komisie pre odporučenie najvhodnejšieho návrhu na predaj majetku, ktorá posudzuje splnenie podmienok súťaže podľa stanovených kritérií, prípravu materiálov potrebných pre orgány, ktoré rozhodujú o výsledku súťaže, oznámenie výsledku všetkým účastníkom súťaže.

4.2.2. Neštandardná metóda

Neštandardnou metódou privatizácie uplatňovanou u nás bola kupónová privatizácia. Neštandardné metódy nazývame tie, ktorých aplikácia na rozdiel od štandardných prichádza do úvahy tam, kde neexistujú trhové inštitúcie, sústava cien je deformovaná, funk-

cia peňazí je obmedzená, nie sú primerané právne predpoklady a podobne; ide o metódy špecificky „šité“ na konkrétne podmienky určitého štátu.

Základnou myšlienkou kupónovej privatizácie bola transformácia podstatnej časti majetku štátnych podnikov na akciové spoločnosti a bezplatné odovzdanie ich akcií obyvateľom nie za peniaze, ale výmenou za tzv. investičné kupóny. Táto metóda bola zvolená hlavne z dôvodu jej rýchlosti a nenáročnosti na investičné zdroje.

Kupónová privatizácia v najväčšej miere rešpektovala rovnosť podmienok a trochu aj rovnomernosť rozdelenia majetku. Neposkytovala priestor pre korupciu. (Napriek tomu aj kupónová privatizácia bola spájaná s korupciou a nekorektným správaním, avšak nie priamo v procese rozdelenia majetku, ale v sprievodných procesoch, akým bola správa majetku.)

Každý účastník dostal 1000 bodov a mohol ich uplatniť vo vzťahu ku každej privatizovanej spoločnosti. Nikto dopredu nevedel, aký bude dopyt po akciách jednotlivých akciových spoločností a taktiež nikto vopred nevedel, aká bude ich skutočná trhová hodnota. Nebolo teda možné získať akýmkoľvek spôsobom privilegovanú zvýhodnenú pozíciu.

4.3. PRIVATIZAČNÝ PROJEKT

Prevod majetku sa vykonáva podľa schváleného privatizačného projektu podniku alebo podľa schváleného privatizačného projektu majetkovej účasti štátu na podnikaní. Pritom privatizačný projekt podniku ako operatívny nástroj odštátnenia a privatizácie je súhrn ekonomických, technických, majetkových, časových a ďalších údajov. Vzorový privatizačný projekt vydalo MSPNM SR.

Za vypracovanie privatizačných projektov zodpovedá zakladateľ. Návrh privatizačného projektu spracováva spravidla podnik, ktorého sa privatizácia dotýka. Privatizačný projekt však môže spracovať aj iný subjekt. V tom prípade musí dotknutý podnik zaujať stanovisko.

Zakladateľ môže podniku vypracovanie návrhu privatizačného projektu aj uložiť. Návrh privatizačného projektu musí byť prerokovaný s podnikovou odborovou organizáciou.

Zakladateľ posudzuje privatizačné projekty podnikov a bez zbytočného odkladu ich so svojím stanoviskom predkladá MSPNM SR, ktoré privatizačné projekty schváli a zverejní v dennej tlači, v osobitných, na to určených publikáciách, v televízii. V prípadoch, keď išlo o priamy predaj podnikov, resp. ich častí uskutočňovaných bez verejnej súťaže alebo verejnej dražby, privatizačné projekty schvaľuje vláda.

4.4. PRVÁ VLNA PRIVATIZÁCIE

Prvá vlna bola charakteristická hlavne uplatňovaním neštandardnej metódy. Môžeme ju tiež nazvať aj vlnou kupónovej privatizácie. Podľa zákona o veľkej privatizácii je privatizačná vlna časové obdobie, ktorého začiatok a koniec určí federálne ministerstvo financií a počas ktorého môžu majitelia investičných kupónov priamo alebo prostredníctvom investičných privatizačných fondov uplatniť nárok na zakúpenie akcií.

4.4.1. Zásady pre zostavenie zoznamov podnikov určených pre privatizáciu

Prvá vlna privatizácie sa začala v priebehu roka 1991 a jej rámec bol stanovený zásadami vlády pre zostavenie návrhov zoznamov podnikov a majetkových účastí štátu určených pre privatizáciu (ďalej len Zásady) z júna 1991, ktoré boli schválené na základe ustanovenia tzv. „veľkého“ privatizačného zákona. Zásady obsahovali aj lehoty na predloženie zoznamov vláde a lehoty na predloženie vypracovaných privatizačných projektov príslušným orgánom.

Medzi základné zásady patrili:

- zásada, podľa ktorej zoznamy obsahovali aj podniky, ktorých prevádzkové jednotky boli predmetom malej privatizácie,
- zásada, podľa ktorej zoznamy neobsahovali podniky, ktoré zakladateľ navrhol do likvidácie,
- zásada vymedzenia podnikov, v ktorých bolo účelné, aby si štát po ich transformácii zachoval plnú alebo rozhodujúcu kontrolu s uvedením dôvodu,
- zásada vymedzenia podnikov, ktoré zabezpečovali hmotné a mobilizačné rezervy,
- zásada vymedzenia základných údajov, ktoré zoznam musel obsahovať (napr. vymedzenie majetku, ktorý nemohol byť predmetom privatizácie, vymedzenie percentuálneho podielu majetku, ktorý mal byť privatizovaný formou použitia investičných kupónov, ako aj údaj o tom, do ktorej vlny privatizácie mal byť podnik zaradený).

Pri zaraďovaní podnikov do jednotlivých vĺn bolo potrebné podľa zásad prihliadať najmä na veľkosť podniku a cenu privatizovaného majetku, možnosť uplatnenia reštitučných nárokov oprávnenými osobami, na územné rozloženie, ako aj na odvetvovú štruktúru.

Pre naplnenie majetkovej podstaty Reštitučného investičného fondu (ďalej len RIF) bola prijatá zásada, že z každého navrhovaného podniku na privatizáciu treba vyčleniť 3 % pre tento fond pre uspokojenie reštitučných nárokov, okrem prípadov možnej účasti zahraničného kapitálu. Z harmonogramu lehôt na predloženie zoznamov podnikov a majetkových účastí štátu boli najdôležitejšie termíny na predloženie privatizačných projektov MSPNM, prípadne vlády, a to: pre prvú vlnu kupónovej privatizácie do 30. novembra 1991 a pre druhú vlnu kupónovej privatizácie do 31. júla 1992, pritom sa už v tomto členení začali používať privatizačné vlny s ohľadom na kupónovú privatizáciu, hoci sa tým myslelo širšie vymedzenie, teda aj použitie štandardných metód.

Ďalšou dôležitou zásadou bolo kvantifikovanie objemu majetku určeného na kupónovú privatizáciu, ktoré postačovalo stanoviť formou bilančnej metódy. Táto spočívala vo vyčíslení hodnoty majetku podniku podľa údajov evidovaných v účtovných výkazoch podniku doplnenú o cenu pozemkov. V prípade, keď o vstup do podniku prejavil záujem konkrétny zahraničný investor, bolo potrebné doložiť ocenenie majetku tzv. trhovou metódou. (Podmienkou na zaradenie do zoznamu podnikov určených na priamy predaj zahraničnému investorovi bolo potrebné predložiť uzavretie predbežnej pracovnej zmluvy – letter of intent – so zahraničným investorom.)

Pre zabezpečenie časového, vecného a organizačného harmonogramu prvej vlny kupónovej privatizácie bolo tiež dôležité upresniť objem majetku určeného na privatizáciu v termínoch: pre prvú vlnu do 31. augusta 1991 a pre druhú vlnu do 30. apríla 1992.

Podniky, ktoré nemali rozpracovanú reálnu spoluprácu s potenciálnym zahraničným investorom, eventuálne ich zakladateľ nezaradil do zoznamu na predaj zahraničnému investorovi, boli orientované na predaj za kupóny, najmenej však 30 % základného kapitálu.

4.4.2. Časový priebeh a výsledky

Pre usmernenie procesu veľkej privatizácie schválila vláda 13. augusta 1991 zoznamy podnikov a majetkových účastí zaradených do prvej a druhej vlny privatizácie. Zo zoznamov vyplýva, že do prvej vlny bolo zaradených 736 podnikov. Z upresnenia zo 4. októbra 1991 vyplýva, že do prvej vlny privatizácie bolo zaradených 751 podnikov a majetkových účastí s hodnotou majetku 166,5 mld. Kčs, pričom vyčlenená hodnota majetku na kupónovú privatizáciu bola 101,5 mld. Kčs. MSPNM SR začalo posudzovať predložené privatizačné projekty dňa 5. decembra 1991.

Hodnotením kupónovej metódy privatizácie sa zaoberáme v kapitole 4.4.3.

V období prvého polroka 1992 bolo vládou schválených 181 privatizačných projektov s metódou privatizácie na priamy predaj vopred určenému záujemcovi. Vzhľadom na to, že išlo o nesúťažnú formu štandardnej metódy, existoval na MSPNM SR mechanizmus, ktorý túto metódu privatizácie premenil na istý zjednodušený systém verejnej súťaže. Zjednodušený systém verejnej súťaže zahŕňal v sebe štyri princípy:

- **Princíp voľnosti vstupu** do súťaže bol umožnený tým, že každý domáci i zahraničný záujemca mohol v určenom spoločnom a verejne známom termíne predložiť privatizačný projekt na priamy predaj. Zoznam podnikov, na ktoré bolo možné predkladať privatizačné projekty, bol vopred zverejnený.
- **Druhý princíp bol princíp jednotných a prehľadných kritérií.** Na MSPNM boli začiatkom roka 1992 schválené metodické pokyny pod názvom *Pravidlá postupu pri výbere partnerov v procese veľkej privatizácie*. Tieto metodické pokyny boli zverejnené vo vestníku MSPNM SR č. 1/92 a obsahovali kritériá hodnotenia konkurenčných privatizačných projektov. Kritérií bolo jedenásť, najdôležitejšie z nich boli **cena,** záväzky investovania, záväzky v oblasti zamestnanosti, záväzky v oblasti učňovského školstva, záväzky ohľadne riešenia ekológie, reálnosť a podloženosť finančného krytia a ďalšie.
- **Tretím princípom bolo prijatie tzv. privatizačných protokolov.** Tí pracovníci, ktorí posudzovali projekty, museli výber potvrdiť svojimi podpismi aj ako dôkaz toho, že postupovali v súlade s týmito záväznými kritériami. Taktiež nadriadení týchto pracovníkov (riaditelia odborov, námestníci a nakoniec aj minister) museli svojimi podpismi potvrdiť kontrolu použitia týchto kritérií a zodpovednosť za výber svojimi podriadenými.
- **Štvrtým princípom bola povinnosť stanovenia a vyčíslenia tzv. trhovej ceny.** V septembri 1991 bol schválený *Znalecký štandard oceňovania a hod-*

notenia podnikov pre potreby prevodu majetku štátu na iné osoby v zmysle zákona č. 92/1991 Zb. v procese veľkej privatizácie. Bol tiež schválený zoznam spoločností, ktoré boli oprávnené stanovovať trhovú cenu privatizovaných podnikov a každý záujemca o privatizáciu musel mať ako súčasť privatizačného projektu aj dokument, ktorý preukazoval stanovenie trhovej ceny. Týmto spôsobom bola snaha predchádzať predaju za nižšiu cenu ako bilančnú.

V júni 1992 sa konali parlamentné voľby, v ktorých došlo k zmene vlády a v dôsledku toho aj k zmene koncepcie privatizácie. Po júni 1992 zostalo na MSPNM SR nedoriešených 181 privatizačných projektov, z nich 131 na štandardné metódy, ktoré nemohli byť dovtedy schválené najmä kvôli nedostatkom a neúplnosti privatizačných projektov (väčšinou v oblasti preukázania spôsobu nadobudnutia majetku štátom).

Nová koncepcia bola prijatá v septembri 1992 a oproti pôvodnej došlo k týmto odchýlkam:

- kupónová metóda bola považovaná za marginálnu,
- uprednostnenie štandardných metód,
- posilnenie právomocí zakladateľských ministerstiev,
- v rámci štandardných metód bola deklarovaná snaha používať súťažné metódy a zvyšovanie transparentnosti,
- ochota vlády privatizovať v prospech osvedčeným manažmentom,
- snaha reštrukturalizovať podniky pred ich privatizáciou,
- nebol kladený dôraz na rýchlosť,
- zníženie váhy ceny a zvýšenie váhy záväzkov v oblasti investovania a v oblasti zamestnanosti,
- zmäkčenie podmienok pri predaji majetku na splátky, pričom došlo k zníženiu prvej splátky z 30 % z kúpnej ceny na 10 % – 15 % a doba splatnosti bola predĺžená z 5 na 10 rokov,
- možnosť vysporiadania sa s dubióznym majetkom na úkor kmeňového majetku,
- boli zrušené povinné a spoločné termíny na predkladanie základných a konkurenčných privatizačných projektov.

Tak ako začiatky privatizačného procesu mali svojich kritikov, mala ich aj táto nová koncepcia. Upozorňovali predovšetkým na skutočnosť, že dôsledkom novej koncepcie bude spomalenie privatizácie, čo sa aj v plnej miere potvrdilo. Všeobecne sa obdobie od

Tabuľka 6
Prehľad celkového počtu podnikov (výstupov) a objem sprivatizovaného majetku v prvej vlne privatizácie

1. vlna privatizácie	Počet podnikov	Majetok (mil. Sk)
Podniky vstupujúce do privatizácie	678	169 097
Privatizačné výstupy	1010	169 097
Z toho :		
•predaj majetku	330	12 428
•bezodplatné prevody	116	2086
•reštitúcie	7	19
•vklad majetku do a.s.	557	154 564
z toho :		
•vlastné imanie a.s.		154 564
z toho: základné imanie		134 705
rezervný a iné fondy		19 859
Rozdelenie akcií v a.s.		
•akcie predané štandardnými metódami		3419
•akcie predané v kupónovej privatizácii		79 572
•akcie pridelené na riešenie reštitučných nárokov (prídel do RIF)		3797
•akcie v portfóliu FNM SR		47 737

Zdroj: MSPNM SR, 1999

Tabuľka 7
Členenie výstupov podľa jednotlivých metód uplatnenia v prvej vlne privatizácie

Metóda privatizácie	Podiel z celkového počtu výstupov (%)	Podiel z celkového majetku (%)
predaj majetku štandardnými metódami	32,7	7,3
Bezodplatný prevod majetku	11,5	1,2
vklad majetku so a.s.	55,1	91,4
fyzické vrátenie majetku	0,7	0,1
z toho :		
rozdelenie akcií v a.s.:		
•predaj akcií štandardnými metódami		2,5
•trvalá a dočasná účasť FNM vrátane pôvodnej ponuky do kupónovej privatizácie		94,6
•ostatné (prídel do RIF, bezodplatný prevod)		2,9

Zdroj: MSPNM SR, 1999

júna 1992 do marca 1994 charakterizuje aj ako **obdobie stagnácie** v procese privatizácie.

Výsledky prvej vlny privatizácie, ktorá prebehla v rokoch 1991–1993, dokumentuje tabuľka 6, z ktorej vyplýva, že bol sprivatizovaný majetok za 678 podnikov s celkovou hodnotou majetku 169,1 mld. Sk.

4.4.3. Kupónová privatizácia

Realizácia kupónovej privatizácie mala riešiť problémy nedostatku kapitálu oproti objemu privatizovaného majetku, zabezpečiť rýchlu privatizáciu s akcentom na odškodnenie občanov formou bezplatného rozdania akcií, umožniť akceleráciu vzniku kapitálového trhu a zvýšiť úroveň vedomostí obyvateľstva o cenných papieroch a inštitúciách kapitálového trhu. Okrem toho mala kupónová privatizácia vytvoriť kladný vzťah občanov k procesu privatizácie a v neposlednom rade systémovo brániť korupcii štátneho aparátu a privatizovaniu podľa straníckej príslušnosti. Vzhľadom na to, že táto metóda nebola predtým nikde úspešne odskúšaná, išlo vlastne o experiment. Jej negatívnou stránkou bola vysoká miera rozdrobenosti majetku, veľké množstvo akcionárov, z toho vyplývajúce neadresné vlastníctvo a zneužívanie investičnými privatizačnými fondmi. Treba ešte uviesť, že kupónová privatizácia bola uprednostnená všade tam, kde manažment štátneho podniku nemal do termínu predloženia privatizačných projektov konkrétnu predstavu o privatizácii štandardnými metódami.

Špecifikum tejto metódy spočíva v rýchlom a masovom pretransformovaní na to vyčlenených podnikov alebo častí podnikov zo štátneho vlastníctva do rúk obyvateľstva. Bez ohľadu na majetkové alebo iné pomery sa každý dospelý občan mohol zaplatením symbolického manipulačného poplatku (1000 + 35 Kčs) stať majiteľom kupónovej knižky, kupóny ktorej mohol na základe trhového mechanizmu v jednotlivých kolách použiť na výmenu za akcie konkrétnych podnikov, a to priamo alebo prostredníctvom privatizačných fondov.

Kupónová privatizácia bola koncipovaná federálne. Bolo rozhodnuté, že bude rozložená do dvoch vĺn, ktoré korešpondovali s dvoma vlnami veľkej privatizácie. Tak isto bolo rozhodnuté, že za dopytovú stránku kupónovej privatizácie bude zodpovedné federálne ministerstvo financií (FMF), kým za ponukovú stránku kupónovej privatizácie republikové ministerstvá privatizácie.

Jadro trhového mechanizmu, podľa ktorého boli jednotlivé kupóny v cene príslušných bodov vymieňané za akcie, tvorili privatizačné kolá s nasledujúcimi štyrmi fázami:

- vyhlásenie kurzu akcií jednotlivých akciových spoločností ponúkaných v príslušnom privatizačnom kole na predaj za investičné kupóny,
- objednávanie akcií,
- zber a vyhodnotenie objednávok,
- vyhodnotenie a vyhlásenie výsledkov privatizačného kola.

FMF uskutočňovalo vyhodnotenie výsledkov podľa týchto zásad:

- ak súhrnný dopyt po akciách nepresahoval súhrnnú ponuku, boli uspokojené všetky objednávky akcií;
- ak súhrnný dopyt po akciách presahoval súhrnnú ponuku o viac ako 25 %, žiadna objednávka akcií nebola uspokojená[
- pokiaľ súhrnný dopyt po akciách nepresahoval súhrnnú ponuku o viac ako 25 %, FMF mohlo určiť, že objednávky uplatnené investičnými privatizačnými fondmi (IPF) budú uspokojené iba čiastočne, a to pomerne k rozsahu objednávok uplatnených jednotlivými IPF. Investičné body zodpovedajúce tomuto zníženiu mohol IPF použiť v ďalších privatizačných kolách;
- ak nebolo možné žiadnym uvedeným spôsobom uspokojiť objednávky akcií, FMF určilo, že žiadna z podaných objednávok nebola uspokojená a tieto akcie ponúklo znovu v nasledujúcom privatizačnom kole. Zároveň určilo nové kurzy a zabezpečilo ich zverejnenie. Toto ministerstvo taktiež, v závislosti od vývoja ponuky a dopytu, mohlo rozhodnúť o ukončení predaja akcií v rámci príslušného privatizačného kola.

Uznesením č. 443 z 13. augusta 1991 vláda SR schválila zoznamy podnikov a majetkových účastí štátu zaradených do prvej a druhej vlny privatizácie s pripomienkami a zároveň uložila ministrom a ostatným vedúcim ústredných orgánov, aby v spolupráci s ministrom pre správu a privatizáciu národného majetku SR spresnili tieto zoznamy. Konečným termínom pre schválenie privatizačných projektov pre podniky zaradené do prvej vlny privatizácie s uplatnením kupónovej metódy MSPNM SR sa stal 11. apríl 1992. Aj keď registrácie občanov prebiehali už od 1. novembra 1991, samotná **prvá vlna kupónovej privatizácie sa začala 14. mája 1992 a bola ukončená do konca roka 1992.**

Z FNM SR bol na kupónovú privatizáciu vyčlenený majetok 484 akciových spoločností v hodnote 90 111 742 000 Kčs, zatiaľ čo z FNM Českej republiky to bolo 943 akciových spoločností v hodnote 206 424 419 000 Kčs. Na Slovensku sa právoplatne zaregistrovalo 2 579 327 občanov (v ČR 5 942 851 občanov). Na jedného držiteľa investičných kupónov tak pripadal majetok v účtovnej cene 34 796 Kčs.

Aká však bola skutočná, trhová hodnota majetku, ktorý pripadal v prvej vlne kupónovej privatizácie na jedného držiteľa investičných kupónov? Podľa analýzy, uskutočnenej M.E.S.A. 10, kde boli vyhodnocované priemerné nadobúdacie kurzy vytypovaných podnikov v jednotlivých privatizačných kolách a ich priemerné kurzy v pražskom a bratislavskom RM-systéme počas prvých deviatich mesiacov, bol pomer medzi trhovou a bilančnou cenou 60,5 % v Českej a 35,2 % v Slovenskej republike. To znamená, že priemerný občan, ktorý sa zúčastnil na prvej vlne kupónovej privatizácie, nadobudol majetok v trhovej hodnote 18 400 Kčs.

4.4.3.1. Kupónová privatizácia a investičné fondy

Rok 1992 bol rokom založenia 169 IPF pre prvú vlnu kupónovej privatizácie. Vďaka dôvere občanov tak **IPF získali akcie v menovitej hodnote cca 55 mld. Sk, t. j. 70 % majetku privatizovaného metódou kupónovej privatizácie, čo znamenalo pri rozložení vlastníckych práv medzi množstvo drobných akcionárov významnú ekonomickú moc**.

Vzhľadom na to tu existovalo pomerne vysoké riziko zneužitia zo strany IPF, ktoré mohli byť zakladané s cieľom špekulácie alebo podvodu. Toto riziko možno zredukovať kvalitnými zákonmi v uvedenej oblasti alebo výkonom štátneho dozoru zo strany ministerstva financií. Uveďme príklad:

Ide o druhý najväčší IPF v SR z prvej vlny kupónovej privatizácie – Prvú slovenskú investičnú privatizačnú spoločnosť Banská Bystrica (PSIPS). Tento fond získal 190 tisíc DIKov, najmä z radov dôchodcov, na základe prísľubu o vykúpení akcií, ktoré získajú DIKovia na základe investovania celej kupónovej knižky do jedného roka za sumu 20 000 korún. Už tento prísľub, ktorý bol pri masovom uplatnení nároku nerealizovateľný (a zároveň najväčší zo všetkých IPF), mal viesť ministerstvo financií k vyššej obozretnosti pri dozore nad činnosťou tohto fondu a jeho správcu. Nestalo sa a až na základe kontroly vykonanej v dňoch 11.-15. júla 1994 MF SR vydalo rozhodnutie, ktorým pozastavilo IPF PSIPS nakladanie s majetkom a vyhlásilo nad ním nútenú správu. Kontrolami sa prišlo na to, že zakladateľ IPF si neoprávnene vyfakturoval v roku 1993 odmenu za správu majetku v roku 1992 vo výške 125 mil. Sk a chybne bola účtovaná aj odmena za správu fondu za rok 1993. Došlo pritom aj k tomu, že fond neoprávnene uhrádzal záväzky zakladateľa voči iným subjektom.[1]

Predstavitelia ekonomickej moci, sformovanej ako dôsledok kupónovej privatizácie v IPF, tvorili tzv. „nové štruktúry“. Boli to prevažne mladí, trhovo

orientovaní ľudia, nezaťažení starým režimom. Museli zvádzať mocenský boj so „starými štruktúrami“, t. j. so zložkami pozostávajúcich najmä zo starých manažérskych kádrov z obdobia socializmu, ktorí vo svojich funkciách zostali aj po roku 1989. Dnes sú združení do Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení (AZZZ). Je logické, že tieto zložky boli priamymi odporcami kupónovej privatizácie, čo bolo dané ich neochotou postúpiť nimi ovládaný majetok akejkoľvek metóde, nad ktorou nemali priamu kontrolu. Vladimír Mečiar, vtedy ešte len nastupujúci politik s populisticky orientovanou rétorikou, si hneď získal ich podporu, keďže sa už od roku 1991 staval proti kupónovej privatizácii, aj proti účasti zahraničných investorov (a zároveň proti lustračnému zákonu). Stal sa tak ich hlavným spojencom proti novým štruktúram.

4.4.3.2. Ďalší osud kupónovej privatizácie na Slovensku

Víťazstvo Vladimíra Mečiara a jeho spojencov na Slovensku vo voľbách v júni 1992 znamenalo radikálnu zmenu v koncepcii privatizácie. Kým v Českej republike v zásade pokračoval privatizačný proces podľa predchádzajúcich pravidiel, v Slovenskej republike došlo k jeho revízii a po rozdelení ČSFR k výrazne odlišnému vývoju. V septembri 1992 vláda SR schválila novú koncepciu privatizácie, ktorá bola do značnej miery založená na popretí dovtedajšieho vývoja. Kupónová privatizácia sa považovala len za marginálnu, väčší dôraz bol kladený na štandardné metódy, zvýšili sa právomoci rezortných ministerstiev a odborov v procese privatizácie.

Po odvolaní Mečiarovej vlády v marci 1994 vláda J. Moravčíka opäť spustila proces privatizácie do značnej miery podobným mechanizmom, ako sa to robilo do júna 1992. Urýchlil sa proces schvaľovania priamych predajov, začala sa príprava druhej vlny kupónovej privatizácie.

Registrácia občanov do druhej vlny kupónovej privatizácie sa začala od 1. septembra 1994. Na Slovensku sa do nej zaregistrovalo 3 428 419 občanov, čo bol 1,33-násobok počtu zaregistrovaných oproti prvej vlne. Odstupujúca Moravčíkova vláda vyhlásila začiatok predkola na 15. december 1994, toto však bolo novou Mečiarovou vládou zrušené. Bol to koniec kupónovej privatizácie na Slovensku. Privatizácia sa už prestala využívať ako jeden z pilierov efektívneho prechodu k trhovému hospodárstvu. Stala sa nástrojom upevňovania moci politických špičiek a starých štruktúr.

Definitívne skoncovanie s kupónovou privatizáciou však nastalo v roku 1995, keď boli prijaté zákony o jej zrušení a o obmedzení podielu vlastníctva investičných spoločností a IPF na 10 % v jednej spoločnosti. Spolu so stanovením minimálnej výšky základného imania v investičnej spoločnosti na 20 miliónov Sk a znížením poplatkov za správu fondov o 50 % sa začal proces transformácie spravovaných fondov na samosprávne a rušenia investičných spoločností. Zároveň tak došlo k ochromeniu kolektívneho investovania na Slovensku, ktoré mala umožniť práve kupónová privatizácia.

Je nepochybné, že kupónová privatizácia mala množstvo výhod. Aj napriek tomu však existuje celý rad kritikov, aj medzi uznávanými ekonómami, ako je napríklad Jeffrey Sachs, ktorý pri hodnotení desiatich rokov od spustenia prvých ekonomických reforiem v našej krajine uviedol: „Keby sa ktokoľvek z nás teraz rozhodoval, čo urobiť, myslím si, že už by nenašiel podporu pre kupónovú metódu privatizácie. A to z niekoľkých dôvodov. Predovšetkým by som nepresadzoval rozdávanie podnikov vo forme kupónov, ale rovno by som ich predal. Takisto by som už necítil naliehavú potrebu privatizovať všetko naraz ako v roku 1990, keď sme sa domnievali, že je nevyhnutné zvládnuť to čo najrýchlejšie. Ako sa neskôr ukázalo, riziko bolo často väčšie ako reálny prínos. V kupónovej privatizácii išlo o experiment a vláda sa málo starala o možnosti jeho zneužitia, ku ktorým dochádzalo hneď od začiatku.“[2]

Ale aj napriek tomu možno kupónovú privatizáciu u nás v zásade hodnotiť ako úspešnú s konštatovaním, že splnila svoje ciele: nenáročnou a rýchlou metódou došlo k presunu značného množstva majetku so zníženým rizikom korupcie; bol odštartovaný a rozvinutý kapitálový trh a kolektívne investovanie; bola zabezpečená masová participácia obyvateľstva a prehĺbenie ich znalostí o cenných papieroch. Jej proklamovaný neúspech nespočíval v metóde ako takej, ale v privatizácii ako celku. V privatizácii, ktorá bola spustená na neistých základoch nedobudovaného inštitucionálneho rámca. (Podrobnejšie sme sa touto tematikou venovali v kapitole 1.4 Miesto a zhodnotenie privatizácie v transformačnom procese.)

4.5. DRUHÁ VLNA PRIVATIZÁCIE

Druhá vlna veľkej privatizácie sa začala v septembri 1993 a podľa deklarovaného zámeru mala byť ukončená v roku 1996. Charakteristické pre druhú vlnu boli viaceré zásadné zmeny. A keďže sa tieto zmeny viažu k určitému obdobiu, rozdelili sme druhú vlnu na niekoľko etáp.

V roku 1993 sa privatizačný proces spomalil (sprivatizovali sa 2 % z celkového majetku určeného na privatizáciu). Spomalenie bolo spôsobené nerozhodnosťou vládnucej garnitúry pri rozhodovaní o použití metód, ako aj o kompetenciách medzi MSPNM SR a FNM SR a vládou, hoci v koncepcii bola jasne deklarovaná prednosť štandardných metód pred neštandardnými, posilnenie domácej podnikateľskej vrstvy – a tým diskriminácia zahraničných investorov. Túto etapu možno nazvať aj **etapou stagnácie**.

Rok 1994, a to najmä v mesiaci februári až do 14. marca, bol opakom stagnácie – bolo to **obdobie divokej privatizácie**, schvaľovania projektov bez toho, aby sa uplatňovali dohodnuté princípy uvedené v schválenej koncepcii. Napriek tomu, že bol zriadený inštitút tzv. pracovných skupín, v ktorých boli zástupcovia jednotlivých sekcií ministerstva privatizácie, zakladateľa, PÚ, ako aj ďalší zástupcovia, zvýšil sa počet priamych predajov bez toho, aby boli návrhy prerokované v tejto pracovnej skupine. Na priamy pokyn vtedajšieho štátneho tajomníka ministerstva privatizácie – ministerstvo v tom období nemalo ministra – sa do vlády predkladali a vládou boli schvaľované návrhy na priamy predaj pre tých záujemcov, ktorých určil on osobne.

Privatizačný proces bol v každom období pod lupou verejnosti a médií. Nebolo tomu inak ani v tomto období, avšak kritika, ktorá bola vznesená ku konkrétnym prípadom z tohto obdobia aj na pôde parlamentu a v médiách, zostala bez odozvy. Aktéri rozdávania majetku neboli nijako postihnutí.

V tomto krátkom časovom úseku vláda schválila 44 privatizačných projektov. Za povšimnutie však stojí tiež skutočnosť, že napriek vysloveniu nedôvery vláde V. Mečiara 11. marca 1994 táto vláda nerešpektovala tento akt a privatizačné projekty schvaľovala ešte 14. marca.

Obdobie od 16. marca do novembra 1994 je charakteristické nástupom vlády J. Moravčíka, ktorá vniesla do procesu privatizácie **snahu o jeho urýchlenie a sprehľadnenie**, prijatie rozhodnutia o príprave druhej vlny kupónovej privatizácie, ale aj mnohé problémy. Tie súviseli najmä s rôznorodosťou politických strán zastúpených vo vláde, čo spôsobovalo vzájomnú nedôveru, a tým aj zvýšenú vzájomnú kontrolu, ale na druhej strane aj okliešťovanie a spomaľovanie priebehu privatizácie.

V tomto období sa začali používať praktiky nastupujúcich nových vládnych garnitúr, ktoré vystavovali predchádzajúce rozhodnutia o privatizácii kontrole a po zistení porušenia zákona ich rušili, alebo ich rušili aj bez takýchto zistení (v tomto období bolo zistených 13 porušení zákona). Porušenie zákona bolo preukázané najmä v poskytovaní neprimeraného zvýhodnenia pre kupujúceho. Išlo o tieto prípady, keď bola privatizácia zrušená: ŽOS Vrútky, ŽOS Trnava, Slovenská automobilová doprava Považská Bystrica, Hubert Sereď, Mäsový priemysel Humenné, Polygrafické závody Trnava, Víno Košice, Slovenské liečebné kúpele Piešťany, Vydavateľstvo Tatran Bratislava, Skloobal Nemšová, Mlyn Pohronský Ruskov, Výskumný ústav jadrových elektrární Trnava, Zdroj Banská Bystrica, odštepný závod Prievidza (Uznesenie vlády SR č. 283 zo dňa 29. marca 1994).

Obdobie po voľbách v roku 1994, konkrétne od novembra, vnieslo do procesu nový rozmer – bola prijatá novela zákona, podľa ktorej došlo k presunu kompetencií pri rozhodovaní o priamych predajoch na FNM SR. Vládna koalícia zložená zo zástupcov Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenskej národnej strany (SNS) a Združenia robotníkov Slovenska (ZRS) delegovala do orgánov fondu výhradne svojich reprezentantov.

Túto etapu možno nazvať aj **etapou straty kontroly štátu nad privatizáciou**. Došlo k znemožneniu vykonávať dozor nad dodržiavaním zákonnosti v privatizácii orgánmi prokuratúry, vládna koalícia „vyrobila“ anonymných vlastníkov (zavedením akcií na doručiteľa) a umožnila nekontrolovateľné nakladanie s majetkom štátu. Je to obdobie nástupu alebo návratu tretej Mečiarovej vlády, ktoré s ľahkosťou **možno nazvať aj divokou „prichmatizáciou“**. Tento stav trval **až do konca roku 1997,** keď dochádzalo k rozdávaniu majetku za veľmi nízke, ba až symbolické ceny, a to v prospech sympatizantov vládnych strán či priamo straníckych kolegov. Vládnuca koalícia tak získavala väčšiu ekonomickú moc. A aby ju mala ešte väčšiu, zrušila v roku 1995 druhú vlnu kupónovej privatizácie a nahradila ju tzv. dlhopisovou metódou (kapitola 5). Toto im zabezpečilo ešte ľahší prístup k majetku s vylúčením možnosti zúčastniť sa ďalším potenciálnym investorom, nevynímajúc zahraničných.

Podobne ako zahraniční investori aj zamestnanci privatizovaných podnikov sa mohli zapojiť do procesu len v obmedzenej miere. Vládou prijaté *Zásady účasti pracujúcich na privatizácii podnikov, v ktorých pracujú*, ako aj novela zákona o veľkej privatizácii mali zamestnancom zabezpečiť účasť na privatizácii. V rozhodnutí o privatizácii sa mohla uložiť povinnosť nadobúdateľovi privatizovaného majetku zabezpečiť túto účasť vydaním zamestnaneckých akcií, alebo tak, že sa zamestnancom umožní nadobudnúť minimálne 34 % privatizovaného majetku. Pretože nešlo o zákonom stanovenú povinnosť, ale len o možnosť, zámer nesplnil očakávanie najmä zo strany zamestnancov. (Táto skutočnosť rezonuje medzi verejnosťou aj dnes. Mnohí dotknutí sa považujú za oklamaných a nespravodlivo postihnutých procesom privatizácie.)

V rámci obdobia divokej „prichmatizácie" je ešte zaujímavý aj rok 1996 – aj tým, že vláda aj FNM SR vyhlásili termín ukončenia privatizácie do konca prvého polroka 1996. Narastajúce rozpory vo vládnej koalícii však spôsobili, že FNM SR od konca februára 1996 až do augusta neschvaľoval žiadne privatizačné rozhodnutia. Od augusta však došlo k urýchleniu tempa schvaľovania privatizačných rozhodnutí.

Inak bol rok 1996 pokračovaním zvýhodňovania úzkych skupín úzko spojených s vládnou koalíciou. Oproti roku 1995 sa zvýšil prienik informácií o pozadí privatizačného procesu, o sporoch v rámci neho, o politickom pozadí, o rodinných príslušníkoch, ale aj o priamej účasti niektorých poslancov a iných straníckych špičiek.

Zvýhodňovanie nadobúdateľov zo strany FNM SR sa prejavovalo aj pri stanovení kúpnych cien a platobných podmienok. Zatiaľ, čo počas prvej vlny privatizácie bol podkladom na stanovenie kúpnej ceny znalecký posudok a trhová hodnota, ktorá nemohla klesnúť pod bilančné ocenenie, počas druhej vlny sa stanovovala dohodou medzi fondom a nadobúdateľom a často sa pohybovala značne pod bilančným ocenením. Z hľadiska platobných podmienok možno uviesť, že v prvej vlne prvá splátka predstavovala 20 % kúpnej ceny s termínom splatnosti zvyšku kúpnej ceny do piatich rokov, v druhej vlne bola prvá splátka v mnohých prípadoch na úrovni 5-10 % kúpnej ceny s dobou splatnosti zvyšku do desiatich rokov. Veľkým zvýhodnením nadobúdateľov bola možnosť odpočítania až 50 % kúpnej ceny v prípade investícií.

Mnohé zahraničné inštitúcie – Európska komisia, OECD, Medzinárodný menový fond, Svetová banka a Európska rozvojová banka – sa takmer zhodli pri hodnotení privatizačného procesu, keď poukazovali na nebezpečenstvo privatizácie v prospech podnikových manažmentov. Súčasne upozorňovali na nevyhnutnosť väčšej transparentnosti, ktorá by otvorila priestor aj pre zahraničných investorov.

Noví vlastníci pri privatizácii uvedeným spôsobom nemohli priniesť potrebný kapitál. Používané metódy (uplatnenie úhrady kúpnej ceny splátkami, a to nepriamo prostredníctvom samotného podniku) nemohli zabezpečiť nevyhnutnú reštrukturalizáciu podnikov.

V roku 1996 sa odohrali na privatizačnej scéne najväčšie „prichmatizácie", a to Nafta Gbely, keď bol 45,9-percentný podiel predaný za cenu 500 mil. Sk neznámej spoločnosti Druhá obchodná. Pri tomto predaji prišiel FNM SR minimálne o 2,7 mld. Sk. Ďalšou významnou kauzou bol aj predaj najlukratívnejších a najznámejších slovenských kúpeľov Piešťany. 51 % akcií bolo predaných zamestnaneckej a. s. Spoločnosť zamestnancov piešťanských kúpeľov (SZPK). Kúpna cena bola 302 mil. Sk pri bilančnej hodnote 1,6 mld. Sk. (podrobnejšie pozri prílohu Privatizačné kauzy).

Aby sa uvedené „prichmatizácie" mohli uskutočniť, bolo potrebné pripraviť legislatívnu pôdu. Konkrétne ide o zrušenie povinnej dematerializácie a následné zavedenie inštitútu akcií na doručiteľa. Pôvodnú koncepciu, podľa ktorej o podobe cenných papierov rozhodoval emitent, vystriedala po nástupe vlády V. Mečiara (1995) koncepcia absolutizácie dematerializovanej (zaknihovanej) podoby. Účelom bolo okrem iného zabezpečiť, aby vládna moc mala prostredníctvom štátom kontrolovaného Strediska cenných papierov prehľad o majiteľoch majetkových podielov vo všetkých privatizovaných spoločnostiach. Povinne zaknihovaná podoba cenných papierov sa však postupom času stretla s odporom novovytvorených privatizačných skupín, pretože nebolo možné utajiť osoby – skutočných vlastníkov pochybne sprivatizovaného majetku. A tak sa na konci roka 1996 účelovou poslaneckou iniciatívou HZDS podarilo do zákona presadiť, že povinne dematerializovaná podoba sa nebude vzťahovať na akcie, ktoré nie sú predmetom verejného obchodovania (ako napríklad akcie Druhej obchodnej, v súvislosti s privatizáciou Nafty Gbely). Bol tým umožnený vznik inštitútu akcií na doručiteľa, podľa ktorého vlastníctvo akcií už nemuselo byť povinne zaznamenané v Stredisku cen-

ných papierov, ale vlastníkom sa stala osoba, ktorá uvedenú akciu na zasadnutie valného zhromaždenia doručila.

Počet podnikov a objem sprivatizovaného majetku v druhej vlne privatizácie (do roku 1996) dokumentujú nasledujúce tabuľky:

Tabuľka 8
Prehľad celkového počtu podnikov (výstupov) a objem sprivatizovaného majetku v druhej vlne privatizácie k 30. 11. 1996

Prvá vlna privatizácie	Počet podnikov	Majetok (mil. Sk)
Podniky vstupujúce do privatizácie	610	136 804
Privatizačné výstupy	1 366	136 804
z toho:		
• predaj majetku štandardnými metódami	813	52 226
z toho:		
• priamy predaj	645	45 072
• verejná súťaž	155	7140
• verejná dražba	13	14
• bezodplatný prevod majetku (na obce, SPF, fondy)	303	2822
• fyzické vrátenie majetku	16	22
• vklad do a.s. (vrátane majetkovej účasti štátu)	234	81 734
z toho:		
• základné imanie a.s.		70 933
Rozdelenie akcií v a.s.		
• predaj majetku štandardnými metódami		36 041
z toho:		
• priamy predaj		34 801
• verejná súťaž		1240
• trvalá a dočasná účasť FNM vrátane pôvodnej ponuky do kupónovej privatizácie		30 317
• bezodplatný prevod akcií (na obce, SPF, fondy)		2414
• prídel do RIF		2161

Zdroj: MSPNM SR, 1999

Tabuľka 9
Členenie výstupov podľa jednotlivých metód uplatnenia v druhej vlne privatizácie k 30. 11. 1996

Metóda privatizácie	Podiel z celkového počtu výstupov (%)	Podiel z celkového majetku
predaj majetku štandardnými metódami	59,5	38,2
bezodplatný prevod majetku	22,2	2,1
vklad majetku so a.s.	17,1	59,6
fyzické vrátenie majetku	1,2	0,1
z toho:		
rozdelenie akcií v a.s.:		
•predaj akcií štandardnými metódami		50,3
•trvalá a dočasná účasť FNM vrátane pôvodnej ponuky do kupónovej privatizácie		42,7
•ostatné (prídel do RIF, bezodplatný prevod)		6,5

Zdroj: MSPNM SR, 1999

Pokles privatizačnej aktivity v roku 1997 bol spôsobený nálezom Ústavného súdu SR o presune kompetencií z FNM SR späť na vládu. Paradoxom tohto obdobia však zostáva skutočnosť, že novela zákona vyvolaná nálezom Ústavného súdu bola prijatá takmer po pol roku (27. júna 1997), vláda však nerozhodla ani o jednom priamom predaji, MSPNM SR neuskutočňovalo výber nadobúdateľa majetku. Všetko pokračovalo predchádzajúcim nekontrolovateľným spôsobom prostredníctvom FNM SR.

Rok 1997 bol charakteristický aj zvyšovaním miery nevýhodnosti predajov pre FNM SR a v rovnakej miere rastom výhodnosti predajov pre ich nových nadobúdateľov. Ďalej sa potvrdzovala stranícka privatizácia a priama účasť straníckych funkcionárov, ich rodinných príslušníkov či inak blízkych osôb na privatizácii. Objavili sa prípady revízie rozhodnutí o privatizácii, ktorej účelom bol opakovaný predaj tomu istému nadobúdateľovi, avšak za nižšiu cenu a s cieľom zapojenia osôb blízkych vedeniu FNM SR a koaličným stranám (napríklad kauza NAD Trenčín). Nedal sa zakryť prvý veľký prípad priamej privatizácie v prospech jedného z vedúcich predstaviteľov FNM SR (kauza Baňa Záhorie).

Nespokojnosť verejnosti narastala. Došlo ku kolapsu v jednej z veľkých bánk (Investičná a rozvojová banka). Zodpovednosť zaň nesie predovšetkým skupina spoločností okolo VSŽ. FNM SR vlastnil v tom čase 35-percentný podiel akcií a nepostupoval aktívne pri výkone akcionárskych práv. Zvyšoval sa počet konkrétnych prípadov tunelovania podnikov ako dôsledok uskutočnenej privatizácie, ako aj neprehľadných vlastníckych vzťahov. Čiastočná kvalitatívna zmena z hľadiska kontrolovateľnosti FNM SR nastala v októbri 1997, keď parlament zvolil zástupcu opozície Ivana Mikloša do Dozornej rady FNM SR.

Privatizácia v roku 1998 pokračovala v kontinuite predchádzajúcich rokov a bola poznačená predovšetkým nekontrolovateľnosťou a neprehľadnosťou. Bol to rok, v ktorom sa neuskutočnil ani jeden priamy predaj, len niekoľko bezodplatných prevodov na obce. Ďalší rok stagnácie v privatizačnom procese bol poznamenaný prípravou na jesenné parlamentné voľby, ale nezaobišiel sa bez sporných momentov. Tieto potvrdili existenciu prepojenia privatizérov na politické špičky. Dôkazom boli argumenty vtedajšej opozície, ktoré priamo usvedčili niektorých politikov z rozkrádania a tunelovania privatizovaného majetku (privatizácia ZSNP Žiar nad Hronom, časť akcií Slovnaftu a nevydarená privatizácia Slovenskej poisťovne).

4. 6. NÁPRAVY PRIVATIZAČNÝCH PRECHMATOV

Intenzívna diskusia o probléme nápravy prechmatov v privatizácii, ktorá sa začala už v roku 1997, vyvrcholila v roku 1998 pred parlamentnými voľbami. Takmer všetky politické strany, ktoré sa uchádzali o voličskú priazeň, uvádzali vo svojich programoch zámer preveriť zákonnosť privatizácie s možnosťou prehodnotenia privatizačných rozhodnutí tak, aby boli eliminované straty štátu. Po nástupe novej vlády sa predvolebná rétorika koaličného zoskupenia (SDK, SDĽ, SOP, SMK) premietla aj do jej programového vyhlásenia a po nástupe nového vedenia FNM SR sa začala aj uskutočňovať. „Jednou z možností je aj reprivatizácia majetku," vyhlásil predseda výkonného výboru fondu Ladislav Sklenár (Práca, 9. 12. 1998), ale až v prípade „porušenia zákona alebo neplnenia podmienok zmluvy, či nesplácania splátok". Potom môže „majetok prejsť späť do rúk fondu. Musíme však zabezpečiť jeho správu, kým vyberieme – veľmi transparentne, súťažami – nového privatizátora," dodal.

Pri náprave privatizačných prechmatov zohralo dôležitú úlohu vytvorenie legislatívnych podmienok na preskúmanie uzavretých privatizačných zmlúv, ich prípadné napadnutie s možnosťou zrušenia ich platnosti a spätného prevodu privatizovaného majetku do rúk štátu. Novela zákona č. 17/1993 Z. z. umožnila preverovať zmluvy o prevode majetku vo vlastníctve štátu alebo FNM SR.

FNM SR začal s procesom preverovania privatizačných rozhodnutí, ktorý vyústil do analýzy definujúcej odchýlky od zákona v čase privatizácie. Celkovo bolo prešetrených 900 zmlúv, z ktorých v 186 prípadoch došlo k porušeniu zákona. Verejnosť očakávala rýchle a nekompromisné konanie orgánov činných v trestnom konaní. V tomto smere sa však nič neudialo. Ministerka privatizácie M. Machová oznámila rapídny pokles spochybnených privatizácií vyplývajúcich z formálnych nedostatkov, ktoré možno vzájomnými rokovaniami odstrániť. Informácia vniesla do verejnosti pochybnosti a veľa otázok. V materiáli, ktorý bol predložený na rokovanie vlády, sa hovorilo už len o 48 prípadoch spochybnenia privatizácie. Materiál bol opäť odsunutý z rokovania, a to vraj z dôvodu, že neobsahoval návrhy riešení, alebo že boli len veľmi všeobecné. Vzhľadom na skutočnosť, že vedenie fondu bolo odvolané (prezident a predseda výkonného výboru pre nezvládnutie riešenia problému Nafty Gbely), ministerka privatizá-

cie si myslí, že dopracovanie materiálu nebude dlho trvať a materiál sa objaví ešte tento rok (*Prehodnotenie privatizácie zas odložili*, SME, 18. 11. 1999).

Podľa vyjadrenia bývalého prezidenta FNM SR Ľudovíta Kaníka, pod ktorého vedením sa tento materiál spracovával, spočíva však problém neochoty vlády prerokovať čo najskôr uvedený materiál najmä v tom, že vláda má z nápravy privatizácie strach, pretože pri náprave privatizácie neexistuje dobré riešenie, ale iba zlé a menej zlé.[3]

Okrem uvedených skutočností je nevyhnutné uviesť, že rok 1999 bude určite zapísaný v procese privatizácie ako rok nápravy privatizačných prechmatov. Hovoria o tom výsledky dosiahnuté v kauze Nafta Gbely (akcie vo výške podielu 45,9 % vrátené na účet FNM SR), ako aj odstúpenie od zmluvy s majoritnými vlastníkmi kúpeľov Dudince, Sliač, Kováčová a Slovenské liečebné kúpele Piešťany, Istrochem, a. s., Bratislava, Klenoty, a. s., Bratislava, Obuv, a. s., Partizánske a ZSNP, a. s., Žiar nad Hronom.

4.7. VÝHĽAD PRIVATIZÁCIE NA ROK 2000

Vzhľadom na nepriaznivý stav, do ktorého sa v poslednom čase likvidita FNM SR dostala, a záväzok vyplatiť k 31. decembru 2000 občanom 34 mld. Sk za dlhopisy, nové vedenie FNM SR a MSPNM SR niekoľkonásobne deklarovalo úmysel pokračovať v privatizácii zvyšných podielov z portfólia FNM SR v priebehu roku 1999. Jednotlivé kroky a materiály vlády naznačovali, že sa budú privatizovať aj strategické podniky (Slovenské telekomunikácie), banky (IRB, Slovenská sporiteľňa, VÚB, ČSOB) a zdravotnícke zariadenia. Do dnešného dňa sa tak nestalo, ani v prípade bánk, napriek odporúčaniam a upozorneniam Svetovej banky, čo je zrejme spojené s obavami vlády znášať z toho vyplývajúce riziko.

Vo svojom úmysle zrýchliť privatizačný proces predstavitelia vlády a vedenia FNM SR pokračujú aj naďalej a **rok 2000 bude musieť byť** podľa nich **rokom privatizácie**.

Ako pre TREND 1. 12. 1999 uviedol Vladimír Dvořáček, riaditeľ sekcie stratégie FNM SR, zo súčasných 149 akciových spoločností, ktoré má fond v portfóliu, chce FNM SR v roku 2000 privatizovať významné majetkové účasti. Ide predovšetkým o Banku Slovakia, kde sa už proces privatizácie s cieľom predať do konca budúceho roku podiel FNM SR vo výške 60 % začal. V decembri tohto roku (1999) bude podľa V. Dvořáčka vybratý finančný a právny poradca na predaj banky. Okrem toho by sa v prvej polovici roku 2000 mala privatizovať spoločnosť Solivary, a. s., Prešov, kde FNM SR vlastní majoritný podiel v nominálnej hodnote 78 mil. Sk. Ďalšou významnou účasťou, ktorá by sa mala predať v roku 2000, je majoritný balík akcií Slovenskej plavby a prístavov, a.s., Bratislava.

Podľa poslednej novely zákona č. 92/1991, s účinnosťou od 16. septembra 1999 rozhoduje o privatizácii prirodzených monopolov a niektorých významných finančných inštitúcií opäť vláda. Zároveň je ich privatizácia obmedzená nasledovne:

- predmetom privatizácie nebude lesný fond, železničná dopravná cesta, povrchové a podzemné vody a pošta;
- 51-percentná účasť štátu musí byť zachovaná v Slovenskom plynárenskom priemysle, energetických závodoch, Transpetrole a Slovenských elektrárňach;
- majetkovú účasť bez určenia si štát ponechá v Slovenskej poisťovni, a. s., Slovenskej sporiteľni, a. s., a v Slovenských telekomunikáciách, a. s.

V súvislosti s prirodzenými monopolmi sa najviac hovorí o privatizácii podnikov vodární a kanalizácií, časť ktorej sa podľa súčasnej legislatívy už uskutočnila, napríklad v celom trenčianskom okrese. Otázka privatizácie ostatných prirodzených monopolov (najmä SPP, Slovenské elektrárne, Transpetrol) síce už dlhšiu dobu rezonuje na verejnosti, ale ostáva otvorená.

Významný pokrok bol dosiahnutý v privatizácii 51 % akcií Slovenských telekomunikácií, tender bol vyhlásený koncom novembra 1999. Podľa ministra pôšt a telekomunikácií J. Macejku jeho rezort urobí všetko, aby sa tender podarilo ukončiť v marci roku 2000.

Výnosy sa očakávajú aj z už toľkokrát deklarovaného predaja Slovenskej poisťovne, Slovenskej sporiteľne a Všeobecnej úverovej banky, kde má fond stále významné účasti. Privatizácia VÚB bola skomplikovaná vzhľadom na nevysporiadanosť vlastníckych vzťahov medzi FNM ČR a FNM SR, čo však bolo definitívne vyriešené ku koncu novembra 1999 podpísaním tzv. „nulového variantu“ medzi oboma fondmi. Predaj 24-percentného slovenského podielu v ČSOB je už v štádiu rokovania s belgickou KBC Bank, ktorá je už majoritným vlastníkom tejto ban-

ky. Termín uzavretia problému bol stanovený na 31. január 2000, čo však nie je isté, keďže sa už niekoľkokrát posunul. Podľa Jána Ondu, hovorcu NBS, určité omeškanie v poslednom období spôsobili úvahy o participácii Európskej banky pre obnovu a rozvoj.

Do úvahy môže prichádzať aj reprivatizácia podnikov, majoritné podiely ktorých FNM SR získal odstúpením od zmluvy. Ide o Slovenské liečebné kúpele, a. s., Piešťany, Istrochem, a. s., Bratislava, Nafta, a. s., Gbely, a ZSNP, a. s., Žiar nad Hronom.

4.8. ŠTATISTIKA

Bilančná hodnota majetku vhodného na privatizáciu sa na Slovensku odhaduje na 427,6 mld. Sk (OECD Economic surveys, 1996). Z toho bolo do 31. decembra 1998 na FNM SR prevedených 349,4 mld. Sk. Do septembra 1999 sa sprivatizovalo 226,7 mld. Sk, pričom 80 mld. Sk išlo do kupónovej privatizácie a 146,95 mld. Sk sa predalo štandardnými metódami – predovšetkým priamymi predajmi.

Tabuľka 10
Objem privatizovaného majetku v SR podľa dátumu podpísania zmlúv s FNM SR v rokoch 1992 – 1999 (štandardné metódy)

Rok	Účtovná hodnota (tis. Sk)	Kúpna cena* (tis. Sk)	Investície (tis. Sk)	Kúpna cena* / účt. hodnota (v %)	Investície / celk. kúpna cena** (v %)
1992	12 660 380	12 254 724	679 437	96,80	5,25
1993	4 205 361	4 018 224	155 760	95,55	3,73
1994 (do 16. 3.)	11 223 644	5 831 650	5 706 000	51,96	49,46
1994 (od 17.3.)	9 479 039	3 526 746	886 485	37,21	20,0
Spolu (1992-94)	37 568 424	25 631 344	7 427 682	68,23	22,47
1995	37 278 070	12 706 436	6 457 362	34,09	33,70
1996	43 805 533	11 596 916	4 841 841	26,47	29,45
1997	15 317 456	3 521 388	410 505	22,99	10,44
1998	12 815 857	2 917 726	1 254 000	22,77	30,06
Spolu (1995-98)	109 216 916	30 742 466	12 963 708	28,15	29,66
1999	153 757	17 500	-	11,38	-
Celkom (1992-99)	146 949 097	56 391 310	20 391 390	35,92	26,07

Zdroj: Výročné správy FNM SR 1992–1997, Čierna kniha privatizácie FNM SR, interné materiály FNM SR
* bez investícií, ** vrátane investícií
Poznámka: uvedený stav vrátane dodatkov uzavretých do 31. 10. 1999

Graf 3
Objem privatizovaného majetku v SR podľa dátumu podpísania zmlúv s FNM SR v rokoch 1992–1999 (štandardné metódy, tis. Sk)

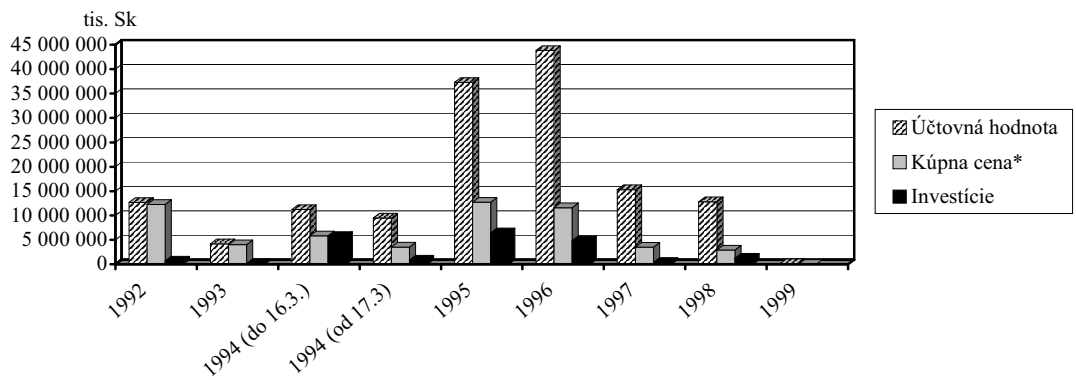

Graf: M.E.S.A 10

K 30. septembru 1999 bola celková hodnota majetkových účastí FNM SR 55,2 mld. Sk, z tejto sumy však až 21,8 mld. Sk (39 %) predstavujú majoritné účasti štátu (Slovenské elektrárne, SPP), ktoré sú podľa súčasných platných právnych predpisov neprivatizovateľné[4]. Na predaj má teda FNM SR momentálne k dispozícii účasti v menovitej (účtovnej) hodnote približne 20,9 mld. Sk. Ich trhová hodnota však predstavuje iba zlomok menovitej hodnoty (podľa vyjadrenia podpredsedu vlády pre ekonomiku Ivana Mikloša je to len asi jedna desatina ich nominálnej hodnoty), keďže v prevažnej miere ide o minoritné podiely, resp. účasti v spoločnostiach, ktoré sú v likvidácii alebo v konkurze.

Od roku 1992, keď sa na Slovensku začala veľká privatizácia, sa privatizovalo štandardnými aj neštandardnými metódami. Ako vyplýva z predchádzajúcej tabuľky, v rokoch 1992 a 1993 sa kúpne ceny pri štandardných metódach približne rovnali účtovným hodnotám privatizovaného majetku.

V roku 1994 sa v období do 16. marca (do odchodu druhej Mečiarovej vlády), teda za necelý štvrťrok, sprivatizoval majetok v trojnásobnom objeme oproti roku 1993. Toto číslo narástlo hlavne v posledných dňoch pôsobenia tejto vlády, keď sa privatizovalo „dňom i nocou“. Zaujímavý je aj údaj o výške investícií zahrnutý do kúpnej ceny podniku, keď až 49,5 % kúpnej ceny tvorili investície. Priemerná kúpna cena ako podiel na účtovnej hodnote predaného majetku tvorila 68,2 % bez investícií (vrátane investícií až 88 %).

Po nástupe tretej Mečiarovej vlády v roku 1995 sa preniesla právomoc uskutočňovať priame predaje na FNM SR. Po tomto kroku nastal radikálny pokles kúpnych cien, ktorý odvtedy neustal a v roku 1998 dosiahol len 22,7 % ich účtovnej hodnoty. Za obdobie od roku 1995 až do novembra 1998 predal FNM SR štandardnými metódami majetok (majetok štátnych podnikov a akcie akciových spoločností z portfólia FNM SR) v celkovej účtovnej hodnote 109,2 mld. Sk. Z tejto sumy však tvorili kúpne ceny (bez investícií) len 30,7 mld. Sk, teda 28,1 %. Vzhľadom na splátkový režim, keď úhrada kúpnej ceny bola rozložená do splátok, spravidla na desať rokov, FNM SR do 31. decembra 1998 dostal len 19,7 mld. Sk, čo zodpovedá sotva 18 % účtovnej hodnoty. V tejto sume sú však započítané aj úhrady splátok prostredníctvom dlhopisov FNM SR, ktoré predstavujú čiastku 7,8 mld. Sk.

Evidentný (trojnásobný) pokles privatizačnej aktivity v roku 1997 bol spôsobený zverejnením nálezu Ústavného súdu o presune kompetencií z FNM SR späť na vládu. V roku 1998 tento trend pretrval, aj vzhľadom na blížiace sa septembrové parlamentné voľby, keď sa vládne strany začali obávať klesajúcich preferencií (najmä Združenie robotníkov Slovenska). Na druhej strane to bolo spôsobené tiež celkovo nízkym objemom majetku, ktorý ešte ostalo privatizovať. Vláda v roku 1998 neschválila ani jeden priamy predaj.

Celkovo tak v rokoch 1992 až 1999 tvorila priemerná kúpna cena bez investícií len 35,9 % z účtovnej hodnoty privatizovaného majetku štandardnými metódami. Celkový reálny finančný prínos za toto obdobie predstavoval 14 mld. Sk z prvej vlny a 12 mld. Sk z druhej vlny privatizácie, teda len 18 % z účtovnej hodnoty 146,9 mld. Sk.

V zmluvách uzatváraných FNM SR sa stanovovali výhodné úroky na úrovni diskontnej sadzby, nejasne boli formulované podmienky účasti zamestnancov na privatizácii, ako aj otázky zachovania zamestnanosti a investičných aktivít. Ešte menšia pozornosť sa venovala pohľadávkam. **Kúpne zmluvy obsahujú veľmi mäkkú klauzulu, podľa ktorej až nezaplatenie dvoch po sebe nasledujúcich splátok** je dôvodom na odstúpenie od zmluvy. **Aj napriek tomu je** veľa prípadov, keď dlžníci FNM SR nezaplatili viac ako dve splátky a fond nič nepodnikol.

V roku 1998 avizovalo MSPNM SR zverejnenie verejného registra privatizovaného majetku, čo sa však v priebehu roka 1999 nepodarilo zabezpečiť v rozsahu, v akom to bolo deklarované. Zoznamy nie sú aktualizované a vôbec sa nepodarilo zabezpečiť zverejnenie výpisov z obchodného registra o nadobúdateľoch firiem. **Rok 1999 bol rokom veľkých nádejí, ale aj veľkým sklamaním** (pozri Nápravy privatizačných prechmatov, kapitola 4.6).

4.9. LIKVIDÁCIE ŠTÁTNYCH PODNIKOV

Neoddeliteľnou súčasťou transformácie štátneho majetku je aj proces likvidácie štátnych podnikov. Dôvody pre zaradenie podnikov do likvidácie spočívali predovšetkým v dlhodobých nepriaznivých výsledkoch hospodárenia. Tieto vznikali aj následkom vyčlenenia časti štátnych podnikov a postupujúcou privatizáciou. Do likvidácie boli zaraďované aj zvyškové časti podnikov, ktoré zostali z privatizácie ako nepredajné výstupy, alebo nadobúdateľ niektorého výstupu odstúpil od podpísania kúpnopredajnej zmluvy s FNM SR.

Likvidácia štátnych podnikov znamená niekedy väčšie rabovanie štátneho majetku ako jeho neprehľadná privatizácia. Umožňujú to aj nedostatky v legislatíve, ktoré mal zaceliť minister privatizácie vo vláde V. Mečiara Peter Bisák, ten zároveň udeľoval konečný súhlas s likvidáciou podniku. Vláda mu svojím uznesením č. 692 z 30. septembra 1997 uložila zabezpečiť novelizáciu vyhlášky MSPNM SR č. 140/1996 Z. z. Stalo sa tak po tom, čo kontrolné orgány zistili, že uvedený právny predpis nedáva záruky transparentného postupu pri likvidácii štátnych podnikov, ani jednoznačne nevymedzuje právomoci všetkých účastníkov tohto procesu. Tomu zodpovedajú aj nízke výnosy z likvidácie: v priemysle dosiahli 3,6 % a v poľnohospodárstve len 3 % z účtovnej hodnoty likvidovaných podnikov. Po likvidácii podniku nasledoval priamy predaj vopred určenému záujemcovi za podstatne zníženú cenu. Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ) odhalil, že z takéhoto predaja, ktorý bol pôvodne zamýšľaný ako výnimka, sa postupne stalo pravidlo (Pravda, 9. 10. 1998).

Povinnosť vykonať verejnú dražbu sa úspešne obchádzala, keďže ministerstvo plnenie tejto verejne kontrolovateľnej formy predaja štátneho majetku nevyžadovalo a takmer vo všetkých prípadoch žiadosti likvidátora na priamy predaj vopred určenému záujemcovi vyhovelo. Činnosť komisie, ktorá tieto žiadosti posudzovala, bola len formálna.

K porušeniu vyhlášky o postupe pri likvidácii štátnych podnikov dochádzalo tromi spôsobmi. Žiadosť likvidátora na priamy predaj bola prerokovaná v príslušnej komisii až po vydaní súhlasu ministra, alebo komisia žiadosť vôbec neprerokovala. Tretím spôsobom bol postup, keď vydaný súhlas ministra neobsahoval označenie kupujúceho a majetok bol predaný inému kupujúcemu, ako odporúčal likvidátor SR. Do likvidácie bolo zakladateľskými rezortmi navrhnutých zhruba 2000 štátnych podnikov. Z uvedeného počtu MSPNM SR vydalo 4200 rozhodnutí, z toho súhlasov na priamy predaj 3855, čo predstavuje 91,2 % prípadov, pri ktorých sa uprednostnila táto metóda pred verejnou dražbou a ostatnými metódami (verejná súťaž, bezodplatný prevod).

Príkladom je likvidácia Štátnej tlačiarne dopravných a poštových cenín. Ministerstvo dopravy ako zakladateľ a ministerstvo privatizácie chceli najprv speňažiť tento podnik v dražbe za cenu 55 mil. korún. Nenašiel sa však žiadny záujemca. O dva týždne sa prihlásila firma THB (v ktorej figuroval zať bývalej podpredsedníčky vlády Kataríny Tóthovej). Likvidátor okamžite uzavrel s THB zmluvu o budúcej zmluve na predaj tlačiarne za 19 mil. Sk, a požiadal ministra o súhlas s „výhodnou“ ponukou. Viacpodlažnú budovu v širšom centre Bratislavy totiž znalec ohodnotil na menej ako 8 mil. Sk. V ten istý deň, ako minister podpísal súhlas s priamym predajom, bola hneď podpísaná aj kúpno-predajná zmluva – a štát prišiel o ďalšie milióny (Pravda, 10. 7. 1998).

4.10. REPOOBCHODY

Do roku 1997 slúžili repoobchody (obchody s právom spätného odkúpenia, pri ktorých získal FNM SR cudzie zdroje za prevod akcií zo svojho portfólia, pričom akcie sú kryté záložným právom) len na preklenutie dočasných problémov likvidity ku koncu kalendárneho roka, v roku 1997 sa finančná kríza FNM SR prehĺbila natoľko, že v tomto období nemal prostriedky na zaplatenie svojich bežných záväzkov. Okrem spomínanej januárovej pôžičky prostredníctvom repoobchodu na vyplatenie časti dlhopisov občanom nad 70 rokov fond potreboval ďalšie zdroje. V júli 1998 mal FNM SR vážne starosti získať akékoľvek zdroje, preto realizoval ďalšie repoobchody so **Slovenskou poisťovňou (SP)**, v ktorých si požičal prostriedky za 1,6 mld. Sk. Založil v nich lukratívne akcie zo svojho portfólia – akcie VÚB (15,93 %), Reštitučného investičného fondu (39,08 %), Slovenskej plavby a prístavov (31,43 %) a Interhotela Tatry (97 %). Splatnosť tohto repoobchodu bola šesť mesiacov (Národná obroda, 4. 7. 1998).

Pri takomto obchode má síce FNM SR právo v stanovenom termíne kúpiť akcie späť, nemá však nijakú povinnosť. Vznikla tak obava, že v prípade prehratých volieb predstavitelia FNM SR bez problémov môžu zmeniť podmienky repoobchodu tak, aby akcie nenávratne získala SP. Tento dlh musí fond pred sebou tlačiť z dôvodu nízkej likvidity a FNM SR má problémy so získavaním finančných zdrojov na plnenie svojich záväzkov.

Podozrenie o možnej skrytej privatizácii sa potvrdilo po tom, čo sa v júli 1998 začal proces navyšovania základného imania v SP, pri ktorom mal štát prísť o majoritu v neprospech súkromných spoločností na čele s VSŽ Košice. Nesplatením repoobchodu by sa tak sprivatizovali aj akcie VÚB a ďalších založených inštitúcií.

Paralelne s týmto repoobchodom sa v Slovenskej poisťovni uskutočnilo navyšovanie základného ima-

nia, za ktoré FNM SR síce hlasoval, ale na navýšení sa nezúčastnil. To znamenalo začiatok skrytej privatizácie nielen Slovenskej poisťovne, ale aj VÚB a ďalších inštitúcií prostredníctvom podielov FNM SR, ktoré založil v repoobchode.

V roku 1998 vzbudili pozornosť viaceré väčšie obchody s akciami. Za najzaujímavejšie možno považovať repoobchod FNM SR s 1,35 mil. akciami Slovnaftu Bratislava uskutočnené koncom januára 1998. Tieto akcie Slovnaftu mal založené Fond národného majetku SR a veriteľovi za ne pri spätnom výkupe zaplatil 757 mil. Sk (t.j. 560 Sk za akciu). 24. februára 1998 však FNM SR rozhodol, že 1,68 mil. akcií Slovnaftu (10,23 % základného imania) odpredá spoločnosti Colorin, a. s., Žilina za 620 mil. Sk, čo je 368 Sk za jednu akciu (Hospodárske noviny, 26. 2. 1998). Pritom v tom čase cena akcií Slovnaftu na trhu Burzy cenných papierov (BCP) alebo RM-Systému Slovakia neklesla pod 800 Sk za jednu akciu. Fond by bol celkom isto urobil lepší obchod, keby bol 1,35 mil. akcií prenechal veriteľovi, alebo ich predal na BCP za trhovú cenu.

Výsledkom reprivatizácie v roku 1999 je jej plnenie takmer výlučne vo forme akcií zo strany pôvodného nadobúdateľa alebo zaplatením splátky v prospech FNM SR. Táto skutočnosť výrazne ovplyvnila likviditu FNM SR, a preto sa forma repoobchodov používa na získanie potrebnej čiastky na úhrady plnení. V súčasnosti musel FNM SR založiť na riešenie tejto situácie akcie bonitných akcií zo svojho portfólia, ako napr. 97-percentný podiel akcií Slovenskej plavby a prístavov, a. s., Bratislava, 60,6-percentný podiel akcií SLK, a. s., Piešťany, ale aj akcie RIF, a. s., Bratislava. Posledný krátkodobý repoobchod bol uzatvorený s akciami Nafty, a. s., Gbely. „I napriek tomu, že repoobchody na tieto akcie uzavreli finančné inštitúcie s FNM SR za obojstranne výhodných podmienok, teoreticky existuje aj možnosť, že v prípade nedostatku likvidity FNM môže o tieto akcie prísť. Možno by bolo jediným východiskom urýchliť privatizáciu týchto spoločností. Z toho by plynul prínos, ktorý by slúžil na zaplatenie záväzku fondu voči veriteľom," povedal Vladimír Dvořáček, riaditeľ sekcie stratégie FNM SR v rozhovore pre Trend 1. 12. 1999.

POZNÁMKY

1 Zdroj: Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie.* Windsor Group Slovakia, Bratislava 1995.
2 Milan Nič: *Sachs: Česko-slovenská kupónová privatizácia bola experimentom, ktorý úplne zlyhal a dnes by nemal žiadnu šancu na zopakovanie*. SME, 19. 11. 1999, s. 21.
3 *Slovenská vláda má z nápravy privatizácie strach, tvrdí Kaník.* SME 19. 11. 1999.
4 Bližšie pozri kapitolu č. 7 Privatizácia prirodzených monopolov

LITERATÚRA

1 Lachkovič, R.: *Kolektívne investovanie a jeho vzťah ku kapitálovému trhu*. In: Diskusný klub – zborník 1995-1996. M.E.S.A.10, Bratislava 1997
2 Mikloš, I.*: Privatizácia*. In: Bútora, M. – Ivantyšyn, M. (ed.): Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1998.
3 Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie*. Windsor Group Slovakia, Bratislava 1995.
4 Reptová, O.: *Privatizácia.* Občianska spoločnosť, september 1999.
5 Reptová, O. – Polonec, I.: *Privatizácia*. In: Mesežnikov, G. – Ivantyšyn, M. (ed.): Slovensko 1998 – 1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, 1999.
6 *Podrobná analýza procesu privatizácie za roky 1991 až 1998 s dôrazom na zhodnotenie transparentnosti, uplatňovania verejného záujmu, výnosov a dopadov na podnikateľskú sféru*. MSPNM SR, august 1999.
7 *Analýza zdedeného stavu za Ministerstvo pre správu a privatizáciu národného majetku SR 1999*. MSPNM SR, marec 1999.
8 Ďalšie interné materiály FNM SR a MSPNM SR 1992, 1993, 1998, 1999.
9 Monitoring periodík TREND, Profit, SME, Pravda, Hospodárske noviny, Národná obroda, Práca, tlačové agentúry SITA a TASR.
10 Internetovská stránka FNM SR.

5. DÔSLEDKY ZRUŠENIA KUPÓNOVEJ PRIVATIZÁCIE A JEJ NAHRADENIE DLHOPISOVOU METÓDOU

Marek Jakoby

5.1. CHRONOLÓGIA VZNIKU, PRESADENIA A PODSTATA TZV. DLHOPISOVEJ METÓDY

„Bude to inak a bude to lepšie.“ Týmito slovami ohlásil vtedajší premiér Vladimír Mečiar 6. júna 1995 koniec akýchkoľvek ilúzií o realizácii druhej vlny kupónovej privatizácie (KP). Vyhlásenie premiéra nasledovalo po ôsmich mesiacoch, poznačených odkladom sľubovaného začiatku druhej vlny KP, postupného znižovania objemu ponúkaného majetku a jednoznačného preferovania privatizácie prostredníctvom priamych predajov vopred určeným vlastníkom.

Zaujímavé pritom je, že provládny denník Slovenská republika ešte 14. júna 1995 uviedol, že „je predpoklad, že sa práce na privatizačných projektoch s podielom akcií do kupónovej privatizácie zo strany ministerstva privatizácie ukončia do konca júna 1995“. Podľa denníka evidovalo ministerstvo k 14. júnu 214 privatizačných výstupov v hodnote 32,784 mld. Sk.

Po prekvapujúco krátkom období príprav parlament 12. júla toho istého roku schválil vládou predložený návrh už štrnástej novely zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby (nazývaný tiež zákon o veľkej privatizácii), ktorej jadro sa týkalo práve zmeny ustanovení o kupónovej privatizácii.

Namiesto možnosti nákupu akcií za investičné kupóny novela ponúkla občanom, majiteľom kupónových knižiek, možnosť získania voľne neobchodovateľného dlhopisu Fondu národného majetku v jednotnej menovitej hodnote 10 tisíc korún so splatnosťou 5 rokov – čiže k 31. decembru 2000. Dlhopisy sú pevne úročené diskontnou sadzbou NBS, ktorá je od 13. januára 1996 na úrovni 8,8 %. Výnosy sú splatné spolu s menovitou hodnotou dlhopisu.

Vzhľadom na to, že pri tejto transakcii prakticky nedošlo k zmene vlastníka štátneho majetku, je vôbec ťažko hovoriť o privatizácii, často sa preto označuje ako „dlhopisové odškodnenie“.

Novela presne stanovila možnosti použitia dlhopisu pred jeho splatnosťou, ako aj okruh jeho potenciálnych nadobúdateľov.

Majiteľ dlhopisu ho podľa zákona mohol pred dátumom splatnosti použiť na:
- vklad do obchodnej spoločnosti, ktorá nadobudla privatizovaný majetok, za účelom úhrady záväzku tejto spoločnosti voči FNM,
- nadobudnutie privatizovaného bytu (vrátane osôb blízkych rodinných príslušníkov),
- doplnkové dôchodkové a zdravotné poistenie (jeho zákonná úprava bola prijatá až neskôr – Zákon č. 123/1996 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom poistení zamestnancov),
- predaj osobám, oprávneným nadobúdať dlhopis podľa zákona,
- nákup akcií z majetku FNM na verejnom trhu cenných papierov,
- iné účely, ak tak ustanoví osobitný zákon.

Okruh osôb, ktoré môžu podľa zákona nadobudnúť do vlastníctva dlhopis FNM, bol stanovený nasledovne:
- fyzické alebo právnické osoby na splatenie svojich záväzkov voči fondu, súvisiacich s nadobudnutím privatizovaného majetku,
- vlastníci bytových domov za prevod bytu do vlastníctva a nájomcovia bytov od blízkych osôb na nadobudnutie bytu do vlastníctva,
- právnické osoby, ktoré vykonávajú doplnkové dôchodkové a zdravotné poistenie,

- banky, určené na reštrukturalizáciu podľa osobitného zákona,
- iné osoby podľa osobitného zákona.

V skutočnosti sa však reálny okruh nadobúdateľov zúžil len na prvú skupinu, keďže:

- doplnkové dôchodkové a zdravotné poistenie nebolo v tom čase legislatívne podchytené, jeho realizácia sa v súčasnosti len rozbieha,
- konkrétnejšie projekty reštrukturalizácie bánk sa prvýkrát objavili až v roku 1998,
- kúpa akcií z majetku FNM na verejnom trhu cenných papierov (RM-S) sa začala realizovať až v júli 1997, teda dva roky po schválení novely zákona. Fond do ponuky zaradil zostatkové akcie 23 podnikov. Táto možnosť však nevyvolala prakticky žiadnu odozvu. Išlo totiž o „lukratívne" akcie podnikov, ktoré v roku 1996 skončili v strate (19 podnikov), na dva z nich bol vyhlásený konkurz, tri boli v tom čase v likvidácii a v prípade ďalších štyroch bol podaný návrh na konkurz alebo likvidáciu. Je pochopiteľné, že záujem o tieto akcie bol minimálny. V prvom kole sa predalo 20 % ponúkaných akcií, akcie dvoch podnikov sa predali všetky, o akcie deviatich podnikov nebol žiadny záujem. V druhom kole sa dopredali akcie ďalších troch spoločností. Situáciu veľmi presne vystihol denník Práca, keď napísal, že „neinformovaní občania nakúpili zväčša bezcenné akcie, ktoré im ponúkol FNM bez toho, aby uviedol, o aký odpad ide". (Práca, 30. 7. 1997)

Náhle definitívne opustenie projektu kupónovej privatizácie vyvolalo rozsiahlu kritiku predovšetkým zo strany opozičných politických subjektov. Opozičné parlamentné strany označili rozhodnutie vlády za protiústavné a účelové, slúžiace len na zvýšenie objemu majetku, ktorý chce vládna koalícia privatizovať priamymi predajmi. Protiústavnosť mala spočívať v tom, že došlo k spätným zmenám v podmienkach a k zásahom do právnych vzťahov, ktoré vznikli v minulosti na základe platného právneho stavu (registrácia investičných fondov pre druhú vlnu, zmluvy medzi občanmi – MIKmi a fondmi). Rozhodnutie vlády bolo pritom tiež v jednoznačnom rozpore s programovým vyhlásením vlády z januára 1995, v ktorom sa vláda zaviazala, že „zabezpečí, aby druhá vlna kupónovej privatizácie pokračovala bez zbytočného odkladu".

Vtedajší prezident Michal Kováč vrátil koncom júla spomínanú novelu spolu so zákonom o investičných spoločnostiach a fondoch a zákonom o strategických podnikoch parlamentu na opätovné prerokovanie. Najvýznamnejšia výhrada prezidenta sa týkala práve skutočnosti, že so spätnou platnosťou prakticky došlo k narušeniu platných zmluvných vzťahov. Výhrady mal aj voči povinnosti obcí a bytových družstiev prijímať dlhopisy bez toho, aby ich mohli do ich splatnosti použiť. Všetky vrátené novely však parlament v pôvodnom znení opätovne schválil v septembri.

V tom istom mesiaci podala skupina štyridsiatich poslancov NR SR na Ústavný súd (ÚS) podnet vo veci nesúladu novely zákona o veľkej privatizácii s ústavou. V decembri ÚS rozhodol o protiústavnosti § 24, ods. 10 novely, ktorý prikazoval obciam a bytovým družstvám prijímať dlhopisy ako platidlo pri prevode bytov do vlastníctva občanov. Podľa ÚS došlo k porušeniu rovnosti vlastníckeho práva, keďže táto povinnosť sa nevzťahovala na všetkých vlastníkov bytov a k obmedzeniu práva slobodného rozhodovania, lebo pri predaji a kúpe bytu nemožno dohodu zakladať na povinnosti prijať dlhopis. Rozhodnutie ÚS však nevylučovalo možnosť dlhopis na podobný účel použiť po vzájomnej dohode. Ostatné body podania poslancov ÚS zamietol. Zmenou kupónovej privatizácie na dlhopisovú došlo síce k obmedzeniu vlastníckych práv, podľa súdu to však bolo vo verejnom záujme s primeranou náhradou, ktorou je štátny dlhopis s možnosťou dodatočného nákupu akcií.

Vzhľadom na rozhodnutie ÚS mohla dlhopisová „privatizácia" oficiálne odštartovať. K 1. januáru 1996 boli v Stredisku cenných papierov (SCP) občanom, zaregistrovaným pre druhú vlnu KP, pripísané na osobné majetkové účty dlhopisy v menovitej hodnote 10 tisíc Sk. Celkovo bolo takto emitovaných 3 329 630 dlhopisov, čo je o 200 tisíc menej ako pôvodný počet zaregistrovaných MIKov – to súvisí s tým, že rovnaký počet občanov sa po zmene metódy odregistroval, čím de facto dlhopisové „odškodnenie" odmietol. Napriek tomu, že občania dostali informáciu o možnostiach nakladania s dlhopisom pred lehotou splatnosti, neboli v tom čase ešte schválené viaceré s tým súvisiace materiály – tie boli predpokladom reálneho obchodovania s dlhopismi, ktoré sa začalo až v auguste. Išlo predovšetkým o novelu nariadenia vlády o vydávaní a použití investičných kupónov (č. 139/1996 Z. z.), ktoré nadobudlo účinnosť publikovaním v Zbierke zákonov až 9. mája, jedenásť mesiacov po vyhlásení dlhopisovej metódy. Ani toto nariadenie však nebolo právne „čisté".

Skupina opozičných poslancov podala na ÚS 6. júna podnet na začatie konania vo veci rozporu nariadenia s Ústavou SR a ďalšími platnými zákonmi v trinástich bodoch. Principiálnym problémom nariadenia bolo porušovanie princípu rovnosti pred zákonom a princípu rovnosti v právach, obmedzovanie vlastníckeho práva majiteľov dlhopisov, ako aj skutočnosť, že nariadenie poskytovalo FNM právomoci, ktoré boli v rozpore s platnými zákonmi, pričom išlo o právomoci, ktoré môžu byť upravené len zákonom. Konkrétne išlo predovšetkým o právomoc FNM vyberať dlžníkov, ktorým je umožnené splácať záväzky voči FNM dlhopismi, právomoc vyberať obchodníkov s cennými papiermi, oprávnenými s dlhopismi obchodovať a poverenie FNM organizovať trh s dlhopismi, keď vláda mala v podstate iba poveriť jedného z existujúcich organizátorov verejného trhu (t. j. BCPB alebo RM-S). Nariadenie tak jednoznačne zvýhodňovalo vybrané skupiny subjektov. Argumenty o protiústavnosti ÚS uznal a vo svojom rozhodnutí vo februári 1997 konštatoval, že nariadením vláda porušila viacero ustanovení Ústavy SR a niekoľkých ďalších zákonov.[1]

Výstižne celú zmenu koncepcie kupónovej privatizácie na dlhopisové „odškodnenie" pomenoval vtedajší komentátor denníka Pravda Marián Leško, keď o. i. citoval premiéra V. Mečiara v jeho rozhovore pre české Hospodářské noviny: „Hospodárska situácia teraz velí vytvoriť domáce podnikateľské vrstvy, rozdeliť medzi ne a ostatných občanov majetok, ktorý vytvárali vlastnou prácou." Podľa Leška zmena kupónovej privatizácie na dlhopisy nie je ničím iným ako zmenou delenia majetku medzi „domácimi podnikateľskými vrstvami a ostatnými občanmi – prvým dá takmer všetko, druhým trochu viac ako nič". (Pravda, 30. 12. 1995)[2]

5.2. ROZDIELY MEDZI KUPÓNOVOU A DLHOPISOVOU METÓDOU Z HĽADISKA TRANSPARENTNOSTI, OBJEKTIVITY A ROVNOSTI ŠANCÍ

Kupónová privatizácia predstavovala možnosť účasti na privatizácii pre všetkých občanov v rovnakých podmienkach. Preto ju v roku 1994 obsahovali volebné programy všetkých najväčších politických strán, vrátane strán neskoršej vládnej koalície.

Zmena spôsobu kupónovej privatizácie prišla v čase, keď:

- bola v plnom prúde príprava druhej vlny kupónovej privatizácie, ktorá sa opierala o platný zákon a skúsenosti z prvej vlny,
- na základe povolenia Ministerstva financií SR vznikol celý rad investičných fondov zriadených pre druhú vlnu kupónovej privatizácie, ktoré boli na tento účel ministerstvom už aj zaregistrované,
- uskutočňovala sa ministerstvom financií vyhlásená registrácia kupónových knižiek; zaregistrovaním kupónovej knižky sa jej majiteľ stal majiteľom investičného kupónu,
- medzi občanmi, respektíve majiteľmi investičných kupónov a investičnými fondmi vznikol legálne celý rad zmluvných vzťahov rozličného charakteru – obdobných vzťahom známym z prvej vlny kupónovej privatizácie.

Jednostranná zmena pravidiel kupónovej privatizácie, uskutočnená novelou, teda retroaktívne zasiahla do obrovského množstva platne existujúcich právnych vzťahov, a tým porušila právnu istotu ich účastníkov. Právnu neistotu zvyšuje aj skutočnosť, že novela neobsahuje žiadne ustanovenia o tom, ako sa následne usporiadajú existujúce majetkové vzťahy medzi investičnými fondmi a občanmi. Právna istota je pritom jedným z významných obsahových prvkov právneho štátu, akým je podľa článku 1 Ústavy SR aj Slovenská republika.[3]

5.2.1. Strata možnosti reálne sa podieľať na privatizovanom majetku

Majitelia kupónov mohli získať – priamo alebo sprostredkovane cez investičné fondy – majetkovú účasť na akciových spoločnostiach založených v procese privatizácie. Tým sa zároveň – pri rovnosti šancí a v prospech všetkých obyvateľov, ktorí mali záujem vstúpiť do procesu kupónovej privatizácie – riešil všeobecný nedostatok peňažných prostriedkov potrebných na rýchle sprivatizovanie veľkého objemu majetku štátu.[4]

Popri viacerých negatívach, ktoré sa ukázali v súvislosti s prvou vlnou kupónovej privatizácie (rozdrobenosť vlastníctva, minimálny prílev reálneho kapitálu, pokles hodnoty väčšiny akcií) mala KP aj výhody, ktorými boli rýchlosť, plošnosť a spravodlivosť, keď obyvateľstvu umožnila reálne sa podieľať na privatizovanom majetku. Väčšinu negatív, predovšetkým tých, ktoré súviseli s poklesom hodnoty získaných

akcií na kapitálovom trhu či „tunelovaním“ investičných fondov, však nespôsobila sama kupónová privatizácia, ale predovšetkým nedostatočná regulácia kapitálového trhu a pôsobenia investičných fondov zo strany ministerstva financií.

Dlhopisovú „privatizáciu“ tak privítali predovšetkým ľudia s negatívnymi skúsenosťami z prvej vlny, najmä tí, ktorí sa cítili podvedení zo strany investičných fondov. Rozhodujúcim bol pritom zrejme dojem „istých“ 10 tisíc korún (plus príslušný výnos) bez istej dávky rizika, ktorá bola v prvej vlne spojená s rozhodovaním o umiestnení investičných bodov do tej ktorej akciovej spoločnosti, resp. do investičného fondu.

Dlhopisová metóda však väčšinu občanov de facto zbavila možnosti získať priamy podiel na privatizovanom majetku. Na základe jednoznačného preferovania tzv. štandardných metód, predovšetkým priamych predajov, tak pri ďalšej privatizácii jednoznačne zvýhodňovala vybrané úzke skupiny nadobúdateľov, s cieľom vytvoriť „silnú domácu kapitálotvornú vrstvu“.

Ešte závažnejší je fakt, že vláda, resp. FNM svojou privatizačnou politikou nevytvárali finančné rezervy, potrebné na preplatenie dlhopisov. Spochybnila tým splnenie svojho vlastného záväzku a negovala tak aj vyššie uvedenú „istotu“.

5.2.2. Možnosti nakladať s dlhopismi zvýhodňovali vybrané skupiny osôb

Získané akcie z kupónovej privatizácie mohol ich majiteľ, popri iných možnostiach, predať na kapitálovom trhu, a to v podstate bez akýchkoľvek obmedzení. Napriek tomu, že zákon č.190/1995 Z. z. počítal s viacerými možnosťami použitia dlhopisov pred lehotou splatnosti, v praxi sa obmedzili v podstate len na možnosť predaja „oprávneným nadobúdateľom“, konkrétne osobám so záväzkom voči FNM.

Vtedajší opozičný poslanec NR SR Viliam Vaškovič predložil v apríli 1998 novelu zákona o veľkej privatizácii, podľa ktorej sa mal rozšíriť okruh nadobúdateľov dlhopisov o fyzické osoby s trvalým bydliskom na území SR a právnické osoby so sídlom v SR. Mala sa tým zvýšiť likvidita dlhopisov na kapitálovom trhu a zreálniť trhová cena prostredníctvom vyrovnania ponuky a dopytu. Obmedzenie okruhu nadobúdateľov predstavovalo totiž výrazný previs ponuky nad dopytom, v dôsledku čoho došlo v podstate k ďalšiemu zvýhodneniu nadobúdateľov, ktorí pri nákupe dlhopisov dosahovali veľmi priaznivé ceny.

Novela tiež stanovila maximálnu lehotu na výplatu dlhopisu, ktorá nesmie presiahnuť 90 dní od lehoty splatnosti. V záujme zamedzenia subjektívneho rozhodovania fondu mal fond pri určovaní výšky splátok za privatizovaný majetok prostredníctvom dlhopisov fondu pre privatizérov jednotne určiť percento z celej splatnej sumy v príslušnom roku.[5] Návrh novely však parlament neprijal.

19. novembra 1996 nadobudla účinnosť ďalšia novela zákona o veľkej privatizácii č. 322/1996 Z. z., ktorá určila splatnosť dlhopisov pre osoby, ktoré k dátumu účinnosti novely dovŕšili 70 rokov a viac, na 31. december 1997.

Z celého procesu tzv. dlhopisovej privatizácie boli pritom úplne vylúčené investičné fondy, pričom im bolo priznané právo na „odškodnenie“ v paušálnej výške pol milióna korún. Týkalo sa to, samozrejme, len fondov, zriadených špeciálne pre druhú vlnu KP. Pritom však len poplatky za vydanie príslušných povolení a zloženie povinného základného kapitálu boli násobkom paušálnej náhrady, nehovoriac už o komerčných nákladoch, ktoré fondom vznikli pri príprave na samotnú druhú vlnu. Diskriminačné ustanovenia zákona však boli len pokračovaním dlhodobej kampane proti činnosti investičných spoločností a fondov. Medzi postihnutými fondmi boli pritom aj viaceré fondy, založené zahraničnými subjektmi, predovšetkým rakúskymi.

5.3. DÔSLEDKY PRE RADOVÝCH OBČANOV

Registrácia do druhej vlny kupónovej privatizácie sa začala v septembri 1994. Väčšina finančných inštitúcií, veľkých podnikov, ale aj viacerí podnikatelia ponúkali svoje schopnosti pri spravovaní privatizovaného majetku. Založili investičné fondy. Finančne a majetkovo najsilnejšie skupiny poskytovali občanom nielen pôžičky na registráciu kupónovej knižky, ale aj preddavok na budúce odkúpenie akcií alebo na výnosy.

Na základe zmluvy sa veľké množstvo občanov zaviazalo vložiť investičné body do fondov, ktoré založili dcérske spoločnosti bánk, napríklad do Sporiteľňa fondu, VÚB Kupónu plus, Veľkého fondu, Fondu dôchodcov. Presvedčivo pôsobili aj fondy, ktoré založili dcérske spoločnosti veľkých podnikov, ako

sú napríklad VSŽ, a. s., Košice, Slovnaft, a. s., Bratislava, Slovenské elektrárne, a. s., Bratislava. Azda práve vďaka pôžičkám a preddavkom na budúce výnosy sa do druhej kupónovej vlny zaregistrovalo o 500 tisíc občanov viac ako do prvej, federálnej vlny tri roky predtým.

V decembri 1994, dva dni pred termínom podávania investičných bodov do investičných fondov, bola druhá vlna kupónovej privatizácie pozastavená a nasledujúci rok na návrh vlády SR aj zrušená. Hlavnou privatizačnou metódou je odvtedy priamy predaj. Občania namiesto akcií dostali za kupónovú knižku dlhopis FNM v hodnote 10 tisíc Sk.

Investičné fondy začali následne od občanov vymáhať peniaze, ktoré im požičali na registráciu do druhej vlny kupónovej privatizácie. Podľa odhadov odborníkov požičali fondy občanom niekoľko miliárd korún. Keďže zákon neumožnil vyrovnanie pôžičky prostredníctvom dlhopisu FNM, začali fondy svoje peniaze žiadať priamo od občanov. Vlnu rozhorčenia spôsobili platobné príkazy vydané súdmi a exekútorské výkony súdneho rozhodnutia.

Náklady na vymáhanie pohľadávok fondov sa vzhľadom na početnosť pohybovali na úrovni stoviek miliónov korún. Zmätok majú na svedomí aj zástupcovia štátnej správy, ktorí sa vágne vyjadrovali o povinnostiach občanov v súvislosti so splatením pôžičiek na registráciu do kupónovej privatizácie. Viacerí občania si stanoviská predstaviteľov štátnej správy na svoju škodu vykladali ako návod na neplatenie.

Pre manažérov investičných fondov bolo pritom vymáhanie dlžôb existenčnou nevyhnutnosťou v snahe minimalizovať straty, ktoré im vznikli zrušením druhej vlny kupónovej privatizácie. Na prípravu vynaložili fondy podľa odhadov odborníkov približne 9 mld. Sk. Väčšina týchto peňazí bola z úverov a ich nesplatenie by malo dôsledok na úspory v bankách. Časť nákladov súvisiacich s vymáhaním pôžičiek museli preto uhradiť dlžníci.[6]

Zmenou kupónovej privatizácie na „dlhopisové odškodnenie“ vláda vlastne eliminovala ekonomické pôsobenie politicky a ekonomicky nezávislých investičných fondov (súbežne prijatými novelami zákonov o investičných fondoch a o cenných papieroch sa podstatne obmedzilo aj pôsobenie fondov z prvej vlny) a umožnením novým vlastníkom skupovať dlhopisy sa vytvorila možnosť zvýhodneného financovania priamych predajov okruhu osôb politicky blízkych súčasnej koalícii. Pre vybratých privatizérov vytvorila možnosť výhodne splatiť časť záväzkov voči FNM vo forme dlhopisov, nadobudnutých za zlomok ich menovitej hodnoty.

Schválením dlhopisovej „privatizácie“ sa koalícii podarilo zabiť niekoľko múch jednou ranou: zbavila sa záväzku voči verejnosti realizovať druhú vlnu kupónovej privatizácie sľubom paušálnych 10 tisíc Sk pre každého MIKa a prinajmenšom na čas umlčala nespokojnosť časti občanov, pre ktorých „istota“ v podobe 10 tisíc korún plus úroky bola prijateľnejšia ako „neistota“ investovania cez kupóny.

Veľmi vážnou charakteristikou tejto metódy je pritom aj nekoncepčnosť, resp. alibizmus, keď klientelistickou privatizáciou za nízke ceny fond v ďalších rokoch nevytváral rezervy, potrebné na vyplatenie dlhopisov v objeme cca 32 mld. Sk. Keď zároveň zoberieme do úvahy, že vláda svojou politikou v podstate nevytvárala ani podmienky na alternatívne použitie dlhopisov, môžeme konštatovať, že „istota“ bola vlastne len ilúziou.

5.4. DÔSLEDKY PRE KAPITÁLOVÝ TRH A JEHO SUBJEKTY

Noví potenciálni majitelia dlhopisov (nadobúdatelia privatizovaného majetku so záväzkami voči FNM) vytvorili sekundárny trh s týmito cennými papiermi, kde za výhodnú cenu získali nástroj na zaplatenie podielu kúpnej ceny, samozrejme, v plnej menovitej hodnote dlhopisu vrátane alikvotnej časti výnosu.

K 10. aprílu 1996 bol na fonde zriadený Odbor organizácie trhu s dlhopismi fondu ako súčasť Sekcie neštandardnej privatizácie a kapitálového trhu.

31. júla 1996 bola v SCP odblokovaná celá emisia č. 880950000526 – Dlhopis FNM v počte 3 329 558 ks. Dňom 5. augusta 1996 sa začalo obchodovanie s dlhopisom FNM v RM – Systéme (RM-S).

V roku 1996 fond akceptoval pri umorovaní cenu dlhopisu vo výške menovitej hodnoty 10 000 Sk, minimálna cena na trhu bola stanovená na 7500 Sk. Anonymne bolo v RM-S obchodovaných 72 148 ks dlhopisov fondu. V priamych obchodoch sa zobchodovalo 287 737 dlhopisov pri priemernej cene 8648 Sk.

1997

V roku 1997 akceptoval fond cenu dlhopisu fondu vo výške 10 748 Sk, pričom minimálna cena predstavovala 8 160 Sk. V priamych obchodoch sa previedlo 381 751 dlhopisov s minimálnou cenou 8160 Sk.

Anonymne sa na RM-S uskutočnili obchody iba so 4887 ks dlhopismi fondu, a to za minimálnu cenu. V anonymnej aukcii predal fond 317 602 ks akcií od 23 emitentov. V júli sa začala na RM-S výmena dlhopisov za akcie z portfólia FNM. Prostredníctvom agentov makléra DLHOPIS, o. c. p., a. s. predal FNM 3 718 951 ks akcií 102 emitentov.

Príjmy FNM v dlhopisoch za rok 1997 dosiahli 4,560 mld. Sk, čo predstavuje 49 % celkových príjmov FNM. Výdavky na umorenie dlhopisov predstavovali 4,560 mld. Sk. Úhrada nákladov spojených s emisiou, splatením dlhopisov FNM a ich výnosov predstavovala 309 mil. Sk. Po odpočítaní umorených dlhopisov emitovaných majiteľom investičných kupónov k 31. decembru 1997 zostávalo FNM do roku 2001 splatiť 2 652 512 kusov dlhopisov.

1998

V januári 1998 uskutočnil Fond v dôsledku nedostatku zdrojov na preplatenie dlhopisov občanom starším ako 70 rokov zmenkový obchod, čím si požičal cudzie zdroje v objeme 2,245 mld. Sk na obdobie 6 mesiacov. Keďže fond nedisponoval dostatkom finančných prostriedkov na vyplatenie zmeniek ani pri ich splatnosti, pokryl potrebu zdrojov pri ich splatnosti k 13. júlu prostriedkami z tzv. repo-obchodu so Slovenskou poisťovňou (bližšie k obidvom transakciám pozri tiež kapitolu č. 4 *Veľká privatizácia*).

V roku 1998 preplatil Fond 70 a viac ročným osobám (vrátane ich dedičov) sumu 2 939 469 720 Sk. Vlastníkom bytových domov preplatil fond za vrátené dlhopisy celkom 156 334 104 Sk.

Prezídium fondu schválilo zoznamy akciových spoločností (s určením minimálnej ceny za akciu), ktorých akcie z portfólia fondu sa predávali aj priamo výmenou za dlhopis fondu prostredníctvom agentov makléra DLHOPIS, o. c. p., a. s. Priebežne sa tento zoznam doplňoval. V roku 1998 umoroval fond hodnotu dlhopisov v hodnote 11 496 Sk, minimálna cena na trhu bola stanovená na 8820 Sk.

Nález Ústavného súdu z 24. júna 1998 na základe podania 30 poslancov rozhodol, že niektoré ustanovenia § 24 zákona NR SR č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov (zákon o veľkej privatizácii) nie sú v súlade s Ústavou SR, čo znamenalo ich neplatnosť odo dňa uverejnenia v Zbierke zákonov, t. j. od 16. júla 1998. Konkrétne išlo o ustanovenia, ktoré sa týkali možnosti nadobúdateľov privatizovaného majetku uhrádzať svoje záväzky voči FNM alebo Slovenskému pozemkovému fondu prostredníctvom dlhopisov fondu.

Rok 1999 – aktuálny stav

Po náleze Ústavného súdu SR z roku 1998 môžu dnes nadobudnúť dlhopisy fondu do vlastníctva v zmysle § 24 ods. 9 len vlastníci bytových domov, resp. iné osoby, ak tak ustanoví osobitný zákon. Rovnako nebolo spochybnené použitie dlhopisu fondu pred dobou jeho splatnosti, t. j. pred 31. decembrom 2000 aj na nadobudnutie majetkových účastí fondu na verejnom trhu cenných papierov. Iný spôsob použitia dlhopisu fondu nie je momentálne možný. V súčasnosti fond priebežne prepláca dlhopisy fondu len osobám, ktoré dosiahli 19. novembra 1996 vek 70 rokov a viac (vrátane ich dedičov). Pre FNM SR zostáva pre budúcnosť povinnosť umoriť 2 239 294 ks dlhopisov fondu, čo je 67,27 % emisie. Tohtoročná

Tabuľka 11
Počet dlhopisov fondu vrátených na likvidačný účet FNM (umorených)

	1996	1997	1998	31.8.1999	Spolu
dlžníci fondu	220 061	390 862	121 958		**732 881**
dlžníci Slovenského pozemkového fondu (SPF)	1 085	1 233	3 829		**6 147**
vlastníci bytových domov (VBD)		9 775	13 599	9 309	**32 683**
platba za akcie:		54 102	4949		**59 051**
• aukcia		1 877			**1 877**
• agenti DLHOPIS-u		52 225	4 949		**57 174**
Dôchodcovia			255 695	3 807	**259 502**
spolu	221 146	455 972	400 030	13 116	**1 090 264**
Podiel z celkovej emisie	**6,6 %**	**13,7 %**	**12 %**	**0,4 %**	**32,7 %**

Zdroj: FNM

hodnota dlhopisu fondu je 12 244 Sk, pričom daň je 396 Sk („70-ročným" sa však prepláca hodnota 11 496 Sk/ks, pričom daň je 264 Sk). Podrobnejšie údaje sa nachádzajú v tabuľke 11 a 12.

Tabuľka 2
Vybrané ukazovatele obchodovania s dlhopismi FNM na RM-S (anonymné obchody: september 96 – február 98; priame obchody: august 96 – október 99)

	Anonymné obchody	Priame obchody
Priemerná cena (Sk)	7814	9231
Celkový zobchodovaný objem (mil. Sk)	292,4	6 930
Počet dlhopisov	38 550	847 688

Zdroj: Prepočty podľa štatistiky RM-S

Ďalší vývoj môže prebiehať v nasledujúci variantoch:

A. splatenie menovitej hodnoty dlhopisov, vrátane úrokových výnosov k 31. decembru 2000,
B. predĺženie doby splatnosti súčasných dlhopisov,
C. nákup dlhopisov zo strany FNM (prípadne Dlhopis, a. s., o. c. p.) na kapitálovom trhu pred splatnosťou,
D. výmena dlhopisov za iné dlhopisy (anuitné),
E. umorenie dlhopisov a ich výmena za akcie,
F. výmena dlhopisov za akcie „nového štátneho fondu",
G. zrušenie dlhopisovej privatizácie zákonom.

A. Splatenie menovitej hodnoty dlhopisov vrátane úrokových výnosov k 31. decembru 2000

V rokoch 1996-1999 bolo umorených celkove 1 090 264 ks dlhopisov fondu, čo je 32,7 % emisie. Ostáva teda splatiť 2 239 294 dlhopisov, čo pri hodnote – vrátane výnosov – 14 400 Sk predstavuje približne 32 mld. Sk. FNM však v súčasnej situácii nemá dostatok finančných prostriedkov na úhradu tohto záväzku. Potrebné finančné zdroje môže fond získať zvýšením zadlženosti FNM (prípadne štátu) s prípadnou vládnou zárukou. Prostriedky môžu pochádzať z domácich alebo zahraničných zdrojov. V priebehu roka 2000 sa začne proces privatizácie tzv. strategických podnikov, ktorý môže trvať približne dva roky. Časť z výnosov z privatizácie bude automaticky prevedená na účet fondu, ktorý tak bude splácať svoje záväzky. Takéto riešenie je reálne možné, ale proces odkúpenia dlhopisov sa tým značne predraží. Druhou stránkou problémov bude to, že výnosy z predaja aktív štátu bude nevyhnutné použiť na akútnejšie potreby, to znamená zníženie zadlženosti štátu, financovanie zdravotníctva, školstva, poľnohospodárstva, dofinancovanie začatých projektov, atď., prípadne na dokapitalizovanie samotných podnikov. Jednorazová výplata dlhopisov môže tiež narušiť makroekonomickú stabilitu, keď dôjde k náhlemu výraznému zvýšeniu množstva peňazí v obehu a pravdepodobne k jednorazovému tlaku na spotrebu.

B. Predĺženie doby splatnosti jestvujúcich dlhopisov

Zmena náležitostí dlhopisu je možná len na základe zmeny zákona, čo si však vyžaduje súhlas kvalifikovanej väčšiny v NR SR. Následne by bolo potrebné uskutočniť úpravu náležitostí dlhopisu v SCP. V prípade, že legislatíva neumožní predĺženie splatnosti dlhopisov, môžu občania namiesto súčasného dlhopisu získať nový dlhopis s rovnakými náležitosťami (výnos na úrovni diskontnej sadzby, splatnosť výnosov až na konci obdobia…), so splatnosťou posunutou napr. na 31. december 2005.

C. Nákup dlhopisov na kapitálovom trhu pred splatnosťou

Z doterajších skúseností je zrejmé, že na operáciách s dlhopismi „participovali" vyvolení obchodníci s cennými papiermi, ktorí nakupovali dlhopisy od obyvateľov za ceny 3000 – 7000 Sk, pričom ich „posúvali" na FNM za ich menovitú hodnotu. Táto možnosť predpokladá, že dlhopisy budú na základe zmeny zákona verejne obchodovateľné na RM-S. Fond bude tvoriť stránku dopytu tým, že dá pokyny na kúpu dlhopisov za určitú cenu pod ich menovitou hodnotou. Tým sa zároveň stanoví minimálna cena, za ktorú budú ľudia môcť predať dlhopisy. Doposiaľ takáto možnosť neexistovala. Pri priemernej cene 6000 Sk/dlhopis by fond vynaložil na odkúpenie 1 mil. dlhopisov cca 6 mld. Sk, čo pri menovitej hodnote 10 mld. Sk a úrokovom výnose 3 mld. Sk predstavuje úsporu viac ako 50 % cieľovej sumy, ktorú by FNM inak musel preplatiť v období splatnosti dlhopisov. Samozrejme, že fond takúto hotovosť nemá, ale podobne ako vo variante A bude fond musieť prostriedky získať prostredníctvom úverov, ktoré môže následne splácať z výnosov z privatizácie strategických podnikov. V prípade realizácie tohto variantu bude treba vyriešiť o. i. aj zdaňovanie kapitálových a úrokových výnosov fondu, resp. Dlhopisu, a. s., keďže súčasná le-

gislatíva nerieši problematiku predčasného odkúpenia časti emisie samotným emitentom.

D. Výmena dlhopisov za iné dlhopisy

Tento variant predstavuje obmenu variantu B. Jestvujúce dlhopisy budú pri splatnosti vymenené za nové dlhopisy s dlhšou dobou splatnosti. Fond bude vyplácať len ročné úrokové výnosy (vo výške diskontnej sadzby alebo ešte menej). Po desiatich rokoch bude menovitá hodnota stále rovnaká, ale po prepočítaní na USD/EUR alebo inú reálnu hodnotu ich hodnota poklesne. Je predpoklad, že v tomto časovom období sa zároveň zvýši „dolárová“ hodnota zostávajúcich štátnych podnikov. Pozitívom tohto variantu je, že nevyžaduje okamžitú plošnú privatizáciu štátnych podnikov, ktorá sa môže rozložiť na dlhšie časové obdobie, po uskutočnení ich reštrukturalizácie. Na druhej strane oneskorenie privatizácie môže viesť k zhoršovaniu hospodárenia neprivatizovaných podnikov, prípadne k praktikám označovaným ako tunelovanie. Reálne sa tiež znížia výnosy občanov. Namiesto toho, aby dostali v roku 2000 pri predpoklade kurzu 43 Sk/USD v prepočte približne 320 USD, budú dostávať ročné výnosy 880 Sk (za predpokladu nezmenenej diskontnej sadzby) a po niekoľkých rokoch (napríklad desiatich) dostanú pri kurze 50 Sk/USD cca 200 USD. Pre štát má táto alternatíva tú výhodu, že každý rok zinkasuje daň z úrokových výnosov vo výške takmer 300 mil. Sk. Pre fond však táto možnosť znamená potrebu zabezpečiť na výplatu výnosov dodatočné ročné príjmy vo výške cca 2 mld. Sk. Ďalšiu obmenu tohto variantu predstavuje možnosť výmeny dlhopisov FNM za štandardné štátne dlhopisy s dlhšou dobou splatnosti.

E. Umorenie dlhopisov a ich výmena za akcie

Táto možnosť predpokladá výmenu dlhopisov za akcie z portfólia FNM ešte pred ich splatnosťou, najneskôr v priebehu roka 2001. Už koncom roka 1998 vtedajší prezident FNM Ľ. Kaník oznámil zámer zrealizovať výmenu dlhopisov za časť akcií tzv. strategických podnikov ešte v prvom polroku 1999. Doteraz však k reálnemu rozhodnutiu v tejto oblasti nedošlo. Najskôr teda treba schváliť príslušné privatizačné projekty s určením percenta akcií pre občanov. Následný algoritmus vytvorí teoretický predpoklad dopytu a ponuky a občania vymenia svoj dlhopis za reálne akcie jednotlivých podnikov. Okamžite po získaní akcií budú mať však občania pravdepodobne jedinú snahu – akcie predať na kapitálovom trhu. Po skúsenostiach z prvej vlny privatizácie možno predpokladať, že tak budú chcieť urobiť hneď. To môžu následne využiť kapitálovo silné subjekty a za výhodných podmienok získajú väčšie balíky akcií. Na druhej strane slovenský kapitálový trh tak na ďalšie dva roky získa impulz na rozprúdenie obchodov. Administratívny proces stanovenia algoritmu na určenie „reálnej ceny“ môže pritom trvať relatívne dlho, približne pol roka.

F. Výmena dlhopisov za akcie „nového štátneho fondu“

Táto možnosť je obmenou variantu E. Občania si však nebudú môcť vymeniť dlhopisy za konkrétne akcie, ale FNM založí špeciálny fond, do ktorého prevedie všetky podiely (akcie), ktoré budú určené na privatizáciu pre občanov. Fond bude teda vlastniť napr. 10 % SPP, 7,5 % Slovenských elektrární a pod. Konkrétne podiely konkrétnych firiem budú pri tomto variante tie isté ako v bode E, pričom budú vychádzať z reálnych privatizačných projektov. Výhodou oproti variantu E je, že každý občan dostane rovnaký podiel vo fonde, čo zabráni možným špekuláciám. Akcie nového fondu budú obchodovateľné na verejnom trhu, v stanovách môže byť určené, že predstavenstvo a ostatné orgány určuje parlament (alebo vláda), a valné zhromaždenie ich nemôže meniť. Takisto môže byť určená lehota na fungovanie nového fondu – päť, desať alebo dvadsať rokov, pričom po jej skončení nový fond automaticky zanikne a každý akcionár dostane podiel na likvidačnom zostatku. Likvidácia nového fondu nastane až po predaji všetkých majetkových účastí z jeho portfólia. Fond môže byť totožný s jestvujúcim RIFom, alebo sa vytvorí úplne nový.

G. Zrušenie dlhopisovej privatizácie zákonom

Tento variant predstavuje pre štát najvýhodnejšiu alternatívu. Je však s najväčšou pravdepodobnosťou nepriechodná, keďže časti občanov už boli dlhopisy preplatené, ďalšia časť ich predala. Doplatili by na to teda tí, ktorí svoj dlhopis držia naďalej na svojich osobných účtoch v SCP.

Za najreálnejšiu alternatívu považujeme kombináciu viacerých alternatív. Ide predovšetkým o koncept verejnej obchodovateľnosti dlhopisov v roku 2000 (variant C) s výmenou dlhopisov za akcie strategických podnikov (variant E), resp. „nového štátneho

fondu“ (variant F). Pomerne často spomínanú možnosť vkladu do systému dôchodkového, resp. zdravotného pripoistenia nepovažujeme pritom za relevantnú alternatívu, keďže nerieši jadro problému, ktoré spočíva v preplatení dlhopisu k okamihu splatnosti.

Vzhľadom na nízku likviditu FNM a riziko spojené s nárazovým výrazným zvýšením peňazí v obehu pre makroekonomickú stabilitu, však zároveň bude treba rozložiť termín splatnosti dlhopisov (napr. predĺženie splatnosti – variant B) s tým, že k pôvodne ohlásenému termínu by sa preplatili dlhopisy len časti občanov. Možno to dosiahnuť novelou zákona s určením napríklad novej vekovej hranice.

POZNÁMKY

1 išp: *Odporuje Ústave nariadenie vlády o dlhopisoch?* Práca 13. 6. 1996
2 Leško, M.: *Rok rozporov a protirečení*. Pravda, 30. 12. 1995.
3 Kolaříková, M.: *Novela zákona zasiahla do už rozbehnutej druhej vlny...* TREND, 10. 1. 1996.
4 Kolaříková, M.: *Novela zákona zasiahla do už rozbehnutej druhej vlny...* TREND, 10. 1. 1996.
5 Turňová, A.: *Návrh novely zákona o prevode majetku štátu*. Národná obroda, 22. 4. 1998.
6 Žitňanský, E.: *Investičné fondy z druhej kupónovej vlny skončili skôr...* TREND 10/98 4. 3. 1998.

LITERATÚRA

1. Kolaříková, M.: *Novela zákona zasiahla do už rozbehnutej druhej vlny...* TREND, 10. 1. 1996.
2. Leško, M.: *Rok rozporov a protirečení.* Pravda, 30. 12. 1995.
3. Mikloš, I.: *Privatizácia*. In.: Slovensko 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Nadácia Sándora Máraiho, Bratislava 1996.
4. Mikloš, I.: *Privatizácia*. In.: Slovensko 1996. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1996.
5. *Odporuje Ústave nariadenie vlády o dlhopisoch?* Práca 13. 6. 1996.
6. Pracovný materiál M.E.S.A. 10.
7. *Privatizácia na Slovensku. Aktuálne problémy a otázky*; M.E.S.A. 10, Bratislava 1995.
8. Reptová, O. – Polonec, I.: *Privatizácia*. In.: Slovensko 1998-1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999.
9. Turňová, A.: *Návrh novely zákona o prevode majetku štátu.* Národná obroda, 22. 4. 1998.
10. Žitňanský, E.: *Investičné fondy z druhej kupónovej vlny skončili skôr…* TREND, 4. 3. 1998.

6. FOND NÁRODNÉHO MAJETKU SR

Jana Červenáková

6.1. VZNIK A JEHO PÔSOBENIE V PROCESE PRIVATIZÁCIE

Fond národného majetku SR (FNM SR) bol zriadený zákonom SNR č. 253/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov SR vo veciach prevodu majetku štátu na iné osoby a o Fonde národného majetku SR ku dňu účinnosti zákona 28. júna 1991. Základnú právnu úpravu postavenia FNM SR definuje zákon FZ ČSFR č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov.

Tieto dve základné právne normy a ich početné novely, resp. nálezy Ústavného súdu SR počas celého obdobia privatizácie upravujú postavenie FNM SR a privatizačného procesu, často aj protichodne. Z hľadiska postavenia FNM SR a právnej úpravy privatizačného procesu treba uviesť, že FNM SR zriadený špeciálnym zákonom, je zapísaný v obchodnom registri, nakladá s majetkom zvereným mu zo zákona vo vlastnom mene, ale podľa pravidiel stanovených týmto zákonom. Napriek tomu, že je zapísaný v obchodnom registri, nie je obchodnou spoločnosťou podľa Obchodného zákonníka, ale je subjektom súkromného práva s verejnoprávnymi prvkami, na ktorého činnosť sa vzťahujú najmä ustanovenia zák. FZ ČSFR č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov, ale aj všeobecne záväzné právne predpisy, vrátane Obchodného zákonníka, Občianskeho zákonníka, zákona o cenných papieroch a ďalšie.

Verejnoprávne prvky FNM SR sa, popri forme zriadenia zákonom, prejavujú aj tým, že NR SR volí a odvoláva členov Prezídia a Dozornej rady FNM SR, schvaľuje štatút FNM SR, jeho rozpočet, záverečný účet, výročnú správu o činnosti, návrh na použitie majetku s obligatórnou informačnou povinnosťou a kontrolnými oprávneniami NR SR, resp. jej gesčného výboru. NR SR rozhodne samostatným zákonom o ukončení činnosti FNM SR, jeho likvidácii a o spôsobe použitia majetku SR .

Aj keď sa úlohy, pôsobenie a postavenie FNM SR v procese privatizácie menili, v zásade FNM SR zabezpečoval najmä plnenie týchto úloh :

- zabezpečovanie realizácie privatizačných projektov (uzatvárať kúpno – predajné zmluvy, organizovať verejné súťaže a verejné dražby a pod.),
- zabezpečovanie správy majetku vo vlastníctve fondu (najmä spravovanie obchodných podielov krátkodobo aj dlhodobo),
- plnenie iných povinností zo zákona (napr. zabezpečuje plnenie nárokov oprávnených osôb podľa zák. č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách, plnenie ďalších povinností, ktoré vznikli postupne legislatívnymi zmenami pôvodných zákonov FZ ČSFR č. 92/1991 Zb. a zák. SNR č. 253/91 Zb.).

Fond uhrádza náklady spojené so svojou činnosťou zo svojho majetku v rámci rozpočtu schváleného NR SR.

Množstvo noviel menilo legislatívny rámec postavenia FNM SR rozdielne v rôznych časových obdobiach. Najvýznamnejšie zmeny pre postavenie FNM SR v procese privatizácie priniesli tieto legislatívne úpravy:

- zákon NR SR č. 60/1994 Zb., ktorým bol upravený zákon FZ ČSFR č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov a zákon NR SR č. 265/1992 Zb. o zápisoch vlastníckych a iných vecných práv k nehnuteľnostiam. Podľa § 11 ods.2 a 3 tohto zákona bolo stanovené, že uplynutím dňa, ku ktorému bol štátny podnik zrušený, alebo bola vyňatá časť štát-

neho podniku, sa **prevádza privatizovaný majetok štátu do vlastníctva FNM SR, t. j. nie do správy štátneho majetku**,

- zákon NR SR č. 369/1994 Zb., ktorým bol zmenený zákon o veľkej privatizácii tak, že došlo k zmene všetkých rozhodujúcich právomocí (rozhodnutia o privatizácii priamym predajom mimo verejnej obchodnej súťaže alebo verejnej dražby), tieto boli odobraté ministerstvu privatizácie a vláde SR a prenesené na Prezídium FNM SR.

Najmä v období vlády Vladimíra Mečiara v rokoch 1994 až 1998 boli legislatívne zmeny postavenia FNM SR v procese privatizácie často označené za protiústavné (napr. aj presun privatizačných kompetencií z vlády SR na FNM SR), závery Ústavného súdu však vedenie fondu nerešpektovalo (pozri *Slovensko 1996 – Súhrnná správa o stave spoločnosti*, IVO 1997, kap. *Privatizácia v roku 1996*, Ivan Mikloš).

Bez ohľadu na formálny stav legislatívneho postavenia FNM SR v procese privatizácie, jeho časté zmeny, nejasnosti, rozdielny výklad právnych noriem stranami koalície a opozície v rôznych časových obdobiach je jednoznačné, že FNM SR pôsobí v procese privatizácie ako kľúčový orgán – v procese realizácie. aj v procese rozhodovania pri privatizácii. Skutočnosť, že orgány FNM SR vymenováva a odvoláva NR SR, vytvorila z orgánov FNM SR súčasť politickej a ekonomickej moci v krajine. Najmä v období rokov 1994 až 1998 prebiehala privatizácia pod absolútnou kontrolou vládnej koalície a v orgánoch FNM SR bol ako zástupca opozície krátky čas (od 9. októbra 1997 do 17. septembra 1998) len Ivan Mikloš, ako člen Dozornej rady. Činnosť FNM SR najmä v tomto období charakterizuje pôsobenie v tom najlepšom prípade na hranici zákonov, ale rozhodne v rozpore s akoukoľvek morálkou a etikou. Napriek týmto skutočnostiam treba povedať, že radoví pracovníci fondu počas trvania privatizácie odviedli aj kus profesionálnej práce. Jej výsledky však zanikajú v tieni nejasností, privatizačných káuz a vo všeobecnom posudzovaní FNM SR ako nečitateľnej, nekontrolovateľnej a neprístupnej inštitúcie.

6.2. ORGÁNY FNM SR A JEHO KOMPETENCIE

Orgány FNM SR sú stanovené zákonom č. 253/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov Slovenskej republiky vo veciach prevodu majetku štátu na iné osoby a o FNM SR v znení nasledujúcich právnych predpisov. Podľa tohto zákona orgánmi FNM SR sú :

a) Prezídium

Prezídium je najvyšším orgánom FNM SR. Má 9 členov. Prezidenta, viceprezidenta a ďalších 7 členov Prezídia volí NR SR. Členovia Prezídia, okrem viceprezidenta, nie sú zamestnancami fondu. Za výkon funkcie im prináleží odmena v rozsahu vymedzenom v štatúte. Do pôsobnosti Prezídia patrí najmä:

- vymenovávať a odvolávať členov Výkonného výboru,
- schvaľovať odmeňovanie členov Výkonného výboru a zásady odmeňovania ostatných pracovníkov FNM SR
- predkladať návrh ročnej účtovnej závierky a výročnej správy a činnosti FNM SR za predchádzajúci rok po prerokovaní vo vláde SR na schválenie NR SR,
- predkladať návrh rozpočtu FNM SR a návrh na použitie majetku FNM SR po prerokovaní vo vláde SR na schválenie NR SR,
- schvaľuje rokovací poriadok prezídia a Výkonného výboru FNM SR,
- schvaľuje organizačné zásady a postupy pri činnostiach súvisiacich s plnením úloh FNM SR.

b) Výkonný výbor

Výkonný výbor je štatutárnym orgánom FNM SR, riadi jeho činnosť a plní všetky úlohy, ktoré podľa všeobecne platných predpisov a interných noriem spadajú do jeho pôsobnosti. Má 11 členov, funkciu predsedu Výkonného výboru vykonáva viceprezident FNM SR, ostatných 10 členov vymenováva a odvoláva Prezídium FNM SR. Členovia Výkonného výboru sú zamestnancami FNM SR

c) Dozorná rada

Dozorná rada dozerá na činnosť a hospodárenie FNM SR, jeho Prezídia a Výkonného výboru, či je v súlade so zákonom, všeobecne záväznými právnymi predpismi a štatútom FNM SR. Má 7 členov, predsedu a ďalších šiestich členov Dozornej rady volí a odvoláva NR SR. Dozorná rada prerokováva návrh rozpočtu, účtovnú závierku a výročnú správu o činnosti FNM SR pred jej predložením Prezídiom FNM SR na prerokovanie vláde SR

Podrobnosti o organizačnom usporiadaní FNM SR a jeho činnosti upravuje štatút FNM SR, ktorý po pre-

rokovaní vo vláde schvaľuje NR SR. Štatút zároveň upravuje vzájomné vzťahy medzi FNM SR, ministerstvom privatizácie a ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy v procese privatizácie.

6.3. NADOBUDNUTIE MAJETKU FNM SR A NAKLADANIE S NÍM

Majetok FNM SR tvorí najmä:

- privatizovaný majetok, ktorý prešiel na FNM SR podľa zákona FZ ČSFR č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov,
- zisk z účasti FNM SR na podnikaní obchodných spoločností, na ktorých podnikaní sa zúčastňuje,
- výnos z predaja akcií alebo podielov v iných než akciových spoločnostiach,
- akcie alebo majetkové podiely, ktoré neboli predmetom rozhodnutia o privatizácii a ktoré FNM SR nadobudol ako akcionár alebo spoločník,
- majetok, ktorý na FNM SR prešiel v dôsledku odstúpenia od zmluvy.

Majetok FNM SR netvorí súčasť štátneho rozpočtu a možno ho použiť iba na účely stanovené zákonom NR SR č.253/1991 Zb. a následnými právnymi predpismi. Návrhy na použitie majetku FNM SR spracováva Výkonný výbor, predkladá ho Prezídiu, po prerokovaní v Dozornej rade sa následne predkladá na prerokovanie vláde SR a na schválenie NR SR.

Majetok FNM SR sa požíva najmä:

a) v súlade s rozhodnutím o privatizácii (na spôsoby privatizácie podľa § 12 ods. 2, na prevod na RIF, na úhradu nákladov vynaložených nadobúdateľom na vysporiadanie ekologických záväzkov vzniknutých pred privatizáciou),
b) v súlade s rozhodnutím vlády najmä na:
   - plnenie záväzkov podnikov určených na privatizáciu, najmä záväzkov z úverov zabezpečených záložným právom,
   - posilnenie zdrojov bánk a sporiteľní určených na poskytovanie úverov,
   - splnenie poskytnutých záruk na úvery obchodných spoločností, v ktorých má FNM SR trvalú majetkovú účasť v rozsahu aspoň 34 %,
   - na podporu rozvojových programov Slovenskej republiky .

Bilančná hodnota majetku vhodného na privatizáciu sa na Slovensku odhaduje na 427,6 mld. Sk (OECD Economic Surveys, 1996). Z toho bolo do 31. decembra 1998 prevedených na FNM SR 349,423 mld. Sk (Výročná správa o činnosti FNM SR za rok 1998).

Zostatok majetku, ktorým FNM SR v súčasnosti disponuje, predstavuje oproti celkovej sume už sprivatizovaného majetku, nepodstatnú časť.

Napriek tejto skutočnosti už stručný prehľad hospodárenia FNM SR za doterajšie obdobie jednoznačne preukáže anomálie v hospodárení, ktoré len potvrdzujú už známe fakty o neracionálnych postupoch v privatizácii.

Tabuľka 13
Príjmy FNM SR od roku 1992 do 10. septembra 1999

Príjem	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	SPOLU
z predaja majetku	5 971	4 040	7 484	8 817	7 954	3 419	4534	353	42 572
z dividend		21	412	602	368	246	172	28	1 849
prevod z MSPNM		7 000		1 000	3 000	500	600	261	12 361
Pôžičky							2 245	2 462	4 707
iné príjmy	50	599	1 884	425	729	574	474	142	4 877
peňažné príjmy	6 021	11 660	9 780	10 844	12 051	4 739	8 025	3 246	66 366
Príjmy v dlhopisoch					2 211	4 560	1 402		8 173
PRÍJMY SPOLU	**6 021**	**11 660**	**9780**	**10 844**	**14 262**	**9 299**	**9 427**	**3 246**	**74 539**

Zdroj: Výročné správy o činnosti FNM SR za roky 1992 až 1998; Priebežná správa o finančnej situácii FNM SR za rok 1999

Je evidentné, že celkový objem príjmov, ktoré FNM SR za doterajšie obdobie získal, je ovplyvnený najmä spôsobom privatizácie v rokoch 1994-1998, keď bol, najmä pri priamych predajoch, majetok privatizovaný pod cenu, s rozkladom splátok na dlhé časové obdobie a rôznymi ďalšími formami „odpustkov" a úľav. Vzhľadom na platobnú disciplínu aktuálnych dlžníkov FNM SR, je ťažké vôbec odhadnúť vývoj príjmov pre najbližšie obdobie.

Tabuľka 14
Výdavky FNM SR od roku 1992 do 10. septembra 1999 (v mil. Sk)

1992	5754
1993	10 775
1994	10 180
1995	10 119
1996	11 257
1997	9326
1998	10 196
do 10. 9. 1999	5487

Zdroj: Výročné správy o činnosti FNM SR za rok 1992 až 1998; Priebežná správa o finančnej situácii FNM SR za rok 1999

Tabuľka 15
Porovnanie príjmov a výdavkov FNM SR za obdobie od roku 1992 do 10. septembra 1999 (v mil. Sk)

	Príjmy	Výdavky	Rozdiel
1992	6021	5754	+ 267
1993	11 666	10 775	+ 891
1994	9780	10 180	- 400
1995	10 844	10 119	+ 725
1996	14 262	11 257	+ 3005
1997	9299	9326	- 27
1998	9427	10 196	- 769
do 10.9.1999	3246	5487	- 2241
SPOLU	**74 545**	**73 094**	**+ 1451**

Zdroj: Výročné správy o činnosti FNM SR za roky 1992 až 1998; Priebežná správa o finančnej situácii FNM SR za rok 1999

Napriek tomu, že FNM SR hospodári neštandardným spôsobom, už pohľad na výsledok porovnania je zarážajúci. Navyše treba uviesť, že tieto čísla neposkytujú úplný pohľad na spôsob nakladania s majetkom FNM SR :

- na základe rozhodnutí vlády boli príjmy FNM SR použité na ozdravné procesy v ekonomike, ktoré nepriniesli očakávaný efekt, boli výsledkom politických, a nie ekonomických rozhodnutí a situáciu v ekonomike naopak skomplikovali (v rokoch 1992, 1993 oddlžovanie spoločnosti bez komplexného posúdenia efektívnosti týchto krokov, oddlženie často len predĺžilo agóniu podnikov a nakoniec znamenalo stratu takto umiestnených prostriedkov),
- významná časť prostriedkov bola použitá na kapitálové dovybavenie štátnych bánk, pritom tieto „finančné injekcie" nesprevádzali ďalšie reštrukturalizačné procesy v bankách, banky sa pri svojej obchodnej činnosti nesprávali dostatočne profesionálne, výsledkom je v súčasnosti obrovská suma klasifikovaných úverov, situácia v bankách je často horšia ako pred ich kapitálovým dovybavením,
- FNM SR na základe rozhodnutí vlády SR prevzal na seba záruky za úvery čerpané podnikmi, v ktorých následne stratil vlastnícku kontrolu , ale jeho povinnosť ako ručiteľa trvala. FNM SR potom nemal možnosť dôsledne hájiť svoje záujmy v týchto podnikoch. Výsledkom sú mŕtvo preinvestované peniaze a ďalšie záväzky FNM SR. Čiastočnú zmenu priniesli rozhodnutia FNM SR po roku 1998, keď aj nad niektorými z týchto podnikov získal späť majetkovú kontrolu, a tým aj možnosť ovplyvňovať stav ich činnosti.
- jedným z kľúčových omylov je čerpanie prostriedkov FNM SR na výplatu dlhopisov, ktoré boli zavedené do procesu privatizácie ako ďalší neracionálny prvok na základe politického rozhodnutia,
- prostriedky FNM SR boli použité aj na zakladanie podnikov s majetkovou účasťou štátu (napr. DMD Holding), v súčasnosti v niektorých štát stratil kontrolu, podniky sú často neefektívne a úmysel štátu pri ich zakladaní už ani nemožno identifikovať

Pre objektívnosť pohľadu treba povedať, že časť prostriedkov FNM SR bola použitá aj na plnenie záujmov štátu pri podpore poľnohospodárstva, vzdelávania a zdravotníctva. Napriek týmto aktivitám možno povedať, že vláda SR prevažnú časť prostriedkov FNM SR získaných doterajšou privatizáciou neuváženými rozhodnutiami premrhala, aj keď s nimi nakladala v rámci platného zákona.

6. 4. LIKVIDITA FNM

Posúdenie likvidity FNM SR tvorí samostatnú kapitolu a v súčasnosti je oným trójskym koňom, ktorého zanechala za sebou posledná Mečiarova vláda. Už v predošlej časti je na základe stručných finančných výsledkov priblížený spôsob a efektívnosť hospodárenia FNM SR najmä v rokoch 1994 až 1998. Prostriedky FNM SR boli vynakladané neefektívne, často na krytie záväzkov, ktoré mali byť hradené zo štátneho rozpočtu, na úhradu záväzkov podnikov, ktoré FNM SR nevlastnil…

Problémy s likviditou riešil FNM SR ku koncu Mečiarovej vlády tým najhorším spôsobom – pôžičkami na krátke obdobie za vysoký úrok, ale s dobou splatnosti obvykle hneď po voľbách. Dodatočné náklady na enormné úroky celkový finančný prepad len zhoršili. Napriek týmto pôžičkám FNM SR nedokázal svoje záväzky za rok 1998 vyrovnať a do roku 1999 prešiel s mínusom 2,3 mld. Sk.

Ďalším, takmer neriešiteľným problémom, pred ktorým stojí FNM SR, je blížiace sa obdobie splatnosti dlhopisov, ktoré nahradili druhú vlnu privatizácie. Ak odhliadneme od makroekonomického hľadiska a otázky, čo spôsobí mimoriadne uvedenie čiastky cca 35 mld. Sk do obehu, dnes nikto nevie, akým, v súčasnosti možným a zákonným spôsobom, by mohol FNM SR tento problém vyriešiť.

Presné posúdenie vývoja likvidity FNM SR na obdobie nasledujúcich rokov sa pohybuje v rovine odhadov, keďže nemožno určiť najmä to, ako sa bude vyvíjať stav pohľadávok FNM SR. Štát má k dispozícii ešte obmedzený objem majetku najmä v tzv. štátnych monopoloch a bankách. Racionálny, efektívny a rýchly postup pri ich privatizácii by mohol tento problém aspoň čiastočne vyriešiť. Už dnes je však jasné, že bez externej finančnej výpomoci a nových legislatívnych úprav FNM SR nedokáže problémy v likvidite preklenúť ani vyriešiť.

Literatúra

1. Bútora, M. (ed.): *Slovensko 1996 – Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok* 1997 , Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1997
2. Bútora, M. – Ivantyšyn, M. (ed.): *Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok* 1998, IVO 1998
3. Mesežnikov, G. – Ivantyšyn, M. (ed.): *Slovensko* 1998-1999 – *Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999
4. Priebežná správa o finančnej situácii FNM SR za rok 1999
5. Štatút FNM SR
6. Výročné správy o činnosti FNM SR za roky 1992 až 1998

7. Privatizácia štátnych monopolov

Peter Pažitný

7.1. Legislatívne vymedzenie privatizácie prirodzených monopolov

Prirodzenými monopolmi označujeme hospodárske subjekty, ktoré nie sú vo svojej podnikateľskej činnosti vystavené dlhodobo tlaku konkurenčného prostredia, pričom ich postavenie vyplýva z ekonomických a technologických podmienok, v ktorých operujú.[1] Prirodzené monopoly zohrávajú z hľadiska finančných prostriedkov, zamestnanosti a politického vplyvu na slovenskú ekonomiku kľúčovú úlohu. Problém privatizácie a regulácie prirodzených monopolov preto rezonuje v slovenskej spoločnosti už od začiatku transformačného procesu a je predmetom významných politických a ekonomických diskusií. V súčasnosti je otázka privatizácie prirodzených monopolov dávaná do súvisu s postavením štátu v ekonomike. Dominantný vplyv štátu na hospodárenie monopolov je daný vykonávaním vlastníckych práv v týchto podnikoch a regulovaním ich činnosti. Kombinácia výkonnej a regulačnej činnosti vedie k neefektívnemu fungovaniu prirodzených monopolov, čo sa negatívne prejavuje na vývoji ekonomiky. Súčasná snaha o privatizáciu prirodzených monopolov a nastavenia nezávislého regulačného rámca však nie je len snahou o zvýšenie efektívnosti monopolov. Zároveň je to jediný prostriedok na odstránenie vzniknutých transformačných deformácií.

Otázka prirodzených monopolov je na Slovensku veľmi citlivá a ani jedna vláda od roku 1990 nenašla dostatok politickej odvahy, aby privatizáciu prirodzených monopolov odštartovala. Pojem monopol[2] prvýkrát v roku 1996 zaviedol zákon o cenách a následná vykonávacia vyhláška ministerstva financií. Zákaz privatizácie prirodzených monopolov bol však legislatívne vymedzený v roku 1995 zákonom o strategických podnikoch. V roku 1998 bolo súčasne s voľbami vypísané referendum o neprivatizácii 6 prirodzených monopolov, ktorému predchádzal návrh ústavného zákona o neprivatizácii prirodzených monopolov. V lete 1999 bola prezidentovi SR predložená požiadavka na opätovné vypísanie referenda k tejto problematike. Referendum v roku 1998 bolo pre nedostatočnú účasť vyhlásené za neplatné a snaha občanov o opätovné vyhlásenie referenda v roku 1999 bola prezidentom zamietnutá, keďže podľa ústavy sa referendum o tej istej otázke môže konať len raz za tri roky. Posledným krokom upravujúcim privatizáciu prirodzených monopolov je novela zákona č. 92/1991 Zb. o prevode majetku štátu na iné osoby, ktorá taxatívne vymedzuje prirodzené monopoly, v ktorých si má štát zachovať trvalú účasť vo výške 51 %, resp. nemôžu byť predmetom privatizácie (pozri ďalej).

7.1.1. Rok 1995 – Zákon o strategických podnikoch

V roku 1995 prijala vláda kontroverzný zákon č.192/1995 Z.z. o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností, ktorý vymedzoval dva okruhy podnikov vo vlastníctve štátu, resp. FNM. Prvý okruh stanovoval 26 podnikov, ktoré nemohli byť predmetom privatizácie, medzi nimi i všetky prirodzené monopoly. Do druhej skupiny podnikov bolo zaradených 45 strategicky dôležitých podnikov, v ktorých si štát mal zachovať svoj vplyv.

Podľa § 2 predmetom privatizácie podľa zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby nemohol byť majetok štátu, ktorý majú v správe štátne podniky v odvetviach:

- plynárenstva a energetiky (SPP, ZSE, SSE, VSE)
- pôšt a telekomunikácií (SP, ST)
- zbrojárskej výroby a všeobecného strojárstva (6 podnikov)
- farmaceutickej výroby (2 podniky)
- poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva (12 podnikov vrátane štátnych podnikov Západoslovenské lesy, Stredoslovenské lesy, Severoslovenské lesy, Východoslovenské lesy)

Predmetom privatizácie podľa zákona taktiež nemohla byť železničná dopravná cesta, východoslovenské prekladiská Čierna nad Tisou a Maťovce, akcie Transpetrolu a Slovenských elektrární a lesný pôdny fond v správe štátnych podnikov v odvetviach lesného hospodárstva.

Ako neskôr vyšlo najavo, zákon mal len deklaratórny charakter. Prirodzené monopoly síce zostali nedotknuté, avšak z druhej skupiny „strategických" podnikov zostalo v úplnom vlastníctve štátu, resp. FNM len 10. Zvyšných 35 strategicky dôležitých podnikov[3], bolo za výrazne nevýhodné predajné ceny[4] sprivatizovaných[5] v priebehu rokov 1995 – 1998.

7.1.2. Rok 1996 – Prirodzený monopol

Pojem prirodzeného monopolu po prvýkrát legislatívne upravila vykonávacia vyhláška Ministerstva financií SR č.87/1996 Z.z. vykonávajúca k zákonu č. 18/1996 Z.z. o cenách. Prirodzeným monopolom nazývame technologické, organizačné a ekonomické vzťahy v nesúťažnom prostredí medzi predávajúcim a kupujúcim a tieto sú dôvodom pre reguláciu cien podľa § 5 ods. 3 zákona o cenách. Tieto vzťahy vyplývajú z úplného alebo z čiastočného prepojenia technickou sústavou (sieťami) podľa osobitných predpisov, a to najmä pri:

- výrobe, prenose a rozvode elektriny a tepla
- výrobe, skladovaní, prenose a rozvode plynu
- výrobe pitnej a úžitkovej vody z povrchových a podzemných zdrojov a jej rozvode verejnými vodovodmi, pri odvádzaní odpadových vôd verejnými kanalizáciami a pri ich čistení
- telekomunikačných a poštových výkonoch
- prevádzke a užívaní železničnej dopravnej cesty
- ostatnej regulovanej činnosti, ako je spracovanie ropy, prevádzkovanie vodných diel a vodná doprava, ťažba a dobývanie nerastov a palív, mestská hromadná doprava, výroba špeciálnej techniky, výkony rádiokomunikácií a káblovej televízie

Zákon exaktne nevymedzoval prirodzené monopoly, špecifikoval len oblasti, ktoré majú charakter prirodzeného monopolu. Takáto definícia dávala značnú benevolenciu pri chápaní pojmu prirodzený monopol, čo často viedlo k jeho mylnej interpretácii.

7.1.3. Rok 1998 – Návrh ústavného zákona o zabezpečení záujmov štátu v odvetviach energetiky a plynárenstve

Na 49. schôdzi NR SR 9. 7. 1998 poslanci neschválili[6] návrh ústavného zákona o zabezpečení záujmov štátu v odvetviach energetiky a v plynárenstve. Poslanci KDH a Maďarskej koalície odmietli o ňom hlasovať s tým, že už existuje takýto zákon o neprivatizovaní strategických podnikov a vládna koalícia ho aj tak obchádzala.[7]

Zákon, ktorý navrhli poslanci Združenia robotníkov Slovenska (ZRS), mal zabrániť privatizácii týchto podnikov. Opoziční členovia parlamentu však tento návrh označili za „nič neriešiaci a prázdny"[8]. Parlament o zákone hlasoval viackrát, pretože v sále nebol dostatočný počet poslancov.

Zákon mal zabrániť privatizácii štátnych podnikov a niektorých akciových spoločností v spomínaných odvetviach. Predkladaná verzia špecifikovala štátne podniky a akciové spoločnosti, ktoré nemôžu byť privatizované a nemôže sa privatizovať ani ich majetok, resp. majetkové účasti, ktoré vložili do iných fyzických alebo právnických osôb.

7.1.4. Rok 1998 – Referendum o neprivatizovaní strategických energetických a plynárenských podnikov

Zároveň s parlamentnými voľbami sa v dňoch 25.-26. 9. 1998 konalo referendum o neprivatizovaní strategických energetických a plynárenských podnikov. Vyhlásila ho vláda SR vykonávajúca niektoré oprávnenia prezidenta SR na základe petície občanov prijatej 13. 8. 1998. Predmetom referenda bola jediná otázka. „Ste za to, aby Národná rada Slovenskej republiky prijala ústavný zákon, ktorým sa zakáže privatizácia týchto strategických podnikov:

- Západoslovenské energetické závody, š.p., Bratislava
- Stredoslovenské energetické závody, š.p., Žilina

- Východoslovenské energetické závody, š.p., Košice
- Slovenský plynárenský priemysel, š.p., Bratislava
- Slovenské elektrárne, a.s., Bratislava
- Transpetrol, a.s., Bratislava?

Účastníci referenda mohli odpovedať kladne (áno), resp. záporne (nie). Vzhľadom na nedostatočnú účasť[9] (44,06 % registrovaných voličov) bolo referendum[10] vyhlásené za neplatné.

Referendum o neprivatizácii strategických podnikov iniciovalo – Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Zároveň jeho členovia začali zbierať podpisy pod petíciu občanov za vypísanie referenda, ktorú do 11. 6. 1998 nakoniec podpísalo viac ako pol milióna občanov. Opozičné strany vnímali túto iniciatívu rozpačito. Vtedajšia podpredsedníčka SDĽ Brigita Schmögnerová označila petičnú kampaň HZDS i referendum o neprivatizácii strategických podnikov za hru na oklamanie verejnosti.[11]

Viacerí liberálni ekonómovia upozorňovali na nevyhnutnosť privatizácie prirodzených monopolov, avšak opoziční politici cítiac predvolebné tlaky, neochotu voličov monopoly privatizovať a najmä strach z prípadného volebného neúspechu pripravili vlastný zákon o neprivatizácii. Líder opozičnej SDK M. Dzurinda najprv označil petíciu za predvolebný populistický ťah[12], avšak o mesiac neskôr sa takýmto populistom stal on sám, keď spolu s poslancami SDK Viliamom Vaškovičom, Gabrielom Palackom a Ľudovítom Černákom vypracovali návrh ústavného zákona o zabezpečení záujmov štátu v strategických štátnych podnikoch a akciových spoločnostiach. Návrh zákona vylučoval privatizáciu štátnych podnikov (ZSE, SSE, VSE, SPP), ďalej železničnej dopravnej cesty a prekladísk v Čiernej nad Tisou a Maťovciach pod správou ŽSR, ako aj lesného fondu v správe štátnych podnikov. Uvedený návrh ďalej zamedzoval privatizáciu Transpetrolu, a.s., ktorého 100 % vlastníkom mal byť FNM SR. Ako uviedol V. Vaškovič, cieľom SDK bolo presadiť tento návrh ústavného zákona v NR SR hneď po septembrových voľbách: „V záujme toho bude SDK hľadať podporu ústavnej väčšiny v novom parlamente.“[13]

Politológ G. Mesežnikov za cieľ petičnej akcie HZDS a napokon aj samotného referenda považuje využitie vo svoj prospech heslo ponechania silnej pozície štátu v strategických podnikoch. Organizovanie referenda v deň parlamentných volieb mohlo byť podľa neho motivované úsilím skomplikovať volebný proces, keďže vykonávacie predpisy k voľbám a k referendu sa odlišujú.[14]

Iniciatívy vtedajších opozičných a koaličných strán v lete 1998 na zastavenie privatizácie v oblasti energetiky a plynárenstva vnímalo viacero analytikov ako nebezpečné. Podpora protitransformačnej nálady širokej verejnosti za cenu získania si náklonnosti verejnosti totiž mohla v konečnom dôsledku viesť k zastaveniu transformačného procesu.

Prezident Nadácie F. A. Hayeka Ján Oravec konštatoval, že iniciatíva za neprivatizovanie strategických podnikov je rukolapným dôkazom toho, ako sa dá demagógiou získať podpora verejnosti aj pre opatrenia, ktoré v konečnom dôsledku môžu poškodiť všetkých. V súvislosti s vyplatením dlhopisov k 1. 1. 2001[15] a vysokou nesolventnosťou FNM podľa neho akákoľvek vláda, ktorá bude v roku 2000 pri moci, veľmi rada zabudne na „folklórne iniciatívy z polovice roku 1998 a v snahe zachrániť si krk ponúkne podniky či odvetvia, o ktorých sa diskutuje, čo najrýchlejšie na predaj“. Podľa J. Oravca vyznieva v súvislosti s týmito skutočnosťami iniciatíva na neprivatizáciu energetiky ako faktor, ktorý môže veľmi negatívne ovplyvniť postoje laickej verejnosti. „V tejto súvislosti je poľutovaniahodné, že dnešná opozícia odpovedala na populizmus rovnakým populizmom a svorne s koaličnými stranami vytvára jednotný protiprivatizačný front. Pritom minimálne SDK má vo svojom programe napísané niečo iné, jej predstavitelia však rezignovali na vysvetľovanie skutočnej situácie a zvolili cestu ľahšieho odporu, teda nadbiehanie prevládajúcemu, aj keď nesprávnemu názoru.“[16]

Viaceré výskumy verejnej mienky potvrdili, že občania vnímajú privatizáciu prirodzených monopolov veľmi negatívne a hlasovali by za ich neprivatizáciu. Všeobecne môžeme konštatovať, že na referende o neprivatizácii strategických podnikov by sa na podnet vtedajšej koalície a opozície zúčastnilo viac ako 50 % oprávnených voličov a zachovanie účasti štátu v strategických podnikoch podporilo viac ako polovica zúčastnených voličov, čím by parlament mal prijať ústavný zákon o zákaze privatizácie týchto podnikov, avšak jeho dôležitosť väčšina občanov v porovnaní s voľbami vnímala druhorado. Nedostatočná účasť na referende tak vo veľkej miere ide na vrub zlého načasovania, pričom jeho dôležitosť zanikla v predvolebnom virvare.

7.1.5. Rok 1999 – Referendum o neprivatizácii

Snaha o vypísanie referenda o neprivatizácii strategických podnikov sa na scénu dostala opäť v lete 1999, teda ani nie rok po tom, čo bolo toto referendum vyhlásené za neplatné. Ústava slovenskej republiky zakazuje dvakrát v priebehu troch rokov vypísať referendum o tej istej otázke. Napriek tomuto však HZDS spustilo ďalšiu petičnú akciu, v ktorej popri jazykoch menšín chcelo aj nanovo nastoliť otázku o neprivatizovaní strategických podnikov.

Pod petíciu proti privatizácii strategických podnikov[17] sa k 2. 7. 1999 podpísalo 367 000 občanov. Prezident SR 24. 8. 1999 oznámil, že referendum o neprivatizovaní strategických podnikov a o používaní jazykov menšín nevyhlásil práve pre jeho rozpor s Ústavou SR. S týmto rozhodnutím súhlasilo vyše 51 % z 500 respondentov, ktorých telefonicky oslovila agentúra Polis – Slovakia. Opozícia na rozhodnutie prezidenta reagovala poznámkou, že od prezidenta očakávali aspoň vyhlásenie referenda o neprivatizovaní strategických podnikov.

Je pozoruhodné, že podľa prieskumu agentúry Taylor Nelson Sofres v spolupráci s tlačovou agentúrou SITA, ktoré sa uskutočnilo v dňoch 19.-23. 7. 1999 medzi 1043 respondentmi, až 76,9 % občanov je proti privatizácii strategických podnikov. Grigorij Mesežnikov, prezident Inštitútu pre verejné otázky, tento stav hodnotil v súvislosti s referendom na sklonku roka 1998: „Napriek tomu, že väčšina občanov je proti privatizácii strategických podnikov, nepovažuje to za prioritu. Jednoducho väčšina nepokladá za nevyhnutné prísť a vyjadriť svoj názor, hoci nesúhlasí s privatizáciou."

7.1.6. Rok 1999 – Novela zákona č. 92/1991 Zb. zo 16. 9. 1999

Vládnu novelu zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby na 20. schôdzi schválila NR SR[18]. Novela upravuje podmienky prevodu majetku štátu na iné osoby s niektorými zmenami, ktoré sa týkajú najmä vymedzenia právomocí v ďalšom procese privatizácie.

O privatizácii podniku s charakterom prirodzeného monopolu, o určení majetkovej účasti štátu na podnikaní takéhoto podniku alebo obchodnej spoločnosti a o privatizácii akciovej spoločnosti s majetkovou účasťou štátu, ktorá má charakter prirodzeného monopolu, bude vždy rozhodovať vláda, a to po prerokovaní zámeru a postupu privatizácie v Národnej rade Slovenskej republiky. Národná rada sa musí vyjadriť k návrhu do 30 dní od jeho predloženia. Po márnom uplynutí

Tabuľka 16
Podniky s charakterom prirodzeného monopolu podľa novely zákona č. 92/1991 Zb.

	Obchodné meno	Skratka	Právna forma	Sídlo
1.	**Slovenský plynárenský priemysel**	SPP	štátny podnik	Bratislava
2.	**Západoslovenské energetické závody**	ZSE	štátny podnik	Bratislava
3.	**Stredoslovenské energetické závody**	SSE	štátny podnik	Žilina
4.	**Východoslovenské energetické závody**	VSE	štátny podnik	Košice
5.	**Slovenská pošta**	SP	štátny podnik	Banská Bystrica
6.	**Slovenský vodohospodársky podnik**	SVP	štátny podnik	Banská Štiavnica
7.	**Železnice Slovenskej republiky**	ŽSR	štátny podnik	Bratislava
8.	**Transpetrol**		akciová spoločnosť	Bratislava
9.	**Slovenské elektrárne**	SE	akciová spoločnosť	Bratislava
10.	**Slovenské telekomunikácie**	ST	akciová spoločnosť	Bratislava
11.	**Lesy Bratislava**		štátny podnik	Bratislava
	Lesy Trenčín		štátny podnik	Trenčín
	Stredoslovenské lesy		štátny podnik	Banská Bystrica
	Severoslovenské lesy		štátny podnik	Žilina
	Lesy Košice		štátny podnik	Košice
	Lesy Prešov		štátny podnik	Prešov

Zdroj: §10 zákona č. 92/1991 Zb. v znení neskorších predpisov

tejto lehoty sa návrh považuje za prerokovaný. Novela zároveň striktne vymedzuje, ktoré podniky majú charakter prirodzeného monopolu. (Tabuľka 16) Táto zmena má významným spôsobom zvýšiť transparentnosť a kontrolovateľnosť procesu privatizácie parlamentom. Zároveň však účasť parlamentu v rozhodovacom procese môže významným spôsobom blokovať a predlžovať privatizačný proces.

Podobne ako zákon o strategických podnikoch, aj novela určuje majetok štátu, ktorý nemôže byť predmetom privatizácie, a to železničnú dopravnú cestu[19], Východoslovenské prekladiská Čierna nad Tisou a Maťovce, lesný fond, stavby a zariadenia slúžiace lesnému hospodárstvu a akcie ich obchodných spoločností vo vlastníctve štátu[20], ak nejde o vysporiadanie nárokov podľa osobitného predpisu, povrchové a podzemné vody[21] a majetok slúžiaci pre správu a ochranu vodných tokov a podzemných vôd a akcie ich obchodných spoločností, akcie obchodnej spoločnosti alebo majetok slúžiaci na poskytovanie poštových služieb, ktoré sú vyhradené štátom[22].

Zákon prináša oproti predchádzajúcim legislatívnym normám dve významné zmeny. Po prvé, významne posilňuje kompetencie vlády a najmä parlamentu pri privatizačných rozhodnutiach. Po druhé, určuje podniky z oblasti energetiky a plynárenstva, v ktorých si má štát zachovať trvalú účasť. Pri rozhodovaní o privatizácii SPP, ZSE, SSE, VSE, SE[23] a Transpetrolu si totiž štát alebo fond musí zachovať trvalú majetkovú účasť na podnikaní v rozsahu minimálne 51 %. Podľa rozhodnutia vlády si štát alebo fond zachová určitú majetkovú účasť v ST.[24]

Zároveň novela zákona zrušila kontroverzný zákon NR SR č.192/1995 Z. z. o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností v znení neskorších zákonov.

7.1.7 Zákon o veľkej privatizácii má svoju dvadsiatu druhú novelu

Po desiatich rokoch má Slovensko zákon, ktorý aspoň čiastočne umožňuje privatizovať prirodzené monopoly. Jeho prijatiu predchádzala výrazná výmena názorov medzi stranami vládnej koalície, ale i opozície. Je to zákon kompromisov, v ktorom podľa viacerých odborníkov zvíťazil postsocialistický duch.

Po troch mesiacoch politických bojov a hľadania politických konsenzov sa nakoniec stalo to, čo vláda deklarovala ako jeden zo svojich hlavných bodov – rámcové vymedzenie toho, čo sa bude ešte privatizovať spomedzi podnikov, ktoré boli donedávna chápané ako strategické. Kompromisné riešenie sa rodilo neuveriteľne dlho, keď návrh zákona neustále blokovala SDĽ, ktorej sa podarilo presadiť svoj dlho deklarovaný cieľ – väčšinové balíky energetických podnikov ponechať v rukách štátu.[25] Šesť energetických podnikov sa môže privatizovať len do výšky 49 % majetku.

Tabuľka 17
Varianty odštátnenia prirodzených monopolov

Variant	Možnosť privatizácie
1	Prvý variant uvažoval o nahradení blokačných percent za ustanovenie, že štát si ponechá majetkovú účasť na základe definovania strategického záujmu štátu v tom ktorom odvetví.
2	Druhá alternatíva sa pokúšala predbehnúť proces reštrukturalizácie v týchto podnikoch a snažila sa vecne definovať prirodzený monopol, čiže oddeľovala v podnikoch to, čo má monopolné postavenie z prirodzeného alebo administratívneho dôvodu, a to, čo možno označiť ako priestor pre liberalizáciu a konkurenciu. Štátne monopoly ako také nepredstavujú prirodzený monopol, len časť ich činnosti, ktorá zatiaľ nie je vyčlenená organizačne ani majetkovo. Navrhovala stanoviť okruh činností, ktoré sa nedajú privatizovať bez ohľadu na objem majetku, ktorý slúži na zabezpečovanie týchto činností. Napríklad centrálna prenosová sústava a dispečing v elektrárenstve, alebo dopravná cesta pri Železniciach SR a podobné podniky, slúžiace na správu a ochranu podzemných vôd.
3	Tretia cesta určovala, že o privatizácii rozhoduje vláda s podmienkou, že predtým musí predložiť parlamentu koncepcie transformácie jednotlivých odvetví, kde bude jasne definovaný strategický záujem štátu. Tým verejne deklarovala určitý postoj, pričom nedodržanie týchto ustanovení by mohlo byť napríklad dôvodom na odvolanie vlády.
4	Posledný a zároveň konečný variant nesie centralistický rukopis SDĽ, ktorá presadila 51 % účasť štátu pri 6 energetických podnikoch a bližšie neurčenú trvalú účasť v ST (vláda rozhodla o 34 %) a neprivatizáciu Slovenskej pošty a ŽSR.

Zdroj: Varianty 1, 2 a 3 sú podľa vyjadrenia ministerky privatizácie Márie Machovej, členky komisie. Variant 4 je schválený variant. PROFIT 39/99 z 21. 9. 1999

Odborná komisia posudzujúca možnosti privatizácie prirodzených monopolov zložená zo štyroch členov vládnej koalície nakoniec našla tri možné riešenia (Tabuľka 17). SDĽ však presadila štvrtú, hybridnú alternatívu, ktorá výrazne obmedzuje odštátnenie monopolov.

Liberálna platforma SDK presadzovala, aby zákon nevymedzoval žiadne percentá účasti štátu. Naopak SDĽ požadovala minimálne 51 % trvalú účasť v šiestich energetických podnikoch a 34 % účasť v Slovenských telekomunikáciách.

7.2. Politická nevôľa privatizácie štátnych monopolov

Pre potreby tejto časti kapitoly pod pojmom prirodzený monopol rozumieme štátne podniky s charakterom prirodzeného monopolu. Ide najmä o SPP, SE, ZSE, SSE, VSE, TRANSPETROL, ŽSR, SP a ST.

Fungovanie prirodzených monopolov je na Slovensku značne obmedzované zásahmi štátu, nielen v oblasti regulácie, ale taktiež vo vykonávaní vlastníckych práv. V priebehu posledných desiatich rokov boli totiž prirodzené monopoly považované za „rodinné striebro". Boli vnímané ako nedotknuteľné a neprivatizovateľné. Spoločnosť bola utvrdzovaná v názore, že jediným správnym vlastníkom týchto podnikov môže byť jedine štát. Toto etatistické chápanie postavenia monopolu podporovali všetky vládnuce strany od začiatku transformácie.

Uprednostňovanie štátneho vlastníctva pred súkromným bolo ospravedlňované tým, že vstup súkromného vlastníka by sa odzrkadlil na výstupnej cene produktov a služieb týchto monopolov. Motívom fungovania monopolu, tak isto ako každého iného podniku je však dosahovanie zisku. Vstup súkromného kapitálu do týchto podnikov by sa teda určite nezaobišiel bez úprav finálnych spotrebiteľských cien. Avšak problém tvorby spotrebiteľských cien sa dá riešiť správne nastaveným regulačným rámcom, ktorého tvorba zamrzla v roku 1992 a až v roku 1999 sa opäť dostala na scénu (bližšie pozri Prílohu 2 tejto kapitoly). V prípade takéhoto inštitucionálneho nedostatku ako fungujúci regulačný rámec môžu byť výhody plynúce z privatizácie prirodzených monopolov vážne poznačené práve nekontrolovaným zvyšovaním cien.

Zvyšovanie cenovej hladiny vníma obyvateľstvo veľmi citlivo, najmä pri produktoch a službách, ktoré boli „vždy", najmä za socialistickej éry, skoro zadarmo. Práve na tejto axióme sa už 10 rokov buduje myšlienka o neprivatizovateľnosti prirodzených monopolov. Z týchto predpokladov pramení nevôľa občanov k odštátneniu týchto podnikov, keď podľa výskumov verejnej mienky s touto myšlienkou nesúhlasí viac ako 75 % respondentov.

Úloha vlády v slovenskej ekonomike je s prirodzenými monopolmi spätá veľmi úzko. Prirodzené mo-

Tabuľka 18
Prehľad možných motívov zachovania prirodzených monopolov v rukách štátu

Motívy štátu pre neprivatizáciu prirodzených monopoloch	Dopad na prirodzený monopol	Dopad na podnikateľské , ekonomické a konkurenčné prostredie
Ponechanie si rozhodovacej právomoci nad peňažnými prostriedkami prirodzených monopolov. Ovládanie vyberania daní a odvodov do ŠR	Nadmerné odčerpávanie zdrojov, čím podniky nemali dostatok vlastných prostriedkov na investičné aktivity, čo kompenzovali naberaním cudzích zdrojov.	Možné podporovanie dopytovej stránky HDP prostredníctvom zvýšenia príjmov ŠR namiesto redukcie štátnych výdavkov.
Moc odmeňovať politické a byrokratické špičky za dobre vykonanú prácu	Nízka úroveň správy podnikov, keď na miesto generálnych riaditeľov boli vymenovávaní kandidáti podľa príslušnosti k politickej strane, a nie profesionality a odbornosti	Diskriminácia odborníkov. Negatívne vnímanie tohto postu medzi verejnosťou
Financovanie politických strán združených vo vláde prostredníctvom rôznych zmlúv s reklamnými agentúrami	Odčerpávanie zdrojov	Deformácia konkurenčného prostredia
Pseudo-strategické záujmy štátu, ktoré sú vlastne záujmami politickými s populistickým podtextom. Napĺňanie sociálnych funkcií	Prezamestnanosť a nedostatok prostriedkov na rozvoj kvôli regulácii cien	Štatistické vykazovanie nízkej inflácie prostredníctvom mohutnej regulácie. Podpora socialistického chápania pojmu prirodzený monopol
Podpora súkromných podnikov	Zvyšovanie zadlženia z titulu nedostatku vlastných zdrojov	Diskriminácia, suboptimálna alokácia zdrojov

nopoly sa vďaka svojmu vplyvu a sile totiž stali jedným z priamych nástrojov hospodárskej politiky. Vysoké tempá rastu HDP boli dosahované najmä vďaka obrovským investíciám prirodzených monopolov, ktorých investičné aktivity boli kryté poskytovaním záruk za ich úvery. Nízka inflácia bola dosahovaná práve vďaka neprimerane tvrdej regulačnej politike. Prirodzené monopoly sa stali najväčšími zamestnávateľmi a len veľmi ťažko prechádzajú procesom reštrukturalizácie a racionalizácie. Dosahované zisky prirodzených monopolov sa postupne roztápali v bežných výdavkoch štátneho rozpočtu alebo sa prevádzali prostredníctvom nevýhodných zmlúv na súkromné spoločnosti, či na financovanie aktivít politických strán.

Privatizácia prirodzených monopolov totiž znamená stratu kontroly štátu a vládnucich politických strán nad obrovským balíkom peňažných prostriedkov; pretože súkromný vlastník nemusí byť nikomu vďačný za vyhrané voľby. Nemusí zachraňovať deficitný štátny rozpočet. Nemusí za odmenu zamestnať politické a byrokratické špičky. Nemusí prelievať financie do stratových firiem. Nemusí podporovať reklamné agentúry. A navyše, nemusí hradiť náklady na činnosť politických strán.

Fungovanie prirodzeného monopolu môžeme ohraničiť troma cieľmi. Efektívnosť (Ziskovosť). Rovnosť (Sociálna funkcia). Stabilita (Cenová hladina). V slovenskom ekonomickom prostredí doteraz dominovala rovnosť a stabilita nad efektívnosťou.

Efektívnosť prirodzeného monopolu je kľúčovým predpokladom jeho privatizácie. Údaje o tržbách a hospodárskom výsledku prirodzených monopolov za posledných 5 rokov odzrkadľujú, že efektívnosť prirodzených monopolov výrazne klesá. Výrazná je najmä disproporcia medzi rastom tržieb a rastom zisku pred zdanením (Tabuľka 19). Kým v roku 1994 podiel zisku pred zdanením na tržbách predstavoval 25,4 %, tak v roku 1998 poklesol na 4,8 %.

Alarmujúci stav znižujúcej sa efektívnosti bol popri iných faktoroch vyvolaný aj neochotou štátu vzdať sa vlastníckych práv v štátnych monopoloch. Dosah vlády na riadenie štátnych monopolov bol absolútny a prinášal pre vládu nesporné výhody, ktorými mohla vplývať na chod ekonomiky. Snaha niektorých politických strán (koaličných aj opozičných) o odštátnenie monopolov bola a je značne nízka. Vykonávanie vlastníckych práv a spravovanie štátnych monopolov totiž prináša pre politické strany nesporné výhody:

- moc ovplyvňovať tok finančných prostriedkov vyvolaný vysokou spotrebou štátu, čo spôsobovalo nadmerné odčerpávanie zdrojov
- moc odmeňovať vyvolaná politickým dosadzovaním manažmentu, čo sa dorazilo v nízkej úrovni správy podnikov
- moc financovať politické strany
- moc ovplyvňovať hospodársku politiku prostredníctvom pseudo-strategických faktorov (vysoká zamestnanosť, udržanie inflácie, rast HDP)
- moc podporovať súkromné hospodárske subjekty

7.2.1. Moc ovplyvňovať tok finančných prostriedkov, čo spôsobovalo nadmerné odčerpávanie zdrojov

Okrem daňovej povinnosti majú totiž niektoré štátne podniky (SPP a ST) povinnosť odviesť do štátneho rozpočtu tzv. mimoriadne odvody, ktoré vstupujú do rozpočtu ako nedaňové príjmy a vláda ich používa na krytie svojich výdavkov. Alarmujúci je negatívny vzťah medzi rastom odvodov do ŠR a ziskom pred zdanením. Výrazné schodkové hospodárenie štátneho rozpočtu od roku 1996 si vyžiadalo väčší nápor na mimoriadne odvody. Pokles zisku pred zdanením SPP bol totiž sprevádzaný vyššími odvodmi do rozpočtu. Kým v rokoch 1994 až 1996 podiel odvodov do ŠR na zisku pred zdanením tvoril 9 %, tak v roku 1997 to

Tabuľka 19
Zisk pred zdanením a tržby prirodzených monopolov*

	1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením Mil. Sk	29 091	26 094	23 857	13 374	6 913
Tržby Mil. Sk	114 423	122 442	132 122	137 445	143 213
Zisk pred zdanením/Tržby %	25%	21%	18%	10%	5%

* SPP, SE, ZSE, SSE, VSE, Transpetrol, ŽSR, SP, ST
Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 20
Odvody SPP

	1994	1995	1996	1997	1998
Odvody SPP v mil. Sk	1 197	1 200	1 200	2 000	2 000
Zisk pred zdanením SPP v mil. Sk	13 253	13 322	13 792	9 645	8 574
Odvody / Zisk pred zdanením v %	9 %	9 %	9 %	21 %	23 %

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 21
Odvody ST

	1994	1995	1996	1997	1998
Odvody ST v mil. Sk	0	0	0	0	500
Zisk pred zdanením ST v mil. Sk	2 117	2 802	4 199	4 310	2 061
Odvody / Zisk pred zdanením v %	0 %	0 %	0 %	0 %	24 %

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

bolo už 21 % a v roku 1998 dokonca 23 % (Tabuľka 20). Štát tak odčerpával prostriedky mimoriadnymi odvodmi do štátneho rozpočtu.

Neúnosnú situáciu v rozpočtovom hospodárení potvrdil aj vývoj v roku 1998, keď štát požadoval dodatočný odvod aj od Slovenských telekomunikácií, ktoré doteraz žiadne mimoriadne finančné prostriedky neodvádzali (Tabuľka 21). Ministerka privatizácie M. Machová na margo odvodov konštatovala, že aj keď už z hľadiska hospodárenia nejakého podniku nie je najšťastnejšie, že na rozdiel od iných má viac napĺňať príjmy štátneho rozpočtu, aj tak sa ukazuje, že tieto podniky boli v posledných troch – štyroch rokoch jednými z najhorších hospodárov, že majú obrovské problémy, ktoré narastajú nie do miestneho, ale celospoločenského významu.[26]

Významným rizikom pri privatizácii však môže byť strata tohto dodatočného odvodu. Ak aj štát bude vykonávať vlastnícke práva za svojich 51 %, tak môže rozhodnúť o ich použití na vykrytie deficitu štátneho rozpočtu, s čím však súkromný investor nemusí súhlasiť. Pri predaji minoritného balíka bude vláda musieť posilniť rozhodovacie právomoci investorov, čím si môže oslabiť pozíciu a nebude vedieť presadiť odvádzanie dodatočných finančných prostriedkov.

7.2.2. Moc politicky odmeňovať, ktorá znižovala úroveň správy podnikov

Byť manažérom štátneho monopolu sa v minulosti považovalo a stále považuje za lukratívny post. Musel byť ním človek, ktorý politicky vyhovoval. Za prácu odvedenú pri presadzovaní politiky, tej ktorej strany sa za odmenu mohol stať generálnym riaditeľom niektorého zo štátnych monopolov, čo v roku 1997 verejne potvrdil Ján Ducký[27] na margo svojho vymenovania za generálneho riaditeľa SPP, keď vyhlásil, že svoje vymenovanie do novej funkcie považuje za vyznamenanie.[28] Na otázku, či o jeho nominovaní rozhodla príslušnosť k HZDS, povedal, že v členstve v HZDS nevidí nijaké prekážky a navyše si trúfa ďalej zvládať aj poslanecké funkcie, keď dodal, že „v SPP budem pracovať a do parlamentu budem chodiť hlasovať“.[29] Najváženejším meradlom kvalifikovanosti bola politická servilnosť a ochota podriadiť sa diktátu politickej strany. Denník Práca výmenu na čele SPP komentoval skepticky: „Len veľký optimista môže predpokladať, že výmenou A. Demka za politika, ktorý – opäť podľa jeho slov – sa s problematikou SPP bude ešte len zoznamovať, sa dosiahne ďalšie zvýšenie ziskov.“ Od príchodu J. Duckého sa zisk pred zdanením znížil o 5,2 mld. Sk (bližšie pozri Príloha 1 tejto kapitoly). Najväčším rizikom pri obsadzovaní vedúcich pozícií v štátnych monopoloch je fakt, že manažment nehospodári s vlastnými finančnými prostriedkami, ale s peniazmi štátnymi. Tento fakt výrazne zvádzal a často aj viedol a vedie k zneužívaniu tohto postavenia na súkromné a stranícke účely.

Paradoxne potom post riaditeľa prirodzeného monopolu nebol a nie je postom manažérskym, ale najmä politickým. Výsledkom takéhoto obsadzovania vedúcich postov v prirodzených monopoloch boli kontroverzné rozhodnutia a aktivity, ktoré navonok pôsobili

efektne, avšak poškodzovali nielen záujmy samotných prirodzených monopolov, ale predovšetkým občanov tohto štátu. Prirodzené monopoly sa stávali menej efektívnymi, čo sa prejavilo na ich hospodárskych výsledkoch. Úlohou takto politicky dosadeného generálneho riaditeľa bolo zabezpečiť dostatočný prísun finančných prostriedkov pre politickú stranu, čo sa praktizovalo prostredníctvom tzv. imidžových kampaní a s pomocou vybranej reklamnej agentúry.

Štátne monopoly sú strategické najmä z pohľadu politických strán, čo sa prejavuje pri zmene vládnej garnitúry po voľbách. Výmeny na postoch riaditeľov štátnych monopolov sa stali samozrejmou súčasťou výmeny vlád. Okrem tohto štvorročného politického cyklu dochádza na postoch riaditeľov k zmenám najmä s cieľom budovania silnejšej pozície vo vládnej koalícii. Nie je teda výnimkou, keď sa riaditeľom štátneho monopolu stal minister, a naopak. Ojedinelým prípadom výmeny riaditeľa sú zlé hospodárske výsledky podniku. Väčšinou sa však nimi vysvetľuje zmena, ktorá má v skutočnosti „politicko-strategický“ charakter.

Nízka úroveň správy podnikov vyplývajúca z politického obsadzovania manažérskych postov by sa mohla od 1. 1. 2000 výrazne zmeniť. Vrcholoví predstavitelia prirodzených monopolov by mali prejsť na systém tzv. manažérskych zmlúv. Plnenie manažérskych zmlúv sa bude vyhodnocovať v polročných intervaloch. Manažérska zmluva bude určovať každému riaditeľovi odlišné podmienky. Spoločný však bude relatívne nízky základný plat, ale veľmi silná motivačná zložka. Táto zložka bude závisieť od toho, ako dokáže manažér stabilizovať, racionalizovať, alebo dokonca zlepšovať pozíciu monopolu. Okrem odborných predpokladov budú musieť riaditelia štátnych monopolov disponovať aj osobnostnými kvalitami, ako rozhodnosť, stabilita či odolnosť voči stresu.

Kľúčovým predpokladom zavedenia systému manažérskych zmlúv je vylúčenie klientelizmu a korupcie z procesu výberu renomovaných manažérov. Zároveň však nesmie dochádzať k uprednostňovanie domácich manažérov pred zahraničnými.

7.2.3. Moc financovať politické strany

Na Slovensku sú všetky prirodzené monopoly pod kontrolou politických strán. Navyše, zakladateľom prirodzených monopolov sú jednotlivé rezortné ministerstvá, takže medzi jednotlivými ministrami a manažmentom prirodzených monopolov existuje na jednej strane vzťah podriadenosti, na druhej strane vzťah politickej nekompatibility, lebo minister zakladateľského ministerstva môže byť inej politickej orientácie ako generálny riaditeľ prirodzeného monopolu. Táto situácia potom vedie ku kontraproduktívnym rozhodnutiam, ktoré sú na jednej strane v súlade s rozhodnutím politickej strany, na druhej strane však nemusia byť v záujme vlády a naopak. V pozadí obsadzovania jednotlivých riadiacich postov je tvrdý politický boj a „koaličné dohovory“ o ovládnutie, resp. prenechanie toho ktorého štátneho monopolu.

Vo vedení spomínaných strategických podnikov teda stoja konkrétni ľudia s určitým politickým presvedčením. Navyše hospodárenie štátnych úradníkov v mnohých z týchto podnikov vedie od desiatich k piatim, a tieto podniky boli vždy využívané politickými garnitúrami na dosiahnutie politických cieľov.[30]

Ako ukážka prepojenia politickej a ekonomickej moci môže slúžiť nasledovný príklad:

V januári 1997 SE bez výberového konania uzavreli zmluvu o výhradnom reklamnom zastúpení a spolupráci pri realizovaní marketingovo-komunikačnej stratégie s reklamnou agentúrou Donar v hodnote vyše 130 mil. Sk.[31] Kontrola ministerstva hospodárstva navyše zistila, že Donar dával elektrárňami na uhradenie faktúry bez špecifikácie vykonaných prác.[32] Denník Práca dokonca zverejnil príkaz generálneho riaditeľa Slovenských elektrární Tibora Mikuša, ktorý nariaďuje riaditeľom všetkých úsekov a odštepných závodov, aby vo všetkých reklamných aktivitách spolupracovali iba s agentúrou Donar. Práca ďalej uvádza, že „reklamná agentúra Donar robí kampaň pre HZDS a T. Mikuš je popredným kandidátom vládneho hnutia v tohtoročných parlamentných voľbách. Týmto spôsobom teda možno previesť peniaze zo štátneho podniku na volebné účely HZDS.“[33] Je nanajvýš zaujímavé, že nevýhodné zmluvy s Donarom uzavrelo aj vedenie SPP na čele s Jánom Duckým.[34]

7.2.4. Moc presadiť prirodzené monopoly ako nástroj hospodárskej politiky na dosahovanie pseudo-strategických záujmov štátu

Udržanie nízkej inflácie

Z politických dôvodov odkladaná deregulácia cien energie pôsobila od roku 1993 kontraproduktívne. Z komunizmu prebratá dogma o určitých statkoch

„zadarmo“, resp. za nízke ceny sa pre vládnuce strany stala kľúčovou počas celého procesu transformácie a téma deregulácie cien sa odtabuizovala až na prelome rokov 1998/1999 v rámci prvého tzv. úsporného balíčka opatrení. K výraznejšej deregulácii došlo hneď v máji, keď aj populistická SDĽ musela ustúpiť tlaku pravicových ekonómov. Táto deregulácia v rámci druhého tzv. záchranného balíčka bola nevyhnutná najmä pod tlakom rozpadajúcich sa verejných financií a neudržateľnosti kurzu.

Vedomé odkladanie deregulácie v posledných piatich rokoch malo politický podtext. Okrem kompetentnej politiky NBS práve zmrazenie spotrebiteľských cien energie, palív, vody a pod. výrazne prispievalo k udržaniu veľmi nízkeho rastu cenovej hladiny. Zároveň ceny vstupov prirodzených monopolov neustále vplyvom inflácie a zmien výmenného kurzu rástli. Deformované ceny nedokázali pokryť rastúce náklady štátnych monopolov, čo sa odrazilo predovšetkým na hospodárskom výsledku prirodzených monopolov. Roztvorené nožnice medzi regulovanou cenou výstupov a neregulovanou cenou vstupov sa aspoň dočasne podarilo privrieť až dvojnásobnou deregulácioou v januári a v máji 1999.

Ceny energií a ostatných regulovaných produktov a služieb boli až do januára 1999 regulované len minimálne. Konečné spotrebiteľské ceny boli veľakrát nižšie ako výrobné a vstupné ceny. Obzvlášť kritická situácia nastala v oblasti cien energie pre maloodberateľov, ktoré boli regulované výraznejšie ako ceny pre veľkoodberateľov, keď podiel maloodberateľov začal oproti veľkoodberateľom významne rásť[35] . Nízke ceny elektrickej energie pre domácnosti nepriaznivo vplývali na investičnú činnosť spoločností.

Na tento fakt neustále upozorňovali riaditelia rozvodných závodov. Odborný riaditeľ pre obchod a rozvoj ZSE Andrej Devečka uviedol, že namiesto toho, aby prostriedky zo zisku smerovali do obnovovania energetických zariadení, strácajú sa v nízkej cene energie pre obyvateľstvo. „Cena pre maloodberateľov je na úrovni 50 % nákladov, za ktoré ZSE získava elektrickú energiu. Každý z občanov je teda dotovaný rovnako bez ohľadu na spotrebu.“[36]

Podobne hodnotil situáciu aj vrchný riaditeľ pre ekonomiku a financovanie SSE Miroslav Ryšavý, ktorý za negatívnym hospodárskym vývojom a výkonnosťou vidí regulovanú cenu nákupu elektrickej energie, regulovanú cenu nákupu a predaja tepelnej energie a infláciu a jej vplyv na rast vstupov. Podnik dokázal pokryť najnevyhnutnejšie neinvestičné náklady. Štruktúra cien elektrickej a tepelnej energie nemá žiadny vzťah k nákladom na ich výrobu a dodávku a tieto sú vyššie ako predajná cena. Z dôvodu spomínanej regulácie sa neustále prejavuje nedostatočná tvorba vlastných zdrojov na reprodukciu a rastie miera úrokovej zaťaženosti.[37]

Z uvedených údajov vyplýva, že stratégia zvyšovania cien elektrickej energie a tepelnej energie je nedostačujúca z hľadiska nákladov spojených s dodávkou týchto energií.

Podľa analýzy SE, ich vstupné náklady vzrástli v posledných rokoch o 600 % a odberateľské ceny nepokrývajú ani náklady vynaložené na výrobu a rozvod elektrickej energie. Navyše od roku 1993 nebol

Tabuľka 22
Zvyšovanie cien elektrickej energie v rokoch 1990-1999

Rok	Priemerná ročná miera inflácie	Cena pre maloodberateľov	Dátum zavedenia	Cena pre veľkoodberateľov	Dátum zavedenia
1990	4,5 %			53 %	1. 12. 1990
1991	61,2 %	70 %	1. 10. 1991	80 %	1. 4. 1991
1992	10,0 %				
1993	23,2 %				
1994	13,4 %				
1995	9,9 %				
1996	5,8 %	10 %	1. 8. 1996	5 %	1. 8. 1996
1997	6,1 %			5 %–13 %	1. 8. 1997
1998	6,4 %				
1999	10 %–11 %	50 %-100 %	1. 1. 1999		
		35 %	1. 7. 1999	5 %	1. 7. 1999

Zdroj: Monitoring dennej tlače

do ceny elektrickej energie premietnutý vplyv devalvácie koruny, zmena DPH, vývoj inflácie a nové typy nákladov.[38] Cena elektriny teda dosiaľ nebola nástrojom, v ktorej sa zohľadňovali opodstatnené náklady na jej výrobu, ale bola skôr nástrojom sociálnym.[39]

Podobne sa vyvíjala situácia s cenou plynu. Podľa J. Duckého, vtedajšieho generálneho riaditeľa, hrubý zisk SPP za posledné roky 1995–1997 dosiahol 33 mld. Sk aj pri cenách zemného plynu pre obyvateľstvo na úrovni 1,90 Sk za meter kubický, hoci SPP ho nakupuje po 3,40 Sk. „Týmto plníme aj jednu zo sociálnych úloh štátu. Netreba dodávať, že súkromná spoločnosť by to nerobila, čo by zákonite viedlo k nárastu ceny zemného plynu pre maloodberateľov.“[40]

Politika vysokej zamestnanosti

Proces reštrukturalizácie a racionalizácie sa štátnych monopolov vôbec nedotkol. Príčinou poklesu počtu zamestnancov v štátnych monopoloch je najmä odchod 5800 zamestnancov ŽSR v priebehu rokov 1993-1998. Nadbytočný počet zamestnancov pri klesajúcom zisku pôsobí na hospodárenie štátneho monopolu negatívne, lebo rast mzdových nákladov vyplývajúci z nárastu nominálnych miezd pri rovnakom (resp. vyššom) počte zamestnancov nie je kompenzovaný zvyšovaním zisku. Výsledkom je permanentne klesajúci podiel zisku pred zdanením na zamestnanca, ktorý od roku 1994 klesol z úrovne 250 000 Sk na úroveň 60 000 Sk v roku 1998 (Tabuľka 23).

Prirodzene, štát mal z hľadiska udržania sociálneho zmieru záujem najmä na vysokej zamestnanosti, ako na zlepšovaní hospodárskeho výsledku. Finančné prostriedky vo forme daní totiž vďaka zvláštne nastavenému spôsobu zdaňovania (systém pripočítateľných a odpočítateľných položiek) podniky vždy odviedli.

Dosahovanie vysokého rastu HDP na úkor rastu zadlženosti

Ďalším kameňom úrazu bola nedostatočná koordinácia hospodárskej politiky s hospodárením jednotlivých podnikov. Prioritou hospodárskej politiky sa v minulých rokoch stal rast HDP. Tento rast však nebol založený na zdravom vývoji prostredníctvom zvyšovania konkurencieschopnosti ekonomiky, ale bol ťahaný najmä zvyšovaním spotreby obyvateľstva a vlády. Štátne monopoly tak v priebehu veľmi krátkeho obdobia preinvestovali obrovské sumy. Pozitívny efekt z investovania bol však výrazne obmedzený objemom finančných prostriedkov na toto investovanie. Podkapitalizované štátne monopoly totiž z dôvodu nízkych cien ich výstupných produktov a služieb a klesajúceho zisku[41] nemali dostatok prostried-

Tabuľka 23
Zamestnanosť v prirodzených monopoloch*

Prirodzené monopoly		1994	1995	1996	1997	1998
Tržby	mil. Sk	114 423	122 442	132 122	137 445	143 213
Zisk pred zdanením	mil. Sk	29 091	26 094	23 857	13 374	6 913
Počet zamestnancov	Priem. stav	115 890	113 060	112 993	110 738	110 061
Tržby na zamestnanca	mil. Sk	0,99	1,08	1,17	1,24	1,30
Zisk na zamestnanca	mil. Sk	0,25	0,23	0,21	0,12	0,06

* SPP, SE, ZSE, SSE, VSE, Transpetrol, ŽSR, SP, ST
Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 24
Rast cudzích zdrojov na aktívach štátnych monopolov*

		1994	1995	1996	1997	1998
Cudzie zdroje	mil. Sk	–	–	79 711	125 920	172 747
Aktíva	mil. Sk	–	–	268 918	326 118	371 337
Cudzie zdroje/Aktíva	%	–	–	30 %	39 %	47 %

* SPP, SE, ZSE, SSE, VSE, Transpetrol, ŽSR, SP, ST
Zdroj: Top Trend 1997, 1998, 1999

kov na takéto investične vysoko náročné akcie, takže vláda musela na úvery, z ktorých boli tieto investície financované, poskytovať štátne záruky. Vysoké tempo investícií štátnych monopolov síce viedlo k rýchlemu rastu bilančnej sumy, ale len za cenu výrazného zvýšenia podielu cudzích zdrojov na aktívach týchto podnikov (Tabuľka 24).

Poskytovanie štátnych záruk a následné úverové zaťaženie podnikov má v sebe skryté obrovské časové riziko. Harmonogram splácania úverov je totiž neúprosný. Ak úver nebude vedieť splácať podnik, túto povinnosť na seba prebratím záruky prevzal štát. Bremeno splátok za obrovské investičné aktivity sa tak prenesie z podniku na štátny rozpočet a zo štátneho rozpočtu na daňových poplatníkov. A práve neschopnosť prirodzených monopolov splácať úroky a úvery je zvyšovaná prelievaním ziskov z týchto spoločností do súkromných firiem a politických strán. Ministerka Machová potvrdila, že: „Zadlženosť štátnych monopolov platíme všetci, lebo za väčšinu ich úverov ručí štát a sami ešte založili svoj majetok za úvery iných spoločností. Zefektívnenie ich činnosti privatizáciou má teda rovnako význam ako príjem z ich predaja do rozpočtu.“[42] Navyše, domáce úverové zdroje sú niekoľkonásobne drahšie oproti zahraničným, čo znamená, že prostriedky na investičné zámery a reštrukturalizáciu sú získavané v cudzej mene, čo však prostredníctvom zmeny výmenného kurzu relevantným spôsobom ovplyvňuje výšku finančných nákladov.

7.2.5. Moc podporovať súkromné subjekty, ktorá sa prejavila v tunelovaní štátnych monopolov

Na tunelovanie štátnych monopolov v priebehu transformačného procesu upozorňovali nielen novinári, ale taktiež politici a nezávislí ekonómovia. Postavenie štátneho monopolu a sila jeho manažmentu v slovenskej ekonomike totiž dovoľuje podnik (legálne) vytunelovať, čiže previesť aktíva vo forme finančných prostriedkov alebo kapitálu na súkromnú spoločnosť, odkiaľ tieto prostriedky putujú na rôzne účely, ako vlastné obohatenie, financovanie politických strán apod. Najväčšou slabinou transformačného procesu na Slovensku je absencia inštitucionálneho rámca. Súčasný stav inštitucionálneho zriadenia totiž ponúkal a stále ponúka manažmentu štátnych monopolov ideálne podmienky na prelievanie aktív:

- manažment je dosadzovaný rezortným ministrom bez výberového konania, len na základe odporúčaní a najmä politickej príslušnosti,
- chýba tvrdý kontrolný proces, pričom chýba verejná kontrola. Vláda akceptuje veľa chýb a omylov pri rozhodovaní, pričom neexistuje žiadna personálna zodpovednosť. Kontrolná funkcia je vo veľkej miere znižovaná lojálnosťou vlády voči manažmentu štátnych monopolov,
- štátny monopol (a jeho manažment) nemá motiváciu dosahovať zisk,
- manažment spravuje obrovské množstvo finančných prostriedkov a rozhoduje o ňom sám. Rezortný minister síce má nadradenosť, avšak mnohokrát je len formálna, čo sa prejavuje v absolútnej svojvôli manažmentu štátneho monopolu,
- prepojenie ekonomickej a politickej moci tak naberá vážnu dimenziu, keď neexistuje účinný kontrolný mechanizmus prostredníctvom opozície, či verejnosti,
- štátne monopoly sú umelo udržiavané prostredníctvom dotácií, aby spĺňali sociálne úlohy,
- netransparentný výber dodávateľov, uprednostňovanie blízkych súkromných firiem. Nedostatočné informácie o hospodárení podnikov,
- vylúčenie zahraničných konzultačných firiem z rozhodovacích procesov.

Tunelovanie štátnych monopolov má a malo viacero podôb. Medzi najčastejšie však patria tieto jeho formy:

- nákupy cez sprostredkovateľa bez vypísania verejnej súťaže, resp. prostredníctvom zmanipulovanej verejnej súťaže (zariadenia kancelárií, počítačové systémy apod.),
- podpisovanie fiktívnych zmlúv, ktoré boli zo strany tretích osôb riadne vyfakturované, zo strany štátneho monopolu riadne vyplatené, avšak predmet zmluvy nebol dodaný,
- uzatváranie nevýhodných zmlúv v prospech tretích osôb (nevýhodné lízingové zmluvy, nevýhodné prenájmy apod.),
- financovanie reklamných kampaní na podporenie imidžu,
- nákupy neatraktívnych akcií stratových podnikov za ceny vyššie ako trhové,
- úhrada prostredníctvom vystavenia vlastných zmeniek,
- vymáhanie pohľadávok prostredníctvom tretích osôb za neprimerane vysoké poplatky,
- predaj majetku za neobvykle nízke ceny.

7.3. Rizikové faktory privatizácie

Privatizácia štátnych monopolov so sebou prináša viacero rizík. Najväčším rizikom je pripravenosť na privatizáciu, v ktorom zohráva významnú úlohu čas. Ďalším významným faktorom je rozsah privatizácie a stanovenie vhodnej ceny za sprivatizovaný majetok, pričom je veľmi dôležité zvoliť správnu formu privatizácie a rozhodnúť, na čo budú prostriedky z privatizácie použité. Nakoniec, avšak nie v poslednom rade si treba uvedomiť, že proces privatizácie musí byť predovšetkým problém ekonomický a odborný, a nie politický, ako to bolo doteraz.

Významnými predpokladmi pre minimalizáciu rizík v privatizácii štátnych monopolov sú dva dôležité faktory:

- odpolitizovanie procesu privatizácie a
- koordinácia procesu privatizácie a regulácie.

7.3.1. Pripravenosť prirodzených monopolov na privatizáciu

Z privatizácie sú zatiaľ vylúčené Železnice SR, Slovenská pošta, Slovenský vodohospodársky podnik a Lesy SR. Z privatizácie je ďalej vylúčená tranzitná plynárenská sieť (súčasť SPP) a tranzitná ropovodná sieť (súčasť Transpetrolu). Z pôsobnosti elektrární je z procesu privatizácie vylúčená centrálna nadradená prenosová sústava, energetický dispečing a vodná elektráreň v Gabčíkove. Problematická bude v najbližšom období aj privatizácia atómových elektrární v Jaslovských Bohuniciach a Mochovciach. Predmetom privatizácie v energetike by tak zostala výroba (súčasť SE) a distribúcia energie (SSE, VSE a ZSE) a zariadenia na výrobu tepla.

Na proces privatizácie sú najlepšie pripravené Slovenské telekomunikácie, ktorých privatizácia už mala prebehnúť tento rok, avšak viacero káuz zapríčinilo, že sa tak stane pravdepodobne až v roku 2000. Podľa posledného rozhodnutia vlády by podiel strategického investora mal predstavovať 51 %, štátu 34 % a FNM 15 %.[43] Privatizácia môže byť mierne problematická v podnikoch, kde si štát podľa zákona musí zachovať 51 % a zároveň obsahujú neprivatizovateľné majetkové časti. Sú to SPP, SE, ZSE, SSE, VSE a Transpetrol.

Prípadné časové oneskorovanie totiž znižuje cenu týchto monopolov. V súvislosti s omeškaním procesu privatizácie prezident Centra pre hospodársky rozvoj Eugen Jurzyca pripomína, že najvehementnejší odporcovia privatizácie, ktorí o sebe hovoria, že sú zástancami záujmov Slovenska, by sa mali zamyslieť nad tým, či nepripravili túto krajinu o desiatky, ak nie stovky miliárd korún.[44]

7.3.2 Privatizácia – víťazstvo politiky

V roku 1998 boli proti privatizácii zhodne strany opozície a koalície. Vtedy bol však tento postoj podmienený predvolebným populizmom. Najväčšími odporcami privatizácie sú v súčasnosti najmä opozičné strany, ktoré v lete 1999 iniciovali petičnú akciu za zabránenie privatizácie štátnych monopolov. Názory na privatizáciu štátnych monopolov v koalícií sa veľmi rôznia. Za privatizáciu vystúpili jednoznačne len SDK, SMK a SOP, pričom všetky tri strany zhodne tvrdia, že v novele zákona o veľkej privatizácii by sa nemala uvádzať trvalá percentuálna účasť štátu v tzv. strategických podnikoch, ako sú Slovenské elektrárne, Slovenský plynárenský priemysel, telekomunikácie či Transpetrol.[45] Postoj SDĽ bol vyjadrený v dvoch významných pozmeňovacích návrhoch. Prvý požadoval zachovanie 51 % trvalej účasti v energetických podnikoch a druhý navrhoval zvýšenie právomocí parlamentu za proces privatizácie, keď každý privatizačný projekt štátnych monopolov mal prejsť najprv prerokovaním vo vláde a potom v parlamente (Tabuľka 25).

Najväčšími prívržencami privatizácie vo vláde boli pred prijatím zákona podpredseda pre ekonomiku Ivan Mikloš a ministerka pre privatizáciu Mária Machová. Ivan Mikloš uviedol, že úvahy o možných obmedzeniach privatizácie prirodzených monopolov trvalou majoritnou účasťou štátu majú veľmi negatívne priame i nepriame dôsledky tak z hľadiska podmienok Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, ako aj z hľadiska potenciálnych príjmov štátu. Ak podľa Miklošа investor preberá manažment a kontrolu nad strategickou spoločnosťou, tak treba potom zvážiť predaj väčšieho balíka akcií. Takýto predaj prinesie totiž štátnemu rozpočtu väčšie výnosy.[46]

Ministerka privatizácie videla hlavné riziká stanovenia trvalej účasti štátu v prirodzených monopoloch a niektorých finančných inštitúciách pod kontrolou štátu zákonom vo výraznom zúžení priestoru a možnosti pre stabilizáciu slovenskej ekonomiky i elimináciu rizík štátneho rozpočtu v roku 2000. Sťažilo by

Tabuľka 25
Postoj parlamentných strán k privatizácii pred prijatím novely

Politická strana	Postoj	Navrhovaný percentuálny podiel štátu v štátnych monopoloch
SDK	Pozmeňovacie návrhy SDĽ sa stretli s nevôľou, keď podpredseda vlády pre ekonomiku Ivan Mikloš nazval snahy SDĽ o presadenie svojich predstáv do novely za uprednostnenie politiky pred odbornosťou. Predpokladalo sa, že návrh novely podporí celý parlamentný klub, avšak nevylučovala sa ani možnosť, že poslanci SDK podporia niektoré návrhy SDĽ s cieľom získania ich podpory. SDSS navrhovala stanoviť spodnú hranicu majetkovej účasti štátu na 34 %. Podľa jej predsedu Volfa tento kontrolný balík by umožňoval skutočne zachovať vplyv štátu v strategických podnikoch.	Minoritná účasť štátu
SDĽ	Ministri za túto stranu vo vláde jednoznačne podporili vládny návrh novely. Po zasadnutí Republikového výboru SDĽ, ktorého pozmeňujúce návrhy si neskôr osvojila aj ministerka Schmögnerová, sa zmenil súhlasný postoj SDĽ k vládnemu návrhu. SDĽ požadovala uvedenie minimálnej percentuálnej hranice účasti štátu priamo v zákone a umožnenie kontroly parlamentom nad priebehom privatizácie prirodzených monopolov. Predseda parlamentu a súčasne SDĽ Jozef Migaš dokonca vyhlásil, že bez týchto pozmeňovacích návrhov poslanci SDĽ vládny návrh nepodporia. Privatizáciu podporoval jedine poslanec Fico, ktorý sa vyjadril, že sústavné odďaľovanie tohto procesu môže poškodiť ekonomike mnohých strategických podnikov, o ktorých sa uvažuje v súvislosti s privatizáciou. Ako uviedol, jedine prísun väčšieho množstva investícií pomôže týmto podnikom vytrhnúť ich ekonomiku z červených čísel a naštartovať rozvojové projekty.	Minimálna trvalá účasť štátu, resp. FNM vo výške 51 % v prípade energetických podnikov (6), v prípade Slovenských telekomunikácií vo výške 34 %
SOP	Podporovala vládny návrh novely, avšak predpokladala sa podpora niektorých návrhov SDĽ. Podľa ministerky Machovej SOP podporí všetky privatizačné kroky znamenajúce zvýšenie efektívnosti hospodárenia podnikov. Ministerka nepochybuje o existencii politickej vôle na pristúpenie k praktickej realizácii privatizácie a deklarovala minoritnú účasť štátu v jednotlivých podnikoch a konkretizovala, že podiel akcií, ktorý by si štát mal pri privatizácii strategických podnikov ponechať, sa pohybuje v rozpätí 34 a 49 %, pričom vládny návrh zákona túto otázku nerieši. Podiel štátu bude závisieť od konkrétnych návrhov a objektívnej potreby privatizácie v štátnom podniku, alebo akciovej spoločnosti.	Podiel akcií vo vlastníctve štátu, resp. fondu sa mal pohybovať vo výške 34 % – 49 %.
SMK	Plne podporovala vládny návrh. Postoj SMK bol veľmi podobný postoju SDK, keď predstavitelia SMK neboli ochotní podporovať návrhy SDĽ a považovali ich skôr za deštruktívne. Rovnako ako poslanci za SDK však kvôli získaniu podpory poslancov SDĽ pravdepodobne podporia aspoň niektoré návrhy SDĽ.	Minoritná účasť štátu
HZDS	Považuje celú novelu za protislovenskú a v žiadnom prípade ju nepodporí. HZDS presadzuje neprivatizáciu prirodzených monopolov. Podľa slov Jána Cupera HZDS nebude hlasovať za nič, čo umožní tejto vláde privatizovať.	Zásadne proti privatizácii
SNS	Na rozdiel od HZDS uznáva nutnosť privatizovať aj niektoré strategické podniky. Žiada však zachovanie majority štátu v privatizovaných subjektoch a úplnú transparentnosť tohto procesu. Podpora novely zákona je však poslancami tohto subjektu veľmi nepravdepodobná.	Zachovanie majority štátu

Zdroj: Monitoring dennej tlače (SME, NO, Pravda, HN) Júl – September 1999

to tiež pozíciu FNM SR pri splácaní dlhopisov fondu, výmenu dlhopisov za akcie a tiež splnenie ďalších priorít hospodárskej politiky vlády.[47]

Z politického boja o privatizáciu štátnych monopolov nakoniec vyšla víťazne SDĽ, ktorá dokázala napriek odporu ostatných troch koaličných strán, ktoré boli za vehementnejšiu privatizáciu, presadiť blokačný paragraf a taktiež kontrolu parlamentom.

7.3.3. Z privatizácie prirodzených monopolov môžeme získať až cca 266 mld. Sk

Privatizácia prirodzených monopolov a ich následná legislatívna a výkonná regulácia je medzi ekonomickou verejnosťou vnímaná veľmi pozitívne. Problémom privatizácie týchto podnikov však zostane ich

Tabuľka 26
Predpokladané príjmy z privatizácie prirodzených monopolov

Prirodzený monopol	Príjem v mld. Sk	
SPP	60-120 mld. Sk (odhad B. Schmögnerová)	
SE	nedostupné	Podľa hovorcu MSPNM SR M. Luptáka existuje iba hrubý odhad výnosov z privatizácie strategických podnikov. V oblasti energetiky to môže byť až 36 mld. Sk
ZSE	B. Schmögnerová odhaduje príjem z privatizácie rozvodných podnikov na 6 mld. Sk	
SSE		
VSE		
Transpetrol	Za časť Transpetrolu 7-10 mld. Sk	
ŽSR	Nemôže sa privatizovať	
Pôsta	Nemôže sa privatizovať	
Telekomunikácie	Podľa denníka SME 30 až 100 mld. Sk (SME, 30. 10. 1999)	
Spolu	Podľa dostupných informácií je rozsah predpokladaných príjmov značne nejednoznačný. Celkový príjem z privatizácie štátnych monopolov by podľa týchto vyjadrení mohol dosiahnuť 133 až 266 mld. Sk	

Zdroj: Monitoring dennej tlače

trhová cena, teda koľko bude ochotný zahraničný investor za niektorý z prirodzených monopolov zaplatiť. Ministerka financií už predstavila niekoľko alternatív trhovej ceny. Ak by sa jej predpovede naplnili, štát by za privatizáciu štátnych monopolov mohol dostať až 266 mld. Sk (Tabuľka 26).

7.3.4. Forma odštátnenia a nakladanie s príjmami

Odštátnenie prirodzených monopolov môže prebiehať viacerými spôsobmi. Pri voľbe privatizačnej metódy treba zohľadniť minimálne dva dôležité aspekty, a to výnosy z možnej privatizácie a záväzok fondu voči občanov vo forme dlhopisov. Privatizácia môže v podstate prebiehať štyrmi spôsobmi:

- výmenou akcií prirodzených monopolov za dlhopisy FNM SR,
- predajom akcií strategických podnikov občianskemu združeniu Vaša vlna privatizácie,
- predajom prostredníctvom verejnej súťaže strategickým investorom,
- kombináciou týchto možností.

Výmena dlhopisov za akcie

FNM SR musí k 1. 1. 2001 vyplatiť občanom dlhopisy vrátane úrokov v hodnote cca 32 mld. Sk. Ako jedno z riešení sa núka výmena dlhopisov za akcie prirodzených monopolov. Ministerka financií Schmögnerová dokonca pokladá za vhodné, aby sa dlhopisy vymieňali priamo za akcie lukratívnych, čo teraz znamená už len strategických podnikov.[48] Ministerka Machová však považuje úvahu o výmene akcií za dlhopisy vopred stanovených podnikov, a dokonca v akýchsi balíkoch, za predčasnú.[49]

Najväčšou výhodou tohto variantu je rýchle vyriešenie záväzku fondu vo forme dlhopisov voči občanom, pričom na ekonomiku nebudú pôsobiť inflačné tlaky[50]. Medzi riziká uplatnenia tohto modelu však jednoznačne patrí negatívny imidž kupónovej privatizácie a nedôvera občanov voči tejto forme privatizácie. Ďalším významným rizikom je to, že do ekonomiky neprídu reálne peniaze. Posledným relevantným rizikom v prípade výmeny akcií za dlhopisy je roztrúsené vlastníctvo a možnosť skúpiť štátne podniky subjektmi, ktoré by mohli ohroziť ich fungovanie.

Predaj prirodzených monopolov slovenskému subjektu

S projektom Vaša vlna privatizácie prišiel úspešný slovenský podnikateľ, ktorý s cieľom privatizácie prirodzených monopolov založil občianske združenie. V súčasnosti prebieha masívna reklamná kampaň na získavanie peňažných prostriedkov od občanov, prostredníctvom ktorých sa chce uchádzať o privatizáciu štátnych monopolov. Tieto aktivity kritizoval podpredseda vlády I. Mikloš aj ministerka financií Schmögnerová.

Medzi hlavné riziká tejto formy privatizácie patria neoveriteľné sľuby zakladateľov združenia o vysokých

výnosoch dosahujúcich 100 % vkladu, ktorých záruka je pochybná a taktiež nedôvera občanov k investičným fondom z dôvodu zrušenia druhej vlny privatizácie. Významným rizikom je aj to, že ekonomika nepocíti príliv zahraničných investícií, know-how, technológií a manažmentu.

Zahraničný záujemca (medzinárodný tender)

Predaj časti štátneho monopolu zahraničnému záujemcovi si vyžaduje dlhodobé prípravy. Kľúčovým predpokladom úspešnej privatizácie je vypísanie medzinárodných tendrov a zabezpečenie transparentnosti ich prípravy, priebehu a vyhodnotenia. Za najväčšie výhody privatizácie cez verejnú súťaž môžeme považovať:

- prílev reálnych finančných prostriedkov do ekonomiky,
- príchod skúseného manažment,
- prílev ďalších zahraničných investícií,
- zníženie politického vplyvu na prirodzené monopoly.

Medzi najväčšie riziká privatizácie spôsobom verejnej súťaže môžeme považovať:

- minoritný podiel určený na privatizáciu nebude pre zahraničných investorov atraktívny,
- nezvládnutie verejných súťaží (vypísanie, kontrola, vyhodnotenie) môže vyvolať zlý imidž medzi investormi,
- podľahnutie politickým a populistickým tlakom, čím hrozí riziko spotrebovania príjmov z privatizácie na hradenie bežných výdavkov,
- absencia vhodne nastaveného regulačného rámca môže vyvolať nepriaznivé dopady na ekonomiku vo forme rastu cien apod.

Proces privatizácie štátnych monopolov nebude prebiehať rýchlo a bez komplikácií. Reálne finančné prostriedky z privatizácie štátnych monopolov budú prichádzať postupne v strednodobom horizonte a budú môcť byť použité na:

- splatenie dlhopisov (Odporúčanie Medzinárodného menového fondu), na ktoré FNM SR bude potrebovať cca 32 mld. Sk,
- zníženie zahraničného dlhu Slovenskej republiky, ktorý v súčasnosti dosahuje cca 480 mld. Sk, čo predstavuje cca 60 % HDP,
- podporu rozvojových programov pre podnikateľský sektor, najmä malé a stredné podnikanie,
- reštrukturalizáciu bankového sektora, ktorá si má podľa odhadu Svetovej banky vyžiadať cca 96 mld. Sk,
- reštrukturalizáciu systému dôchodkového zabezpečenia, čiže prechod zo systému priebežného financovania na štvorpilierový systém, ktorého zavedenie si bude v priebehu ďalších 15 rokov vyžadovať 300 až 400 mld. Sk,
- vyplatenie poskytnutých štátnych záruk, ktorých objem v súčasnosti dosahuje cca 130 mld. Sk, pričom výrazné maximá budú dosahované v rokoch 2001, 2006 a 2007.

PRÍLOHA 1: CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH PODNIKOV, KTORÉ MAJÚ CHARAKTER PRIRODZENÉHO MONOPOLU

Slovenské elektrárne

Slovenské elektrárne (SE), a.s., sú s aktívami vo výške 136,1 mld. Sk najväčším slovenským podnikom a produkujú 88 % u nás vyrobenej elektrickej energie. V roku 1999 sa dostali do kolapsu a hospodárenie skončia so stratou 11 až 12 mld. Sk pri nákladoch 23 mld. Sk, pričom plánovali stratu len 4,6 mld. Sk. Kolaps odôvodňujú nepriaznivým vývojom slovenskej koruny.

Západoslovenské energetické závody

Štátny podnik Západoslovenské energetické závody (ZSE) Bratislava založilo Ministerstvo hospodárstva SR v roku 1990. Základným predmetom činnosti je nákup, rozvod a odbyt elektriny, vrátane poskytovania služieb s dodávkami, odberom alebo používaním elektriny a tepla. Ďalej je to výroba tepla a elektrickej energie, inžinierska a projektová činnosť v investičnej výstavbe, revízia prevádzkových kotlov, plynových zariadení, elektrických zariadení a zdvíhacích zariadení.

Stredoslovenské energetické závody

Štátny podnik Stredoslovenské energetické závody Žilina je distribučný elektro-energetický podnik zaoberajúci sa výrobou a rozvodom elektrickej a tepelnej energie na území Žilinského, Banskobystrického a z časti Trenčianskeho kraja. SSE zamestnávajú 3650 pracovníkov, ich priemerný vek je 39,8 roku.

Tabuľka 27
Hospodárenie podniku Slovenské elektrárne

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	9 294,20	7 487,20	4 935,60	2 435,40	1 535,10
Tržby	mil. Sk	24 228,90	26 175,80	29 087,70	28 982,80	29 591,50
Zisk pred zdanením/Tržby	%	38 %	29 %	17 %	8 %	5 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			37 479,30	56 393,30	75 080,20
Aktíva	mil. Sk			94 453,40	115 733,30	136 085,90
Cudzie zdroje/Aktíva	%			40 %	49 %	55 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	6 335,70	4 369,80	2 711,10	975,90	-1 715,50
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	10 294	10 382	10 748	11 282	11 313

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 28
Hospodárenie š.p. Západoslovenské energetické závody

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	769,90	334,70	251,20	214,70	146,90
Tržby	mil. Sk	10 928,40	11 301,10	11 949,70	12 642,10	13 061,90
Zisk pred zdanením/Tržby	%	7 %	3 %	2 %	2 %	1 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			2 697,70	2 927,10	3 663,20
Aktíva	mil. Sk			3 017,30	9 387,90	10 261,20
Cudzie zdroje/Aktíva	%			89 %	31 %	36 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	418,50	177,90	111,70	95,90	46,10
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	3 730	3 771	3 732	3 728	3 762

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 29
Hospodárenie š.p. Stredoslovenské energetické závody

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	618,50	232,40	4,40	68,30	-237,20
Tržby	mil. Sk	10 411,30	10 635,80	10 927,30	11 332,80	11 628,70
Zisk pred zdanením/Tržby	%	6 %	2 %	0 %	1 %	-2 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			3 703,90	4 324,10	5 763,70
Aktíva	mil. Sk			9 670,10	10 345,70	11 533,10
Cudzie zdroje/Aktíva	%			38 %	42 %	50 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	302,10	116,00	4,40	39,10	-246,70
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	3 700	3 610	3 615	3 648	3 700

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Východoslovenské energetické závody

Štátny podnik Východoslovenské energetické závody (VSE) Košice so 70-ročnou tradíciou vykonáva hospodársku činnosť v oblasti nákupu a predaja elektrickej energie. Zameriava sa na výstavbu energetických a teplárenských diel, zariadení potrebných na ich prevádzku, vrátane dispečerskej riadiacej techniky a technických prostriedkov na riadenie spotreby elektrickej energie. Ďalej je to projektovanie elektrických zariadení, výskumná a vývojová činnosť, revízie elektrických zariadení, opravy transformátorov a elektromotorov, úradné meranie (úradné overovanie meracích transformátorov prúdu a napätia, úradné overovanie elektrometrov). VSE zásobujú elektrickou energiou prostredníctvom svojich rozvodných závodov územie Košického a Prešovského kraja.

Slovenský plynárenský priemysel

Za prvých 6 mesiacov 1999 dosiahol SPP, š.p. rekordný zisk 9,4 mld. Sk. Podarilo sa to najmä vďaka o 1,5 mld. Sk vyšším tržbám za tranzit plynu. V druhom polroku sa očakáva spomalenie tvorby zisku, ktorý by mal na konci roka dosiahnuť 16 mld. Sk. SPP sa podarilo úvery znížiť o 1,6 mld. Sk (ku koncu prvého polroka úvery dosiahli 8,2 mld. Sk). Platobná disciplína odberateľov SPP klesala. Celkové pohľadávky SPP dosiahli k polroku 9,7 mld. Sk, pričom pohľadávky po lehote splatnosti vzrástli na 2,7 mld. Sk.

Transpetrol

Transpetrol vznikol 1. 7. 1991, po zániku ČSFR sa rozdelil na dve samostatné spoločnosti. V ČR vznikla firma Petrotrans, ktorá sa neskôr pretransformova-

Tabuľka 30
Hospodárenie š.p. Východoslovenské energetické závody

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	282,10	169,10	122,40	128,50	51,20
Tržby	mil. Sk	6 561,20	6 787,30	7 153,30	7 662,90	7 974,70
Zisk pred zdanením/Tržby	%	4 %	2 %	2 %	2 %	1 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			1 361,80	1 515,40	2 232,90
Aktíva	mil. Sk			4 028,70	4 284,20	5 000,10
Cudzie zdroje/Aktíva	%			34 %	35 %	45 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	177,80	90,70	94,50	67,90	24,10
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	2 120	2 084	2 056	2 068	2 087

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 31
Hospodárenie š.p. Slovenský plynárenský priemysel

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	13 252,90	13 321,50	13 791,80	9 644,50	8 574,10
Tržby	mil. Sk	34 546,60	36 825,00	39 439,40	41 547,90	43 514,10
Zisk pred zdanením/Tržby	%	38 %	36 %	35 %	23 %	20 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			9 155,90	18 032,20	23 095,30
Aktíva	mil. Sk			56 972,80	69 155,90	76 298,10
Cudzie zdroje/Aktíva	%			16 %	26 %	30 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	6 321,00	6 467,90	7 404,34	3 459,10	1 674,40
Odvody do ŠR	mil. Sk	1 197,00	1 200,00	1 200,00	2 000,00	2 000,00
Zamestnanci	priemerný stav	5 473	5 586	5 935	6 265	6 440

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

la na Mero ČR. Transpetrol, a. s. je monopolný prevádzkovateľ siete tranzitných ropovodov Družba a Adria na území Slovenska. Okrem materskej firmy pôsobia v SR aj štyri dcérske akciové spoločnosti Transpetrol – Tranzit, Transpetrol – Trading, Transpetrol – Finance Leasing a Transpetrol – Servis. Spoločnosť zamestnávala v minulom roku 474 zamestnancov, jej základné imanie bolo 1,9 mld. Sk. 100 % akcionárom Transpetrolu je MH SR. Prvý polrok 1999 skončila a.s. Transpetrol Bratislava s účtovným ziskom pred zdanením 339,7 mil. Sk, čo znamená plnenie odsúhlaseného ročného finančného plánu na 51 %. Očakávajú zisk 664 mil. Sk pri obrate 2,2 mld. Sk.

Slovenská pošta

Slovenská pošta je vyňatá z procesu privatizácie, i keď viacerí analytici poukazujú na to, že vlastne nič nebráni tomu, aby bola celá odštátnená a aby mohli poštové služby vykonávať aj iné subjekty. Zisk pred zdanením SP dosahuje dlhodobo len minimálne kladné hodnoty.

Slovenské telekomunikácie

Slovenské telekomunikácie, a.s., (ST) mali vlani čistý zisk 902 mil. Sk, prevádzkové výnosy takmer 17 mld. Sk a náklady 9,5 mld. Sk. ST investovali vlani do rozvoja 9,6 mld. Sk a pokračovali v Telekomunikačnom projekte 2 (roky 1996-2000). V jeho plnení majú sklz 6 až 8 mld. Sk. ST majú 1,6 mil. hlavných telefónnych staníc a sú tretím najväčším zamestnávateľom v SR.

ŽSR

Železnice SR (ŽSR) skončili v prvom polroku so stratou vyše 2 mld. Sk. Náklady ŽSR predstavovali

Tabuľka 32
Hospodárenie podniku Transpetrol

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	1 461,5	1 441,1	980,5	770,5	619,9
Tržby	mil. Sk	2 345,0	2 144,9	1 791,0	1 600,9	2 016,1
Zisk pred zdanením/Tržby	%	62 %	67 %	55 %	48 %	31 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			422,6	535,5	648,6
Aktíva	mil. Sk			5 757,8	6 285,8	6 656,8
Cudzie zdroje/Aktíva	%			7 %	9 %	10 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	870,3	853,2	573,7	446,0	283,1
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	476	490	470	462	474

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 33
Hospodárenie podniku Slovenská pošta

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	99,00	12,30	68,40	0,50	11,30
Tržby	mil. Sk	2 976,60	3 094,90	3 342,90	3 626,70	3 940,50
Zisk pred zdanením/Tržby	%	3 %	0 %	2 %	0 %	0 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			2 377,10	2 337,50	3 184,90
Aktíva	mil. Sk			4 814,60	4 812,40	5 866,80
Cudzie zdroje/Aktíva	%			49 %	49 %	54 %
Zisk po zdanení	mil. Sk					-21,20
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	18 730	18 866	18 718	18 581	18 001

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 34
Hospodárenie podniku Slovenské telekomunikácie

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	2 116,70	2 802,20	4 199,30	4 310,20	2 061,40
Tržby	mil. Sk	8 648,80	9 882,70	12 863,90	15 235,70	16 973,50
Zisk pred zdanením/Tržby	%	24 %	28 %	33 %	28 %	12 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			10 946,20	17 731,60	26 942,10
Aktíva	mil. Sk			31 082,10	39 799,90	48 838,30
Cudzie zdroje/Aktíva	%			35 %	45 %	55 %
Zisk po zdanení	mil. Sk	1 291,50	1 882,90	2 347,70	2 321,20	423,10
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	500,00
Zamestnanci	priemerný stav	15 367	15 306	15 374	15 278	14 848

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

Tabuľka 35
Hospodárenie podniku Železnice SR

Parameter		1994	1995	1996	1997	1998
Zisk pred zdanením	mil. Sk	1 196,20	293,10	-497,10	-4 198,90	-5 849,70
Tržby	mil. Sk	13 775,80	15 594,20	15 567,10	14 813,30	14 512,40
Zisk pred zdanením/Tržby	%	9 %	2 %	-3 %	-28 %	-40 %
Cudzie zdroje	mil. Sk			11 566,60	22 123,70	32 135,70
Aktíva	mil. Sk			59 120,90	66 312,50	70 796,30
Cudzie zdroje/Aktíva	%			20 %	33 %	45 %
Zisk po zdanení	mil. Sk			-497,10	-4 198,90	-5 849,70
Odvody do ŠR	mil. Sk	–	–	–	–	–
Zamestnanci	priemerný stav	56 000	52 965	52 345	49 426	49 436

Zdroj: Top Trend 1995, 1996, 1997, 1998, 1999

11,4 mld. Sk, výnosy 9,4 mld. Sk. Z nich až 68,5 % tvorili výnosy z prepravy. Za osobnú dopravu utŕžili 778 mil. Sk, za nákladnú 5,6 mld. Sk. Ich celková zadlženosť sa vyšplhala na 32,7 mld. Sk, pričom polovicu tvoria úvery za posledné 4 roky. Európska investičná banka poskytla ŽSR úver 200 mil. EUR (viac ako 9 mld. Sk) na 15 rokov a ŽSR ho začnú splácať o 5 rokov.

PRÍLOHA 2: REGULÁCIA MONOPOLOV[51]

Problematika regulácie prirodzených monopolov nie je na Slovensku legislatívne riešená komplexne, hoci sa o nej začalo hovoriť v roku 1992, avšak dodnes neboli (čiastočne s výnimkou telekomunikácií) prijaté opatrenia, ktoré by zodpovedali svetovým trendom, ako aj požiadavkám globalizácie a maximalizácie prospechu pre celú spoločnosť. Prvým pokusom bolo prerokovanie návrhu zákona v roku 1992 v hospodárskej rade, ktorá ho neodporučila na prerokovanie vo vláde. K ďalšiemu návrhu koncepcie regulácie prirodzených monopolov sa hospodárska rada vyjadrila až v lete 1999 a rozhodla sa ho predložiť vláde na prerokovanie.

Rok 1992

Potreba osobitnej úpravy regulačného rámca pre prirodzené monopoly vznikla na začiatku deväťdesiatych rokov a premietla sa do prvého návrhu zákona o regulácii prirodzených monopolov, ktorý spracoval Slovenský protimonopolný úrad v roku 1992. Návrh predpokladal zjednotenie základných zásad regulácie jednotlivých subjektov v postavení prirodzených monopolov, a to oddelenie vlastníka od regulátora, povinnosť regulovaných subjektov vykonávať aj neziskové aktivity (verejné statky), právo regulova-

ného subjektu na ekonomicky odôvodnenú výšku cien/taríf, vytvorenie podmienok pre vznik a prehlbovanie konkurenčného prostredia tam, kde je to efektívne. K ďalším zásadám patrilo aj zvýšenie transparentnosti, stability a predvídateľnosti regulačného rámca. Takáto úprava regulácie mala viesť k maximalizácii prínosu pre spotrebiteľa, k efektívnejšiemu rozvoju regulovaných subjektov, ako aj k vytvoreniu prostredia vhodného pre vstup súkromného kapitálu do oblasti prirodzených monopolov.

Regulácia sa mala vzťahovať na výrobu, prenos a rozvod elektriny, tepla, plynu, vody a na telekomunikačné výkony. Predmetom regulácie mali byť ceny, tarify, náklady, obchodné podniky a vstup na trh formou schvaľovania licencií.

Návrh zákona bol vypracovaný v dvoch alternatívach z hľadiska zriadenia a postavenia regulačných orgánov. Prvá alternatíva uvažovala so zriadením štyroch nezávislých regulačných úradov, ktoré mali byť financované z tržieb regulovaných subjektov, pričom sa predpokladala možnosť regulácie obcami. Druhá alternatíva predpokladala, že pôsobnosť regulačného úradu bude vykonávať ústredný orgán štátnej správy určený vládou.

Uvedený návrh zákona bol predložený na rokovanie hospodárskej rady vlády, ktorá ho prerokovala dňa 30. 11. 1992, avšak táto ho neodporučila predložiť na rokovanie vlády. Od roku 1992 do roku 1994 prebiehali medzirezortné rokovania na rôznych úrovniach. Ich predmetom bolo najmä odstrániť zásadný rozpor, ktorý sa týkal postavenia regulačného úradu. Návrh zákona totiž predpokladal prenesenie všetkých regulačných právomocí na jeden orgán. To by znamenalo, že buď ministerstvo financií, alebo niektoré z príslušných zakladateľských ministerstiev by sa museli vzdať časti svojich kompetencií. Navyše, v tom období, s výnimkou Protimonopolného úradu a Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SR, nesúhlasili predstavitelia ústredných orgánov štátnej správy ani s vytvorením od vlády relatívne nezávislého regulačného úradu.

Rok 1999

V súčasnosti sú regulačné právomoci rozdelené medzi niekoľko orgánov: cenová regulácia prislúcha ministerstvu financií, zatiaľ čo ostatné regulačné právomoci, ako napr. udeľovanie licencií, vykonávajú jednotlivé rezortné ministerstvá. Protimonopolný úrad vykonáva svoje kompetencie v oblasti ochrany hospodárskej súťaže. Návrh koncepcie regulácie prirodzených monopolov predpokladá vecnú reguláciu v týchto oblastiach:

- energetika,
- doprava, pošta a telekomunikácie,
- vodné hospodárstvo.

Ministerstvo financií v nadväznosti na zákon č. 18/1996 Z.z. o cenách a vykonávaciu vyhlášku č. 87/1996 Z.z. vypracovalo „Metodický postup regulácie cien prirodzených monopolov“, pričom pod reguláciou cien prirodzených monopolov sa rozumie:

- určenie cien, taríf a tarifných podmienok,
- určenie záväzných podmienok výroby, dodávok a nákupu,
- určenie ekonomicky oprávnených nákladov a primeraného zisku vrátene investícií, ktoré možno do cien a taríf započítať,

POZNÁMKY

1 Jurzyca, E.: Prirodzené monopoly – Rodinné striebro či striebro niektorých rodín?. In: Jakoby, Nižňanský (ed.): Sľuby a realita (slovenská ekonomika 1994 – 1998). M.E.S.A. 10. Bratislava 1998
2 Od roku 1991 bol u nás platný zákon č. 63/1991 Zb. o ochrane hospodárskej súťaže, ktorý používal výraz „monopolné postavenie“
3 Napr.: Nafta Gbely, VSŽ Košice, ZSNP Žiar nad Hronom, Slovnaft Bratislava, Benzinol Bratislava, Duslo Šaľa, Chemlon Humenné, Istrochem Bratislava, SCP Ružomberok, JCP Štúrovo
4 Bližšie pozri prílohu 1 (privatizačné kauzy)
5 Zákon síce nezakazoval ich privatizáciu, avšak podľa §3 boli zaradené do kategórie strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností s majetkovou účasťou štátu alebo FNM.
6 Zo 117 prítomných za návrh hlasovalo iba 87 poslancov, pričom na schválenie ústavného zákona je potrebný súhlas 90 členov parlamentu
7 PRÁCA, 7. 7. 1998
8 SITA, 9. 7. 1998
9 Výsledky referenda sú platné, ak sa na ňom zúčastní najmenej 50 % oprávnených voličov.
10 Zo zúčastnených právoplatných voličov sa za prijatie zákona o neprivatizácii vyjadrilo 84,3 % a proti prijatiu takéhoto zákona sa vyslovilo 15,7 % voličov.
11 Pravda, 15. 10. 1998
12 SME, 24. 7. 1998
13 SITA, 28. 08. 1998
14 Mesežnikov G.: Vnútropolitický vývoj a systém politických strán. In: Mesežnikov G., Ivantyšyn M. (ed.):

Slovensko 1998 – 1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky. Bratislava 1999
15 Fond bude musieť vyplatiť asi 32 mld. Sk za svoje dlhopisy
16 SITA, 31. 7. 1998
17 Pojem strategický podnik v tejto súvislosti nie je úplne korektný, keďže väčšina strategických podnikov bola sprivatizovaná počas rokov 1995-1998 a vo vlastníctve štátu a v portfóliu FNM zostali len minoritné podiely niekoľkých podnikov a prirodzené monopoly.
18 Z prítomných 115 poslancov, bolo za 70, proti 37 a 8 sa zdržali hlasovania (SITA, 16. 9. 1999)
19 Zákon NR SR č. 258/1993 Z.z. o Železniciach SR v znení zákona č. 152/1997 Z.z.
20 Zákon č. 61/1997 Zb. o lesoch v znení neskorších predpisov
21 Čl. 4 Ústavy Slovenskej republiky
22 Zákon č. 222/1946 Sb. O pošte.
23 Zákon č. 70/1998 Z.z. o energetike a o zmene zákona č. 455/1991 o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov
24 Vláda rozhodla budúcom zložení akcionárov: 51 % – investor, 34 % – FNM, 15 % – štát.
25 PROFIT, 21. 09. 1999
26 Práca, 10. 6. 1999
27 V tom čase minister hospodárstva
28 Nový čas, 5. 4. 1997
29 Nový čas, 5. 4. 1997
30 Profit, 21. 9. 1999
31 Pravda, 10. 3. 1999
32 Sme – Kapitál, 16. 3. 1999
33 Práca, 11. 8. 1998
34 SITA, 11. 1. 1999
35 Podiel maloodberateľov k veľkoodberateľom bol 44 %:48 % s tendenciou rastu v prospech maloodberateľov.
36 SITA, 1. 7. 1997
37 SITA, 12. 5. 1998
38 PROFIT, 19. 8. 1997
39 Ján Oravec, HOSPODÁRSKY DENNÍK, 7. 9. 1999
40 Ján Ducký, SITA, 14. 7. 1998
41 SITA, 22. 4. 1998, Peter Gavula, odborný riaditeľ pre ekonomiku a obchod ZSE: „Dosiahnutý použiteľný zisk podniku ani zďaleka nepostačuje na krytie financovania jeho investičných potrieb."
42 Práca, 10. 6. 1999
43 SME, 30. 10. 1999
44 Profit, 26. 10. 1999
45 SME, 27 .8. 1999
46 SITA, 12. 7. 1999
47 SITA, 12. 7. 1999
48 Profit, 15. 6. 1999
49 Slovenská republika, 16. 9. 1999
50 Jednorázové vyplatenie 32 mld. Sk občanom by mohlo vážnym spôsobom ovplyvniť vývoj objemu peňazí v obehu, čo by mohlo spôsobiť tlak na cenovú hladinu.
51 Spracované podľa dôvodovej správy k návrhu zákona o regulácii predloženej do Hospodárskej rady vlády v septembri 1999.

LITERATÚRA

1. Mesežnikov, G. – Ivantyšyn, M. (ed.): *Slovensko 1998 – 1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999.
2. *Sľuby a realita, Slovenská ekonomika 1995 – 1998*. M.E.S.A. 10, Bratislava 1998.
3. Kolektív autorov: *Privatizácia na Slovensku*. M.E.S.A. 10, Bratislava 1995.
4. *Diskusné fórum. Decentralizácia a prirodzené monopoly. Prepis diskusie.* M.E.S.A. 10, Bratislava 15.3.1999
5. Zákon NR SR č.92/1991 v znení neskorších predpisov
6. Zákon NR SR č.192/1995 v znení neskorších predpisov
7. Monitoring denníkov SME, Pravda, Národná Obroda, Práca, Nový čas, Hospodárske noviny, Hospodársky denník, Slovenská republika
8. Monitoring týždenníkov TREND, Profit, Domino Fórum
9. SITA
10. TOP TREND 1995, 1996, 1997, 1998, 1999
11. www.privatiz.gov.sk
12. www.natfund.gov.sk

8. PRIVATIZÁCIA BÁNK

Miroslav Kňažko

8.1. BANKOVÁ SÚSTAVA SR OD 1989

Pre bankovú sústavu tak ako aj pre celú ekonomiku SR bol charakteristický prechod od bankovej sústavy dirigisticko-centralistickej na bankovú sústavu trhovej ekonomiky. Bola poznačená rozdelením ČSFR, ako aj celkovou politickou a ekonomickou klímou. Premena našej bankovej sústavy prebiehala v troch fázach:

- prvá fáza od 1. januára 1990 do 1. februára 1992,
- druhá fáza od 1. februára 1992 do 31. decembra 1992,
- tretia fáza od 1. januára 1993.

Prvá fáza bola pripravená už za minulého režimu a išlo o formálne rozdelenie jednostupňovej bankovej sústavy na sústavu dvojstupňovú. Od 1. januára 1990 sa oddeľuje makroekonomické riadiace centrum peňažníctva a vzniká centrálna banka, ktorá si ponecháva meno pôvodnej monobanky Štátna banka československá (ŠBČS). Zároveň bolo zákonom 158/1989 Zb. o bankách a sporiteľniach ustanovených prvých sedem "obchodných" bánk, zameraných na mikroekonomickú činnosť bankovníctva. Boli to:

- Komerční banka (KB),
- Všeobecná úverová banka (VÚB),
- Česká státní spořitelna (ČSS),
- Slovenská štátna sporiteľňa (SŠS),
- Československá obchodná banka (ČSOB),
- Živnostenská banka (ŽB),
- Investičná banka (IB).

Tieto obchodné banky sa väčšinou transformovali z už predtým existujúcich bánk a v ich praktickej činnosti sa toho veľa nezmenilo. KB a VÚB vznikli z pobočkovej siete ŠBČS, ostatné banky zo špecializovaných bánk socialistickej ekonomiky. Nastala však zásadná zmena v ich zameraní, z úzkej špecializácie prešli na univerzálne bankovníctvo. Všetky banky zostali v štátnom vlastníctve a bankový sektor si v podstate zachoval svoju monopolistickú štruktúru.

Druhá fáza reformy mala už radikálnejší charakter. Do platnosti vstúpili dva dôležité zákony, zákon č. 21/1991 Zb. o bankách a zákon č.22/1991 Zb. o ŠBČS, ktoré nadobúdajú účinnosť 1. februára 1992. Zákon o ŠBČS vymedzuje postavenie centrálnej banky, jej právomoci, vzťah k vláde a k ostatným bankám. Pred jeho prijatím boli snahy vytvoriť dve centrálne banky s koordinačným centrom a jednotnou menovou politikou (federatívne usporiadanie), tento návrh však neprešiel.

Tretia fáza bola podmienená rozdelením ČSFR a v podstate trvá doteraz. Zanikla ŠBČS a jej miesto zaujali Česká národní banka a Národná banka Slovenska (NBS). Postavenie NBS vymedzuje zákon č. 566/1992 Zb. o NBS, postavenie ostatných bánk vymedzuje stále zákon ešte z čias federácie, samozrejme niekoľkokrát novelizovaný. Hlavným prvkom tejto tretej fázy mala byť postupná reštrukturalizácia a privatizácia bánk so štátnou účasťou. Ani v jednej oblasti sa toho doteraz veľa neurobilo. V súvislosti s delením došlo k rozdeleniu Investičnej banky na Investiční banka Praha a Investičná a rozvojová banka Bratislava a v rámci delenia aktív a pasív ŠBČS prešiel na NBS podiel SR v ČSOB a predmetom sporov sú doteraz aj podiely FNM ČR vo VÚB a FNM SR v KB.

8.2. PRIVATIZÁCIA BÁNK

Privatizácia bánk sa u nás netýkala iba bývalých štátnych bánk, ale aj tých novovzniknutých, kde boli

majoritnými vlastníkmi štátne podniky či inštitúcie. Rozhodli sme sa usporiadať túto časť chronologicky, vrátane káuz, ktoré privatizačný proces v štátnych bankách sprevádzali.

Privatizácia sa začala už v roku 1992, keď boli prvé balíky akcií (IRB 52 %,VÚB 52 %) ponúknuté už v rámci kupónovej privatizácie (1992). Mimo tohto procesu sa štát neodhodlal k žiadnemu ďalšiemu kroku smerom k úplnej deetatizácii štátnych podielov v bankách.

Zaujímavý obrat nastal až v roku 1996. V januári boli ohlásené ambiciózne ciele z hľadiska ukončenia privatizácie a realizácie bleskovej privatizácie týchto finančných inštitúcií. Vtedajší premiér Mečiar na pôde prestížnej konferencie usporiadanej The Economist Conferencies v Bratislave 25. januára 1996 oznámil, že privatizácia na Slovensku bude ukončená do konca prvého polroka 1996. Tu ohúril domácich aj zahraničných účastníkov, keď povedal, že "...do konca tohto mesiaca, najneskôr v polovici februára bude ukončená privatizácia bankových štruktúr. S výnimkou Národnej banky Slovenska, všetko ostatné bude súkromné" (Trend 31. 1. 1996).

Zarážajúce na tomto vyhlásení bolo najmä to, že dovtedy neprebehla nielen verejná či odborná diskusia o tomto probléme, ale neexistovala ani žiadna koncepcia vlády či NBS o realizácii takéhoto závažného kroku. Guvernér NBS Masár sa vyjadril, že "NBS doteraz nedostala ani jeden projekt spojený s privatizáciou bankových štruktúr. Len čo však taký projekt privatizácie komerčnej banky bude predložený, posúdi ho" (Trend 31. 1. 1996).

Onedlho sa však ukázalo, akým spôsobom chce vláda bleskovú privatizáciu bánk uskutočniť. Viacerí predstavitelia vlády a FNM zhodne tvrdili, že privatizácia bánk je administratívne už dávnejšie pripravená a že investor, ktorý sa na nej zúčastní, by mal byť domácim subjektom a že na privatizácii bánk by mali mať svoj podiel významné slovenské priemyselné podniky. Absurdnosť na slovenský spôsob začala naberať jasné kontúry, banky mali teda sprivatizovať veľké slovenské podniky, ktoré však zároveň boli aj ich najväčšími veriteľmi!

V marci 1996 opäť rozvíril hladinu premiér V. Mečiar, keď na tlačovej konferencii vo Viedni v súvislosti s jeho oficiálnou návštevou Rakúska uviedol, že do konca februára padlo základné rozhodnutie o spôsobe privatizácie bánk, ale že zdržanie administratívneho výkonu rozhodnutia bolo spôsobené nedoriešením majetkovej účasti FNM ČR vo VÚB.

V apríli bankový privatizačný rozruch zmĺkol. Príčinou nerealizovania bleskovej privatizácie bánk boli zrejme rozpory medzi koaličnými stranami ohľadom účasti im blízkych podnikateľských štruktúr na tejto akcii.

8.2.1. Kauza Slovenská poisťovňa (1.)

Privatizačné rozpory medzi HZDS na jednej a ZRS a SNS na druhej strane sa plne prejavili v máji a júni 1996 v kauze výmeny vedenia Slovenskej poisťovne (SP). SP, aj keď nie je bankou, v tejto časti nespomíname náhodou. Ona sama je totiž rozhodujúcim akcionárom v niekoľkých slovenských bankách (IRB 66,7 %, Istrobanka 71 %, Poľnobanka 32 %).

V máji 1996 došlo k odvolaniu vedenia SP, v ktorom najväčší vplyv mali ľudia zo SNS a ZRS (viceprezident Sokol – SNS, prezident Trstenský – ZRS) a k ich nahradeniu ľuďmi z HZDS. Výmenu vedenia SP presadil FNM ako najväčší akcionár, celú akciu z pozadia riadil vicepremiér Sergej Kozlík. Výmena sa uskutočnila napriek nesúhlasu SNS a ZRS. Následne došlo k prudkému a široko medializovanému sporu, v ktorom sa najvyšší predstavitelia koaličných strán navzájom urážali a obviňovali z privatizačných záujmov a z oboch strán zaznievali hlasy o konci koalície. Keď sa však ukázalo, že dovtedy opozičná SDĽ by mohla vstupom do koalície s HZDS nahradiť ZRS a SNS, tieto dve strany sa opäť vrátili do koaličného tábora.

21. júna 1996 ešte "rodiaca sa" nová koalícia HZDS a SDĽ odhlasovala novelu zákona o strategických podnikoch, podľa ktorej sa zoznam podnikov, ktoré nemožno privatizovať, rozširuje o štyri najväčšie finančné inštitúcie (VÚB, SS, IRB, SP). Privatizačné embargo sa schválilo na obdobie do marca 1997, a išlo o tie isté finančné inštitúcie, ktoré mali byť podľa premiéra Mečiara sprivatizované do konca januára 1996. Po hlasovaní sa ukázalo, že došlo k schváleniu zmätočného textu, ktorý znemožňuje privatizáciu majetku týchto bánk, ale nebráni privatizácii ich akcií. A keďže vo všetkých štyroch prípadoch ide o akciové spoločnosti, zákon vlastne neriešil vôbec nič.

8.2.2. Kauza IRB

Po tomto dramatickom vývoji v SP sa situácia v oblasti privatizácie štyroch najväčších bánk navonok

upokojila a do konca roka ostal zachovaný status quo. To však platilo len o majetkových podieloch FNM v týchto najväčších slovenských bankách. Kandidáti na bankovú privatizáciu z okruhu priemyselnej lobby už podnikali kroky v iných oblastiach. Tradične najaktívnejšia skupina VSŽ na čele s ministrom a zároveň asi najvplyvnejším z majiteľov VSŽ Alexandrom Rezešom začala skupovať akcie SP a IRB (vysoký podiel akcií v kupónovej privatizácii). Začiatkom augusta skupina spoločností konajúcich v zhode s VSŽ ovládala viac ako 43 % akcií banky a vymenila 4 členov dozornej rady. Podľa slovenského zákona o bankách sa však na zvýšenie vlastníctva banky nad úroveň 15 % jednou spoločnosťou alebo viacerými spoločnosťami konajúcimi v zhode vyžaduje súhlas NBS. Národná banka Slovenska rozhodnutím z 2. októbra 1996 takýto súhlas nedala a požiadala VSŽ a ARDS, o. c. p., aby znížili svoj podiel pod hranicu 15 %. To sa aj udialo, ale len formálne. VSŽ znížili svoj podiel na 14,63 %, akcie sa však objavili na účtoch spoločností, ktoré už s VSŽ na podobných transakciách spolupracovali (Slovrea, Eurotrade, Tectum, Tatrapetrol). 22. januára 1997 dozorná rada IRB odvolala piatich zo šiestich členov predstavenstva IRB, vrátane prezidenta Jozefa Tkáča. Za odvolanie hlasovali zástupcovia subjektov priamo alebo nepriamo spojených s VSŽ. Na uvoľnené miesta boli vymenovaní ľudia blízki vlastníkom VSŽ. Novým prezidentom IRB sa stal Vojtech Vranay, príbuzný Alexandra Rezeša. FNM s 35,14-percentným podielom počas celého tohto obdobia podporoval skupinu okolo VSŽ a dokonca súhlasil aj s odstránením vlastných ľudí z vedenia banky. Hospodárenie banky sa počas posledných rokov neustále zhoršovalo.

Tabuľka 36
Hospodárske výsledky IRB (v mld. Sk)

1995	1996	1997	1998
0,167	-1,357	-3,250	-4,516

Zdroj: Top Trend 1996, 1997, 1998, 1999 a Top trend vo finančníctve 1999

Začalo sa stále hlasnejšie hovoriť o vstupe strategického partnera do IRB. Ten sa však nerealizoval a akcionári sa v máji 1997 pokúšali situáciu riešiť navŕšením základného imania o 500 mil. Sk. Za to však nakoniec nehlasovali ani VSŽ (začínajúce problémy s vlastnou likviditou) a ani FNM. V decembri poslanci NR SR, v rámci prerokovávania návrhu štátneho rozpočtu na rok 1998, súhlasili so zrušením úhrady majetkovej ujmy IRB vo výške 782 mil. Sk. Bola to náhrada za úrokové straty na nízko úročené pôžičky poskytnuté na dokončenie bývalej komplexnej bytovej výstavby. Týmto sa začali aj neprekonateľné problémy s likviditou sprevádzané masovým výberom vkladov, ktoré vyústili do zavedenia nútenej správy na banku zo strany NBS 19. decembra 1997.

NBS sanovala banku celkovou sumou 24 mld. Sk. V priebehu roka 1997 viackrát žiadala majoritných akcionárov IRB (teda VSŽ a FNM), aby v banke navŕšili základné imanie. Žiadosť nebola vypočutá, akcionári okolo VSŽ naopak zvolili iný postup – podľa nášho názoru banku jednoducho vytunelovali. O to viac prekvapilo verejnosť vyhlásenie premiéra V. Mečiara, keď na stretnutí s manažmentom VSŽ vyhlásil: „Urobili ste (VSŽ – pozn. autora) veľmi veľa v obnove bankovníctva... a preto spolu s VSŽ hľadáme východiská, ako situáciu napraviť tak, aby ste o majetok, ktorý ste tam vložili, neprišli."

8.2.3. Kauza Poštová banka

VSŽ ešte v priebehu roka 1996 ovládli aj dve ďalšie menšie banky – Dopravnú banku a Poštovú banku, pričom nie je bez zaujímavosti, že podiel v týchto bankách zvýšili na úkor štátnych podnikov, ktoré patrili do rezortu ministra A. Rezeša, najvplyvnejšieho majiteľa VSŽ.

V Poštovej banke bola pôvodná akcionárska štruktúra takáto: Slovenské telekomunikácie 51,55 %, Slovenská pošta 34,3 %, Ministerstvo dopravy a telekomunikácií SR (MDPT SR) 1,7 %, ostatné akcie vlastnili dvaja zahraniční investori. V roku 1996 došlo k navŕšeniu základného imania banky zo 600 na 909 mil. Sk, pričom na tomto navŕšovaní sa podieľali iba noví akcionári. Spoločnosti Tectum a Trade Trans Rail (blízke VSŽ) získali po 15 % a Kinex 4 %. Podiel štátnych akcionárov tak klesol z 87,55 % na 57,8 %. V júli 1997 sa na valnom zhromaždení rozhodlo o ďalšom navŕšení základného imania, tentoraz o 300 mil. Sk. Štátne podniky v pôsobnosti MDPT SR i ministerstvo samo sa na upisovaní opäť nezúčastnili. Ich podiel klesol na 43,5 %, a tak vlastne došlo k privatizácii Poštovej banky súkromnými spoločnosťami za výdatnej pomoci podnikov kontrolovaných MDPT SR.

8.3. ĎALŠÍ VÝVOJ PRIVATIZÁCIE BÁNK

Ďalšie dejstvo privatizácie najväčších štyroch bánk sa odohralo vo februári a marci 1997, keď najprv opozičné strany spolu so ZRS presadili moratórium na privatizáciu týchto bánk do roku 2003, pri opätovnom hlasovaní však boli spod moratória vyňaté VÚB a IRB. Štátne podiely v týchto finančných ústavoch vtedy predstavovali 91,3 % v Slovenskej sporiteľni, 50,8 % vo Všeobecnej úverovej banke, 35,9 % v Investičnej a rozvojovej banke a 50,26 % v Slovenskej poisťovni.

Národná banka Slovenska koncom februára 1997 zverejnila stanovisko, podľa ktorého by „v súčasnom období úplná privatizácia štyroch najväčších finančných inštitúcií, vychádzajúc z ich postavenia vo finančnom sektore, nebola vhodná“ (Trend 5. 3. 1997). NBS navrhla doprivatizovať IRB a nevylúčila možnosť ďalšej čiastočnej privatizácie ostatných troch finančných subjektov.

Centrálna banka chcela riešiť situáciu v IRB predajom banky solventnému, s najväčšou pravdepodobnosťou zahraničnému záujemcovi, ktorý by bol schopný dostatočne navŕšiť základné imanie. Potom však, evidentne pod politickým tlakom, názor zmenila a súhlasila, že v IRB navŕši základné imanie Slovenská poisťovňa. Išlo pritom o inštitúciu, ktorá mala dosť problémov sama so sebou, pointa sa však skrývala v tom, že takýmto spôsobom VSŽ nemuseli do sanovania IRB vložiť ani korunu, a pritom nad ňou nemuseli stratiť kontrolu. Ich priamy podiel by sa síce po navŕšení znížil, ale zvýšil by sa ich nepriamy vplyv cez Slovenskú poisťovňu, kde boli s FNM majoritnými vlastníkmi (FNM vtedy konal v zhode s VSŽ).

8.3.1. Kauza Slovenská Poisťovňa (2.)

Slovenská poisťovňa (SP) vznikla 1. novembra 1991 transformáciou štátneho podniku Slovenská štátna poisťovňa na akciovú spoločnosť. V prvej vlne kupónovej privatizácie v roku 1991 bolo ponúknutých 48 % akcií tejto inštitúcie.

V júli 1998 bol najväčším akcionárom Slovenskej poisťovne FNM SR, ktorý kontroloval 50,55 % akcií. VSŽ Holding disponoval zhruba 20 percentami a spoločnosti Vinlan a Telemar, ktoré boli blízke VSŽ, vlastnili 8,6 %, resp. 6 % základného imania. Začiatkom júla 1998 začali silnieť snahy akcionárov SP (predovšetkým VSŽ) o získanie významnejšieho postavenia v spoločnosti na úkor štátu. VSŽ nešlo len o ovládnutie poisťovne s bilančnou hodnotou 31 mld. Sk a technických rezerv (25 mld. Sk), ale aj jej majetkových účastí vo výške zhruba 100 mld. Sk. Navršovaním základného imania sa mal obísť zákon o zákaze privatizácie strategických podnikov, ktorý zakazuje privatizáciu SP do konca roka 2003.

Základné imanie sa malo pôvodne zvýšiť o 1 mld. Sk na 2,5 mld. Sk. Akcionári však tento návrh upravili na 375 mil. Sk, teda zvýšili základné imanie o 25 %. Toto zvýšenie stačilo na to, aby v prípade, že FNM SR neuplatní svoje predkupné právo, stratil majoritu a SP by prešla do súkromných rúk privatizérov blízkych vládnej koalícii. Podiel FNM SR by klesol na 40,4 %. Argument vtedajších vládnych predstaviteľov, že zvýšenie základného imania o 375 mil. Sk prospeje SP, bol len výhovorkou, pretože SP vynaložila na zvýšenie základného imania zničenej IRB 2 mld. Sk, teda viac ako päťkrát toľko.

Proces straty majority štátu v SP sa nápadne podobal postupu pri zvyšovaní základného imania Poštovej banky v rokoch 1996 a 1997 a aj záujemca bol ten istý – skupina okolo VSŽ.

Pri navršovaní základného imania v júli a auguste 1998 sa upísalo všetkých 375 tisíc nových akcií Slovenskej poisťovne v nominálnej hodnote 1000 Sk bez účasti FNM. Napĺňala sa tak predpoveď o skrytej privatizácii SP. Akcionári SP však na mimoriadnom valnom zhromaždení 4. septembra prekvapujúco neschválili zmenu stanov spoločnosti – zapísanie zvýšenia základného imania (napriek tomu, že zaň 24. júla hlasovali) z pôvodných 1,5 mld. na 1,875 mld. Sk do obchodného registra. Z dôvodu neodsúhlasenia navŕšenia akcionármi nebolo možné podať návrh na zmenu výšky základného imania v obchodnom registri a celý proces sa tak nemohol dokončiť.

Po parlamentných voľbách a po tom, čo drobní akcionári Slovenskej poisťovne podali okrem žaloby aj podnet na prerušenie konania vo veci zapísania na registrový súd, došlo v SP 15. októbra 1998 k ďalším zmenám. Na návrh spoločnosti ARDS, ktorá zastupovala záujmy VSŽ Holdingu, zrušilo mimoriadne valné zhromaždenie uznesenie o zvýšení základného imania z 24. júla 1998 a celý proces stornovalo.

Akcionári však dosiahli inú zmenu stanov, podľa ktorej bol na zmenu výšky základného imania a na personálne zmeny v dozornej rade SP súhlas akcionárov vlastniacich dve tretiny akcií – teda 1 mil. kusov. Dovtedy na tieto úkony stačila jednoduchá väčšina účastníkov valného zhromaždenia. Prezident SP Karol Melocík odôvodňoval návrh potrebou ochrany

minoritných akcionárov. Napriek tomu, že táto zmena výrazne obmedzila vplyv FNM SR v Slovenskej poisťovni, fond ju podporil. Novela zákona o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností z 20. novembra 1998 toto rozhodnutie MVZ de facto neutralizovala.

8.3.2. Všeobecná úverová banka a Slovenská sporiteľňa

Za desať rokov sa vo veci privatizácie týchto dvoch najväčších bankových domov neudialo nič. Treba za tým vidieť predovšetkým neschopnosť alebo neochotu (vlády, NBS) riešiť zložitú situáciu, v ktorej sa tieto banky nachádzajú.

Tabuľka 37
Hospodárske výsledky VÚB a SLSP (v mld. Sk)

	1995	1996	1997	1998
VÚB	0,647	0,074	0,170	-3,790
SLSP	0,670	0,401	0,079	0,088

Zdroj: Top Trend 1996, 1997, 1998, 1999 a Top trend vo finančníctve 1999

Bez reštrukturalizácie ich úverového portfólia nebude možné na ich privatizáciu ani len pomyslieť. Obidve dlhodobo neplnia NBS predpísanú výšku kapitálovej primeranosti (8-percentný pomer vlastného kapitálu a rizikovo vážených aktív). VÚB je navyše závislá od neustáleho dopĺňania likvidity z medzibankového trhu, čo je z dlhodobého hľadiska neudržateľný stav. Slovenská sporiteľňa pomaly, ale isto stráca dominantnú pozíciu v segmente vkladov obyvateľstva. Banky už dlhšiu dobu nezvyšovali svoje základné imanie, pretože ich majiteľ (štát – VÚB 50,8 %, SLSP 91,3 %) na to nemá a dlho asi ani nebude mať prostriedky. Pri VÚB zostáva stále nedoriešená otázka výmeny balíka akcií VÚB vo vlastníctve FNM ČR a balíka akcií českej Komerčnej banky vo vlastníctve FNM SR.

8.4. SÚČASNÝ STAV A MOŽNÉ VÝCHODISKÁ

Štát v súčasnosti ovláda nepriamo ešte niekoľko menších bánk. V Dopravnej banke, kde boli vlastníkmi ŽSR s 45 % (neskôr tento podiel prevzala Slovenská sporiteľňa) a Banskobystrická dopravná spoločnosť, š. p., s 37,5 %, teda opäť štátne inštitúcie. Banka Slovakia FNM 60,1 %, SP 26,4 %, SLSP 6,6 %. Priemyselná banka SPP 11,99 %, SP 10,17 %, Slovenské elektrárne 7,99 % a SLSP 7,19 %. Vo väčšine bánk kontrolovaných priamo či nepriamo štátom sa hospodárenie postupne zhoršuje. Príčinou je nekompetentné vedenie a politický tlak na poskytovanie rizikových úverov, v prípade SLSP, VÚB a IRB aj nedobytné pohľadávky spred i po roku 1989.

Už v roku 1998 sa vláda pokúsila riešiť situáciu v IRB prostredníctvom SP (navŕšila základné imanie banky o 2 mld. Sk), ale nakoniec banke nepomohla a poisťovňu dostala do vážnych problémov. V roku 1999 znovu zvýšila základné imanie IRB z mimoriadneho zisku NBS, aby ho vzápätí znížila na úkor straty z minulých rokov. Ani po tomto zásahu nie je jasné, či je banka spôsobilá na privatizáciu.

Ďalej vláda v súčinnosti s NBS prijala program reštrukturalizácie bankovej sústavy SR, čo bol po dlhom čase prvý koncepčný krok smerujúci k ozdraveniu celej bankovej sústavy. Na to nadväzovala novela Zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby, ktorým umožnila úplnú privatizáciu VÚB a čiastočnú privatizáciu (novela hovorí, že štát si ponechá účasť, bez exaktných podielov) Slovenskej sporiteľne a Slovenskej poisťovne.

Z celosvetového hľadiska patria aj najväčšie slovenské banky k malým bankám. Podľa celkových bankových aktív sa VÚB radí na 649. a SLSP na 883. miesto vo svete (*Banker, 1998*). Z toho vyplýva, že žiadna z nich svojím významom nepresahuje hranice Slovenska. V duchu trendov všeobecnej globalizácie ekonomiky je nevyhnutné, aby si aj tieto banky našli čo najskôr strategického investora. Ich podiel na bankovom trhu neustále klesá (na úkor dravých mladých bánk opierajúcich sa zväčša o silných zahraničných investorov), a tým klesá aj ich zaujímavosť pre potenciálnych zahraničných investorov. Malo by byť najmä v záujme štátu, aby podiely v týchto bankách speňažil čo najvýhodnejšie.

Nedoriešenou je stále otázka predaja podielu NBS (24 %) v ČSOB belgickej KBC Bank, ktorá kúpila majoritný podiel v tejto banke od Českej republiky. Celá dohoda však viazne na slovenskou stranou spochybňovanej pohľadávke ČSOB voči Slovenskej inkasnej. Politická dohoda o riešení tohto problému by však mala byť čo nevidieť uzavretá. Tak isto sa čakalo na dohodu o výmene akcií VÚB a Komerčnej banky vo vlastníctve FNM ČR a SR. 24. novembra 1999

bola podpísaná dohoda medzi premiérmi ČR a SR o tom, že k výmene akcií VÚB a KB nedôjde.

Pre úplnosť treba uviesť, že štát kontroluje k 30. novembru 1999 ešte tri finančné inštitúcie: Slovenskú záručnú a rozvojovú banku, š. p. ú., Konsolidačnú banku, š. p. ú., a Eximbanku. Pri týchto peňažných ústavoch sa s privatizáciou zatiaľ nepočíta, hoci v zahraničí fungujú takéto banky aj na komerčnej báze.

Na záver uvedieme odhad Svetovej banky, podľa ktorej bude potrebné na ozdravenie VÚB, SLSP, IRB a Konsolidačnej banky vynaložiť 96 mld. Sk (podľa NBS 87 mld. Sk). Na celej veci je asi najsmutnejšie, že celý tento "účet" budeme musieť zaplatiť my všetci bez rozdielu. Je pochopiteľné, že žiadny rozumný investor nekúpi banku s takým úverovým portfóliom, aké sa v nich momentálne nachádza. Je potrebné, aby sa vláda pokúsila banky aspoň čiastočne reštrukturalizovať. Vzhľadom na obrovské náklady na samotnú reštrukturalizáciu je žiaduce, aby sa štát usiloval svoje podiely v bankách, hneď ako to bude možné, predať. Domnievame sa, že tým by sa naskytla aj jedinečná možnosť preniesť aspoň časť bremena reštrukturalizácie na nových strategických investorov.

LITERATÚRA

1. Kolektív autorov: *Privatizácia na Slovensku.* M.E.S.A. 10, Bratislava 1995.
2. Mikloš, I.: *Privatizácia.* In: Bútora, M. – Ivantyšyn M. (ed.): Slovensko 1996 – Súhrnná správa o stave spoločnosti. IVO, Bratislava 1997.
3. Mikloš, I.: *Privatizácia.* In: Bútora, M. – Ivantyšyn (ed.): Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti. IVO, Bratislava 1998.
4. Reptová, O. – Polonec, I.: *Privatizácia.* In: Mesežnikov, G., Ivantyšyn, M. (ed.): Slovensko 1998-1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti. IVO, Bratislava 1999.
5. Týždenník TREND 1995-1999.

9. PRIVATIZÁCIA MAJETKU MIEST A OBCÍ

Miroslav Kňažko

Napriek tomu, že táto časť privatizácie prebiehala od začiatku transformácie, je len málo známa. Domnievame sa, že to je čiastočne spôsobené aj chápaním tejto časti privatizačného procesu iba ako odpredaja obecného majetku, ktorý sa neriadil podľa privatizačných zákonov, ale len podľa zákona o obecnom zriadení. Privatizácia majetku miest a obcí podľa privatizačného zákona realizovaná bezodplatným prevodom majetku štátu na obec však bola a je súčasťou privatizačného procesu.

9.1. LEGISLATÍVNY RÁMEC PÔSOBENIA MIEST A OBCÍ

Na úvod považujeme za potrebné vymedziť právny rámec, v ktorom sa obce a mestá pohybujú. Ústava Slovenskej republiky vo svojej štvrtej hlave zakotvuje postavenie územnej samosprávy, teda práve miest a obcí. Obec má charakter právnickej osoby, ktorá samostatne hospodári so svojím majetkom a so svojimi finančnými prostriedkami. Obciam možno ukladať úlohy, alebo zasahovať do ich činnosti iba zákonom.

Základným zákonom, ktorý upravuje činnosť samosprávy obcí, je zákon SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení, naň následne naväzuje celý rad ďalších zákonov. Tento zákon taxatívne vymenováva najdôležitejšie kompetencie a povinnosti obce. Pre potreby tejto časti považujem za kľúčové tieto:

- úkony súvisiace s riadnym hospodárením s hnuteľným a nehnuteľným majetkom obce,
- zostavovanie a schvaľovanie rozpočtu obce (príjmy – výdavky),
- zakladanie, zriaďovanie a kontrolovanie svojich rozpočtových, príspevkových organizácií a iných právnických osôb.

Všetky úlohy súvisiace so správou obce a obecného majetku pritom vykonávajú občania prostredníctvom samosprávnych orgánov (starosta – primátor, obecné – mestské zastupiteľstvo).

9.2. FINANCOVANIE OBCÍ

Finančné hospodárenie obce sa riadi schváleným rozpočtom. Ten sa zostavuje podľa zákona o rozpočtových pravidlách. V tomto zákone sú definované tiež princípy a zásady zostavovania, schvaľovania rozpočtu a finančného hospodárenia obce.

Rozpočet je schvaľovaný každoročne, často oneskorene a z toho dôvodu hospodária obce v tzv. provizóriu a finančný plán nevedia uplatniť na dlhšie obdobie (rok). Preto často nepredvídané požiadavky na výdavky rozpočtu vykrývajú odpredajom obecného majetku.

Príjmovú stranu môžeme rozdeliť na vlastné a cudzie príjmy. Medzi hlavné zložky vlastných príjmov patria:

- miestne dane a poplatky,
- podiely na daniach v správe štátu,
- výnosy z majetku obce (prenájom, predaj majetku),
- výnosy z obecných podnikov a iných právnických osôb,
- cudzie príjmy (úvery, obligácie, dotácie, granty),
- ostatné a náhodilé príjmy (pokuty, penále).

Medzi hlavné zložky výdavkov patria:

- výdavky na samosprávy,
- výdavky na údržbu a prevádzku obecných organizácií,
- investičné výdavky.

9.2.1. Prečo obce predávajú majetok

Nožnice medzi príjmami a výdavkami miestnych rozpočtov sa neustále roztvárajú (tabuľka 38). Aj keď podľa štatistiky obce stále hospodária s prebytkom, nie je tento údaj celkom hodnoverný.

Tabuľka 38
Príjmy a výdavky miestnych rozpočtov (v mil. Sk)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Príjmy MR	16175	20627	20966	20073	22236	25424	28785	25930
Výdavky MR	14300	19670	19298	19098	18853	23154	26625	25809
Saldo MR	1875	957	1668	975	3383	2270	2160	121
Príjmy/HDP	5,06%	6,21%	5,68%	4,56%	4,30%	4,42%	4,40%	3,59%

Zdroj: ŠÚ SR, MF SR

Prebytok v obecných rozpočtoch totiž vzniká väčšinou formou vynútených úspor. Ich príčinou je nutnosť, najmä v malých obciach (nedostatočná úverová kapacita), kumulovať prostriedky na investičné akcie počas niekoľkých rokov. Navyše obecné rozpočty ani nemôžu skončiť s deficitom, pretože aj keby vznikol, musí byť krytý emisiou cenných papierov či úverom (tabuľka 39, 40).

Tabuľka 39
Emitované obecné cenné papiere (v mil. Sk)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
–	–	–	40,4	2057,7	93,8	118,5

Zdroj: Financovanie miestnych samospráv v SR (ZMOS)

Tabuľka 40
Prijaté úvery mestami a obcami (v mil. Sk)

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
404,0	–	1003,7	886,4	1173,4	2565,7	2733,1

Zdroj: Financovanie miestnych samospráv v SR (ZMOS)

Výsledkom tohto dlhodobého trendu postupného zadlžovania je neriešiteľná finančná situácia, do ktorej sa dostávajú mnohé mestá. Príčin je viacero. Výnosy miestnych daní a poplatkov sú síce stabilným zdrojom, ich výška však veľmi nerastie. Podiely na daniach vyberaných vládou sú asi najproblematickejšou položkou v miestnych rozpočtoch. Neexistujú totiž žiadne pevne stanovené pravidlá na prerozdeľovanie výnosov z týchto daní. Samosprávy do poslednej chvíle nevedia, čo im pri zostavovaní štátneho rozpočtu „zostane“, preto nie je možné dlhodobejšie plánovanie, a teda ani investovanie.

Na druhej strane výdavky, najmä bežné, sa pod vplyvom neustále rastúcej verejnej spotreby a inflácie neustále zvyšujú. Kapitálové výdavky sú úplne vytláčané bežnými výdavkami. Mnohé obce sa pokúsili tento problém riešiť predajom obecného majetku alebo už spomínanými pôžičkami vo forme dlhopisov či úverov. Ako záruku použili majetok mesta. Mnohé však úverovú kapacitu mesta precenili a teraz im reálne hrozí bankrot, aj keď ho v tejto podobe náš právny systém nepozná. Po uplatnení záložného práva bankami či inými veriteľmi nezostane reprezentantom obce takmer žiadny lukratívnejší majetok. V súčasnosti sú však obce nútené predávať svoj majetok nielen z dôvodu nedostatku prostriedkov na jeho prevádzku, údržbu či rekonštrukciu. Čoraz viac z takto získaných prostriedkov používajú na hradenie bežných výdavkov, čo je veľmi nebezpečný jav. Takto získané zdroje majú totiž charakter neopakovateľnosti – jedinečnosti (nemožno ich reprodukovať), a nemali by byť používané na neustále sa opakujúce bežné výdavky. Túto situáciu bude musieť vyriešiť pripravovaná reforma verejnej správy a predovšetkým vyjasnenie kompetenčných a finančných vzťahov medzi mestami, obcami a štátom.

9.2.2. Prečo sa obce uchádzajú o privatizáciu majetku

Obce sa uchádzajú o privatizáciu rôzneho majetku nachádzajúceho sa v ich katastrálnom území z podob-

ných príčin, z akých predávajú vlastný majetok. Vedie ich k tomu vidina nových rozpočtových zdrojov, z ktorej vyplývajú ich často prehnané požiadavky. Dožadujú sa prevodu či odpredaja lukratívnych pozemkov či dokonca podnikov od štátu. Známe sú prípady kúpeľov, pekární, ba dokonca cementární a mnohých iných podnikov. Najčastejším argumentom zo strany obcí je akási "prirodzená" zrastenosť obce a firmy. Asi jedným z najznámejších prípadov je záujem mesta Piešťany o privatizáciu tamojších kúpeľov, ktorý mimochodom stále pretrváva. Výrok bývalého piešťanského primátora Ivana Mrázika, že ak získajú kúpele, dokážu ich zisk zvýšiť až šesťnásobne, azda ani netreba komentovať. Zdá sa, že niektorí primátori i poslanci samospráv zabudli na to, čo je hlavnou úlohou miest a obcí. Podnikateľská činnosť to určite nie je. Predstava tučných ziskov plynúcich do obecnej kasy je síce lákavá, nikto však nemyslí na to, že väčšina slovenských firiem je finančne podvyživená a na udržanie konkurencieschopnosti potrebuje kapitál, ktorý obce nemajú.

Existuje však aj taký majetok, o ktorý sa obce uchádzajú právom. Keďže zabezpečenie zásobovania obyvateľov pitnou vodou je jednou z úloh, ktoré im ukladá zákon, obce sa logicky od štátu dožadujú bezplatného prevodu majetku štátnych podnikov vodární a kanalizácií.

Druhým veľmi podobným problémom je požiadavka, aby mestá a obce získali akcie tých energetických a plynárenských spoločností, ktorých zariadenia – napríklad plynárenské a elektrické rozvody, regulačné stanice plynu a trafostanice – boli vybudované z prostriedkov obcí, prípadne v akciách Z. Obce si v tomto prípade oprávnene robia nároky na svoj majetok, ktorý v minulosti vytvorili ich občania. Ide teda o naprávanie nespravodlivostí spôsobených minulým režimom, ani toto však nebude bezproblémové. Obce budú ťažko dokazovať, ktoré stavby a rozvody boli realizované v akcii Z, rovnako nebude jednoduché vypočítať náklady s tým spojené. Ďalším sporným momentom bude určenie hodnoty majetku obcí a jej spravodlivé vyváženie počtom akcií. Je neuveriteľné, že dodnes platí zákon, podľa ktorého musia obce infraštruktúru (voda, plyn, elektrina) vybudovanú na náklady obce pred jej uvedením do prevádzky bezodplatne previesť na príslušné štátne spoločnosti. A aby bol paradox dokonalý, občania musia za používanie tejto infraštruktúry vybudovanej z „ich daní" platiť štátnemu podniku ešte raz.

9.3. MAJETOK MIEST A OBCÍ

Majetkom obce sú podľa zákona o obecnom zriadení veci vo vlastníctve obce, majetkové práva obce a majetkové práva právnických osôb založených obcou.

Majetok nadobudli obce na základe Zákona SNR č. 518/1990 Zb. o prechode zakladateľskej alebo zriaďovateľskej funkcie národných výborov na obce, ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy, ale aj zákona č. 138/1991 Zb. o majetku obcí, ktorý navyše upravoval aj hospodárenie obcí s týmto majetkom. Podľa týchto zákonov prešla na obce zakladateľská funkcia voči tým štátnym podnikom, ktorých zakladateľom bol národný výbor, pričom zakladateľská funkcia prešla na tú obec, v ktorej mal štátny podnik sídlo. Výnimku tvorili podniky založené bývalými krajskými národnými výbormi. Zakladateľská funkcia k týmto štátnym podnikom spravidla prešla na ústredný orgán štátnej správy. Pri rozpočtových a príspevkových organizáciách bol prechod komplikovanejší. Zákon taxatívne vymedzoval, ktoré organizácie prechádzali pod správu obce, miestnej štátnej správy a ktoré pod ústredný štátny orgán. V zdravotníctve prešli pod obce len detské jasle, v školstve najskôr nič a neskôr materské školy, v sociálnej oblasti kluby dôchodcov, samostatné výdajovne a jedálne pre dôchodcov, práčovne opatrovateľskej služby a strediská sociálnej starostlivosti. Na obce tiež prešli bývalé štátne byty a všetky kultúrne zariadenia, ktoré boli zriadené mestskými a miestnymi národnými výbormi.

Obce a mestá prevzali v roku 1992 do svojho majetku 280 tisíc bývalých štátnych bytov. V rámci veľkej privatizácie prevzali od bývalých štátnych podnikov ďalších 20 tisíc bytov. Tento bytový fond sa mal postupne odpredávať občanom. Obce prevzali od štátu aj rozostavané a nedokončené bytové objekty, technickú a občiansku vybavenosť v hodnote asi 12 mld. Sk. Obce vlastnia poľnohospodársku pôdu, nepoľnohospodársku pôdu (cca 179 tisíc ha), hospodárske budovy a stavby slúžiace na poľnohospodársku a lesnú výrobu v rozsahu, ktorý vlastnili pred rokom 1949. Vlastnia aj miestne komunikácie, verejné priestranstvá a ďalšie verejné zariadenia, slúžiace na prevádzku obce (spaľovne a skládky tuhého komunálneho odpadu, domy smútku...). Do majetku obcí prešli aj nehnuteľnosti užívané telovýchovnými organizáciami, historické radnice, kultúrne zariadenia ako kultúrne domy, knižnice a kiná.

V rámci privatizácie prevádzkové jednotky, u ktorých plnili obce zakladateľskú funkciu, mohli byť rozhodnutím Ministerstva pre správu a privatizáciu národného majetku SR (MSPNM SR) vyňaté z privatizácie a prevedené do majetku obce. V rokoch 1991–1993 bolo takýmto spôsobom z malej privatizácie vyňatých a prevedených do majetku obcí 489 prevádzkových jednotiek.

V prvej vlne veľkej privatizácie od 31. marca 1992 do 31. decembra 1993 prešiel do vlastníctva obcí majetok v hodnote 886 mil. Sk. Išlo o bezodplatné prevody v prospech obcí, ktoré boli súčasťami schválených privatizačných projektov. Väčšinou to boli tzv. podnikové byty, podnikové ubytovne, budovy jaslí, škôlok, rekreačné zariadenia, pozemky, na ktorých stoja bytovky a pod.

Niektoré mestá sa v tomto období stali akcionármi rozličných podnikov, ktorých akcie sa mohli stať predmetom ďalšieho predaja – privatizácie. Bratislava, Poprad a Košice sa stali akcionármi ČSA (každý po 1,4 %), mesto Topoľčany miestneho pivovaru Topvar (15 %), mesto Humenné podniku Chemes (8 %), po dohode s FNM sa kúpeľné mestá stali alebo stanú majiteľmi 10 % akcií miestnych kúpeľov s výnimkou Slovenských liečebných kúpeľov Piešťany, kde mestu pripadne iba 5 % – a toto je len niekoľko známych prípadov.

Objem majetku, ktorý prešiel do rúk miest a obcí, bol nemalý, čo dokumentujú nasledujúce fakty. V októbri 1993 vydal primátor Peter Kresánek príkaz na inventarizáciu nehnuteľného majetku, majetkových práv a záväzkov k nehnuteľnostiam a nájomných práv Bratislavy. Výsledky inventarizácie, vykonanej mestskými časťami, rozpočtovými a príspevkovými, ako aj samostatne hospodáriacimi organizáciami ukazuje, že z celkovej výmery územia hlavného mesta SR Bratislavy obecným majetkom je 13,3 % územia mesta. Mesto na Dunaji vlastní takmer 4900 ha územia v hodnote vyše 73 mld. Sk pri cene 1500 Sk za m^2, vyše 4400 budov a stavieb v hodnote 16,5 mld. Sk. Podľa inventarizácie je vo vlastníctve Bratislavy majetok za 90 mld. Sk.

Na ilustráciu uvádzame jednu kuriozitu, keď v súvislosti s ukončením malej privatizácie bolo potrebné v roku 1994 vyjasniť majetkovoprávne vzťahy v prípadoch, kde mala právo hospodárenia štátna správa a kde prešla zakladateľská či zriaďovateľská funkcia na obec. Evidencia majetku štátu v správe obcí sa však nenachádzala ani na MSPNM SR, hoci bolo podľa zákona ústredným orgánom štátnej správy pre správu a privatizáciu národného majetku v podnikateľskej sfére. O jeho zmapovanie sa ministerstvo pokúsilo tak, že oslovilo listom všetky slovenské mestá a obce, no odozva bola minimálna. Nepomohla veľmi ani žiadosť o spoluprácu adresovaná registračným súdom a Ministerstvu spravodlivosti SR. Okrem okresných úradov Košice-mesto a Košice-vidiek dostalo odvšadiaľ hlásenie, že takýto majetok neevidujú.

9.4. PRIVATIZÁCIA MAJETKU

Obec v prípade, že nemôže z rôznych príčin efektívne priamo využívať svoj majetok na plnenie samosprávnych úloh, môže majetok:

- ponúknuť na predaj,
- prenajať,
- vložiť majetok do obchodnej spoločnosti, do ktorej vstúpi ako spoločník s inými subjektmi, alebo založí takúto spoločnosť ako jediný zakladateľ,
- použiť ako záruku.

Vo všetkých týchto oblastiach leží zodpovednosť na pleciach obecných či mestských zastupiteľstiev. Zákon presne ustanovuje, ktoré úkony podliehajú schváleniu obecného zastupiteľstva. Sú to:

- zmluvné prevody vlastníctva nehnuteľného majetku,
- zmluvné prevody vlastníctva nehnuteľného majetku nad hodnotu určenú obecným zastupiteľstvom,
- nakladanie s majetkovými právami v určenej hodnote,
- aukčný predaj vecí podľa osobitných predpisov.

Obce a mestá sa počas uplynulých 10 rokov dostali rôznymi spôsobmi k pomerne veľkému majetku. Zároveň postupne prebiehala aj privatizácia tohto nadobudnutého majetku. Formy privatizácie obecného majetku sa líšia prípad od prípadu. Tento proces v jednotlivých obciach závisel od viacerých okolností.

9.4.1. Zloženie obecných a mestských zastupiteľstiev

Z hľadiska zloženia zastupiteľstiev bolo dôležité, či v nich prevládali ľudia so sklonmi budovať obec s vysokou mierou regulácie a obecného majetku, alebo naopak poslanci, ktorí presadzovali filozofiu, že mestá a obce majú iba vytvárať podmienky na podnikanie, a to by malo byť v zásade vykonávané súkromnými podnikateľmi a podnikmi. Faktor zloženia bol nesporne aj príčinou mnohých privatizačných a korupčných škandálov. Napriek spôsobu voľby (priama voľba) boli zastupiteľstvá politicky rozdelené a tieto skupiny bojovali nielen medzi sebou, ale často aj so starostami

a primátormi. Táto situácia bola živnou pôdou pre rôzne lobistické skupiny, a tie ju aj patrične využívali. Uvedieme len niekoľko najznámejších prípadov.

Prvým skutočne veľkým škandálom bola úplatkárska aféra primátora Piešťan Viliama Hájovského. Bol prichytený pri preberaní časti úplatku v úhrnnej výške 1 mil. Sk za to, že sprostredkoval priamy predaj časti mestského podniku Drevovýroba v likvidácii.

Na žilinskej radnici sa tiež udialo zopár zaujímavých prípadov. Vyšetrovaný bol predaj jednoposchodového domu v centre Žiliny riaditeľovi mestského investorského úradu za 125 tisíc Sk, pričom trhová hodnota nehnuteľnosti bola 5 mil. Sk a len na ročnom nájme mohlo mesto získať 700 tisíc Sk. Ďalším kuriózným prípadom bol predaj žilinského PKO za 1 Sk (hodnota asi 10 mil.) Matici slovenskej. Primátor Ján Slota to komentoval slovami: „Som rozhodnutý propagovať a pomáhať Matici, pokiaľ žijem!“

Ako posledný uvedieme predaj obchodného komplexu Jadran v Bratislave. Vo verejnej súťaži bola poslaneckou komisiou vybratá za nového majiteľa firma Homar. Za budovu nový majiteľ zaplatil 40 mil. Sk, po zápise do katastra nehnuteľností ju však obratom predal inej firme za 80 mil. Sk. Čistý zisk pre súkromnú firmu bol 40 mil. Sk a povinnosť zaplatiť daň z prevodu nehnuteľnosti.

Netreba si robiť ilúzie, že v iných mestách bola situácia diametrálne odlišná. Skôr sa týmto prípadom nedostalo takej publicity ako tým horeuvedeným. Zodpovednosť za túto situáciu treba hľadať niekde úplne inde. Pravou príčinou je absencia účinnej kontroly tak poslancov, ako aj primátorov/starostov zo strany občanov – voličov. Tí ani len netušia, o čom všetkom táto skupinka ľudí rozhoduje. Väčšina občanov miest a obcí si stále neuvedomuje, že tu ide predovšetkým o ich peniaze a majetok. Stačí, ak sa na konci volebného obdobia postaví nový chodník alebo vysadí nový park, a o výsledok volieb sa netreba strachovať. Na slovenského voliča príslovie – čo oči nevidia, srdce nebolí – platí dvojnásobne.

9.4.2. Existencia, resp. neexistencia predstavy o fungovaní obce z hľadiska vlastného podnikania, alebo vytvárania podmienok na podnikanie pre podnikateľské subjekty

Možno konštatovať, že až na výnimky u veľkej väčšiny obcí a miest absentovala reálnejšia a dlhodobejšia koncepcia ekonomického rozvoja jednotlivých miest a obcí. Tá mala zahŕňať nielen výpočet potrebných investičných a neinvestičných aktivít, ale predovšetkým návrh usporiadania ekonomickej štruktúry obce, vrátane vlastníckej a organizačno–právnej formy subjektov, ktoré mali potom zabezpečovať plnenie samosprávnych funkcií obcí a miest. Práve pre jej neexistenciu obce často postupovali neuvážene až dokonca živelne. Problémy, ktoré sa začali postupne objavovať (komunálny odpad, chátrajúce nehnuteľnosti, MHD, bývanie...), zastihli obce zväčša nepripravené. Riešenia, ktoré následne vznikali v časovej tiesni, boli iba málokedy optimálne. Ako inak si možno vysvetliť neprimerané investičné akcie miest Košice a Banská Bystrica, ktoré ich teraz doviedli na pokraj bankrotu?

Príčinou absencie akýchkoľvek koncepcií a reálnych odhadov možností municipalít je nielen nedostatočná úroveň a pripravenosť pracovníkov samospráv, ale aj neexistencia racionálnych pravidiel hry, ktoré by jasne rozdeľovali práva a povinnosti medzi štát a samosprávy.

9.4.3. Veľkosť, hodnota a forma majetku vhodného na privatizáciu

Veľkosť a hodnota majetku bola priamo úmerná veľkosti tej ktorej obce či mesta. Úmerne tomu však rástli nielen príjmy z privatizácie, ale aj problémy s takým majetkom, ktorý bol predajný iba veľmi ťažko.

Najväčšie problémy spôsobovala obciam privatizácia **bytov**. Tých, ako sme už spomenuli, obce prevzali pod správu viac ako 200 tisíc – štátnych, aj bývalých podnikových. Pôvodná filozofia bola taká, že samospráva predajom získa financie na novú bytovú výstavbu. Lenže, ako sa neskôr podľa prepočtov ukázalo, takto získané prostriedky by nepostačovali ani na údržbu existujúceho bytového fondu. Navyše, samosprávu trápila ešte aj nedostavaná komplexná bytová výstavba (KBV).

Predaj bytov sa mal začať prakticky hneď po ich prechode na obce v roku 1992. Celý proces však od začiatku narážal na množstvo legislatívnych bariér a nedostatkov. Až 8. júla 1993 schválili poslanci NR SR návrh zákona o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, na základe ktorého bolo možné byty odpredávať. Novelu tohto zákona si však už v roku 1995 vyžiadala samospráva prostredníctvom ZMOS, pretože mestá a obce mali veľké ťažkosti pri odpredaji

komunálnych bytov a narážali na množstvo neriešiteľných problémov. Podľa novely mohli občania SR požiadať o prevod vlastníctva obecných a družstevných bytov od 1. augusta 1995. Po tejto úprave už nemalo štát privatizácii bytov nič v ceste. Každému žiadateľovi o odkúpenie malo byť vyhovené najneskôr do 2 rokov od podania žiadosti. Ako sa však ukázalo, obce a predovšetkým katastrálne úrady príslušných okresných úradov neboli schopné absorbovať taký nápor kúpychtivých občanov, preto privatizácia bytového fondu prebieha dodnes, aj keď výrazne rýchlejším tempom ako do roku 1995. Pre úplnosť treba dodať, že vláda v roku 1995, v súvislosti s prechodom z kupónovej privatizácie na dlhopisové odškodnenie, chcela obce prinútiť prijímať pri predaji bytov občanom aj dlhopisy FNM. Po protestoch zo strany miest a obcí im zostala možnosť slobodne sa rozhodnúť, či budú dlhopisy pri predaji bytov prijímať, alebo nie.

Predstavu ZMOS o miere privatizácie bytového fondu tlmočil v roku 1995 aj jeho predseda M. Sýkora: „Mestá a obce chcú vyhradiť na sociálne účely vyše 52 tisíc bytov (18,72 %) a vyše 50 tisíc plánujú ponechať v kategórii regulovaného nájomného. Z celkového počtu 278 tisíc bytov bude vyše 10 tisíc dlhodobo vyňatých z privatizácie."

Byty sa po transformácii bývalých bytových podnikov miest dostali do rôznych spoločností (spravidla s. r. o.), založených mestami na správu a hospodárenie s bytovým fondom. Ich hospodárenie bolo často veľmi neprehľadné a dochádzalo k rôznym machináciám so zvereným mestským majetkom. Medializované boli hlavne škandály pri prideľovaní a predaji postupne dokončovaných bytov zo zdedenej rozostavanej KBV.

Osud **rozostavanej KBV** bol mierne odlišný. Štát prispieval až do roku 1991 obciam na jej dokončenie spočiatku nemalými sumami. Napriek tomu museli obce neskôr takéto stavby dokončovať hlavne vo vlastnej réžii, alebo riešiť situáciu ich predajom investorovi s potrebným kapitálom.

Privatizácia poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej **pôdy** je takmer nečitateľná, lebo údaje ŠÚ SR neobsahujú žiadnu evidenciu pôdy podľa druhu vlastníkov. Čo sa týka privatizácie nepoľnohospodárskej pôdy, tá prebiehala individuálne. Pre obce sa najmä lukratívne stavebné pozemky stali výdatným zdrojom financií. Predávali sa za trhové ceny predovšetkým prostredníctvom realitných kancelárií a verejných súťaží. Ani tu sa však obce nevyhli škandálom a podozreniam z korupcie a klientelizmu. V poslednom období si obce hlbšie uvedomili problematiku bytovej výstavby a ekonomického rozvoja regiónov a začali ponúkať pozemky aj s vybudovanou infraštruktúrou za symbolické ceny. Snažia sa tým pomôcť riešiť pálčivú otázku bývania i zamestnanosti svojich občanov.

Lesy a lesná pôda boli obciam a mestám navrátené v rámci reštitúcií. Množstvo reprivatizovaného lesného fondu znázorňuje tabuľka 41. Pri údajoch v roku 2000 a 2010 ide o prognózy uvedené v návrhu Programu rozvoja poľnohospodárstva a potravinárstva, lesného a vodného hospodárstva SR do roku 2010 predložené vláde SR v septembri 1999.

Obce a mestá si na správu a hospodárenie s lesmi vytvorili zväčša mestské spoločnosti s ručením obmedzeným. Zisk z ich hospodárenia sa tak stáva príjmom obecných rozpočtov.

Tabuľka 41
Reprivatizácia lesnej pôdy v prospech miest a obcí (v ha)

1991	1992	1993	1994	1995	1997	2000*	2010*
–	–	166 503	180 092	181 425	198 995	185 000	200 000

* prognóza
Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka 42
Kapitálové príjmy obcí (v mil. Sk) a ich percentný podiel na celkových príjmoch obcí

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
4,9	10,3	1901,6	1904,9	2150,2	2265,9	2970,9
0,03 %	0,05 %	9,07 %	9,49 %	9,67 %	8,91 %	10,32 %

Zdroj: Financovanie miestnych samospráv v SR, MF SR

Vôbec predaj **nehnuteľností** (mimo bytov) sa stal najväčším zdrojom kapitálových príjmov a zároveň aj škandálov, ktoré obce pri privatizácii utŕžili. Niekoľko prípadov sme už uviedli a nie je potrebné spomínať desiatky ďalších. Treba však upozorniť na problém, že obce sa pod tlakom zbavujú majetku, ktorý by neskôr mohli aj samy efektívne využívať. Tendenciu zvyšovania príjmov obcí z predaja kapitálových aktív (hlavná zložka kapitálových príjmov obce) znázorňuje tabuľka 42.

Rast je badateľný v absolútnom vyjadrení aj v pomere k celkovým príjmom miestnych rozpočtov. Tento jav je charakteristický najmä pre väčšie obce. Tak ako pri pôde, aj pri ostatných nehnuteľnostiach obce pristúpili k ich predajom za symbolické ceny. Medzi známejšie prípady patrili predaj Eurohotela v Banskej Bystrici štátu za 1 Sk a za rovnakých podmienok a rovnakému nadobúdateľovi budovy terajšieho sídla Ministerstva zahraničných vecí SR v Bratislave. V menšej miere boli zaznamenané aj prevody v prospech rôznych mimovládnych organizácií.

9.4.4. Ekonomická situácia konkrétnych obcí

Táto situácia sa líši od prípadu k prípadu, ale v zásade je zlá. Najkritickejšia je asi situácia vo veľkých mestách. Tie nedokážu z bežných príjmov pokryť ani bežné výdavky, preto sú nútené predávať svoj majetok, alebo si brať úvery. Z tabuľky 43, ktorá zobrazuje úverové zaťaženie na 1 obyvateľa v Sk, je evidentné, že tá dosahuje najvyššiu hodnotu práve v najväčších sídlach.

Ich problém je o to väčší, že sú zväčša metropolitnými sídlami, z čoho im vyplývajú ďalšie úlohy, ktoré pri prideľovaní peňazí zo ŠR nie sú vôbec zohľadnené. Permanentne sú dlžníkmi za energie, odvoz a likvidáciu odpadov a iné služby. Niekoľko miest sa dostalo do situácie, že musia predávať svoj majetok pod veľkým tlakom a za nevýhodné ceny, aby mali prostriedky na splátky úverov a iných dlžôb. Naproti tomu malé obce nemôžu z toho mála prostriedkov, ktoré do rozpočtu prichádzajú, financovať ani tie menšie investičné akcie, a navyše ani nie sú schopné peniaze si požičať.

9.4.5. Celkové ekonomické podmienky fungovania samospráv

Situácia obcí je od počiatku neradostná a stále sa zhoršuje. Jednou z príčin sú nevyvážené ekonomické vzťahy medzi štátom a municipalitami. Tie sú veľmi nestabilné, každý rok sa menia, a tak nedávajú samosprávam možnosť stredno- a dlhodobého plánovania. Zákon o obecnom zriadení síce dáva obciam pomerne veľkú nezávislosť a autonómiu, táto nezávislosť *de iure* však nie je nezávislosťou *de facto*, a to najmä v ekonomickej oblasti, a to najmä z toho dôvodu, že ekonomické podmienky fungovania samospráv určované štátom túto nezávislosť silno obmedzujú.

V rokoch 1990–1995 došlo v SR k výraznej reštrikcii príjmov a výdavkov miestnych rozpočtov. Táto reštrikcia bola pritom oveľa výraznejšia ako v príjmoch a výdavkoch štátneho rozpočtu. Ako dokumentuje tabuľka 44, celý tento jav je dobre vidieť aj na proporcionálnych zmenách medzi investičnými a neinvestičnými výdavkami (od roku 1995 ŠÚ SR tieto údaje neposkytuje).

Rastúca reštrikcia núti obce a mestá takmer všetky prostriedky vynakladať na bežnú spotrebu spojenú so zabezpečovaním tých funkcií, ktoré im vyplývajú priamo zo zákona. Okrem toho obciam priťažil aj štát, odovzdaním niektorých kompetencií bez ich následného kompenzovania adekvátnymi zdrojmi (napr. mestská hromadná doprava).

Tabuľka 43
Úverové zaťaženie na obyvateľa v Sk

ROK	Obce s počtom obyvateľov							
	do 500	501–1000	1001–2000	2001–3000	3001–4000	4001–5000	nad 5000	SR
1995	63	139	178	243	134	55	368	271
1996	106	174	203	335	308	130	695	479
1997	71	183	198	272	229	186	767	510

Zdroj: Financovanie miestnych samospráv v SR

Tabuľka 44
Výdavky miestnych rozpočtov (v mil. Sk)

	1991	1992	1993	1994	1995
Neinvestičné výdavky	8376,5	12123	12715,9	12863	12971,2
	59%	62%	66%	67%	69%
Investičné výdavky	5922,8	7547	6583	6237	5881,8
	41%	38%	34%	33%	31%
Výdavky celkove	14299,7	19670	19298,7	19097	18853

Zdroj: Financovanie miestnych samospráv v SR

Priam macošský vzťah k samosprávam prejavila vláda v roku 1993. Pri porovnávaní štátneho rozpočtu na rok 1993 a štátneho záverečného účtu za rok 1993 bolo nezávislými expertmi M.E.S.A. 10 zistené protizákonné krátenie podielu samospráv na dani z príjmu fyzických osôb. Zákon o štátnom rozpočte stanovil, že do rozpočtov obcí a miest bude odvedených 70 % tejto dane. V štátnom rozpočte boli plánované príjmy z tejto dane vo výške 6,766 mld. Sk, no v skutočnosti dosiahli výšku 9,326 mld. Sk. Do rozpočtu obcí a miest však bolo namiesto zo zákona vyplývajúcich 6,528 mld. Sk odvedených len 5,647 mld. Sk. Rozpočty samospráv tak boli v rozpore so zákonom o štátnom rozpočte ukrátené o 881,36 mil. Sk.

Štát si ani dnes neplní svoje povinnosti tak, akoby mal a neustále je dlžníkom (podiely obcí na podielových daniach) už beztak podvyživených samospráv (k 31. augustu 1999 to bolo 180 mil. Sk).

Okrem štátu si však za ťažkú finančnú situáciu mohli spytovať svoje svedomie aj obce. Nie vždy totiž hospodárili rozumne aj s tými málo prostriedkami, čo mali. Nielenže sa pokúšali o privatizáciu rozličného už vyššie spomínaného majetku, ale často vkladali obecné peniaze do spoločností, ktoré im nikdy neprinášali potrebný úžitok. Najskôr to boli banky, a najnovším hitom sa stali regionálne televízie.

Asi najabsurdnejším prípadom, ktorý sa našťastie nerealizoval, bola ponuka pre mestá a obce zapojiť sa do druhej vlny kupónovej privatizácie (1994). Samosprávy sa domnievali, že sa im takto črtajú isté možnosti prísť ľahko k finančným zdrojom. Prostredníctvom Prvej komunálnej banky v Žiline mali zriadiť investičnú spoločnosť, ktorá mala plniť funkciu správcu troch až šiestich investičných privatizačných fondov na regionálnom princípe. Úloha obcí spočívala v zabezpečení reklamy a v styku s investormi–občanmi (DIK–mi). Počítalo sa dokonca s poskytovaním pôžičiek občanom na zakúpenie kupónovej knižky a známky z prostriedkov miest a obcí.

9.4.6. SKRYTÉ FORMY PRIVATIZÁCIE MAJETKU MIEST A OBCÍ

Medzi tieto formy privatizácie je potrebné zaradiť najmä vklady majetku mesta či obce do spoločností, ktorých prevádzka úzko súvisí s povinnosťami uloženými zákonom o obecnom zriadení, ale aj takých, ktoré s chodom mesta nemajú nič spoločné.

Do prvej skupiny patria firmy, ktoré v mestách zabezpečujú tepelné hospodárstvo, údržbu komunikácií, verejných priestranstiev a zelene, zber a likvidáciu komunálneho odpadu, pohrebné služby, verejné osvetlenie a iné. Obce vkladajú do týchto spoločností zväčša majetok bývalých komunálnych podnikov, ktorý je často v zlom stave a už nevyhovuje súčasným ekonomickým ani ekologickým požiadavkám. Toto je dôvod, prečo v takýchto spoločnostiach väčšinou nemajú majoritu a prakticky strácajú kontrolu nad vlastným majetkom.

Druhú skupinu tvoria vklady do firiem, ktoré pre chod mesta nie sú nevyhnutné. Príkladov na Slovensku je viac ako dosť. Nepeňažným vkladom budovy bývalého Gastrocentra v Banskej Bystrici sa mesto stalo akcionárom Banky Slovakia (6,9 %). Podobne pri zrode Prvej komunálnej banky stálo 61 miest a 80 obcí, z ktorých niektoré zložili svoj vklad vo forme budov, ktoré sa stali základom budúcej siete pobočiek tejto banky. Tak isto sa aj Bratislava stala 18-percentným akcionárom Istrobanky, a. s.

Podobným prípadom sú aj obcou alebo mestom poskytnuté záruky za úvery tretích osôb, nech už išlo o firmy s obecnou účasťou alebo bez nej. Za nesplácané úvery si potom banky uplatňujú záložné právo na

majetok vo vlastníctve mesta či obce a stávajú sa jeho majiteľom. Obec tak platí za chyby iných a vlastnú nerozvážnosť pri poskytovaní takýchto záruk.

9.5. REFORMA VEREJNEJ SPRÁVY – NOVÉ KOMPETENCIE, NOVÝ MAJETOK

Vláda SR 18. augusta 1999 schválila stratégiu decentralizácie verejnej správy, ktorá by mala v roku 2001 vyústiť do masívneho prechodu kompetencií zo štátnej správy smerom na samosprávnu. Delegovanie kompetencií však nevyrieši hospodárenie s obecným majetkom (odpredaj majetku, tzv. privatizáciu). Zodpovednosť za túto časť činnosti samospráv bude spočívať na ich rozhodnutiach. Preto od reformy verejnej správy nemožno očakávať vyriešenie transparentnosti najmä v procese odpredaja obecného majetku. Okrem kompetencií a finančných zdrojov na ich výkon dostanú mestá a obce, prípadne orgány vyšších územnosprávnych celkov do správy aj nemalý majetok.

Predbežne ide o majetok:

- lesné hospodárstvo (lesná pôda a s tým súvisiaci majetok),
- poľnohospodárska pôda,
- dopravná infraštruktúra, resp. jej časť,
- cestná sieť okrem diaľníc,
- vodné hospodárstvo okrem zdrojov,
- energetika: participácia spolu so štátom na tých častiach, ktoré majú charakter prirodzených monopolov,
- bytový fond,
- zdravotnícke zariadenia s výnimkou zariadení celoštátneho významu,
- školské zariadenia s výnimkou univerzít,
- kultúrne zariadenia.

Tento zoznam treba chápať iba ako predbežný a do uvedenia reformy sa môže ešte čiastočne zmeniť. Bezpochyby nie celý tento majetok je vhodný na privatizáciu, ale je tu určite priestor na privatizáciu, ak nie celých, tak aspoň častí tohto majetku. V niektorých oblastiach sa však vývoj pohol potrebným smerom. V prípade majetku štátnych vodární a kanalizácií sa ministerstvo pôdohospodárstva a zástupcovia samospráv dohodli na termíne odovzdania tohto majetku obciam a mestám od 1. júla 2000. Podobnú zhodu však zatiaľ nenašli v otázke prevodu poľnohospodárskej pôdy. Na ministerstve zdravotníctva je tiež rozpracovaná privatizácia zdravotníckych zariadení, v ktorej budú bezpochyby obce, mestá a vyššie územnosprávne celky hrať dôležitú úlohu. Treba veriť, že obce a mestá s týmto majetkom naložia tak, aby to prospelo mestám aj ich občanom.

Za necelých desať rokov prešiel do rúk obcí majetok rozličného druhu a kvality. Ťažko by sme asi našli obec, kde sa s nadobudnutým majetkom hospodárilo bez chýb. Príčin možno uviesť hneď niekoľko. Od nekompetentného vedenia miest a obcí cez preferovanie úzkych záujmových skupín, nedostatočnú kontrolu a nezáujem zo strany obyvateľov, až po nevyhovujúce ekonomické podmienky fungovania samospráv. Výsledkom pôsobenia týchto a ďalších faktorov je neutešený stav samotných obcí (nadmerné úverové zaťaženie, insolventnosť) i majetku nimi spravovaného (majetok v rukách veriteľov, prípadne jeho predaj pod ich tlakom, havarijný stav majetku). Navyše nový majetok, ktorý by mali samosprávy získať v rámci reformy verejnej správy, bude takisto väčšinou v zlom stave a nevhodný na ďalší predaj. Chátrajúce budovy škôl, polikliník, zariadení sociálnej starostlivosti si budú vyžadovať svoje, rovnako roky zanedbávané vodovodné rozvody a čističky odpadových vôd. Ďalšími nerozvážnymi predajmi by sa tak obce mohli pripraviť nielen o kontrolu a usmerňovanie životne dôležitých služieb obyvateľstvu, ale aj samotného chodu obce či mesta. Do primátorských a starostovských kresiel budú musieť zasadnúť skutoční manažéri, ktorí dokážu s rôznorodým majetkom nakladať predovšetkým v prospech občana – voliča.

LITERATÚRA

1. Berčík, P.: *Financovanie miestnych samospráv v Slovenskej republike.* Ekonomická fakulta UMB Banská Bystrica, LSGAC, Bratislava 1999.
2. Kelo, F., Kinčeš, P., Mikloš, I., Nižňanský, V., Žárska E.: *Ekonomické podmienky fungovania samospráv od roku 1990.* The 21st Century Foundation, Bratislava 1996.
3. Kolektív autorov: *Privatizácia na Slovensku.* M.E.S.A. 10, Bratislava 1995.
4. Meseżnikov, G. – Ivantyšyn (ed.), M.: *Slovensko 1998-1999.* Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1999.
5. Mikloš, I.- Nižňanský, V.- Žárska, E.: *Nový systém financovania samosprávy na Slovensku.* Nadácia na podporu lokálnej demokracie, Bratislava 1996.
6. Nižňanský, V.: *Nový systém financovania verejnej správy na Slovensku.* M.E.S.A. 10, Bratislava 1998.
7. *Štatistická ročenka Slovenskej republiky 1994-1998.* Štatistický úrad SR, Bratislava 1994-1998.

10. NETRANSPARENTNOSŤ A KORUPCIA V PRIVATIZAČNOM PROCESE

Emília Sičáková
CPHR

Slovenská ekonomika naštartovala rokom 1989 prechod od centrálne plánovaného modelu riadenia hospodárstva na trhové hospodárstvo, ktoré je vo všeobecnosti založené na súkromnom vlastníctve a podnikaní. Slovensko sa tak po dlhom období stalo krajinou, ktorá si stanovila cieľ obnoviť a rozvíjať podnikateľské aktivity, vybudovať motivačné podnikateľské prostredie, vybudovať **trh.**

Jedným z nástrojov budovania trhu a vytvárania súkromného sektora v ekonomike sa stala privatizácia. Privatizácia v slovenskej ekonomike však nezasahovala a nezasahuje len oblasť hospodárstva, jej priebeh má vplyv na celú spoločnosť. Zásadným a minimálne trojakým spôsobom ovplyvňuje to, aký typ inštitucionálneho rámca v ekonomike a spoločnosti vzniká, hlavne tým, že:

- vlastnícke práva tvoria podstatnú časť inštitucionálnej architektúry ekonomického systému a privatizácia podstatnú časť inštitucionálnej transformácie,
- existuje silný vplyv spôsobu privatizácie na formovanie podnikateľskej a exekutívnej kultúry a etiky,
- existuje silný vplyv spôsobu privatizácie na celkovú spoločenskú klímu, formovanie neformálnych pravidiel v spoločnosti a následne na vytvorenie podmienok pre dlhodobý udržateľný rast na Slovensku.

Zjednodušený vzťah medzi formálnymi a neformálnymi inštitúciami a ich vplyv na hospodársky rast vyjadrujú nasledujúce schémy:

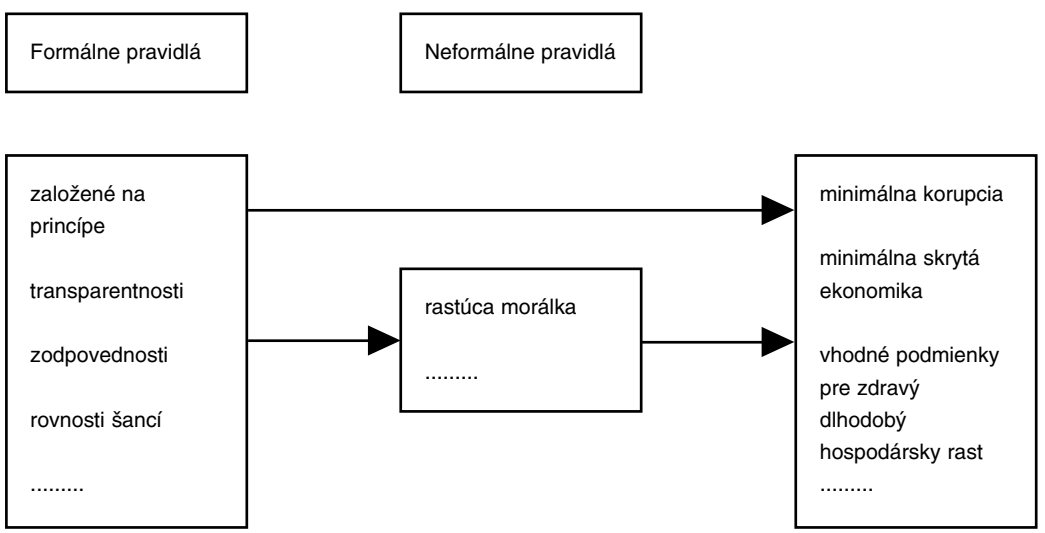

uvedený vzťah platí aj opačne:

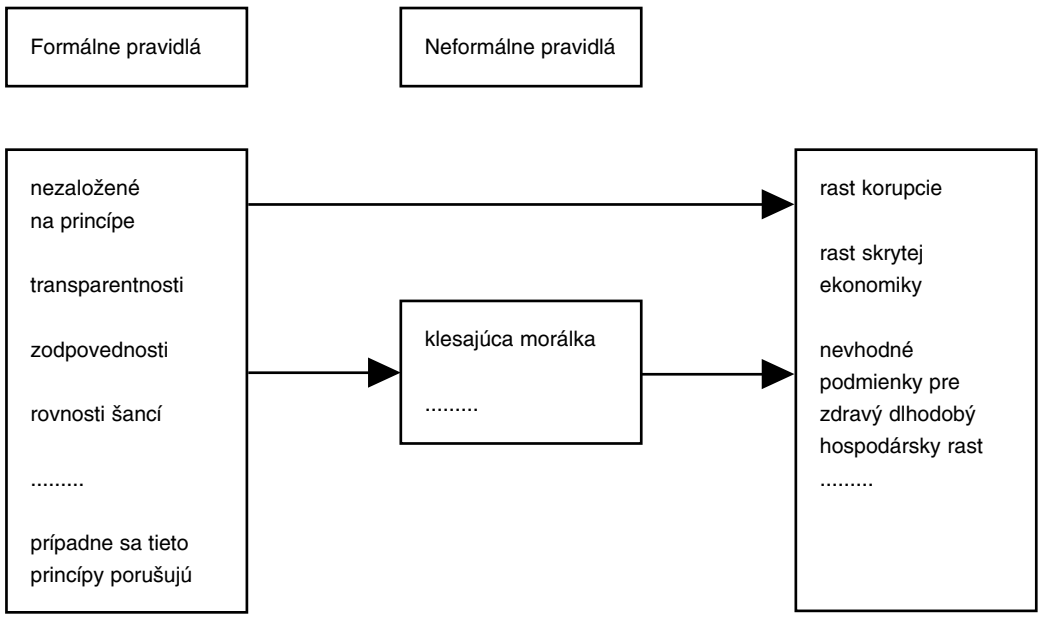

Slovo korupcia je latinského pôvodu, odvodené od slova rumpere, a znamená: zlomiť, rozlomiť, pretrhnúť. Latinský výraz corruptus vyjadruje následok zlomu – ten, kto podstúpil zlom je skazený, zvrhlý alebo zvrátený. Pre väčšinu ľudí sa totiž pojem korupcia spája so zlomom vo vieru v ideály a mravné princípy, predstavuje zradu cnosti a záväzkov voči celku.

Existuje však niekoľko definícií korupcie. Azda jedna z najjednoduchších definuje korupciu ako deviantné správanie – odlišujúce sa od noriem regulujúcich vykonávanie činnosti verejných činiteľov.

Korupcia tiež znamená také správanie predstaviteľov verejného sektora, či už ide o politikov, alebo štátnych úradníkov, ktorým sa nedovolene a nezákonne obohacujú prostredníctvom zneužívania právomocí, ktoré im boli zverené. Z uvedeného môžeme vyvodiť aj takúto charakteristiku. **Korupcia predstavuje zneužitie moci nad cudzím majetkom, či právami, s cieľom získania vlastných súkromných výhod.**

Korupcia teda zahŕňa úplatkárstvo, nepotizmus – teda zvýhodňovanie na základe príbuzenských vzťahov, a klientelizmus – zvýhodňovanie na základe priateľských vzťahov. Takéto chápanie korupcie v jej širšom zmysle zahŕňa každé konanie, ktoré je v rozpore so zákonom, so štandardnými etickými a mravnými kritériami a v rozpore s kritériom rovnosti šancí a rovnej súťaže.

Veľkosť korupcie v jednotlivých častiach privatizačného procesu – predprivatizačná fáza, fáza samotného rozhodovania o pridelení majetku a poprivatizačná fáza – je ovplyvnená formálnym rámcom stanoveným pre realizáciu uvedeného procesu, ako aj neformálnymi pravidlami existujúcimi v našej spoločnosti. Podrobnejšie sa korupcii v uvedených fázach privatizácie budeme venovať v nasledujúcom texte, predtým je však potrebné zamerať sa na neformálne pravidlá, ktoré ovplyvňovali všetky časti privatizačného procesu.

Neformálne pravidlá sa týkajú hlavne konvencií a osobných štandardov čestnosti. Dôležitosť neformálnych pravidiel je priamo úmerná nákladnosti prijímania formálnych opatrení a ich implementácie. Čím ťažšie sa uplatňuje napríklad zákon o konflikte záujmov, tým dôležitejší je spôsob myslenia ľudí. Keby sa prijatie daného opatrenia a jeho efektívna implementácia dala uskutočniť pri nízkych nákladoch, znamenalo by to, že ideológia v danej spoločnosti bola v zhode s implementovaným zákonom. V opačnom prípade je potrebné ovplyvňovať aj ideológiu, čo zvyšuje celkové náklady spojené s implementáciou daného zákona či mechanizmu. Dôvera, morálka, dodržiavanie etických hodnôt sú preto významnými ekonomickými kategóriami.

Zatiaľ čo formálne pravidlá možno zmeniť aj „za jednu noc“, zmena neformálnych pravidiel je oveľa

náročnejšia. Neformálne pravidlá totiž pôsobia postupne a často podvedome na základe toho, že jednotlivci si vytvárajú alternatívne vzory správania v zhode s novým ohodnotením nákladov a úžitku.

Na formovania neformálnych pravidiel vplývalo veľa faktorov, spomenieme hlavne nasledujúce:

** nedostatkový charakter socialistickej ekonomiky*

Neformálne pravidlá, morálka a etické hodnoty boli na Slovensku deformované počas existencie nedostatkovej ekonomiky v období socialistickej ekonomiky. Nerešpektovanie pravidiel hry zo strany značného množstva občanov bolo dané viacerými špecifikami života v spoločnosti, v ktorej sa proklamované hodnoty a pravidlá hry veľmi často líšili od skutočných hodnôt a pravidiel hry. V nedostatkovej ekonomike reálna diferenciácia životných podmienok viac závisela od ochoty a schopnosti porušovať písané i nepísané pravidlá etického a morálneho správania ako od skutočnej diferenciácie v pracovných výkonoch.

V socialistickom Československu nebol záujem o hlbšiu analýzu nerovnováhy medzi dopytom a ponukou, nedostatkov v systéme riadenia. Istý posun nastal až v 80. rokoch, keď sa začalo venovať viac pozornosti objasňovaniu príčin existencie tieňovej ekonomiky. Tieňová ekonomika v socialistických krajinách rástla hlavne v dôsledku výrazného previsu dopytu nad ponukou, čo bol dôsledok monopolného postavenia mnohých organizácií a ochranárskeho postavenia štátu. Tieňové činnosti vyhľadávali predovšetkým spotrebitelia, ktorí sa nemohli dočkať výrobku, resp. uspokojenia iných potrieb oficiálnym spôsobom. V ČSFR bol v roku 1988 zverejnený odhad, ktorý poukázal na to, že priemerný obyvateľ vydá v tieňovej ekonomike od 1 do 10 % svojho pracovného príjmu. V uvedenom období sa súčasťou života socialistických ekonomík stala aj korupcia. O stave korupcie v tých časoch vypovedá aj výskum domácností z apríla 1988, z ktorého bolo možné vyvodiť nasledujúci záver: tzv. platby za obstarávanie sa rozšírili do všetkých oblastí života a sú považované za celkom bežný, všeobecne používaný jav, a niet dôvodu tajiť osobný podiel na príslušných aktivitách. Len 6 % z opýtaných uviedlo, že nepoužilo úplatok (dar, odmenu, protislužbu), aby v niektorých oblastiach dosiahli to, čo potrebovali. 75 % respondentov túto formu aspoň raz použilo pri nákupe v maloobchode, 49,5 % v zdravotníctve, 44,5 % v oblasti opravárenských a iných remeselných prác, 37,5 % pri nákupe automobilov, náhradných dielov pre motorové vozidlá a návšteve autoservisu. Takýto bol teda stav tesne pred začiatkom transformácie.

Pri dostatočne dlhom pôsobení tohto systému boli napáchané vo vedomí ľudí škody, ktorých náprava potrvá niekoľko generácií. Rozšírená predispozícia k nerešpektovaniu pravidiel hry, snaha pomôcť si za každú cenu – aj za cenu porušovania nielen písaných zákonov a predpisov, teda formálnych pravidiel, ale tiež bez ohľadu na nepísané pravidlá elementárnej etiky a morálky – nebránila nárastu korupcie v procese privatizácie na Slovensku. Práve tento zdedený stav je jednou z hlavných príčin niektorých nežiaducich javov spojených s korupciou v procese privatizácie – nielen vysokej miery korupcie, ale aj neexistencie reálneho tlaku verejnej mienky voči skutočnej a nebezpečnej korupcii v privatizácii a jej nositeľom.

** spoločenská frustrácia po páde komunizmu*

Po páde komunizmu a po spustení ekonomickej transformácie dochádza k ekonomickému poklesu, ktorý je spojený aj so sociálnym poklesom, s poklesom kúpnej sily a životnej úrovne väčšiny obyvateľstva, s rastom nezamestnanosti a s celkovým sociálnym zneistením značnej časti obyvateľstva. Dochádza k rýchlej majetkovej a ekonomickej diferenciácii, ktorá pomerne často nevyplýva len z rozdielov vo výkonnosti, tvorivosti a invenčnosti, ale je tiež výsledkom rôznej miery ochoty a schopnosti používania nezákonných alebo aspoň neetických a nemorálnych praktík. V dôsledku nepostihovania evidentných a známych privatizačných prechmatov sa upevnila celková spoločenská frustrácia. Dá sa predpokladať, že spoločenská frustrácia napomohla rozmachu celkovej korupcie v spoločnosti, a teda aj v procese privatizácie.

Z vyššie uvedeného možno indikovať, že neformálne pravidlá nebránili rastu korupcie v jednotlivých fázach procesu privatizácie. Podrobnejšie sú podoby korupcie v jednotlivých častiach privatizačného procesu uvedené v nasledujúcom texte. Pre zdôraznenie odlišných podôb korupcie v jednotlivých fázach privatizačného procesu sme zvolili nasledovné členenie:

- korupcia pred predajom majetku, tzv. predprivatizačná korupcia,
- korupcia v procese rozhodovania o pridelení majetku – t. j. počas samotného procesu privatizácie, predaja majetku,

- korupcia po predaji majetku, tzv. poprivatizačná korupcia.

10.1. KORUPCIA PRED PREDAJOM MAJETKU – TZV. PREDPRIVATIZAČNÁ KORUPCIA

Tento druh korupcie spojený s transformáciou hospodárstva a privatizáciou sa zvykne nazývať aj spontánna privatizácia. Označuje sa tak proces rozkrádania majetku počas obdobia od spustenia ekonomickej transformácie alebo od obdobia ekonomickej liberalizácie po zavŕšenie privatizácie konkrétneho podniku. Ide predovšetkým o spontánnu privatizáciu zo strany manažmentov štátnych podnikov a im blízkych ľudí.

Rozsah spontánnej privatizácie závisí od rýchlosti privatizácie, je priamo úmerný dĺžke obdobia od spustenia ekonomickej transformácie po ukončenie privatizácie konkrétneho podniku. Spontánna privatizácia je teda tým väčšia, čím pomalší je priebeh privatizácie.

Privatizácia je nepochybne náročným a bezprecedentným procesom, ktorého realizácia si vyžadovala a vyžaduje dosiahnutie politického konsenzu o spôsobe a koncepcii privatizácie, uskutočnenie mnohých administratívnych úkonov zameraných na zavedenie systému do evidencie majetkových vzťahov s cieľom znemožniť následné spochybnenie vznikajúceho súkromného vlastníctva atď. Takýto časový priestor však vytvára podmienky pre možnú korupciu. Hoci bol § 45 zákona č. 92/1991 Zb. o veľkej privatizácii sformulovaný s cieľom obmedziť spontánnu privatizáciu – keďže mal zabrániť manažmentom štátnych podnikov, aby v období do privatizácie podniku robili také transakcie s majetkom nad rámec bežného hospodárenia, ktoré by mohli znížiť, alebo znehodnotiť majetkovú podstatu podniku a im priniesť majetkový prospech – spontánnej privatizácii sa Slovensko nevyhlo.

Spontánna privatizácia má mnoho foriem, ktorých spoločným znakom je existencia dvoch subjektov – štátneho podniku alebo štátnej akciovej spoločnosti na jednej a súkromnej fyzickej alebo právnickej osoby, s ktorou je manažment štátneho podniku v nejakom zmysle spojený, na druhej strane. Forma spojenia môže byť rôzna, od otvorenej účasti v tejto spoločnosti, cez tichú účasť, účasť rodinných príslušníkov alebo priateľov či iných blízkych osôb až po konanie za úplatu. Najčastejšou formou býva zakladanie spoločností s ručením obmedzeným s tichou účasťou manažmentu podniku.

K často používaným formám spontánnej privatizácie patrí zámerné zhoršenie ekonomickej situácie podniku, zníženie jeho hodnoty a následné odkúpenie podniku za nízku cenu. Pri spontánnej privatizácii tak dochádzalo napríklad k uzatváraniu kontraktov o nájme nebytových priestorov, o zahraničnoobchodnej činnosti, o reklame a propagácii, o zásobovaní a distribúcii, o servise, o dopravných službách a pod. Dôležitým faktorom, ktorý napomohol rastu spontánnej privatizácie, bola absencia súťaživých foriem v procese obstarávania na princípe súťaže, keďže zákon č. 263/1993 Z. z. o verejnom obstarávaní bol prijatý až s účinnosťou od 1. januára 1994.

10.2. KORUPCIA V PROCESE ROZHODOVANIA O PRIDELENÍ MAJETKU

V súvislosti so samotným procesom rozhodovania o pridelení majetku sa treba sústrediť najmä na nasledujúce prvky definujúce formálny proces privatizácie, ktoré poukazujú na pravdepodobnú úroveň korupcie v tomto procese:

- metódu privatizácie a kontrolné mechanizmy,
- (ne)existenciu doplňujúcich právnych noriem.

10.2.1. Metóda privatizácie a kontrolné mechanizmy

Priestor pre korupciu v tejto časti privatizácie je závislý predovšetkým od použitých metód privatizácie – od existencie jasných, priehľadných, kontrolovateľných a kontrolovaných pravidiel hry. V tejto súvislosti treba poukázať na jednotlivé použité metódy v závislosti od stupňa možného subjektivizmu pri rozhodovaní.

Tabuľka 45 poukazuje na to, že ku korupcii pravdepodobne najmenej dochádza pri kupónovej privatizácii alebo pri štandardných metódach privatizácie – pri nich sú jasne stanovené kritériá, na základe ktorých sú odsúhlasené a schválené jednotlivé privatizačné projekty a kontrolné mechanizmy.

Na Slovensku boli v procese privatizácie použité tzv. štandardné metódy, ako aj neštandardná metóda privatizácie. Týmto metódam sú venované jednotlivé časti tejto publikácie, preto sa po krátkej charakte-

Tabuľka 45
Stupeň slobody rozhodovania a očakávaná úroveň korupcie

Stupeň slobody rozhodovania	Očakávaná úroveň korupcie
úplná právomoc rozhodnúť o metóde a cene (táto právomoc je na nižších stupňoch riadenia)	značne rozšírená
úplná právomoc rozhodnúť o metóde a cene, ale finálne rozhodnutie je prijímané centrálne na vyššej úrovni riadenia	rozšírená a pravdepodobne inštitucionalizovaná v závislosti od kontrolných mechanizmov
metóda, o ktorej sa rozhodlo už predtým: súťažná metóda, verejná, kupujúci sú vybraní štátnymi zamestnancami	zneužitie je limitované súťažou a/alebo kritériami na výber kupujúceho
metóda, o ktorej sa rozhodlo už predtým: kupujúci sú vybraní podľa jasne definovaných kritérií	veľmi limitovaná, väčšinou v prípadoch, keď sú kritériá stanovené vágne
kupónová privatizácia: model, keď úradníci nemajú právomoci v oblasti stanovenia cien alebo poskytovania informácií účastníkom	veľmi limitovaná

Zdroj: Political Corruption, privatization and Control in the Czech Republic: A Case Study of Problems in Multiple Transition, University of Oxford

ristike metódy privatizácie dotknem iba tých častí formálnych pravidiel definujúcich rámec spôsobu privatizácie, ktoré mohli ovplyvniť rozsah korupcie v privatizačnom procese.

10.2.1.1. Neštandardná metóda privatizácie – kupónová privatizácia

Táto metóda privatizácie znižuje priestor pre korupciu a riziko jej vzniku. Spomedzi všetkých privatizačných metód totiž najviac rešpektuje rovnosť podmienok a šancí a poskytuje najmenej priestoru pre subjektivizmus. Každý občan mal v procese kupónovej privatizácie tisíc bodov a každý ich mohol uplatniť vo vzťahu ku každej akciovej spoločnosti privatizovanej týmto spôsobom. Nevedelo sa dopredu, aký bude dopyt po akciách jednotlivých akciových spoločností, a zároveň nikto dopredu nevedel, aká bude ich skutočná trhová hodnota. Pravidlá hry boli od začiatku známe, boli rovnaké pre všetkých. Priestor pre zvýhodňovanie a manipuláciu sa tak minimalizoval. Napriek tomu, že kupónová privatizácia bola z hľadiska samotného procesu rozdeľovania majetku (akcií) hodnotená ako transparentný a rýchly spôsob rozdelenia akcií medzi obyvateľstvo, došlo aj pri tejto metóde privatizácie k viacerým zneužitiam informácií, a teda ku korupcii. Podľa viacerých indícií k zneužívaniu informácií dochádzalo hneď od začiatku jej realizácie. Ďalšie problémy súvisiace s touto metódou privatizácie neboli vo väčšine prípadov spôsobené samotnou kupónovou metódou privatizácie, ale boli viac spojené s právnou úpravou v oblasti dohľadu a kontroly kapitálového trhu, ako aj nedostatočnou ochranou minoritného akcionára.

10.2.1.2. Štandardné metódy privatizácie

Štandardnými metódami privatizácie sú:
- verejná dražba
- verejná súťaž
- priame predaje

Verejná dražba

Tzv. malá privatizácia bola organizovaná prostredníctvom okresných privatizačných komisií s regionálnou okresnou pôsobnosťou, ktoré boli podriadené ministerstvu privatizácie. Jediným kritériom bola výška ponúknutej ceny, pričom uskutočnenie výberu kupujúceho bolo realizované verejnou dražbou, čím sa vytvoril priestor pre transparentný spôsob jej realizácie. Napriek tomu sa aj pri tomto spôsobe privatizácie vyskytovali javy svedčiace o prítomnosti korupcie. Tá však mala priamy kriminálny, protizákonný charakter a bola (mala byť) postihovaná bezpečnostnými orgánmi a orgánmi činnými v trestnom konaní.

Išlo napr. o skryté alebo otvorené vydieranie dražiteľov alebo potenciálnych dražiteľov s úmyslom odradiť ich od účasti na dražbe, alebo od úmyslu zvyšovať cenu, o vymáhanie odplaty za ochotu nevstupovať do dražby a nezvyšovať cenu zo strany špekulantov vo vzťahu k vážnym záujemcom o prevádzkovú jednotku, o organizovanie tzv. holandských dražieb so zabránením účasti v dražbe vážnym záujemcom vyhrážkami, o vydraženie prevádzkovej jednot-

ky s úmyslom nesplatiť ju do stanoveného termínu a využívať ju do doby zrušenia výsledku dražby, o falšovanie dokumentov o predchádzajúcom prenájme draženej prevádzkovej jednotky so zámerom prednostného odkúpenia.

Zo strany vlády, parlamentu a ministerstva privatizácie boli prijímané viaceré opatrenia, ktoré mali minimalizovať rozsah týchto negatívnych javov.

Verejná súťaž

Aj v procese verejnej súťaže existujú riziká korupcie. Môžu však byť eliminované – ak sa dodržiavajú všetky štandardné náležitosti verejných súťaží, ako je zverejnenie ponuky na odpredaj, jasné stanovenie kritérií výberu, zapečatené ponuky bez rizika úniku informácií o konkurenčných ponukách, nezávislá a nezainteresovaná výberová komisia. Skúsenosti s verejnými súťažami ukazujú, že nie vždy sú tieto podmienky dodržiavané, čo vedie nielen k možnosti korupcie a ovplyvňovania týchto procesov, ale aj k spochybňovaniu výsledkov takýchto výberových konaní a k ich prehodnocovaniu až rušeniu.

Priame predaje

V procese veľkej privatizácie sa podstatná časť majetku odpredala formou priamych predajov. Priamy predaj je taká forma predaja majetku alebo obchodných podielov bývalého štátneho podniku, keď k predaju dochádza na základe schválenia tzv. privatizačného projektu na priamy predaj vopred určenému záujemcovi. Aj v prípade realizácie privatizácie formou priamych predajov možno zaviesť transparentný, súťaživý a kontrolovateľný priebeh. Stane sa tak vtedy, ak sú stanovené pravidlá hry a kritériá, na základe ktorých sa medzi rôznymi záujemcami rozhoduje, a ak je možné dodržiavanie týchto pravidiel a kritérií počas privatizácie aj spätne kontrolovať. Tento spôsob privatizácie možno teda uskutočňovať viacerými spôsobmi, pri ktorých sa mení spôsob rozhodovania, stupeň transparentnosti, kontroly, a teda aj priestoru pre korupciu:

- zákon č. 92/1992 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby stanovil pri tomto spôsobe predaja povinnosť schválenia privatizačného projektu vládou. Na začiatku realizácie priamych predajov bolo stanovené, že o priamych predajoch má rozhodovať vláda. Existovala aj snaha zaviesť transparentnosť do celého procesu. Napríklad počas vlády Jozefa Moravčíka v roku 1994 boli inštitúcie príslušné na vydanie rozhodnutia o privatizácii povinné pred vydaním tohto rozhodnutia zverejniť informáciu o predložení privatizačného projektu v dennej tlači s celoštátnou pôsobnosťou. Zároveň sa stanovilo, že rozhodnutie nemôže byť vydané skôr ako 30 dní pred zverejnením informácie.
- dôležitá systémová zmena nastala v noci z 3. na 4. novembra 1994. Na prvej schôdzi novozvoleného parlamentu totiž schválila parlamentná väčšina reprezentovaná Hnutím za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenskou národnou stranou (SNS) a Združením robotníkov Slovenska (ZRS) viaceré vecné a systémové zmeny, medzi ktoré patrila aj zmena zákona o veľkej privatizácii – Ministerstvu privatizácie a vláde SR boli odobraté všetky rozhodujúce právomoci a prenesené na Fond národného majetku SR. Na FNM SR sa preniesli kompetencie, na základe ktorých mohlo Prezídium FNM SR vydávať rozhodnutia o priamom predaji a meniť už vydané rozhodnutia o privatizácii. Táto protiústavná novela zákona o veľkej privatizácii dopomohla k tomu, že proces privatizácie sa stal nekontrolovateľnejší a netransparentnejší. Privatizačný proces sa ocitol mimo kontroly verejnosti a médií. V priebehu celého roka 1995 sa na FNM SR nekonali predtým obvyklé tlačové konferencie. Minister privatizácie Peter Bisák opakovane vyhlásil, že podľa zákona o privatizácii je rozhodovanie o privatizácii neverejné. §10 zákona 92/1991 Zb. síce v odseku 7 hovorí, že „rozhodovanie o privatizácii je neverejné“, zároveň však odsek 5 toho istého §10 hovorí: „Vydanie rozhodnutia o privatizácii zverejňuje ministerstvo do 30 dní v Obchodnom vestníku, pričom využíva aj iné formy zverejnenia.“ Neverejnosť rozhodovania o privatizácii sa teda týka len samotnej procedúry rozhodovania.

  Zmena už spomínaných kompetencií umožňovala FNM SR nerešpektovať rozhodnutia vydané MSPNM SR, meniť metódu privatizácie a pri výbere aj pri stanovení zmluvných podmienok (napríklad kúpnej ceny, platobných podmienok) zvýhodňovať nadobúdateľov privatizovaného majetku. Zmena tiež umožňovala FNM SR nevýhodné prerozdeľovanie záväzkov, v niektorých prípadoch bola rozhodujúca miera záväzkov presunutá na jeden výstup s jeho následným zaradením do likvidácie. Následne často dochádzalo k netransparentnému prideľovaniu majetku osobám blízkym vládnej koalícii za veľmi nízke ceny a s možnosťou odpustenia značnej časti splátok už tak nízkych cien.

Neboli a dodnes nie sú známe kritériá výberu uchádzačov o majetok, prakticky neexistovali žiadne pravidlá hry, a teda ani možnosť kontroly. Politická opozícia ani verejnosť nemala možnosť tento proces čo i len formálne kontrolovať. Niekoľkokrát bol zamietnutý návrh, aby sa FNM SR dostal pod kontrolu Najvyššieho kontrolného úradu SR. Jediné informácie, ktoré FNM SR vydával, boli zoznamy podnikov, ktoré mieni privatizovať, a potom zoznamy podnikov, ktoré sa privatizovali, kúpna cena, prvá splátka a nadobúdateľ majetku. Nebol zriadený register privatizovaného majetku, ktorý by poskytoval rovnaké informácie všetkým záujemcom o privatizovaný majetok.
Napriek tomuto utajovaniu niektoré médiá priniesli informácie o privatizačných aférach a o zvýhodňovaní osôb blízkych vládnej koalícii v procese privatizácie. Objavili sa svedectvá o porušovaní zákona. Vo viacerých novinách boli zverejnené konkrétne mená, osoby a fakty.

Vo väzbe na proces privatizácie a možnú korupciu treba spomenúť aj fenomén **tzv. divokej privatizácie**. Takéto pomenovanie dostala privatizácia v období február – marec 1994. Na základe deklarovaného cieľa „vytvárať domácu podnikateľskú vrstvu" sa majetok prideľoval na základe podnikateľského zámeru. Podnikateľský zámer, ktorý sa tak stal hlavným kritériom výberu, však vytváral priestor pre rozsiahly subjektivizmus, keďže ide o nemerateľné kritérium. Navyše, väčšina proklamovaných zámerov v podnikateľskom zámere nie je ani právne podchytiteľná a vymáhateľná. Keďže domáci záujemcovia o privatizáciu majú obmedzené investičné možnosti, vláda zamýšľala „v záujme podpory rozvoja domácej podnikateľskej vrstvy (...) umožňovať splátkové formy predaja so započítavaním investícií do kúpnej ceny". Privatizácia podľa takto stanovených kritérií umožňuje subjektivizmus a uprednostňovanie manažmentov štátnych podnikov, prípadne iných dopredu vytypovaných záujemcov.

10.2.2. (Ne)existencia doplňujúcich právnych noriem

Proces privatizácie bol spustený na začiatku transformačného procesu. Okrem iného to znamená, že bol spustený v legislatívnom prostredí, ktoré nezodpovedalo princípom štandardnej trhovej ekonomiky založenej na súkromnom vlastníctve a podnikaní, ale v prostredí šitom na mieru ekonomiky, v ktorej je zakázané súkromne podnikať, vlastniť výrobné prostriedky atď.

Proces privatizácie teda prebiehal súbežne s procesom tvorby novej legislatívy. Medzi predpisy, ktoré v procese privatizácie chýbali najviac, patrili predpisy upravujúce konflikt záujmov, zákony a predpisy upravujúce proces obstarávania tovarov, služieb a verejných prác, zákony a opatrenia brániace praniu špinavých peňazí, daňové predpisy, ktoré by upravili systém daňových priznaní, podľa ktorých možno sledovať majetok a príjmy jednotlivých osôb atď.

10.3. POPRIVATIZAČNÁ KORUPCIA

V súvislosti s plnením podmienok zmluvy uzavretej medzi kupujúcim a FNM SR môže takisto dochádzať ku korupcii. Deje sa tak napríklad pri splácaní kúpnej ceny privatizovaného majetku, najmä ak sa predaj uskutočnil splátkovým spôsobom. Ide o situácie, keď sú nadobúdatelia schopní splácať majetok, ale nerobia tak a spoliehajú sa na nedokonalosť kúpno-predajných zmlúv, vyťaženosť obchodných súdov, prípadne na politické lobovanie v prospech nepostihnutia nedodržiavania kúpno-predajných zmlúv, či dokonca v prospech ich zmeny v zmysle krátenia kúpnej ceny alebo odpustenia splátok atď.

Je však potrebné zdôrazniť, že k nezaplateniu kúpnej ceny môže dochádzať nielen zo špekulatívnych dôvodov, ale aj z objektívnych príčin, napríklad ak sa zhoršia trhové podmienky v porovnaní so stavom, aký predpokladal kupujúci. Následne tak môže vzniknúť neschopnosť dodržiavať splátkový režim dohodnutý pri podpise kúpno-predajnej zmluvy.

V kontexte poprivatizačnej korupcie je potrebné uviesť aj zákon č. 286/1992 Zb. o dani z príjmu, ktorý uzákonil odpočítateľnosť investícií z daňového základu u nadobúdateľov v priamych predajoch. Tým sa zvýhodnila istá skupina podnikateľov.

Priestor pre korupciu vznikol aj pri nakladaní s dlhopismi. V marci 1996 bolo prijaté nariadenie vlády špecifikujúce podmienky a formy použitia dlhopisov. Dlhopisová privatizácia umožňovala okrem iného predaj dlhopisov dlžníkom FNM SR, ktorí dlhopismi hradili svoje záväzky voči FNM SR. Následne sa tak práve predaj dlhopisov dlžníkom FNM SR stal

jednou z hlavných foriem nakladania s dlhopismi. Uvedené nariadenie vlády tak umožnilo, že niektorí (resp. vybraní) noví vlastníci privatizovaného majetku, ktorí boli dlžníkmi FNM SR, mohli nadobúdať dlhopis FNM SR skôr ako pred rokom ich splatnosti 2001. Vybraní privatizéri, dlžníci FNM SR, mohli vykupovať dlhopisy a hradiť nimi svoje záväzky voči FNM SR. Nominálna hodnota dlhopisov bola 10 000 Sk, vláda stanovila minimálnu cenu na 7 500 Sk. Vzhľadom na výraznú nerovnováhu ponuky a dopytu bola reálna cena nižšia a obchádzala sa. Ústavný súd SR neskôr rozhodol, že viaceré rozhodnutia sú v rozpore s ústavou, špeciálne s článkom 55 ods. 2, ktorý hovorí o ochrane hospodárskej súťaže. Pretože existoval rozdiel medzi nominálnou hodnotou dlhopisu a jeho trhovou hodnotou a privatizéri mohli splácať voči FNM SR v jeho nominálnej hodnote, bola táto skupina ekonomických subjektov zvýhodnená.

LITERATÚRA

1. Mikloš, I.: *Privatizácia v roku 1996*. In: Slovensko 1996 – Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1997.
2. Mikloš, I.: *Privatizácia v roku 1997*. In: Slovensko 1997 – Súhrnná správa o stave spoločnosti. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 1998.
3. Mikloš, I.: *Riziko korupcie v procese privatizácie*. Klub Windsor, Bratislava 1995.
4. Sičáková, E.: *Transparentnosť a skrytá ekonomika – navzájom sa vylučujúce fenomény*. Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava 1999.
5. Sičáková, E. – Jurzyca, E. – Švec, P: *Transparentnosť v ekonomike SR*. Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava 1998.
6. Szomolányi, S.: *Slovensko – problémy konsolidácie demokracie*. Slovenské združenie pre politické vedy, Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava 1997.
7. Zemanovičová, D.: *Regulačné bariéry pre hospodársku súťaž v transformujúcich sa krajinách*. Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava 1998.

11. PROCES PRIVATIZÁCIE V ŠTÁTOCH STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY

Martin Strieborný

Pre lepšie pochopenie ekonomických procesov je často nevyhnutné poznať ich pozadie a celkový kontext, v ktorom prebiehajú. Z tohto dôvodu nemožno ani privatizáciu v Slovenskej republike vnímať izolovane, ale treba ju chápať ako súčasť transformácie vlastníckych práv vo všetkých tranzitívnych ekonomikách strednej a východnej Európy. Oboznámenie sa s priebehom a výsledkami privatizácie v ostatných postkomunistických štátoch nám tak môže pomôcť lepšie pochopiť klady a zápory modelu transformácie vlastníctva, ktorý si zvolila naša krajina.

11.1. MAĎARSKO

Maďarsko bolo prvým štátom spomedzi krajín strednej a východnej Európy, ktoré začalo s procesom privatizácie majetku štátu. Už v osemdesiatych rokoch boli naštartované čiastkové reformy smerom k trhovému hospodárstvu, vrátane zvyšovania rozhodovacej autonómie vtedajších štátnych podnikov. Od začiatku sa pritom za hlavnú úlohu privatizačného procesu považovali výnosy z neho plynúce. To viedlo k uprednostňovaniu predajov za hotovosť pred rôznymi formami kupónovej privatizácie.

Základnou metódou privatizácie na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov boli tzv. **spontánne predaje podnikov**. Rozhodujúcu úlohu pri tomto spôsobe privatizácie zohrávali vrcholové manažmenty štátnych podnikov, ktoré iniciovali samotnú privatizáciu a viedli aj rokovania s prípadnými investormi. To umožňovalo jednotlivým manažérom vo výraznej miere ovplyvniť cenové aj necenové podmienky celého kontraktu, a tým si zabezpečiť zotrvanie na svojich pozíciách. Napriek určitým výhodám (rýchlosť, možnosť zohľadnenia špecifických podmienok prísušného podniku) sa preto uvedená metóda čoskoro stala predmetom ostrej kritiky, a to najmä z morálneho a politického hľadiska. Manažmenty štátnych podnikov pozostávali totiž v tomto období väčšinou z nomenklatúrnych kádrov komunistického režimu. Na zastavenie spontánnych predajov a zabezpečenie štátnych záujmov v procese privatizácie bola preto v marci 1990 zriadená Agentúra pre štátne vlastníctvo (AŠV).

Založenie AŠV viedlo k **centralizácii** a určitému oslabeniu postavenia podnikových manažmentov v procese rozhodovania o privatizačných projektoch. Ako prvé opatrenie v tomto smere zaviedla AŠV privatizáciu iniciovanú manažmentom. Ako vyplýva z názvu, aj v tomto prípade iniciuje spustenie privatizácie podniku jeho manažment, na rozdiel od spontánnych predajov je však celý proces pod kontrolou spomínanej agentúry. V roku 1991 boli podniknuté ďalšie kroky na obmedzenie výsadného postavenia manažmentu. Privatizáciu daného podniku mohol iniciovať aj sám investor, a takisto bol spustený centrálny program privatizácie pre skupiny podnikov.

Ukázalo sa však, že prílišná centralizácia rozhodovania je v prípade privatizácie kontraproduktívna. Centrálne programy viedli v drvivej väčšine prípadov len k premene štátnych podnikov na akciové spoločnosti s majoritnou účasťou AŠV. Kritizovaný bol tiež fakt, že vzhľadom na nedostatok domácich úspor sú zvýhodňovaní zahraniční investori pred prípadnými domácimi záujemcami, ktorí nedisponujú dostatočnými finančnými zdrojmi. To viedlo v roku 1992 k zásadnej zmene celkovej privatizačnej stratégie smerom k decentralizácii rozhodovania a podpore domácich investorov. Roky 1992 a 1993 sa v tejto súvislosti označujú ako „**obdobie decentralizácie**“. Typickou privatizačnou metódou bol Program vlastnej privatizácie, ktorý umožňoval manažérom men-

ších firiem priamo rokovať s prípadnými kupcami, a to bez dozoru AŠV. Na rozdiel od spontánnych predajov však museli svoje konanie koordinovať s určenou konzultačnou firmou. V roku 1992 prišlo aj k určitým organizačným zmenám. Popri existujúcej AŠV bola založená Maďarská štátna holdingová spoločnosť (MŠHS). Jej úlohou bolo spravovať majetok, ktorý bol vyňatý z procesu privatizácie a mal ostať v permanentnom štátnom vlastníctve.

Uprednostňovanie domácich investorov, ktoré sa čiastočne začalo už v roku 1992, sa dostalo do popredia najmä v čase od polovice roku 1993 do májových parlamentných volieb v roku 1994. V tomto období sa využívali hlavne techniky preferenčného predaja zvýhodňujúce zamestnancov podniku, prípadne iných domácich kupcov. To sa pochopiteľne prejavilo aj na rozsahu majetku, ktorý bol sprivatizovaný s pomocou zahraničného kapitálu. Zatiaľ čo v roku 1991 pripadali na priame zahraničné investície tri štvrtiny investícií do štátneho vlastníctva, v roku 1993 pripadali dve tretiny investícií do majetku AŠV a MŠHS na domácich investorov (ak odhliadneme od jedného predaja maďarského telekomunikačného gigantu MATÁV).[1]

V roku 1994 došlo v Maďarsku na základe výsledkov volieb k zmene vlády a moci sa ujala koalícia socialistov a slobodných demokratov. Politické zmeny mali pochopiteľne vplyv aj na oficiálnu koncepciu privatizácie. Nová vláda sa zaviazala urýchliť proces privatizácie a docieliť jeho väčšiu transparentnosť. Presadiť tieto ciele do praxe sa však ukázalo byť zložitejšie, než sa spočiatku zdalo. Nezávislí experti vypracovali návrh nového zákona o privatizácii už v lete 1994. Napriek tomu, že koalícia disponovala v parlamente dvojtretinovou väčšinou, bol tento zákon schválený až v máji 1995 po kontroverzných diskusiách a početných úpravách. V ďalšom texte sú opísané hlavné zmeny, ku ktorým v procese privatizácie došlo na základe prijatia uvedeného zákona.

Agentúra pre štátne vlastníctvo a Maďarská štátna holdingová spoločnosť boli spolu s Úradom pre riadenie majetku štátnej pokladnice zlúčené a pre oblasť privatizácie bola vytvorená jednotná organizácia – akciová spoločnosť Štátne riaditeľstvo privatizácie a majetku (ŠRPM). Hlavnou úlohou novovytvorenej organizácie mal byť pritom predaj majetku. Spravovanie majetku mohlo predstavovať len sekundárnu aktivitu, aj to iba s cieľom prípravy následného predaja. Došlo takisto k zníženiu rozsahu majetku, ktorý mal ostať v trvalej držbe štátu a k urýchlenému predaju minoritných účastí v podnikoch s väčšinovým súkromným vlastníkom. Hlavnou zmenou však bolo opätovné sústredenie sa na bezprostredné výnosy z privatizácie ako na jednu z hlavných priorít. Preferenčné predaje mohli byť využité len v tom prípade, ak žiadny investor neprejavil záujem o kúpu podniku formou platby v hotovosti.

Dôležitosť výnosov z privatizácie sa prejavila aj pri predaji podnikov v oblasti energetiky a telekomunikácií. Práve presadenie predaja „rodinného striebra" sa všeobecne považuje za najvýznamnejší čin vlády G. Horna v oblasti privatizácie. Na sklonku roku 1995 boli predané minoritné podiely v sektore naftárstva a elektrickej energie a kontrolné balíky v oblasti plynárenstva. Ďalší predaj akcií MATÁV-u spôsobil, že sa zahraniční investori dostali v tejto telekomunikačnej spoločnosti do postavenia väčšinového vlastníka. Výnosy z predaja energetiky a telekomunikácií spôsobili, že rok 1995 sa stal v Maďarsku rekordným, čo sa týka výnosov z privatizácie.

Po tomto chronologickom prehľade priebehu privatizácie v Maďarsku by sme sa radi podrobnejšie venovali niektorým kľúčovým tematickým oblastiam, ktoré si zasluhujú osobitnú pozornosť. Ide o úlohu zahraničného kapitálu v procese privatizácie, tzv. malú privatizáciu, problematiku reštitúcií a privatizáciu pôdy.

Pokiaľ ide o **pripustenie zahraničného kapitálu** do privatizácie, bolo Maďarsko jednou z najotvorenejších ekonomík v strednej a východnej Európe. S výnimkou malej privatizácie a nadobúdania nehnuteľností a pôdy neexistujú žiadne legislatívne prekážky pre účasť zahraničných investorov v privatizačnom procese. Keďže aj právna úprava zahraničných investícií vo všeobecnosti (teda vrátane tzv. investícií na zelenej lúke) je v Maďarsku veľmi priaznivá, patrila táto krajina v deväťdesiatych rokoch k štátom s najvyššou úrovňou priamych zahraničných investícií v regióne. Prispelo k tomu aj preferovanie priamych predajov konkrétnym vlastníkom za hotovosť pred rôznymi formami kupónovej privatizácie.

Vari najdôležitejšou charakteristikou **reštitúcií** v Maďarsku bolo zamietnutie ich naturálnej formy, tak ako ich poznáme napríklad na Slovensku. Ľudia, ktorí boli za komunistického režimu finančne poškodení alebo inak diskriminovaní, dostali od vlády reštitučné kupóny (používa sa aj názov kompenzačné kupóny). Tieto kupóny mohli následne využiť na nákup pôdy, kúpu bytu, ktorého boli nájomníkmi, alebo nákup štátneho majetku pri určitých formách privatizácie.

Kompenzačné kupóny boli vydané maďarskou vládou a ich majiteľmi mohli byť:

- ľudia, ktorí ich obdržali ako kompenzáciu za morálne alebo materiálne škody,
- inštitúcie, ktoré získali kompenzačné kupóny v rámci trhovej transakcie (napr. obce pri predaji obecných bytov či poľnohospodárske družstvá pri dražbách pôdy),
- investori, ktorí nakúpili kompenzačné kupóny na kapitálovom trhu,[2]

Pri **privatizácii pôdy** boli v Maďarsku použité viaceré spôsoby, pričom sa popri snahe o vytvorenie trhových vzťahov v poľnohospodárstve prihliadalo aj na potrebu odškodnenia obetí minulého režimu. Približne tretina poľnohospodárskej pôdy (asi 2,7 milióna hektárov) bola vyčlenená na reštitúcie a predaná prostredníctvom dražieb za kompenzačné kupóny. Druhá tretina bola vždy registrovaná ako súkromné vlastníctvo členov družstiev a jej majitelia teraz získali právo s ňou voľne nakladať (vrátane možnosti predaja). Členovia a zamestnanci družstiev, ktorí neboli vlastníkmi pôdy, obdržali 1 až 1,5 hektára. Zvyšná družstevná pôda bola predaná prostredníctvom uzavretých (len pre členov družstiev) alebo verejných dražieb.[3] Tento spôsob privatizácie síce umožnil pomerne rýchle odštátnenie poľnohospodárstva, súčasne však viedol k veľkej roztrieštenosti vlastníctva pôdy, čo môže v budúcnosti so sebou priniesť ešte mnohé problémy.

Ako ukazujú aj skúsenosti z ostatných postkomunistických krajín, relatívne najmenej problémov bolo spojených s **malou privatizáciou**. Napriek tomu sa aj v tejto oblasti vyskytli kontroverzie. Hoci pôvodný plán malej privatizácie počítal s asi 54 tisíc jednotkami z oblasti maloobchodu a spotrebiteľských služieb, rôzne lobistické skupiny postupne dosiahli vyradenie potravinárskych a hotelových reťazcov, lekární, čerpacích staníc, cestovných kancelárií a pod. Do malej privatizácie tak bolo nakoniec zahrnutých necelých 11 tisíc jednotiek, predovšetkým obchodov s potravinami (4 000) a reštaurácií a kaviarní (3 000).[4] Ako forma privatizácie boli zvolené dvojkolové dražby a celý proces bol prakticky ukončený v roku 1993.

* * *

Vari v žiadnom inom štáte strednej a východnej Európy nebolo postupne vyskúšaných toľko metód a foriem privatizácie a nebola tak často menená jej základná koncepcia ako práve v Maďarsku. Napriek týmto častým zmenám však možno pozorovať určité základné tendencie, ktoré boli až na ojedinelé výnimky pre maďarskú privatizáciu príznačné.

V prvom rade to bol mimoriadny dôraz kladený na tradičné formy predaja štátneho majetku – väčšinou išlo o priame predaje majoritného balíka konkrétnemu vlastníkovi za platbu v hotovosti. Neštandardné metódy, ako je napríklad kupónová privatizácia, boli využívané len minimálne, pričom kupóny obdržali iba osoby, ktoré trpeli za predchádzajúceho režimu. V Maďarsku teda došlo k spojeniu kupónovej privatizácie a reštitúcií, zatiaľ čo naturálna reštitúcia nebola vôbec realizovaná. Druhou výraznou črtou maďarskej privatizácie bolo veľmi liberálne prostredie voči zahraničnému kapitálu, ktoré prinieslo svoje ovocie vo forme zvýšeného prílivu priamych zahraničných investícií do tejto krajiny.

11.2. POĽSKO

Prvé diskusie o forme nastávajúcej privatizácie prebiehali v Poľsku na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov. Postupne sa vykryštalizovali tri hlavné prístupy k danej problematike. Išlo o štandardné predaje formou verejných ponúk, o privatizačné metódy zvýhodňujúce zamestnancov a manažment príslušných podnikov a o kupónovú privatizáciu. Pôvodné vládne rozhodnutie z októbra 1989, ktoré kládlo dôraz na štandardné metódy privatizácie, viedlo k rôznym politickým tlakom zo strany prívržencov zostávajúcich dvoch metód. Tento tlak sa prejavil v kompromisnom zákone z júla 1990, ktorý stále preferoval tradičné predaje za trhovú cenu, súčasne však zakotvil určité zamestnanecké privilégiá a v budúcnosti počítal aj s kupónovou privatizáciou.

Samotná privatizácia sa začala na konci roka 1990, vo väčšej miere sa rozbehla od roku 1991. Vzhľadom na individuálne rozhodovanie v jednotlivých prípadoch sa však privatizácia neúmerne predlžovala. Urýchlenie celého procesu mal priniesť projekt kupónovej privatizácie, ktorý bol však z dôvodu pokračujúcich politických diskusií o najvhodnejšej metóde predaja štátneho majetku spustený až koncom roku 1995. Medzitým boli v roku 1993 prijaté ďalšie dva privatizačné zákony. Prvý z nich umožňoval bankám začať procedúry na uzavretie dohody o vyrovnaní v prípade zadlžených podnikov a ich dlhy zmeniť na kapitálový podiel. Druhým bol Zákon o podnikoch osobitnej dôležitosti pre štát, ktorý vynímal určité

podniky spod pôsobnosti všeobecných privatizačných pravidiel.[5]

V lete roku 1996 bol schválený nový zákon o privatizácii, ktorý ďalej prehĺbil privilégiá zamestnancov privatizovaných podnikov. Na druhej strane došlo k zúženiu skupiny podnikov, ktoré bolo možné privatizovať prostredníctvom tzv. priamych privatizačných metód, a to vrátane zvýhodnenej kúpy podniku jeho zamestnancami alebo manažmentom. Zákon súčasne zaviedol ďalšie výnimky zo všeobecných privatizačných pravidiel pre zadlžené podniky a podniky, ktoré neboli určené na rýchlu privatizáciu.

Počas celého spomínaného obdobia sa rozhodujúce politické sily krajiny bránili privatizácii prirodzených monopolov a iných tzv. strategických odvetví hospodárstva. Až v roku 1997 došlo v tejto oblasti k určitému prelomu a od roku 1998 sa naplno rozbehla privatizácia telekomunikácií, bánk, baní a iných strategických podnikov. Napriek tomu však Poľsko v tejto oblasti stále zaostáva za Maďarskom, ktoré spomedzi krajín strednej a východnej Európy pokročilo v procese privatizácie najďalej.

Aj v Poľsku – podobne ako v ostatných postkomunistických štátoch – boli pri transformácii štátneho vlastníctva na súkromné aplikované viaceré metódy. Na rozdiel od Maďarska, kde dochádzalo k prehodnocovaniu celkovej privatizačnej stratégie a následnej zmene konkrétnych metód privatizácie, však bola pre Poľsko typická simultánna aplikácia viacerých foriem privatizácie. Aj tu sa pochopiteľne v priebehu času menil dôraz kladený na jednotlivé privatizačné metódy a napríklad kupónová privatizácia mohla byť spustená až v roku 1995 po rozsiahlych a kontroverzných politických diskusiách. V oblasti privatizačnej legislatívy a praxe však nedochádzalo k situáciám ako v Maďarsku, kde opakované zmeny celkovej koncepcie privatizácie znamenali spravidla zastavenie starých a vytvorenie úplne nových postupov pri transformácii štátneho majetku. Privatizačný proces v Poľsku sa z tohto dôvodu vyznačoval oveľa vyššou mierou kontinuity, a to aj napriek pomerne vysokému počtu použitých metód. V ďalšej časti kapitoly sa týmto metódam budeme venovať podrobnejšie.

V Poľsku zohralo pri vytváraní súkromného sektora veľkú úlohu **zakladanie nových firiem**. Z prísne metodologického hľadiska nemožno pochopiteľne založenie súkromného podniku pokladať za formu privatizácie. Na druhej strane bol v Poľsku začiatok činnosti mnohých predovšetkým malých a stredných podnikov výrazne uľahčený vďaka možnosti výhodne odkúpiť výrobné prostriedky od zanikajúcich štátnych podnikov. A práve tento presun aktív možno tiež považovať za istý druh transformácie štátneho vlastníctva na vlastníctvo súkromné.

Malá privatizácia vykazovala v Poľsku mnohé spoločné črty s ostatnými postkomunistickými krajinami. Týkala sa predovšetkým maloobchodu, gastronómie a sektora služieb, pričom patrila k najúspešnejším častiam vlastníckej transformácie. Celý proces bol dokončený v priebehu troch rokov (1990 až 1992) a jeho výsledkom bola privatizácia približne 97 % všetkých maloobchodných predajní, reštaurácií a malých podnikov služieb.[6] Napriek tomu bola malá privatizácia v Poľsku do značnej miery špecifická. Nebol prijatý žiadny osobitný zákon alebo aspoň vládny program týkajúci sa malej privatizácie. V podstate neprišlo ani k predaju samotných predajní a obchodov. Namiesto toho boli nehnuteľnosti, v ktorých sa uvedené prevádzky nachádzali, prevedené do vlastníctva obcí a bytových družstiev. Noví vlastníci následne vypovedali zmluvy so štátnymi maloobchodnými organizáciami a uzavreli nové zmluvy so súkromnými prevádzkovateľmi, väčšinou bývalými zamestnancami uvedených štátnych organizácií. Takže prevažujúca forma vlastníckej transformácie v oblasti maloobchodu a živností spočívala v prenájme príslušných budov a priemyselných objektov.

Štandardné metódy predaja našli svoj odraz v centralizovanom projekte tzv. **kapitálovej (alebo nepriamej) privatizácie**. Štátne podniky boli transformované do podoby akciových spoločností so stopercentným vlastníctvom štátu. Akcie týchto spoločností boli následne predané investorom, väčšinou prostredníctvom priamych predajov. Tento spôsob privatizácie bol aplikovaný len pri relatívne malom počte bývalých štátnych podnikov. Na druhej strane išlo o podniky, ktoré boli významné z hľadiska veľkosti, počtu zamestnancov aj podielu na celkovo vyrábanej produkcii. Predaj akcií týchto podnikov predstavoval hlavný zdroj príjmov z privatizácie pre štátny rozpočet a vo výraznej miere tiež prispel k rozvoju kapitálového trhu v Poľsku. Podniky sprivatizované touto metódou uskutočnili najhlbšie štrukturálne reformy, a to najmä v prípadoch, keď kontrolný balík akcií získal zahraničný investor. Kritike bola naopak vystavená prílišná centralizovanosť a značná politizácia tejto metódy.

Kupónová privatizácia prebiehala v Poľsku pod oficiálnym názvom **Program národných investič-**

ných fondov (NIF). Vari žiadna iná privatizačná metóda nebola v Poľsku predmetom takých ostrých politických bojov ako práve program NIF. Hoci už privatizačný zákon z roku 1990 počítal s určitou formou kupónovej privatizácie, konečný legislatívny rámec potrebný pre začatie celého projektu bol dokončený až v roku 1994. Samotný program bol spustený v júni 1995. Akcie 512 spoločností boli prevedené na 15 národných investičných fondov, ktoré mali zabezpečiť ich reštrukturalizáciu a privatizáciu. Na rozdiel od ČSFR však nebolo do programu nikdy zahrnutých napríklad 97 % akcií jedného podniku. Podľa jednotnej schémy bolo medzi NIF rozdelených 60 % akcií, 15 % bolo odovzdaných zamestnancom príslušnej spoločnosti a 25 % bolo určených na neskoršie umiestnenie v penzijných fondoch a kompenzačných programoch. S cieľom zabrániť prílišnému rozptylu vlastníctva bola prijatá zásada, že zo 60 % akcií určených pre program NIF bude vždy 33 % pridelených jednému z fondov a zvyšných 27 % bude rovnomerne rozdelených medzi ďalších štrnásť NIF. Zatiaľ čo akcie z minoritných podielov boli voľne obchodovateľné, mohol byť kontrolný balík predaný len ako celok. Po ukončení tejto úvodnej fázy mali v čase od novembra 1995 do novembra 1996 poľskí občania možnosť zakúpiť si za určitý registračný poplatok podielový certifikát, ktorý je voľne obchodovateľný na kapitálovom trhu. Tento certifikát predstavuje vlastne balík jedného podielu v každom fonde.

Osobitnú pozornosť si zaslúži špecifická privatizačná metóda – **priama privatizácia prostredníctvom likvidácie**, ktorá je určená pre malé a stredné podniky. Uvedená forma si v Poľsku získala značnú popularitu pre svoju rýchlosť a jednoduchosť. Hneď na začiatku treba zdôrazniť, že nejde o likvidáciu v pravom slova zmysle. Faktická likvidácia – tak ako ju poznáme aj na Slovensku – sa v Poľsku riadi Zákonom o štátnych podnikoch, zatiaľ čo priama privatizácia prostredníctvom likvidácie je upravená v Zákone o privatizácii. V prípade likvidácie podľa privatizačného zákona sú možné tri postupy: predaj podnikových aktív, prenájom alebo použitie týchto aktív ako vkladu do novej spoločnosti. Vo väčšine ukončených prípadov boli podniky v likvidácii prenajaté spoločnostiam, ktoré vytvorili zamestnanci predchádzajúceho podniku. V tomto prípade sa cena určuje prostredníctvom rokovaní bez verejnej dražby a platenie prebieha v splátkach.[7]

Od predchádzajúcej metódy treba odlíšiť **likvidáciu podľa Zákona o štátnych podnikoch.** V tomto prípade je likvidácia vynútená finančnými problémami daného podniku. Napriek tomu aj tu dochádza k privatizácii formou predaja časti aktív likvidovaného štátneho podniku. Tento postup umožňuje malým podnikom často veľmi výhodný nákup výrobných zariadení, budov apod. Nadobúdateľ aktív bývalého štátneho podniku (často celých tovární, či dokonca kompletnej spoločnosti) navyše nie je nútený viesť podnik v rámci jeho starej organizačnej štruktúry, ako je to v prípade priamej privatizácie prostredníctvom likvidácie. Na druhej strane je privatizácia podľa Zákona o štátnych podnikoch zdĺhavejšia a komplikovanejšia ako pri likvidácii podľa Zákona o privatizácii.

* * *

Napriek množstvu použitých metód sa proces privatizácie v Poľsku vyvíjal pomerne kontinuálne, bez prehnane častých zmien celkovej koncepcie. Jednotlivé programy transformácie vlastníctva sa v zásade nevylučovali, ale naopak dopĺňali. Simultánnu aplikáciu viacerých metód možno z tohto hľadiska hodnotiť pozitívne.

Okrem privatizačných metód využívaných aj v ostatných postkomunistických štátoch (štandardné priame predaje, zvýhodnené nadobúdanie akcií zamestnancami, kupónová privatizácia) sa privatizačný proces v Poľsku vyznačoval aj určitými špecifikami. Išlo napríklad o formu malej privatizácie, ktorá bola realizovaná prostredníctvom prenájmu príslušných budov zo strany obcí a bytových družstiev. Ďalším príkladom je privatizácia prostredníctvom likvidácie štátnych podnikov.

Ani v Poľsku sa samozrejme privatizácia nezaobišla bez chýb. Najväčšiu kritiku si vyslúžilo ustavičné odkladanie kupónovej privatizácie a privatizácie strategických odvetví, ktoré bolo spôsobené rôznymi lobistickými a politickými tlakmi. Nakoniec však – aj keď so značným oneskorením – došlo k prelomu aj v tejto oblasti.

11.3. RUSKO

Spoločenské zmeny a následné ekonomické reformy sa začali v Ruskej federácii s približne dvojročným oneskorením voči štátom strednej Európy. Problémy, ktoré museli v súvislosti s vlastníckou transformáciou riešiť všetky tranzitívne ekonomiky, sa

v Rusku prejavovali v oveľa vypuklejšej forme. Išlo hlavne o rozsah majetku, ktorý bolo treba previesť z verejného do súkromného sektora, nedostatočnú kúpyschopnosť prípadných domácich investorov, riziko korupcie a rozkrádania štátneho majetku v prípade predlžovania privatizačného procesu a v neposlednom rade relatívne nízky záujem zahraničného kapitálu. Všetky tieto fakty sa pochopiteľne museli odraziť aj na procese prípravy a realizácie ruského modelu privatizácie.

Základný privatizačný zákon – **Zákon Ruskej federácie o privatizácii štátnych a municipálnych podnikov v Ruskej federácii** – bol prijatý 3. júla 1991. Zákon umožňoval privatizáciu prostredníctvom dražieb, tendrov a mnohých iných privatizačných metód, pričom garantoval určité zvýhodnené podmienky v prípade zamestnancov privatizovaných podnikov. Za administratívnu časť privatizácie zodpovedal Štátny výbor Ruskej federácie pre správu štátneho majetku (GKI), zatiaľ čo predaje, prípadne spravovanie majetku spadali do kompetencie Ruského federálneho majetkového fondu. Toto rozdelenie právomocí medzi dve nezávislé inštitúcie sa v ruských podmienkach príliš neosvedčilo. Namiesto pôvodne zamýšľanej kontrolnej funkcie sa stalo skôr nástrojom konfrontácie medzi zákonodarnou a výkonnou mocou, a tým aj brzdou celého procesu privatizácie.

Zákon z roku 1991 síce vytvoril základné legislatívne a inštitucionálne predpoklady privatizácie a umožnil tiež spustenie programu malej privatizácie, komplexne však neriešil problematiku predaja stredných a veľkých podnikov. Definitívnu verziu Štátneho programu privatizácie predstavuje až **dekrét Najvyššieho sovietu z 11. júna 1992**. Takmer ročný odstup od prijatia Zákona o privatizácii bol spôsobený hlavne spormi týkajúcimi sa navrhovaných metód predaja štátneho a obecného majetku. Znenie spomínaného dekrétu bolo z tohto pohľadu kompromisom medzi kupónovou privatizáciou a privatizáciou za trhové ceny, pričom aj v rámci preferenčných metód sa výnos snažil o rovnováhu medzi modelom „privatizácie pre všetkých“ a výhodami poskytnutými zamestnancom príslušných podnikov. Aplikácia konkrétnych metód pritom závisela od veľkosti podniku. Malé podniky (počet zamestnancov do 200 a účtovná hodnota fixného kapitálu menej ako 1 milión rubľov) mali byť predané prostredníctvom dražieb a tendrov. Naproti tomu veľké podniky (počet zamestnancov nad 1 000 a účtovná hodnota fixného kapitálu viac ako 50 miliónov rubľov) mali byť ešte pred samotnou privatizáciou transformované na akciové spoločnosti. Ostatné podniky mohli byť privatizované akoukoľvek metódou uvedenou v Štátnom programe. Dekrét z 11. júna súčasne zavádzal rozsiahly systém privilégií pre zamestnancov a manažment privatizovaných podnikov.[8] Tento systém privilégií bol následne potvrdený Štátnym privatizačným programom prijatým 24. decembra 1993 a v mierne zmenenej forme aj všeobecnými smernicami programu od 1. júla 1994.[9]

Pokiaľ ide o konkrétne privatizačné metódy, najcharakteristickejšou bola v Rusku masová privatizácia prostredníctvom kupónov. Príčiny uprednostnenia kupónovej privatizácie pred štandardnými predajmi boli už naznačené na začiatku subkapitoly. Vzhľadom na vyššiu mieru rizika rozkradnutia majetku štátnych podnikov ešte pred ich predajom do rúk súkromných vlastníkov v porovnaní s inými postkomunistickými krajinami bola v prípade ruskej privatizácie rozhodujúcou otázka rýchlosti transformácie vlastníctva. Z tohto hľadiska boli možnosti predaja štátnych podnikov strategickým investorom značne obmedzené. Dôvodom bol okrem príliš veľkého počtu podnikateľských jednotiek určených na privatizáciu aj nízky záujem zahraničného kapitálu a nedostatok úspor domáceho obyvateľstva. Táto situácia viedla k tomu, že sa kupónová privatizácia stala v Rusku absolútne dominantnou metódou pri predaji stredných a veľkých štátnych podnikov. Z tohto dôvodu sa v nasledujúcej časti sústredíme práve na problematiku masovej privatizácie, ktorá sa stala určujúcim faktorom vlastníckej transformácie v Ruskej federácii. Okrem toho krátko spomenieme aj malú privatizáciu, ktorá podobne ako v iných tranzitívnych ekonomikách predchádzala predaju veľkých štátnych podnikov.

Malá privatizácia sa začala na základe Zákona o privatizácii štátnych a municipálnych podnikov z 3. júla 1991. V sektore obchodu a verejného stravovania bol najčastejšie používanou metódou prenájom spojený s právom neskoršieho odkúpenia (46 %, resp. 52 %). V oblasti spotrebiteľských služieb sa najčastejšie využíval tender (46 %). Napriek tomu, že vo väčšine prípadov sa nadobúdateľom majetku v rámci malej privatizácie stali zamestnanci príslušných prevádzok, len málokedy boli schopní zaplatiť kúpnu cenu bez finančného krytia zo strany rôznych „tichých spoločníkov“, ktorí sa tak stali spoluvlastníkmi privatizovaných podnikov. V súvislosti s malou privatizáciou treba tiež spomenúť, že väčšina podnikov bola predaná bez pozemku. Noví nadobúdatelia sa preto

stávali do určitej miery závislí od miestnych orgánov, od ktorých si museli pozemok prenajať.

Ešte predtým ako sa budeme podrobnejšie venovať priebehu a výsledkom ruskej masovej a kupónovej privatizácie, treba ozrejmiť vzájomné vzťahy medzi týmito dvoma pojmami. Termín „**masová privatizácia**“ zahŕňa dva nezávislé, ale úzko prepojené procesy. Prvým je transformácia stredných a veľkých štátnych podnikov na akciové spoločnosti s následným predajom (transferom) ich akcií do rúk občanov a neštátnych právnických osôb. Druhý proces predstavuje vybavenie občanov investičnými kupónmi, ktoré im dávajú právo na nadobudnutie časti privatizovaného majetku. Inými slovami, v rámci modelu masovej privatizácie predstavuje transformácia na akciové spoločnosti stranu ponuky a poskytnutie kupónov obyvateľstvu (kupónová privatizácia) stranu dopytu. Syntézou týchto procesov je predaj akcií prostredníctvom uzavretého upisovania a kupónových aukcií.[10] Po tomto vysvetlení budeme pre zjednodušenie v ďalšom texte používať pojmy kupónová a masová privatizácia ako synonymá.

Celková koncepcia ruskej **kupónovej privatizácie** bola schválená na zasadnutí ruskej vlády 11. júna 1992. Privatizačné kupóny predstavovali vlastne federálne cenné papiere s obmedzenou dobou platnosti. Kupón s nominálnou hodnotou 10 tisíc rubľov si za cenu 25 rubľov mohol kúpiť každý obyvateľ, vrátane detí. Držitelia kupónov ich mohli vymeniť priamo za akcie privatizovaných podnikov alebo za cenné papiere vydané kupónovými investičnými fondmi, ktoré takto nadobudnuté kupóny následne vymenili za akcie podnikov. Existovala tiež možnosť predať kupóny za hotovosť iným občanom alebo komerčným inštitúciám. Tie mohli získané kupóny neskôr využiť v rámci kupónových akcií. Prvého júla 1992 bol vydaný prezidentský dekrét č. 721, ktorý hovoril o povinnej transformácii federálnych štátnych podnikov na akciové spoločnosti. Takmer vzápätí po tom, čo dekrét 721 nadobudol platnosť, sa začala premena veľkých štátnych podnikov na akciové spoločnosti. Tým bol splnený základný predpoklad spustenia samotnej kupónovej privatizácie.

Ako už bolo uvedené, ruská legislatíva poskytovala pri privatizovaných podnikoch značné zamestnanecké a manažérske privilégiá. Táto tendencia sa prejavila aj v prípade masovej privatizácie. Predaj akcií prebiehal najprv v rámci **uzavretého upisovania**, na ktorom sa mohli zúčastniť len zamestnanci a manažéri daného podniku. Akcie, ktoré neprešli do súkromných rúk týmto spôsobom, mohli byť následne zaradené do kupónových aukcií, na ktoré už bol voľný prístup. Uzavreté upisovanie akcií predstavovalo značnú prekážku vstupu veľkých domácich a zahraničných investorov do privatizovaných podnikov. Určitú možnosť pre externých záujemcov však predstavovala dohoda so zamestnancami o odkúpení ich akcií po skončení uzavretého upisovania.

Čo sa týka **kupónových aukcií**, medzi decembrom 1992 a júnom 1994 bolo do nich zaradených vyše 15 tisíc podnikov, ktorých celkový kapitál presahoval 1,1 bilióna rubľov a zamestnávali vyše 16 miliónov zamestnancov. Základný kapitál akciových spoločností, ktorých akcie boli zaradené do aukcií, sa pohyboval od 1 milióna do 30 miliárd rubľov pri priemernej hodnote asi 100 miliónov rubľov. Podiel základného kapitálu ponúkaného na aukciách siahal od troch do šesťdesiatich percent.[11] Cena jednotlivých akcií pritom závisela hlavne od dvoch faktorov – počtu akcií jednotlivého podniku, ktoré boli na kupónovej aukcii k dispozícii, a regionálneho umiestnenia danej spoločnosti. Najlacnejšie boli akcie podnikov umiestnených v provinčných oblastiach a naopak najvyššie ceny dosahovali akcie malých podnikov v centre Moskvy.

Zatiaľ čo uzavreté upisovania boli záležitosťou manažmentu a drobných upisovateľov (radových zamestnancov firmy), na kupónových aukciách dominovali veľkí investori. Väčšinu akcií predaných v rámci aukcií získali kupónové investičné fondy a sprostredkovateľské firmy, ktoré ich následne predali inštitucionálnym vlastníkom alebo manažmentom príslušných firiem. V tejto súvislosti treba uviesť, že predaj majoritného balíka určitému investičnému fondu ešte nemusel znamenať, že kontrolu nad daným podnikom preberá externý investor. Mnohé podniky zaradené do kupónovej privatizácie totiž sami zakladali kupónové investičné fondy, ktoré popri snahe o získanie väčšinového balíka „materskej“ spoločnosti často nakupovali aj akcie dodávateľských a konkurenčných firiem. Jedným z najväčších privatizačných škandálov bol v tejto súvislosti prípad najväčšieho ruského podniku v oblasti strojného inžinierstva – firmy GAZ, ktorá prostredníctvom 15 fiktívnych firiem skúpila vlastné akcie za vyše 1 milión kupónov. Tento postup bol pritom ilegálny, keďže podľa zákona vysoký podiel štátu v GAZ znemožňoval tejto firme nadobúdať akcie v rámci privatizácie. (Podľa Zákona o privatizácii štátnych a municipálnych podnikov mohli privatizovaný majetok nakupovať len spo-

ločnosti, v ktorých podiel verejného sektora na ich základnom kapitáli nepresahoval 25 %.)

Podniky využívali aj mnoho iných spôsobov na zabránenie kapitálového vstupu veľkých externých investorov, z ktorých niektoré sa pohybovali na hranici legálnosti (usporiadanie kupónovej aukcie v priestoroch podniku, kde mali prístup len zamestnanci apod.). Aj z týchto dôvodov využívali zahraniční investori na aukciách väčšinou služby sprostredkovateľov, čo značne sťažuje kvalifikovaný odhad rozsahu ich účasti. Predpokladá sa, že účasť zahraničných investorov konajúcich cez sprostredkovateľov predstavoval 10 až 12 % z akcií ponúkaných na kupónových aukciách.[12]

1. júla 1994 vypršala platnosť kupónov. Tento dátum možno preto označiť za oficiálny koniec masovej privatizácie v Rusku. Jej výsledkom bolo vo väčšine prípadov rozptýlené vlastníctvo podnikov, kedy žiadny z majiteľov nevlastnil kontrolný balík akcií. Tento stav pochopiteľne najviac vyhovoval manažérom, ktorí riadili štátne podniky pred privatizáciou a v jej priebehu sa sami často stali významnými akcionármi. Čo sa týka konkrétnych podielov zamestnancov a externých investorov na základnom kapitáli privatizovaných podnikov po skončení kupónovej privatizácie, existujú na túto tému viaceré štúdie.[13] Na základe ich výsledkov možno predpokladať, že po ukončení kupónovej privatizácie predstavoval podiel „insiderov" približne 65 % (z toho manažérov asi 15 %), „outsiderov" asi 20 %, pričom štátu ostalo ešte asi 15 % akcií.

Je zrejmé, že rozdrobené vlastníctvo nemohlo z dlhodobého hľadiska zabezpečiť efektívne riadenie niekdajších štátnych podnikov. Preto takmer vzápätí po oficiálnom ukončení kupónovej privatizácie nastala **etapa koncentrácie** a snáh o získanie kontrolného balíka akcií. Na jednej strane sa externí investori, ktorí sa nemohli zúčastniť uzavretého upisovania, prípadne neboli pripustení ku kupónovej aukcii, opätovne usilovali o vstup do jednotlivých spoločností prostredníctvom lukratívnych ponúk odkúpenia akcií od radových zamestnancov. Ďalšími možnosťami bola dohoda s manažmentom, získanie zostávajúcich štátnych podielov, prípadne účasť na navyšovaní základného imania v podnikoch, kde si nevyhnutnosť reštrukturalizácie takýto krok vynútila.

Staronové manažmenty sa však takisto snažili udržať si kontrolu nad podnikmi. Keďže v cenových ponukách väčšinou nemohli prípadným externým záujemcom konkurovať, často sa uchyľovali k rôznym neférovým až ilegálnym praktikám. Vedenia jednotlivých firiem napríklad odkupovali akcie od radových zamestnancov za pomerne nízke ceny, za čo predávajúci dostali prísľub zachovania ich pracovného miesta. V extrémnych prípadoch hrozilo pracovníkovi, ktorý predal svoje akcie investorovi mimo podniku, prepustenie zo zamestnania. Často tiež prichádzalo k snahám o sústredenie výkonu akcionárskych práv všetkých zamestnancov do rúk manažmentu. Typickým príkladom je voľba vedúcich jednotlivých oddelení za zástupcov akcionárov na valnom zhromaždení.

Tieto procesy koncentrácie prebiehajú prakticky až do súčasnosti. Vzhľadom na stále silné postavenie bývalých komunistických manažérov v ruskej podnikateľskej štruktúre a ich pochopiteľnú neochotu pristúpiť na akékoľvek zmeny, ktoré by mohli obmedziť ich moc, však možno predpokladať, že proces skutočnej podnikovej reštrukturalizácie Ruskú federáciu ešte len čaká.

* * *

Z krajín, ktorým sa v tejto kapitole venujeme, bol práve v Rusku proces privatizácie najkomplikovanejší. Príčin tohto stavu je viacero. Okrem približne dvojročného časového sklzu voči štátom strednej Európy trpela Ruská federácia nezáujmom zahraničného kapitálu, vysokou mierou korupcie a nízkou mierou kúpyschopnosti domáceho obyvateľstva. Hoci uvedené problémy sprevádzali transformačný proces aj v iných postkomunistických krajinách, predsa len boli ich rozsah a hĺbka v ruských podmienkach neporovnateľne väčšie. Takisto objem majetku, ktorý bolo treba previezť do súkromných rúk, bol niekoľkonásobne vyšší než v ostatných tranzitívnych ekonomikách.

Z uvedených príčin bola hlavnou prioritou pri prechode vlastníckych práv rýchlosť celého procesu. Súčasne v Rusku existovali silné tlaky na uprednostnenie zamestnancov a manažmentu pri privatizácii „ich" podnikov. Tieto dva fakty sa stali determinujúcimi činiteľmi pri rozhodovaní o konkrétnej podobe predaja štátneho majetku súkromným subjektom. Výsledný model ruskej masovej privatizácie umožňoval každému občanovi získať za symbolickú sumu podiel na národnom majetku, pričom súčasne poskytoval značné preferencie zamestnancom a hlavne manažmentu privatizovaných podnikov.

Metóda predaja akcií bývalých štátnych podnikov za kupóny viedla – podobne ako v iných postkomunistických štátoch – k roztrieštenému vlastníctvu fi-

riem a k dominantnému postaveniu manažmentu jednotlivých spoločností. Následný proces koncentrácie toto postavenie v mnohých prípadoch ešte ďalej upevnil. Napriek rýchlemu prechodu vlastníctva do rúk subjektov súkromného sektora tak slabé postavenie externých majiteľov a prevaha firiem vlastnených ich vlastným manažmentom poskytuje len slabé predpoklady nevyhnutnej reštrukturalizácie ruských podnikov.

11.4. ČESKÁ REPUBLIKA

Ekonomická reforma v Česko-Slovensku sa stala vo svete známa najmä vďaka modelu kupónovej privatizácie. Niekedy je dokonca zahraničnými pozorovateľmi mylne považovaná za jedinú metódu privatizácie, ktorá bola v ČSFR a neskôr v ČR aplikovaná. Pritom už privatizačné zákony prijaté v roku 1990 počítali popri kupónovej privatizácii aj s mnohými inými metódami predaja štátneho majetku.

Metodologicky možno pritom rozlišovať medzi malou a veľkou privatizáciou. Do malej privatizácie boli zahrnuté prevažne menšie podniky – maloobchodné predajne, podniky služieb, reštaurácie, hotely, opravárenské dielne apod. Jedinou prípustnou metódou boli v tomto prípade priame predaje prostredníctvom dražieb. V prípade veľkej privatizácie, do ktorej boli zaradené stredné a veľké podniky, existovala možnosť výberu z viacerých privatizačných metód – predaj akcií na kapitálovom trhu, priamy predaj, predaj prostredníctvom tendra a zaradenie akcií do kupónovej privatizácie. Osobitnú možnosť transformácie štátneho (prípadne družstevného) majetku predstavovali reštitúcie, prenos majetku na obce a transformácia poľnohospodárskych družstiev.

Až do roku 1993 bol vzhľadom na existenciu spoločného štátu vývoj v oblasti privatizácie na Slovensku a v Českej republike identický. Po rozdelení Česko-Slovenska bola v SR kupónová privatizácia nahradená dlhopisovou metódou. Česká republika naopak pokračovala v privatizácii podľa pôvodnej koncepcie a v roku 1994 zorganizovala druhú vlnu kupónovej privatizácie.

Privatizačný proces v bývalom Česko-Slovensku je podrobne spracovaný v iných kapitolách. To sa týka aj konkrétnych privatizačných metód, ktoré boli spustené v rokoch 1990-1992, ako sú reštitúcie, malá privatizácia, prenos majetku na obce apod. Z tohto dôvodu sa v nasledujúcej časti sústredíme na proces privatizácie v samostatnej ČR s osobitným dôrazom na kupónovú privatizáciu a jej tzv. tretiu vlnu. Pokúsime sa tiež o určité zhodnotenie celkových výsledkov česko-slovenskej a nadväzujúcej českej cesty privatizácie, ktorej určujúcim kritériom bola rýchlosť transformácie vlastníckych pomerov, čo sa prejavilo v dôraze kladenom práve na kupónovú metódu.

Ako už bolo uvedené, **kupónová privatizácia** predstavovala len jednu z možností v rámci veľkej privatizácie. Preto sa predtým, než sa začneme venovať samotnej kupónovej privatizácii, treba zastaviť pri veľkej privatizácii ako takej.

Predpokladom predaja konkrétneho podniku v rámci **veľkej privatizácie** bolo vypracovanie privatizačného projektu. Základný privatizačný projekt bol povinný spracovať manažment príslušnej firmy. Okrem toho mala každá fyzická osoba alebo podnik so záujmom o privatizovanú spoločnosť právo predložiť konkurenčný privatizačný projekt. Definitívne rozhodnutie o víťaznom projekte vydávala vláda. Išlo o značne centralistický model, keďže o privatizácii každého podniku zaradeného do veľkej privatizácie rozhodoval najvyšší orgán výkonnej moci. Vo väčšine prípadov bolo pri privatizácii určitého podniku paralelne použitých viacero privatizačných metód. Napríklad mohla byť jedna časť akcií predaná vopred určenému záujemcovi, druhá časť mohla byť privatizovaná prostredníctvom kupónovej metódy a tretia časť zostala v rukách Fondu národného majetku, aby mohla byť neskôr predaná na burze.[14] Najvýznamnejšou metódou bola pritom práve kupónová privatizácia, prostredníctvom ktorej bola v Českej republike prerozdelená asi tretina účtovnej hodnoty podnikov.

Proces kupónovej privatizácie bol v Českej republike oficiálne ukončený jej druhou vlnou v roku 1994. Napriek pôvodným predpokladom nezískali väčšinu akcií samotní občania, ale investičné privatizačné fondy (IPF). Súhrnná štatistika privatizácie uvádza, že prostredníctvom IPF bolo investovaných zhruba 72 % bodov v prvej a 64 % bodov v druhej vlne privatizácie.[15] Fakt, že najvýznamnejšie IPF boli založené bankami a inými finančnými organizáciami, viedol k problematickej situácii. Mnohé privatizované firmy sú zadlžené u tých istých bánk, ktoré ako správcovia IPF vystupujú v úlohe spolumajiteľov týchto podnikov. Dochádza tak k určitému konfliktu záujmov, keď banková veritelia nevystupujú dostatočne razantne voči neperspektívnym a preúverovaným podnikom, pretože ich prípadný konkurz by poškodil záujmy bankových IPF, ktoré vlastnia značnú časť

ich akcií. Ďalším problémom je tiež stále vysoký podiel štátu v najväčších českých bankách. Štát sa tým vlastne nepriamo opäť dostáva do pozície majiteľa privatizovaných podnikov. Podľa názoru mnohých českých ekonómov je práve toto prepojenie hlavnou príčinou pomalej reštrukturalizácie podnikov.[16]

Ukázalo sa totiž, že investičné fondy založené bankami nevykonávajú v dostatočnej miere svoje vlastnícke práva a rozhodne nie sú v stave presadiť zásadnú reštrukturalizáciu podnikov, ktoré vlastnia. Prioritou ich činnosti je vykonávanie operácií na kapitálovom trhu, a nie plnenie úlohy strategického investora dôsledne kontrolujúceho činnosť manažmentu firmy. Pritom šance občanov, ktorí svoje kupóny nezverili IPF, ale investovali individuálne, vplývať na vedenie spoločnosti sú vzhľadom na roztrieštenosť vlastníctva úplne minimálne. Táto situácia mimoriadne posilňuje postavenie manažmentu firiem pochádzajúceho často ešte z bývalého režimu, čo predstavuje ďalšiu prekážku reštrukturalizácie a následného zvýšenia efektivity bývalých štátnych podnikov.

Práve stav, keď vlastnícke prepojenia privatizovaných podnikov a pološtátnych bánk spolu s celkovou roztrieštenosťou vlastníctva najmä drobných akcionárov spôsobili dominantné postavenie postkomunistických manažérov, je najviac kritizovaným dôsledkom kupónovej privatizácie. V tejto súvislosti sa dokonca hovorí o **manažérskom**, **štátnom,** prípadne **bankovom socializme**.

Z uvedeného je zrejmé, že situácia, ktorá nastala po ukončení kupónovej privatizácie, je z hľadiska budúceho efektívneho fungovania českého podnikového sektora neudržateľná. Podarilo sa síce nájsť prvých vlastníkov, vo väčšine prípadov však rozhodne nie vlastníkov konečných, ktorí by na seba zobrali plnú dlhodobú zodpovednosť za fungovanie a rozvoj podnikov.[17] K určitej zmene v tomto smere došlo spustením tzv. **tretej vlny privatizácie** v roku 1995. Išlo o obrovskú reklamnú akciu niektorých finančných skupín, ktorí ponúkali občanom odkúpenie ich akcií za trhovú cenu. Iniciatíva vyšla pritom od pomerne malej Plzenskej banky a jednej s ňou spojenej investičnej spoločnosti.[18] Neskôr sa pridali aj iné banky a investičné fondy, pričom cieľom bolo väčšinou získanie kontrolného balíka akcií v niektorom z privatizovaných podnikov s cieľom efektívnejšieho využívania vlastníckych práv. Ide teda o komplikovaný boj o ovládnutie akciových spoločností a investičných fondov, ktorý je vedený jednotlivými finančnými skupinami. Druhú stránku tohto koncentračného procesu predstavuje ustavičný pokles počtu malých akcionárov, ktorí svoje podiely získali v kupónovej privatizácii.[19]

Pokiaľ ide o celkové hodnotenie tretej vlny, názory expertov sa rôznia. Na jednej strane sa vyzdvihuje prekonanie roztrieštenosti vlastníckych štruktúr v príslušných akciových spoločnostiach. Získanie kontrolného balíka nesporne umožní jednotlivým IPF či bankám efektívnejšiu kontrolu manažmentu a následnú reštrukturalizáciu podnikov, ktorá je pre ich prežitie v trhovom prostredí nevyhnutná. Na druhej strane je otázne, či sa IPF dokážu pretransformovať z portfóliových na strategických investorov. Problémom je tiež pretrvávajúce štátne vlastníctvo veľkých bánk. Uvedené nedostatky však možno v dohľadnej dobe eliminovať, napríklad prostredníctvom prebiehajúcich a pripravovaných predajov štátnych podielov v českých bankách zahraničným investorom s dostatočným know-how (predaj podielu ČR v ČSOB belgickej KBC Bank, pripravovaná privatizácia Komerční banky apod.). Z dlhodobého hľadiska však tretia vlna predstavuje iné nebezpečenstvo, na ktoré upozornil kolektív autorov Akadémie vied ČR. Kým na začiatku bolo možné získať kontrolné balíky ešte pomerne lacno, neskôr ceny špekulatívne vzrástli a zvýšili tak vnútorné zadlženie podnikov.[20]

Len budúcnosť ukáže, ako sa noví majoritní vlastníci bývalých štátnych podnikov dokážu s uvedenými rizikami vyrovnať. Celkovo však treba priznať, že tzv. tretia vlna privatizácie bola v podmienkach roztriešteného vlastníctva ako dôsledku kupónovej privatizácie zrejme nevyhnutným krokom.

* * *

Ak chceme zhodnotiť výsledky privatizácie v Česku, treba skonštatovať, že hlavný zámer jej tvorcov – rýchlosť prechodu vlastníckych práv zo štátu na súkromné subjekty – bol splnený. V žiadnom inom postkomunistickom štáte s výnimkou bývalej NDR neprebehol proces transformácie vlastníctva tak rýchlo, ako práve v Českej republike.

Na druhej strane mnohí ekonómovia právom poukazovali na fakt, že tento proces bol čisto formálnou záležitosťou. Roztrieštenosť vlastníctva minoritných akcionárov na jednej strane a vlastnícke prepojenia medzi veľkými IPF, veriteľskými bankami a štátom na strane druhej viedli vo väčšine prípadov len k ďalšiemu posilneniu postavenia staronového manažmentu pochádzajúcemu často ešte z prednovembrovej éry.

Celkovo preto možno konštatovať, že česká cesta privatizácie reprezentovaná najmä kupónovou metódou síce umožnila rýchlu vlastnícku transformáciu, nevytvorila však predpoklady pre dôslednú reštrukturalizáciu bývalých štátnych podnikov. Určitý krok smerom k vytvoreniu štandardného vlastníckeho prostredia predstavuje tzv. tretia vlna privatizácie, aj tento proces však v sebe skrýva mnohé úskalia. V každom prípade treba upozorniť na fakt, že bolestný proces reštrukturalizácie podnikovej sféry spojený s dočasným poklesom výroby a rastom nezamestnanosti Českú republiku ešte len čaká.

11.5. VÝCHODNÉ NEMECKO

Prechod z plánovaného na trhové hospodárstvo v bývalej Nemeckej demokratickej republike predstavuje špecifický prípad v prostredí postkomunistických krajín. Toto osobitné postavenie je dôsledkom politického a ekonomického zjednotenia oboch nemeckých štátov. Na jednej strane bolo východonemecké hospodárstvo vystavené šoku z prakticky okamžitého nastolenia trhových vzťahov a následnému silnému konkurenčnému tlaku zo strany vyspelej západonemeckej ekonomiky. Na strane druhej sa nové spolkové krajiny stali príjemcami rozsiahlych finančných transferov pochádzajúcich zo zdrojov SRN.

Z uvedeného je zrejmé, že ekonomické reformy prebiehali vo Východnom Nemecku úplne v iných podmienkach než v ostatných postkomunistických štátoch, ktorých hospodárstva neboli vystavené takému náhlemu šoku, súčasne sa však pri zavádzaní trhového mechanizmu museli spoliehať predovšetkým na vlastné sily. Tieto rozdielne ekonomické a politicko-spoločenské podmienky sa pochopiteľne odzrkadlili aj v procese privatizácie, pričom model transformácie vlastníckych vzťahov aplikovaný v bývalej NDR sa z uvedených dôvodov značne líši od modelov použitých v ostatných tranzitívnych ekonomikách.

Prípravy na privatizáciu východonemeckých štátnych podnikov sa začali ešte pred zjednotením oboch nemeckých štátov. Už v marci 1990 rozhodla Rada ministrov NDR pod vedením Hansa Modrowa o založení inštitúcie na poručnícku správu národného majetku – **Treuhandanstaltu**[21].

17. júna 1990 schválil parlament NDR Zákon o privatizácii a reorganizácii národného majetku (Zákon o Treuhande). Tento zákon stanovoval, že k 1. júlu 1990 sa všetky socialistické hospodárske podniky automaticky transformujú na kapitálové spoločnosti, ak sa tak už nestalo. Socialistické koncerny zvané kombináty sa transformujú na akciové spoločnosti a kombinátom podliehajúce závody a ostatné hospodárske jednotky sa premenia na spoločnosti s ručením obmedzeným. Vyňaté spod pôsobnosti zákona boli určité štátne podniky ako pošta, železnice, dopravné a iné podniky vo vlastníctve spolkových krajín, obcí a miest.[22]

Zákon súčasne oficiálne zakladal Treuhand ako inštitúciu verejného práva, pričom tiež rozšíril a upresnil jeho úlohy a právomoci. Treuhandu bola okrem spravovania národného majetku NDR zverená aj úloha reštrukturalizácie podnikov v piatich nových spolkových krajinách. Táto úloha bola stanovená veľmi komplexne a konkrétne znamenala rozčlenenie vysokokoncentrovaných podnikových štruktúr, privatizáciu, resp. predaj kombinátov a národných podnikov, záchranu tých podnikov, ktoré môžu dlhodobo prežiť v konkurenčnom prostredí a tiež prenos určitých podnikov do rúk federálneho štátu.[23]

Zákon o Treuhande po určitých modifikáciách prevzala aj Zmluva o zjednotení z 31. augusta 1990. Podľa paragrafu 25 spomínanej zmluvy mala táto východonemecká inštitúcia pokračovať v činnosti aj po zjednotení Nemecka. 3. októbra 1990 sa tak Treuhandanstalt stáva spolkovou inštitúciou verejného práva podriadenou priamo spolkovému ministrovi financií.

Uvedené právne normy vytvorili potrebnú legislatívnu bázu na reštrukturalizáciu a následnú privatizáciu bývalých štátnych podnikov NDR. Treuhandanstalt ako vlastník prakticky celého východonemeckého hospodárstva sa súčasne stal na určitý čas najväčším holdingom na svete. Majetok spravovaný Treuhandom predstavoval v roku 1989 iba v oblasti priemyslu asi 8 500 podnikov s približne 40 tisíc závodmi a štyrmi miliónmi zamestnancov. K tomu treba prirátať vyše štyri milióny hektárov poľnohospodárskej a lesnej pôdy, čo predstavovalo asi 40 % územia NDR, ako aj zásoby tovaru, nehnuteľnosti a osobitný majetok (majetok strán, ministerstva štátnej bezpečnosti, východonemeckých odborov apod.).[24]

Aj z uvedených čísiel je zrejmé, aká obrovská úloha stála pred manažérmi Treuhandanstaltu po zjednotení Nemecka. V priebehu niekoľkých rokov mali rozčleniť nefunkčné východonemecké kombináty, takto vzniknuté podnikateľské jednotky reštrukturalizovať a následne predať súkromným vlastníkom. Súčasne museli rozhodnúť o tom, ktoré podniky sú

vhodné na okamžitý predaj a ktoré si pred úspešnou privatizáciou vyžadujú ozdravenie. V mnohých prípadoch museli tiež prijať nepopulárne rozhodnutia o uzavretí dlhodobo neperspektívnych podnikov.

Reštrukturalizácia a prípadné uzatvorenie východonemeckých firiem mali pritom bezprostredný dopad na úroveň priemyselnej výroby a zamestnanosti v nových spolkových krajín so všetkými s tým súvisiacimi sociálnymi a politickými dôsledkami. Aj z uvedených príčin sa Treuhand počas celej svojej existencie stával predmetom ostrej kritiky zo strany mnohých politikov, ekonómov či rôznych záujmových skupín.

Relatívne najmenej problémov – a v tomto smere sa Východné Nemecko nelíšilo od iných postkomunistických krajín – bolo spojených s procesom **malej privatizácie**. Privatizácia celkovo 25 tisíc obchodov, hotelov, reštaurácií, kín, kníhkupectiev, lekární atď. sa začala v roku 1990 a už v priebehu roku 1991 bola ukončená. V osemdesiatich percentách prípadov uvedené podniky prešli do rúk východonemeckých občanov, čo znamenalo začiatok vzniku strednej triedy vo Východnom Nemecku.[25]

Oveľa zložitejší problém predstavovala privatizácia stredných a veľkých podnikov. Ako už bolo uvedené, východonemecká ekonomika bola mimoriadne centralizovaná. Základnými hospodárskymi jednotkami boli kombináty, pričom každý kombinát zahŕňal viacero kombinátnych závodov. Ešte pred samotnou privatizáciou bolo treba tieto nefunkčné hospodárske jednotky rozčleniť a reštrukturalizovať. Na druhej strane by prílišná roztrieštenosť mohla ohroziť konkurencieschopnosť novovzniknutých podnikov. Napriek prehnanej centralizácii v plánovanom hospodárstve bývalej NDR treba totiž upozorniť na skutočnosť, že východonemecké kombináty z hľadiska výšky obratu a počtu zamestnancov značne zaostávali za veľkými koncernmi Nemeckej spolkovej republiky.

Po rozdelení kombinátov čakala manažérov Treuhandu najťažšia a najkontroverznejšia úloha v celom procese privatizácie – rozdelenie podnikov v nových spolkových krajinách na tie, ktoré bude možné okamžite alebo po ich ozdravení predať, a na tie, ktoré nie sú z dlhodobého hľadiska životaschopné a bude treba ich zatvoriť. Vari najpresnejšie to vyjadril zavraždený prezident Treuhandu Detlev Rohwedder.[26] V obežníku pre všetkých zamestnancov Treuhandanstaltu charakterizoval politiku tejto inštitúcie ako: „Rýchla privatizácia, rozhodná sanácia, starostlivé uzavretie.“[27]

Zatiaľ čo na začiatku transformačného procesu sa Treuhand usiloval konať v súlade s touto oficiálnou doktrínou, postupne so zhoršovaním ekonomickej a sociálnej situácie v nových spolkových krajinách sa začali množiť najrôznejšie politické intervencie v prospech zachovania výroby a pracovných miest na východe Nemecka. Treuhandanstalt tak bol v mene zachovania sociálneho zmieru opakovane nútený dotovať neperspektívne podniky, ktorých výrobný program zjavne nezodpovedal potrebám trhu. Najväčší priemyselný holding sveta sa v tejto súvislosti stal objektom tvrdej a často protirečivej kritiky. Na jednej strane mu bolo vyčítané, že pri predaji východonemeckých podnikov uprednostňuje podnikovo-hospodárske aspekty bez toho, aby zohľadňoval širšie ekonomické a spoločenské súvislosti. Neexistencia ucelenej priemyselnej, štrukturálnej a regionálnej koncepcie rozvoja východonemeckého hospodárstva následne vedie k deindustrializácii a ťažkým sociálnym otrasom v nových spolkových krajinách. Na druhej strane mnohí liberálni ekonómovia upozorňovali na fakt, že dlhodobé subvencie zamerané na udržanie neperspektívnych podnikov či dokonca celých priemyselných oblastí len oddďaľujú nevyhnutnú reštrukturalizáciu a zbytočne viažu značné finančné zdroje, ktoré by sa dali využiť na posilnenie postavenia konkurencieschopných východonemeckých podnikov.

Nemecká vláda a Treuhand sa snažili v tomto spore voľný trh verzus cielená hospodárska politika nájsť určitý kompromis. To v praxi viedlo k tomu, že pri rozhodovaní o tom, ktoré podniky ozdraviť a ktoré zatvoriť, neboli stanovené jasné a záväzné pravidlá, ale rozhodnutia boli prijímané individuálne, prípad od prípadu. Netreba dodávať, že takýto prístup viedol iba k ďalším kontroverzným diskusiám a lobistickým tlakom, čo rozhodne neprispievalo k transparentnosti celého procesu privatizácie.

Napriek uvedeným problémom však treba v prípade transformácie vlastníckych vzťahov v bývalej NDR vyzdvihnúť jeden významný fakt. **Na rozdiel od ostatných tranzitívnych ekonomík bola privatizácia v nových spolkových krajinách spojená s procesom reštrukturalizácie bývalých štátnych podnikov.** Samotnému predaju týchto firiem predchádzalo rozčlenenie kombinátov, ozdravenie perspektívnych a uzatvorenie neživotaschopných podnikov. Vlády ostatných postkomunistických štátov sa naproti tomu sústredili na často formálnu zmenu vlastníckych vzťahov, pričom bolestný, ale nevyhnutný proces reštrukturalizácie a ozdravenia podnikového sektora

odsunuli na neskoršie, prípadne ho nerealizovali vôbec. Na druhej strane treba priznať, že mimoriadne rýchla reštrukturalizácia a privatizácia východonemeckých firiem si vyžiadala obrovský transfer finančných, technologických a ľudských zdrojov zo strany starých spolkových krajín. Takýmito možnosťami ostatné štáty strednej a východnej Európy pochopiteľne nedisponovali.

Takisto samotný predaj bývalých štátnych podnikov súkromným investorom vykazoval určité špecifiká v porovnaní s inými tranzitívnymi ekonomikami. Treuhandanstalt od začiatku uprednostňoval predaj celých podnikov ako hospodársky ucelených jednotiek. Nešlo teda o získanie určitej percentuálnej časti akcií, ale o kúpu podniku, ktorý sa v zásade uskutočnil formou prenosu všetkých akcií.[28] V ostatných postkomunistických krajinách sa naproti tomu zvádzali tuhé boje o stanovenie konkrétnych percentuálnych podielov pri predaji jednotlivých podnikoch, a to najmä v prípade zahraničných investorov.

Treuhandanstalt oficiálne ukončil svoju činnosť k 30. decembru 1994. Napriek mnohým výhradám a ostrej kritike na jeho adresu sa tomuto dočasne najväčšiemu holdingu na svete v priebehu štvorročnej existencie podarilo splniť svoju hlavnú úlohu – reštrukturalizovať a sprivatizovať východonemecké hospodárstvo. Počet pôvodne asi 8 500 štátnych podnikov a kombinátov sa ich rozčlenením zvýšil na približne 12 350 podnikov. Od júna 1990 do konca roku 1994 boli takmer všetky podniky a ich časti úplne alebo väčšinovo sprivatizované, okolo 4 300 bolo reprivatizovaných, 300 prešlo do majetku obcí a miest a 3 700 podnikov bolo zatvorených. Celkovo 860 podnikov získali zahraniční investori a skoro 3 000 firiem odkúpili manažmenty.[29] Od roku 1995 existujú tri nasledovnícke firmy Treuhandanstaltu. Ich hlavná úloha spočíva v kontrole dodržiavania uzatvorených privatizačných zmlúv (ide hlavne o záväzky investorov v oblasti investícií a udržania zamestnanosti), dokončení likvidácie nerentabilných podnikov a spravovaní spolkového majetku na území nových spolkových krajín.

* * *

Privatizácia vo Východnom Nemecku sa v mnohých ohľadoch odlišuje od privatizácie v iných postkomunistických krajinách. Dôvodom je ekonomické a politické zjednotenie oboch nemeckých štátov, ktoré vystavilo nesprivatizované podniky na území nových spolkových krajín silnému konkurenčnému tlaku, súčasne však uvoľnilo značné materiálne aj nemateriálne zdroje pre potreby reštrukturalizácie a sanácie východonemeckého hospodárstva. Tieto dva faktory sa stali určujúcimi z hľadiska priebehu a výsledkov procesu transformácie vlastníckych práv na území bývalej NDR.

S cieľom reštrukturalizácie a privatizácie prakticky celého východonemeckého hospodárstva bola vytvorená osobitná inštitúcia – Treuhandanstalt (skrátene Treuhand). Jeho úlohou bolo rozčleniť neefektívne socialistické kombináty a takto vzniknuté podniky rozdeliť do troch skupín. Perspektívne podniky mali byť čo najskôr predané súkromným vlastníkom, podniky, ktoré sa ocitli v dočasných problémoch, mali byť ozdravené a následne sprivatizované a podniky, ktoré boli z dlhodobého hľadiska neživotaschopné, mali byť uzavreté.

Napriek ostrej kritike, ktorej bol Treuhandanstalt v priebehu svojej činnosti vystavený, sa mu v priebehu mimoriadne krátkeho času (od júna 1990 do decembra 1994) podarilo uvedené úlohy v zásade splniť. V tejto súvislosti treba tiež zdôrazniť, že súčasťou privatizácie v nových spolkových krajinách bolo aj spomínané rozčlenenie podnikov na perspektívne a neperspektívne a ich následné ozdravenie, resp. uzatvorenie. **Východné Nemecko je tak prakticky jedinou tranzitívnou ekonomikou, kde prebehol komplexný proces reštrukturalizácie podnikového sektora, i keď za cenu dočasného poklesu výroby a rastu nezamestnanosti.**

ZÁVER

Jednou z hlavných príčin neúspechu plánovaného hospodárstva bolo štátne vlastníctvo výrobných prostriedkov. Ekonomický vývoj komunistických krajín v uplynulých desaťročiach jednoznačne ukázal, že štát nie je schopný efektívne vykonávať vlastnícke práva v podnikoch, ktoré mu patria. Neexistencia konkrétnych majiteľov, ktorí by boli osobne zainteresovaní na ziskovosti danej firmy, viedla v lepšom prípade k nehospodárnemu využívaniu zdrojov a v horšom prípade k otvorenému rozkrádaniu podnikových aktív.

Po politicko-spoločenských zmenách v strednej a východnej Európe na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov stáli preto vlády transformujúcich sa krajín pred závažnou úlohou. V priebehu niekoľ-

kých rokov museli prevažnú časť štátneho majetku odovzdať do rúk súkromných majiteľov, a tým zásadne zmeniť vlastnícku štruktúru príslušnej ekonomiky.

Zatiaľ čo v otázke nutnosti privatizácie vládol v štátoch strednej a východnej Európy všeobecný konsenzus, názory na konkrétny postup, hlavné priority a metódy aplikované v privatizačnom procese sa v jednotlivých tranzitívnych ekonomikách značne rozchádzali. Niektoré štáty (Rusko, Česká republika) si určili za svoj hlavný cieľ rýchlosť transformácie vlastníckych práv, iné krajiny (Maďarsko) sa naopak sústredili na maximalizáciu výnosov plynúcich z predaja štátneho majetku. Stanovené priority sa potom stali determinujúcimi faktormi z hľadiska výberu konkrétnych privatizačných metód (priame predaje, kupónová privatizácia apod.).

Napriek spomínaným rozdielom vykazujú postkomunistické štáty v oblasti privatizácie aj mnohé spoločné znaky. Vo väčšine štátov je predaj prevažnej väčšiny bývalých štátnych podnikov už ukončený. V súčasnosti stojí pred vládami tranzitívnych ekonomík úloha sprivatizovať veľké banky a tie časti tzv. strategických podnikov, ktoré nemajú charakter prirodzeného monopolu (telekomunikačné služby, výroba elektriny, železničná doprava apod.). Predaju týchto podnikov doteraz bránili politické dôvody (obava z výpredaja národného majetku, snaha o kontrolu významných spoločností zo strany jednotlivých politických strán atď.), zhoršovanie ich hospodárskych výsledkov a potreba značných investícií na ich modernizáciu však postupne prinúti jednotlivé krajiny k ich privatizácii. Najďalej sa v tomto smere zatiaľ dostalo Maďarsko.

Druhým znakom, ktorý majú všetky postkomunistické štáty s výnimkou NDR spoločné, je neukončená reštrukturalizácia podnikového a bankového sektora. Vzhľadom na kritický nedostatok finančných a personálnych zdrojov sa vlády jednotlivých krajín sústredili na zmenu vlastníckych štruktúr jednotlivých podnikov a zásadnú výrobnú, organizačnú a odbytovú reštrukturalizáciu týchto firiem prenechali jej novým majiteľom. Tento prístup však s výnimkou tých podnikov, ktoré získali strategickí zahraniční investori, znamenal len odsunutie problému do budúcnosti. Z tohto dôvodu možno konštatovať, že proces transformácie vlastníctva bude v štátoch strednej a východnej Európy ukončený až vtedy, keď bude v týchto krajinách vykonaná skutočná reštrukturalizácia bankového a podnikového sektora.

POZNÁMKY

1 Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 126.
2 Tamže, s. 131 -132.
3 Bokros, L. – Dethier, J.-J. (eds.): Public Finance Reform during the Transition. The Experience of Hungary. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, D.C. 1998, s. 366-367.
4 Tamže, s. 365.
5 Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 179.
6 Earle, J. – Frydman, R. – Rapaczyński, A. – Turkewitz, J.: Small Privatization: The transformation of Retail Trade and Consumer Services in the Czech Republic, Hungary and Poland. Central European University Press, Budapest 1994. In: Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 181.
7 Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 189.
8 Bližšie pozri Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 210-211.
9 Tamže, s. 211.
10 Radygin, A.: Privatization in the Russian Federation. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 22.
11 Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996, s. 218.
12 Tamže, s. 220.
13 Blasi, J.: Ownership, Governance and Restructuring, manuscript. Rutgers University School of Management and Labor Relations, New Jersey 1994; Braverman, A. a kol.: Short explanatory note about the results of marketing state property under the conditions of post-voucher privatization. Marketing Association, Moscow 1994. In: Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): Privatization in Post-communist Countries. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996.
14 TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 5 – Der Übergang zur Marktwirtschaft in Mittel- und Osteuropa als variables Ziel: Interessen, Strategien, Probleme. Herausgegeben von Gerrit Stratman und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997, s. 92.
15 Večerník, J. – Matějů, P. a kol.: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Academia, Praha 1998, s. 70.

16 TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 5 – Der Übergang zur Marktwirtschaft in Mittel- und Osteuropa als variables Ziel: Interessen, Strategien, Probleme. Herausgegeben von Gerrit Stratman und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997, s. 96.

17 Večerník, J. – Matějů, P. a kol.: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Academia, Praha 1998, s. 76.

18 TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 5 – Der Übergang zur Marktwirtschaft in Mittel- und Osteuropa als variables Ziel: Interessen, Strategien, Probleme. Herausgegeben von Gerrit Stratman und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997, s. 97.

19 TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 7 – Wirtschaftlicher Strukturwandel und Produktivitätswachstum im Zuge des marktwirtschaftlichen Umbaus in Ostdeutschland und in der Tschechischen Republik. Herausgegeben von Meinhard Miegel und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997, s. 133-134.

20 Večerník, J. – Matějů, P. a kol.: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Academia, Praha 1998, s. 73.

21 Oficiálny nemecký názov uvedenej inštitúcie je Treuhandanstalt, skrátene Treuhand. Vzhľadom na nemožnosť presného a výstižného prekladu tohto nemeckého termínu budeme v ďalšom texte používať pôvodný názov, pričom ho z dôvodu lepšej zrozumiteľnosti v slovenskom jazykovom prostredí budeme aj skloňovať.

22 Roggemann, H. – Kuss, K.-J.: Unternehmensumwandlung und Privatisierung in Osteuropa: Gesetzestexte, Analysen, Vertragsgestaltung. BERLIN VERLAG Arno Spitz GmbH, Berlin 1993, s. 60-61.

23 Jens, U. (Hrsg.): Der Umbau: Von der Kommandowirtschaft zur Öko-sozialen Marktwirtschaft. 1. Auflage. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1991, s.113.

24 Wegner, M.: Bankrott und Aufbau: Ostdeutsche Erfahrungen. 1. Auflage. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1995, s. 73.

25 Tamže, s. 125.

26 Detlev Rohwedder bol zavraždený 1. apríla 1991. K atentátu sa prihlásila teroristická skupina nazývaná Frakcia červenej armády.

27 Jürgs, M.: Die Treuhändler – Wie Helden und Halunken die DDR verkauften. Droemersche Verlagsanstalt Th. Knaur Nachf., München 1997, s. 457.

28 Roggemann, H. – Kuss, K.-J. (Hrsg.): Wirtschaften und Investieren in Osteuropa: Rechtsgrundlagen und Rechtspraxis. BERLIN VERLAG Arno Spitz GmbH, Berlin 1994, s. 64.

29 Wegner, M.: Bankrott und Aufbau: Ostdeutsche Erfahrungen. 1. Auflage. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1995, s. 124.

LITERATÚRA

1. Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.): *Privatization in Post-communist Countries*. Volume I. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996.
2. Błaszczyk, B. – Woodward, R. (eds.*): Privatization in Post-communist Countries*. Volume II. Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996.
3. Bokros, L. – Dethier, J.-J. (eds.): *Public Finance Reform during the Transition. The Experience of Hungary.* The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington D.C. 1998.
4. Jens, U. (Hrsg.): Der Umbau: *Von der Kommandowirtschaft zur Öko-sozialen Marktwirtschaft.* 1. Auflage. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1991.
5. Jürgs, M.: *Die Treuhändler – Wie Helden und Halunken die DDR verkauften.* Droemersche Verlagsanstalt Th. Knaur Nachf., München 1997.
6. Radygin, A.: *Privatization in the Russian Federation.* Center for Social and Economic Research, Warsaw 1996.
7. Roggemann, H. – Kuss, K.-J.: *Unternehmensumwandlung und Privatisierung in Osteuropa: Gesetzestexte, Analysen, Vertragsgestaltung.* BERLIN VERLAG Arno Spitz GmbH, Berlin 1993.
8. Roggemann, H. – Kuss, K.-J. (Hrsg.): *Wirtschaften und Investieren in Osteuropa: Rechtsgrundlagen und Rechtspraxis.* BERLIN VERLAG Arno Spitz GmbH, Berlin 1994.
9. TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 5 – Der Übergang zur Marktwirtschaft in Mittel- und Osteuropa als variables Ziel: Interessen, Strategien, Probleme. Herausgegeben von Gerrit Stratman und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997.
10. TRANSFORMATION. Leipziger Beiträge zu Wirtschaft und Gesellschaft. Nr. 7 – Wirtschaftlicher Strukturwandel und Produktivitätswachstum im Zuge des marktwirtschaftlichen Umbaus in Ostdeutschland und in der Tschechischen Republik. Herausgegeben von Meinhard Miegel und Cornelie Kunze. Leipziger Universitätsverlag GmbH, Leipzig 1997.
11. Večerník, J. – Matějů, P. a kol.*: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Academia, Praha 1998.
12. Wegner, M.: Bankrott und Aufbau: *Ostdeutsche Erfahrungen*. 1. Auflage. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1995.

Príloha 1
Privatizačné kauzy

M.E.S.A. 10

Príloha *Privatizačné kauzy* obsahuje vybrané najznámejšie prípady, ktoré sme usporiadali podľa abecedy (uvedomujúc si, že existuje aj iný spôsob usporiadania). Kauzy sú spracované na základe zosumarizovania udalostí podľa monitoringu dennej tlače od začiatku privatizácie príslušných spoločností až po súčasný stav. Kauzy nekomentujeme, ani neuzatvárame. Čitateľ nech ich posúdi sám.

KAUZA BAŇA ZÁHORIE

Prezídium FNM SR rozhodlo 2. októbra 1996 o predaji 51 % akcií, a. s., Baňa Záhorie spoločnosti Baňa Záhorie 1, ktorej konateľmi boli v čase privatizácie funkcionári a členovia HZDS, za symbolickú cenu 1 Sk. Existovali pritom iné ponuky vo výške 100-270 mil. Sk. Víťazná spoločnosť Baňa Záhorie 1 bola pritom založená len dva dni pred ukončením výberového konania na FNM SR. Skutočnosť, že v prípade víťaznej spoločnosti išlo o funkcionárov a členov HZDS, bola zdôraznená aj podpornými listami funkcionárov koaličných strán a dokonca aj doplnkom k uzneseniu koaličnej rady okresu Senica zo dňa 10. decembra 1995, podľa ktorého „okresná koaličná rada trvá na tom, aby sa nadobúdateľom Bane Holíč stala spoločnosť Baňa Záhorie 1“.

Dňa 9. decembra 1996 kúpila Slovenská sporiteľňa, a. s., (SLSP) priamym obchodom na Burze cenných papierov (BCP) za dlhopisy zvyšných 46 % akcií za 4,4 mil. Sk pri cene 30 Sk/akcia (Prezídium FNM SR o tomto predaji rozhodlo 20. novembra 1996).

Dňa 12. decembra 1996 SLSP predáva s miernym ziskom (140 tisíc Sk) po 23 % akcií dvom spoločnostiam – Auris a Emin (za cenu 31 Sk/akcia). Po niekoľkých dňoch spoločnosť Auris prevádza 23 % akcií na Miroslava Zachara (zase po 31 Sk/akcia), figurujúceho aj v orgánoch spoločnosti Baňa Záhorie 1, ktorá sprivatizovala 51 % akcií Bane Záhorie za symbolickú korunu.

Spoločnosť Emin (ktorej štatutárom je Miroslav Zachar) predala svoj 23-percentný podiel R. Zbořilovi (tiež po 31 Sk/akcia), riaditeľovi odboru organizácie obchodu s dlhopismi FNM SR. Tento dňa 21. januára 1997 na otázku denníka SME, prečo sa rozhodol kúpiť 23 % akcií a. s. Baňa Záhorie, odpovedal: „Musím si túto skutočnosť overiť,“ pričom odmietol akýkoľvek ďalší komentár (SME, 22. 1. 1997).

Koncom roka 1997 došlo v spoločnosti Baňa Záhorie k navyšovaniu základného imania, keď sa kapitalizovaním svojej pohľadávky voči Bani Záhorie, a. s., akcionárom s podielom 13,5 % stali Hornonitrianske bane, a. s., Prievidza. Tým sa znížili podiely predchádzajúcich akcionárov. Zbořil a Zachar v tom istom čase predali časť svojich akcií (každý po 12 508 kusov, t. j. okolo 3 % z pôvodného základného imania, zrejme po 1000 Sk/kus) spoločnosti HOSTA, s. r. o., čím sa (vrátane dôsledkov navŕšenia) ich vlastnícky podiel znížil na 16,44 % akcií (u každého z nich).

Dňa 4. marca 1998 M. Zachar a R. Zbořil predávajú všetky svoje zvyšné akcie (po 16,44 %) spoločnostiam Koruna L, o. c. p., a T. D. F., s. r. o., po 760 Sk/akcia, spolu za 89 698 240 Sk. Len z predaja týchto akcií plynul každému z nich čistý zisk 43 019 748 Sk, pričom pre FNM SR to znamená takú istú stratu.

Sumár: FNM SR predal 97 % akcií Bane Záhorie, a. s., za 4 291 205,50 Sk. Následným predajom časti týchto akcií na kapitálovom trhu získal každý z „privatizérov“ – Miroslav Zachar a Rastislav Zbořil čistý zisk 55 527 748 Sk.

Už len na doteraz realizovaných predajoch akcií Bane Záhorie teda FNM SR stratil a Zachar, Zbořil &

co. zarobili 111 055 496 Sk, pričom celkovú stratu FNM SR z predaja 97 % akcií Bane Záhorie možno odhadnúť na sumu od 224 946 184 Sk (pri cene 760 Sk/akcia) po 297 336 944 (pri cene 1 000 Sk/akcia).

Rastislav Zbořil bol v čase uvádzaných transakcií riaditeľom odboru organizácie trhu s dlhopismi FNM SR a na FNM bol napriek uvedeným skutočnostiam zamestnaný minimálne až do 29. júla 1998 (Pravda, 29. 7. 1998). Paragraf 38 ods. 3 zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu štátu na iné osoby v znení neskorších úprav hovorí: „Členovia prezídia, výkonného výboru, dozornej rady a zamestnanci fondu nemôžu vykonávať činnosť, ktorá by bola v rozpore so záujmami fondu. Členovia prezídia, výkonného výboru a dozornej rady nemôžu nadobúdať majetok fondu okrem dlhopisov vydaných fondom (§ 22) a akcií za tieto dlhopisy."

Po prerokovaní informácií o privatizácií Bane Záhorie, a. s., Holíč podalo Prezídium FNM v máji 1999 trestné oznámenie na „neznámeho páchateľa", keď malo podozrenie zo spáchania trestných činov porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku, podvodu, trestného činu porušovania záväzných pravidiel hospodárskeho styku a zneužívanie právomoci verejného činiteľa. V informácií FNM SR sa hovorí, že týmto konaním malo dôjsť ku škode približne 300 mil. Sk, ktorá vznikla FNM. (Práca, 3. 5. 1999)

KAUZA BIOTIKA SLOVENSKÁ ĽUPČA

Dňa 29. februára 1996 rozhodlo prezídium FNM o odpredaji 40,6 % akcií a. s. Biotika Slovenská Ľupča v prospech spoločnosti G. V. Pharma, a. s., Prešov. V orgánoch tejto spoločnosti sú okrem iných zastúpení aj manažéri a vlastníci najväčšej farmaceutickej spoločnosti na Slovensku – Slovakofarmy, a. s., Hlohovec. O privatizáciu tohto balíka akcií sa usilovala aj zamestnanecko-manažérska spoločnosť Biotika – zamestnanci, a. s., so 65-percentným podielom zamestnancov a 35-percentným podielom manažérov. Neuspela, a to napriek tomu, že ponúkla celkovo trojnásobne vyššiu cenu ako víťazný projekt. Návrh zamestnancov predpokladal o 140 mil. Sk vyššie splátky v hotovosti, o 753,5 mil. Sk vyšší vklad do investícií, celkovo teda vyššiu cenu o 893,5 mil. Sk. FNM na kritické články v tlači a na kritiku zo strany zamestnaneckej a. s. reagoval vyhlásením, podľa ktorého cena ponúkaná zamestnaneckou a. s. bola nereálne vysoká. Takéto tvrdenie prekvapuje, najmä ak si uvedomíme, že cenu stanovovali manažéri samotnej a. s., ktorí majú najlepší prehľad o tom, čo je a čo nie je reálna cena. Okrem toho investíciu ponúknutú víťazným projektom G. V. Pharmy označili zástupcovia manažmentu za nedostatočnú, za sumu rovnajúcu sa desaťmesačnej investičnej potrebe Biotiky. Predseda dozornej rady G. V. Pharmy a zároveň generálny riaditeľ Slovakofarmy, a. s., Ondřej Gattnar sa vyjadril, že majitelia G. V. Pharmy si neželajú byť menovaní, avšak podľa Gattnara nie je medzi nimi Slovakofarma ani majoritný vlastník Slovakofarmy. Niektorí vlastníci Slovakofarmy sú v orgánoch G. V. Pharmy, no podľa Gattnara sú tam preto, aby mali strategický vplyv a kontrolu nad chodom Biotiky. V tejto súvislosti zazneli v médiách podozrenia, že za privatizáciou Biotiky stojí silná skupina ľudí z HZDS z Trnavského okresu (Trend, 13. 3. 1996).

Toto podozrenie potvrdil bývalý riaditeľ Biotiky Miroslav Otčenáš, ktorý príspevkom *Priveľa nepravdivých tvrdení* reagoval na rozhovor so súčasným predsedom dozornej rady Biotiky Jozefom Dolníkom. Reaguje v ňom na vlastnícke pomery v spoločnosti G. V. Pharma: „V ďalšej časti rozhovoru sa J. Dolník snaží budiť dojem vlastníka G. V. Pharmy od roku 1997 a bagatelizovať prítomnosť pánov Gattnára, Vargu a Póora v G. V. Pharme. Je to výsmech všetkým mysliacim ľuďom, pretože G. V. Pharma je spoločnosť s akciami na doručiteľa." (Hospodárske noviny, 26. 10. 1999).

KAUZA COLORIN

Slovnaft, a. s., Bratislava je najväčšou slovenskou rafinériou a jedným z najväčších podnikov na Slovensku. Ročne spracováva viac ako 5 mil. ton ropy a predaj v súčasnosti presahuje 40 mld. Sk ročne. Viac ako polovicu produkcie exportuje. V súčasnosti je majoritným akcionárom spoločnosť Slovintegra, ktorá akcie Slovnaftu získala odkúpením od FNM za nižšiu ako trhovú cenu.

Spoločnosť Colorin vznikla 19. marca 1996 v Žiline a predmetom jej činnosti je maloobchod v nešpecializovaných predajniach, sprostredkovanie obchodu so zmiešaným tovarom a ostatné obchodné činnosti.

Predaj 10,23 % akcií Slovnaftu z portfólia FNM SR firme Colorin dňa 25. februára 1998 sa preto zdá viac ako podozrivý. Nadobúdateľ – spoločnosť Colorin – za tento balík akcií zaplatil 619 441 888 Sk.

Prevod akcií sa uskutočnil tesne pred valným zhromaždením Slovnaftu, čím FNM vedome sám seba pripravil o dividendy Slovnaftu. Hneď v prvých dňoch po nákupe akcií totiž zarobil Colorin na dividendách takmer 43 mil. Sk. Rozhodnutie o tomto predaji prijalo prezídium FNM napriek nálezu Ústavného súdu SR o nesúlade tohto obchodu s právnymi normami. Z hľadiska FNM SR ide teda o hrubé ignorovanie zákona.

Ešte škandalóznejšia než nezákonnosť prevodu a vedomé prevedenie dividend na neznámy subjekt je cena kontraktu; fond predal 1 684 773 kusov akcií po 368 Sk za kus. V tomto čase sa akcie Slovnaftu na trhu pohybovali okolo 880 Sk. Fond predajom akcií za ich polovičnú cenu prišiel o 862 mil. Sk. Toto rozhodnutie prijalo prezídium uvedomujúc si evidentnú krízu likvidity a nedostatok rezerv na splatenie dlhopisov. Samotný materiál, na základe ktorého prezídium rozhodovalo, uvádzal, že keby sa FNM pokúsil akcie predať, dosiahol by vyššiu cenu ako pri predaji Colorinu a dokladoval to faktami, že cena akcií Slovnaftu je 930 – 945 Sk na anonymnom trhu a že Slovintegre sa v januári podarilo predať väčší balík týchto akcií po 900 Sk. V máji BCPB uviedla, že Colorin dal do repoobchodu 1 683 266 kusov akcií, čiže celý svoj balík prvej emisie Slovnaftu. V súčasnosti cena Slovnaftu osciluje okolo 700 Sk, teda na akomkoľvek predaji akcií Slovnaftu nad cenu 368 Sk bude mať Colorin niekoľkomiliónové zisky.

Za poznámku stojí, že SPP nakupoval akcie Slovnaftu v decembri 1997 ešte po 1196 Sk (podozrenie z tunelovania) a FNM predal o dva mesiace 1,6 mil. akcií spoločnosti Colorin po 368 Sk za kus. Podrobnejšia analýza obchodov, pri ktorých SPP akcie Slovnaftu nakupoval, ukázala, že pri týchto transakciách neznáme subjekty zarobili desiatky mil. Sk v hotovosti na úkor štátneho podniku. SPP nadobudol 11. decembra 1997 na svoj účet 10,1 % akcií z druhej emisie Slovnaftu. Na burze ich kúpil za cenu 1196 Sk dva dni predtým. Tento balík sa však formoval v predchádzajúcich dňoch od 3. decembra za ceny okolo 930 Sk. Ak by tieto akcie nešli cez neznámeho sprostredkovateľa, ale priamo na účet SPP, štátny podnik by ušetril takmer 90 mil. Sk. Tieto transakcie boli urobené tak, aby nebolo možné zistiť, kto získal tieto peniaze v hotovosti. V rovnakom období podobne prebehli aj obchody s akciami prvej emisie Slovnaftu.

Nezodpovedným prístupom k štátnemu majetku pripravil FNM občanov tohto štátu len v tomto jednom prípade o 1 miliardu Sk, keď pri predaji akcií Slovnaftu firme Colorin prišiel o 862 mil. Sk, pri vyplácaní dividend Slovnaftu o ďalších 43 mil. Sk a pri prevode akcií Slovnaftu na účet SPP cez sprostredkovateľov o sumu 90 mil. Sk.

KAUZA DMD HOLDING

Akciová spoločnosť DMD Holding vznikla v roku 1995 s cieľom integrovať a koordinovať strojársku výrobu štátnych strategických podnikov ako spoločnosť so stopercentnou štátnou účasťou. Jej hlavnými dcérskymi spoločnosťami sa stali ZŤS TEES Martin, ZŤS Dubnica nad Váhom, Považské strojárne a PPS Detva.

Záväzok FNM SR voči DMD Holdingu vznikol v roku 1996 pri zvyšovaní základného imania DMD (kde bol fond najväčším akcionárom). Sumu 2,21 mld. Sk mal FNM SR splácať v prospech DMD v polročných splátkach po 200 mil. Sk. Fond uhradil prvú splátku k 31. máju 1997, ale vzhľadom na existujúce problémy s likviditou nezaplatil nasledujúce splátky.

DMD Holding si založil 7. septembra 1998 dcérsku spoločnosť DMD Progres, na ktorú postúpil časť svojej pohľadávky voči FNM SR vo výške 1,61 mld. Sk. Fond riešil svoj záväzok voči DMD Progres tak, že ho vyrovnal prevodom 230 tisíc akcií v nominálnej hodnote 10 tisíc Sk (t. j. v hodnote 2,3 mld. Sk) spoločnosti DMD Holding. Rozhodnutím prezídia fondu tak získal DMD Progres 40,48 % podielu na DMD Holdingu. (Národná obroda, 15. 1. 1999) Fond, ktorý tento krok urobil ako jednu z posledných transakcií pred nástupom vlády M. Dzurindu, prišiel o majoritný podiel v DMD Holdingu, a stratil tak kontrolu aj nad majetkovými účasťami v 22 strojárskych podnikoch, ktorých akcionárom je DMD Holding.

Nové orgány DMD Holdingu zvolilo mimoriadne valné zhromaždenie 5. januára 1999. Akcionári rozhodli aj o zmene stanov, ktorou tzv. prioritné akcie patriace spoločnosti DMD Fin (od 10. septembra 1998), tvoriace 0,09 % základného imania, stratili možnosť blokovať rozhodnutia valného zhromaždenia. V praxi to znamená, že FNM SR, MH SR a štátom ovládané subjekty (SPP, Slovenské elektrárne, Slovenská sporiteľňa) vlastnia spolu dominantný balík akcií. Na valnom zhromaždení sa zúčastnili zástupcovia všetkých majiteľov akcií a hlasovali zhodne. Kauza DMD Holdingu by teda mala byť skončená.

KAUZA PRIVATIZÁCIE HOTELOV VO VYSOKÝCH TATRÁCH

Začiatkom roka 1996 začal FNM SR realizovať odpredaj hotelov vo Vysokých Tatrách. Formálne hotely predávala a. s. Interhotely Tatry, v skutočnosti však o všetkom rozhodoval a všetko organizoval FNM SR, ktorý bol 100-percentným akcionárom v tejto a. s. Predsedom predstavenstva Interhotelov Tatry bol v tom čase pracovník FNM SR Jaroslav Bilík, v súčasnosti viceprezident VSŽ, a. s., pre stratégiu.

Postupne bolo predaných všetkých desať hotelov patriacich tejto a. s. Zoznam týchto hotelov, ich bilančné ceny, trhové ceny podľa odhadu Ústavu turizmu z roku 1994, ako aj kúpne ceny, za ktoré sa hotely predali, obsahuje tabuľka 1.

Zaujímaví sú nadobúdatelia hotelov. Hotel Grand v Smokovci sa ocitol v Rezešovom impériu, hotel Park kúpila dcéra a zať exposlanca za SNS a súčasného veľvyslanca v Mexiku Haťapku, horský hotel na Popradskom plese pripadol synovi poslankyne za HZDS Lazarovej, Grandhotel Praha v Lomnici zase bratovi inej poslankyne za HZDS Šoltýsovej-Gantnerovej a horský hotel Sliezsky dom príbuznej štátneho tajomníka ministerstva životného prostredia za HZDS MUDr. Slobodníkovej. Tá mimochodom obýva jeden z bytov na Mierovej ulici v Bratislave, ktoré FNM SR v rozpore so zákonom predal vysokým koaličným funkcionárom. Dá sa predpokladať, že aj ostatné hotely sa stali korisťou ľudí blízkych koaličným špičkám, len to urobili menej okato, nie priamo cez najbližších príbuzných.

Ako posledný z tejto skupiny hotelov bol Prezídiom FNM SR odpredaný horský hotel Sliezsky dom rozhodnutím zo dňa 8. apríla 1998. Neskôr, 21. mája 1998 Prezídium FNM SR rozhodlo o predaji 97 % akcií a.s. Interhotely Tatry v prospech s. r. o. Ekiva za kúpnu cenu 131 631 600 Sk, ktorá mala byť splatená dlhopismi FNM SR jednou platbou do 30 dní od podpísania zmluvy.

Tento predaj sa v dôvodovej správe materiálu schvaľovaného Prezídiom FNM SR zdôvodňoval tým, že a.s. Interhotely Tatry už nevlastní žiadne nehnuteľnosti, a teda nemôže už vykonávať pôvodnú činnosť, a ak by sa akcie nepredali, musela by ísť do likvidácie.

Ako vyplýva z tabuľky 46, suma cien, za ktoré boli hotely predané, tvorí 215,5 mil. Sk. Kúpne ceny v týchto prípadoch pritom neboli rozdelené na splátky, ale mali byť uhradené v jednej platbe do 30 dní od nadobudnutia účinnosti zmluvy o predaji. Materiál tiež obsahoval ustanovenie, podľa ktorého prostriedky, ktoré získa a. s. Interhotely Tatry predajom hotelov, budú uložené na termínovanom vklade a nebudú môcť byť použité na modernizáciu zostávajúcich hotelov, resp. na vyrovnávanie záväzkov spoločnosti.

Tabuľka 46
Privatizované hotely, odhad Ústavu turizmu z roku 1994

Hotel	Bilančná cena (v mil. Sk)	Trhové ocenenie (v mil. Sk)	Kúpna cena (v mil. Sk)	KC/BC (v %)	KC/TO (v %)
Patria	114	259	75	65,8	29,0
Panoráma	33	82	20	60,6	24,4
Park	33	80	21	63,6	26,3
Grandhotel Smokovec	42	152	30	71,4	19,7
Bellevue	34	59	26	76,5	44,0
Grandhotel Praha Tatr. Lomnica	31	103	21	67,7	20,4
Tatra	10	18	7	70	38,9
Lomnica	8	14	6,5	81,3	46,2
Pop. pleso	20	8	6	30	75
Sliezs. dom	11	14	3	27,3	21,4
SPOLU	**336**	**889**	**215,5**	**64,1**	**24,2**

Bil. cena = účtovná hodnota hotelov ako zostatková hodnota stavby, pozemku a zariadenia hotelov (v mil. Sk)
Trhové ocenenie = trhová cena hotelov vypočítaná Ústavom turizmu v roku 1994 (v mil. Sk)
Kúpna cena = cena, za ktorú FNM SR (prostredníctvom a. s. Interhotely Tatry) predal hotely v rokoch 1996-1998 (v mil. Sk).
Zdroj: Ústav turizmu, Bratislava, FNM SR, M.E.S.A.10

Ak by teda boli privatizéri splnili platobné podmienky, ktoré mali podľa zmlúv o predaji hotelov splniť, mala mať a. s. Interhotely Tatry na účtoch prostriedky vo výške minimálne 215,5 mil. Sk. V materiáli o predaji 97 % akcií sa uvádza stav aktív a pasív v tejto a. s. ku koncu roka 1997 vo výške 241 827 000 Sk, pričom tieto aktíva boli kryté až z 99,5 % vlastným imaním a len z 0,5 % cudzími zdrojmi a ostatnými pasívami.

FNM SR teda predal 97 % akcií, a. s., ktorá mala mať na účtoch minimálne 215,5 mil. Sk, za 131 mil. Sk, a aj to za dlhopisy, takže tých, ktorí nakupovali uvedených vyše 200 mil. Sk, vyšla ich kúpa na zhruba 70 mil. Sk, pretože to sú priemerné náklady, za ktoré sa dali získať dlhopisy, ktorými sa dal kryť v prvom polroku 1998 záväzok voči FNM SR vo výške 131 mil. Sk (pri priemernom náklade za dlhopis vo výške 6500 Sk a pri krytí záväzkov voči fondu jedným dlhopisom vo výške 11 760 Sk).

Možno teda pomerne presne vyčísliť, aké boli skutočné náklady, za ktoré privatizéri z radov príbuzných a inak blízkych ľudí špičkám vládnej koalície získali desať najlukratívnejších hotelov vo Vysokých Tatrách. Suma bilančných hodnôt týchto hotelov je 336 mil. Sk, suma ich trhových cien podľa odhadu Ústavu turizmu z roku 1994 bola 889 mil. Sk. Formálna suma kúpnych cien týchto hotelov bola 215,5 mil. Sk, avšak skutočná cena, za ktorú boli tieto hotely privatizérmi z radov vládnej koalície získané, tvorí len okolo 70 mil. Sk.

Ide teda o čiastku rovnajúcu sa iba 20,8 % bilančnej hodnoty týchto hotelov a dokonca len 7,9 % trhovej hodnoty odhadnutej Ústavom turizmu.

KAUZA JUHOSLOVENSKÉ CELULÓZKY A PAPIERNE ŠTÚROVO

JCP Štúrovo patrí medzi významné slovenské podniky. Podľa rebríčka Trend TOP 96 boli JCP za rok 1995 na 25. mieste podľa obratu a na 12. mieste podľa dosiahnutého zisku.

V rámci prvej vlny kupónovej privatizácie bolo predaných 70 % akcií a. s. a 30 % akcií ostalo vo FNM. V roku 1995 došlo k ovládnutiu a. s. jednou z najväčších investičných spoločností na Slovensku – Harvard Capital & Consulting Slovakia (HC&CS), ktorá podľa slov generálneho riaditeľa JCP J. Kučeru ovládala okolo 53 %, a. s. Predstavitelia HC&CS popierali svoje majoritné postavenie v JCP, zároveň však zmeny, ku ktorým došlo v orgánoch a. s. v roku 1995, ich usvedčujú zo zavádzania. V roku 1995 reprezentanti HC&CS obsadili väčšinu v predstavenstve aj v dozornej rade a. s.

Popieranie zjavnej majority bolo motivované nedodržiavaním zákona o cenných papieroch, ktorý v prípadoch, že jeden vlastník alebo skupina prepojených vlastníkov vlastní viac ako 30 % akcií, nariaďuje povinné odkúpenie všetkých ostatných akcií za cenu platnú na kapitálovom trhu.

Vo februári 1997 sa na kapitálovom trhu objavuje verejný prísľub na odkúpenie 91 % akcií JCP zo strany švédskeho koncernu AssiDomän za cenu 900 Sk za jednu akciu. V tom čase sa s akciami JCP obchodovalo za cenu 600 až 900 Sk. Tomuto verejnému prísľubu predchádzal januárový predaj vyše 50 % akcií JCP z rúk HC&CS do vlastníctva AssiDomän za predpokladanú cenu okolo 900 Sk/akcia.

Celá táto transakcia je vlastne prvým veľkým známym prípadom tzv. tretej vlny privatizácie, keď majoritní slovenskí vlastníci predávajú svoje akcie strategickému investorovi zo zahraničia. Na samotnej transakcii nie je nič negatívne, naopak, strategický zahraničný investor môže priniesť potrebné investície, know-how, prístup na zahraničné trhy. Dôvod, prečo uvádzame kauzu JCP medzi privatizačnými kauzami, spočíva v spôsobe, akým FNM sprivatizoval 30 % balík akcií, ktoré neboli rozdelené v prvej vlne kupónovej privatizácie.

Dňa 28. októbra 1996 predal FNM 30 % akcií JCP Štúrovo spoločnosti KK Profin, s. r. o., Bojnice za cenu 100 Sk/akcia, pričom cena na kapitálovom trhu bola v tom čase 600 – 900 Sk. Už v tom čase bolo jasné, že touto transakciou prišiel FNM zhruba o 217,1 až 347,4 mil. Sk.

V marci 1997 sa v médiách objavuje správa, podľa ktorej spoločnosť AssiDomän už vlastní 91 % akcií JCP (Národná obroda, 12. 3. 1997). To znamená, že spoločnosť KK Profin, s. r. o., predala uvedených 30 % akcií firme AssiDomän za cenu 900 Sk/akcia, čo potvrdzuje, že len prostredníctvom tejto jednej transakcie utrpel FNM ujmu vo výške 347,4 mil. Sk a zároveň k rovnakému, ľahkému a rýchlemu zisku prišli tí, ktorí stoja za spoločnosťou KK Profin. Kto sú títo ľudia?

Vo výpise z obchodného registra figurovali v čase predaja 30 % akcií z FNM dvaja synovia generálneho riaditeľa JCP Juraja Kučeru a spoločnosť mala sídlo v rodinnom dome jedného z nich v Bojniciach. Otec a generálny riaditeľ Kučera vyhlásil účasť svo-

jich synov na privatizácii 30 % akcií podniku, v ktorom šéfuje, za „mladícku nerozvážnosť“. Zároveň rodina Kučerových tvrdí, že firma KK Profin zmenila sídlo, synovia už nie sú konateľmi firmy a ani nevlastnia žiadne akcie. Kučera senior jednoznačne zdôrazňuje, že „akcie sú mimo našej rodiny“, všetci však odmietajú pomenovať skutočných vlastníkov, teda tých, ktorí stáli v pozadí a v prospech ktorých sa celá transakcia zorganizovala (SME, 8. 2. 1997, Trend, 19. 2. 1997).

Zmluva uzavretá medzi KK Profin a FNM obsahovala okrem iného aj podmienku, že bez súhlasu FNM SR nemôže desať rokov s týmto 30-percentným balíkom akcií nakladať, a ak počas desiatich rokov bude chcieť kupujúci previesť akcie na inú osobu, je povinný ich najskôr prednostne po 100 Sk (nadobúdacia cena) ponúknuť FNM SR. Azda najväčším paradoxom je skutočnosť, že KK Profin zmluvu S FNM SR skutočne dodržal a pritom obišiel. Nepredal švédskej spoločnosti AssiDomän 30 % akcií JCP Štúrovo, lebo zmluva mu to zakazovala, ale predal jej celú svoju spoločnosť KK Profin. Ku skutočnému prevodu akcií došlo dokonca až po voľbách, keď stihlo ešte predchádzajúce vedenie FNM SR vydať súhlas s prevodom akcií z KK Profinu na tretiu osobu, ak si AssiDomän prevezme jeho záväzky voči FNM SR a uhradí všetky splátky. Súhlas podpísali predstavitelia FNM 13. októbra 1998 (Ing. Ján Porvazník, podpredseda výkonného výboru FNM a Ing. Miroslav Velecký). Nové vedenie FNM SR zvolené 6. novembra 1998 sa tohto prípadu nedotklo a 14. apríla 1999 dokonca konštatovalo, že boli splnené podmienky, aby KK Profin mohol previesť tieto lacno získané akcie na tretiu osobu. Lacno kúpiť a draho predať tak umožnili majiteľom KK Profin aj dnešní pracovníci FNM, hoci posledný prezident FNM SR Ľudovít Kaník oznámil, že „FNM SR považuje privatizáciu JCP, a. s., Štúrovo spoločnosťou KK Profin, s. r. o., za nevýhodnú pre FNM SR, pričom za jej priebeh plne zodpovedá predchádzajúce vedenie FNM SR a v súčasnosti prebiehajú rokovania s AssiDomän o usporiadaní vzájomných zmluvných vzťahov s FNM SR“. (Práca, 19. 10. 1999)

V denníku Práca dňa 25. októbra 1999 prezident FNM SR Ľudovít Kaník reagoval na situáciu v kauze vyhlásením, že „súčasné vedenie FNM SR nedalo súhlas na prevod akcií z firmy KK Profin, spol. s r. o., na švédsku spoločnosť AssiDomän Packaging Štúrovo, a. s. Akcie ostanú na účte KK Profin, spol. s r.o., pretože v zmluve je platné obmedzenie prevodu akcií na tretiu osobu na 10 rokov. Jediné, čo fond môže urobiť, je nesúhlasiť so zmenou zmluvy, ktorá na dobu desať rokov obmedzuje prevod akcií na tretiu osobu. List, ktorý podpísali dvaja členovia výkonného výboru FNM SR, len konštatuje, že AssiDomän splnil zmluvné záväzky voči FNM SR, nemení však zmluvné podmienky. Rád by som upozornil na skutočnosť, že podmienený súhlas s prevodom akcií na tretiu osobu, ktorý podpísali Ing. J. Porvazník a Ing. M. Medvecký, tiež nie je súhlasom v právnom zmysle, pretože ho ani vtedajší výkonný výbor fondu neprerokoval. Rovnako teda nedáva žiadnu garanciu, že by akcie mohli byť prevedené.“ (Práca, 25. 10. 1999)

KAUZA KÚPELE SLIAČ A KOVÁČOVÁ

Prezídium FNM SR na svojom 36. zasadnutí schválilo privatizáciu 51 % akcií a. s. Slovenské liečebné kúpele Sliač a Kováčová spoločnosti Corvas, s. r. o., Piešťany, ktorej spoločníkom je aj bývalý minister zdravotníctva SR za HZDS a bývalý šéfmanažér volebnej kampane HZDS V. Soboňa. Kúpna cena bola stanovená na 151 mil. Sk, prvá splátka vo výške 30 mil. Sk. Soboňa v rozhovore pre denník Práca uviedol, že projekt ich spoločnosti na privatizáciu kúpeľov bol jediný (Práca, 12. 10. 1995). Ako však pre denník SME o deň nato potvrdil starosta obce Kováčová S. Brachna, o kúpele Kováčová mali záujem aj oni, pričom privatizačný projekt podali v termíne. Na otázku, ako dnes môže ministerstvo zdravotníctva vstupovať do privatizácie kúpeľov, štátny tajomník MZ SR Š. Zelník pre SME povedal, že ich rezort dáva len stanovisko k tomu, či je zachované zdravotnícke hľadisko: „To je všetko, ostatné veci robí ministerstvo privatizácie a FNM.“ Soboňa, ktorý ako minister zdravotníctva v roku 1992 vášnivo presadzoval, aby si štát ponechal väčšinu akcií kúpeľov, lebo len tak sa podľa jeho vyjadrenia zachová medicínsky charakter, rozhodnutím FNM získal väčšinu oboch kúpeľov za sumu, ktorá je podľa odborníkov smiešna. „Približne rovnakú hodnotu vraj údajne majú len sochy a fontány v areáli kúpeľov,“ uviedol denník (SME, 13. 10. 1995).

Dňa 13. júla 1999 Stredisko cenných papierov definitívne previedlo 51 % akcií kúpeľov Sliač a Kováčová z účtu spoločnosti Corvas Piešťany na účet FNM SR. Podiel FNM v kúpeľoch sa tak zvýšil na 67 % (ostatní akcionári: VšZP – 20 %, mesto Sliač – 8 %, RIF – 3 %, iní – 2 %). Dôvodom bolo nesplnenie

zmluvných podmienok, najmä nedostatočné zabezpečenie predaja zamestnaneckých akcií kúpeľov. Corvas nevytvoril ani zmluvne dohodnutých 240 nových pracovných miest. Riaditeľ kúpeľov a bývalý minister zdravotníctva Viliam Soboňa považuje tento reprivatizačný akt zo strany FNM za politickú odplatu a zároveň podal žalobu, v ktorej obvinil fond z protiprávneho odstúpenia od privatizačnej zmluvy. (SME, 15. 7. 1999)

V júni 1999 teda FNM SR jednostranne odstúpil od kúpnej zmluvy so spoločnosťou Corvas, pričom zároveň SCP previedlo 51 % akcií na účet fondu. Corvas vzápätí podal žalobu na Krajský súd v Bratislave o neplatnosti odstúpenia od zmluvy a požiadal o vydanie predbežného opatrenia, načo Krajský súd zakázal FNM disponovať s akciami a zakázal predstavenstvu a dozornej rade zvolávať valné zhromaždenie. Zároveň prikázal SCP zaregistrovať pozastavovacie právo FNM na akcie Corvas až do právoplatného ukončenia veci. Aj napriek tomu Krajský súd v Banskej Bystrici na návrh FNM zvolal na 28. októbra 1999 mimoriadne valné zhromaždenie. Manažment kúpeľov však jeho konanie znemožnil a obrátil sa na najvyšší súd. Situáciu v disponovaní s akciami a v personálnom obsadzovaní spoločnosti, ktorá vznikla po krokoch FNM SR, Strediska cenných papierov a následných rozhodnutiach Krajského súdu v Bratislave a Banskej Bystrici, označil JUDr. Ikrényi (právny zástupca firmy Corvas) za právne zmätočnú. (SME, 16. 11. 1999)

KAUZA NAFTA GBELY

Nafta Gbely, a. s., je jedným z najprosperujúcejších podnikov v SR. Zisk pred zdanením v roku 1995 dosiahol 1075 mil. Sk (35,8 mil. USD) a podľa podielu zisku na tržbách bol podnik v roku 1995 štvrtým najziskovejším podnikom v Slovenskej republike. Akcie Nafty Gbely boli najbonitnejšími akciami na slovenskom kapitálovom trhu, koncom júla 1996 sa ich cena pohybovala v rozmedzí od 2236 do 2360 Sk/akcia (pri 1000 korunovej nominálnej hodnote akcie). Zároveň ide o podnik, ktorý bol zákonom o strategických podnikoch zo septembra 1995 zaradený medzi strategické podniky. Časť akcií (54,1 %) bolo privatizovaných v prvej vlne kupónovej privatizácie.

Dňa 1. augusta 1996 FNM SR rozhodol o priamom predaji celého neprivatizovaného balíka akcií Nafta Gbely (45,9 %) v priamom predaji neznámej spoločnosti Druhá obchodná, a. s., za cenu 500 mil. Sk, pričom prvá splátka je 150 mil. Sk do 30 dní a zvyšok podľa splátkového kalendára do desať rokov. Časť týchto splátok pritom možno investovať do podniku, a v tom prípade sa o tieto investície znižujú splátky. Nafta Gbely pritom dosahuje ročný zisk vyše 1 mld. Sk, preto je jasné, že nový nadobúdateľ pohodlne splatí svoje záväzky z dividend, ktoré dostane ako nový majiteľ. Ide zase o jeden z prípadov tzv. samonosnej privatizácie (pozri napríklad model privatizácie Slovnaftu, a. s.).

O privatizáciu akcií Nafta Gbely sa uchádzali mnohí domáci aj zahraniční investori, medzi nimi napríklad Ruhrgas, ÖMV, Gas de France. Prezident Prezídia FNM a podpredseda Združenia robotníkov Štefan Gavorník vyhlásil, že rozhodujúca bola cena, domáci záujemca a jeho hodnovernosť (Národná obroda, 8. 8. 1996).

Predajná cena bola 500 mil. Sk, pritom pri aktuálnej cene na kapitálovom trhu 2200 Sk/akcia by cena 45,9 % balíka bola 3,2 mld. Sk. Skutočná trhová cena by pritom bola ešte vyššia, pretože ide o kontrolný balík lukratívnej akciovej spoločnosti (zvyšných 54,1 % akcií predaných v kupónovej privatizácii je relatívne rozptýlených). Takmer všetci domáci aj zahraniční záujemcovia ponúkali oveľa vyššiu cenu ako víťaz. Možno konštatovať, že priama strata vyplývajúca z tohto predaja dosiahla sumu okolo 3 mld. Sk. K hodnovernosti nadobúdateľa a jeho domácemu charakteru možno uviesť, že, ako zistili médiá, sídlo Druhej obchodnej, a. s. bolo v opustenom spustnutom rodinnom dome. Na valných zhromaždeniach nových majiteľov zastupujú právni zástupcovia a štatutárnymi zástupcami a. s. sú podnikatelia miestneho významu a charakteru.

S privatizáciou akcií Nafta Gbely a s inými podobnými privatizačnými kauzami úzko súvisí novela zákona o cenných papieroch, ktorú presadili koncom roka v parlamente koaliční poslanci a ktorá zrušila v roku 1995 zavedenú povinnú dematerializovanú formu cenných papierov, a teda znovu zaviedla listinnú formu bez povinnosti viesť údaje o majiteľoch. Znovu tak vznikol nekontrolovateľný inštitút akcií na doručiteľa a akcie Druhej obchodnej majú práve takýto charakter. Inými slovami, nedá sa zistiť, kto je skutočným vlastníkom za symbolickú cenu privatizovaného kontrolného balíka akcií Nafty Gbely.

V súvislosti s týmto predajom sa v tlači opakovane vyskytli informácie o tom, že skutočnými vlastníkmi by mali byť najvyšší funkcionári HZDS, konkrétne

predseda parlamentu Ivan Gašparovič, podpredseda parlamentu Augustín Marián Húska, podpredseda vlády Sergej Kozlík a bývalá najbližšia spolupracovníčka premiéra Mečiara Anna Nagyová. Menovaní účasť na privatizácii odmietajú, zároveň však štatutárni zástupcovia Druhej obchodnej, a. s., priznávajú, že oni nie sú skutoční vlastníci tejto spoločnosti, a na otázku o skutočných vlastníkoch odmietajú odpovedať s odvolaním sa na obchodné tajomstvo. Toto tajomstvo je zabezpečené akciami na doručiteľa, ktorých použitie bolo umožnené nedávnym hlasovaním koaličných poslancov. Existuje aj mnoho ďalších nepriamych dôkazov a indícií o zainteresovanosti najvyšších predstaviteľov HZDS na tejto transakcii.

Dlhoročný hovorca predsedu parlamentu I. Gašparoviča Jurík, ktorý nedávno odstúpil, novinárke týždenníka Plus 7 dní pred svedkom uviedol, že v čase, keď parlament rozhodoval o zbavení poslaneckého mandátu poslanca Františka Gauliedera, sa predseda parlamentu I. Gašparovič dlho rozhodoval o svojom odstúpení z funkcie. Potom mal podľa Juríka jeden telefonát, ktorý rozhodol, že neabdikoval. Bývalý hovorca pred svedkami na margo dôvodu tohto rozhodnutia povedal: „A čudujete sa, keď ide o 3,2 miliardy?“ (Plus 7 Dní, 8/97, s. 16).

Médiá tiež priniesli správu, podľa ktorej už akcie Nafty Gbely zmenili majiteľa a boli odpredané ruskému plynárenskému gigantu Gazprom, o ktorom je známe, že mal o tento podnik záujem najmä pre podzemné zásobníky plynu, ktoré podnik vlastní a ktoré majú pre veľkých vývozcov plynu strategický charakter. Gazprom sa v poslednom čase významne aktivizuje na stredoeurópskych trhoch, najmä v snahe udržať si pozície vo vývoze plynu pred expandujúcimi západoeurópskymi spoločnosťami. Známa je napríklad dumpingová ponuka Gazpromu na dodávky plynu do ČR v snahe zabrániť diverzifikácii dovozu plynu do ČR z Nórska, prípadne od iných európskych vývozcov. Predstavitelia Druhej obchodnej predaj akcií Nafty Gbely, a. s., Gazpromu popreli.

Signifikantnou skutočnosťou je, že od privatizácie balíka akcií Nafty Gbely, a. s., sa v televízii VTV, ktorej majiteľmi sú vysokí funkcionári HZDS, pravidelne objavuje reklama Nafty Gbely, a. s. VTV je okrem iného známa aj svojimi vysokými dlhmi, pričom najväčšiu časť z nich má voči VÚB, ktorá je ovládaná Fondom národného majetku a ktorú riadi manažment blízky HZDS a majiteľom VTV.

V roku 1997 vyšlo najavo, že jedným z majiteľov Druhej obchodnej, čiže aj Nafty Gbely, je Vladimír Poór, predseda Krajského predstavenstva HZDS v Trnave. Premiér a predseda HZDS Vladimír Mečiar však vyhlásil, že nevie, kto je majiteľom Druhej obchodnej. Predseda SDSS Jaroslav Volf podal trestné oznámenie na členov výkonného výboru FNM SR a prezidenta FNM SR Štefana Gavorníka. Štátny Slovenský plynárenský podnik (SPP) následne kúpil 6 percent akcií po 2000 korún, hoci tesne predtým riaditeľ SPP Ján Ducký obhajoval privatizáciu Nafta Gbely argumentom, že cena akcií Nafty Gbely bola v čase privatizácie nezmyselne vysoká.

Cena akcií Nafty Gbely, ktoré mali ešte v roku 1996 hodnotu vyše 2200 korún, klesla v lete 1998 na 500 korún. Poslanecký prieskum v otázke predaja Nafty Gbely bol neúspešný.

Začiatkom roka 1999 sa cena akcií Nafty Gbely pohybuje okolo 320 korún. Vladimír Poór oznámil, že chce predať svoj podiel v Druhej obchodnej. Premiér Mikuláš Dzurinda následne vyhlásil, že sa začína pracovať na vrátení časti majetku Nafty do FNM. (SME 4. 2. 1999) Toto vyhlásenie premiéra Dzurindu sa opieralo o právnu analýzu, podľa ktorej existuje právny nárok na vypovedanie zmluvy o prevode akcií Nafty Gbely do súkromných rúk. Podľa spomínaného rozboru došlo v prípade predaja Nafta Gbely k evidentnému porušeniu zákona o privatizácii, keďže pri predaji sa nepostupovalo v súlade so schváleným privatizačným projektom z roku 1991.

Podľa tohto projektu mali byť akcie Nafty rozdelené takto: 3-percentný podiel sa mal deponovať na účte Reštitučného investičného fondu, 47 % sa malo predať v kupónovej privatizácii, 40 % akcií malo predstavovať účasť štátu v podniku a zvyšných 9,3 % malo dočasne pripadnúť FNM SR. K porušeniu zákona o privatizácii došlo aj tým, že boli predané všetky akcie do súkromného vlastníctva. Navyše bol porušený aj Obchodný zákonník a zákon o cenách, pretože podľa týchto právnych noriem sa pri predaji hovorí o rozumnej cene, čo v prípade predaja akcií Nafty Gbely nebolo dodržané.

Začiatkom marca 1999 uzavreli predstavitelia FNM SR a Druhej obchodnej dohodu o vrátení 40,9 % akcií Nafty Gbely. Toto bolo možné až po podaní žaloby FNM SR na Druhú obchodnú. Druhá obchodná, ktorá v auguste 1996 získala 45,9 % balík akcií za 500 mil. Sk, pričom ich trhová hodnota vtedy presahovala 3,2 mld. Sk, si ponechá zvyšných 5 %. Dcérskej spoločnosti Nafty – Nafta Trade, ktorú kontroluje V. Poór, však ostali 3 nedokončené zásobníky plynu. (SME, 17. 3. 1999).

Definitívnou bodkou za škandalóznou privatizáciou a ešte škandalóznejšou reprivatizáciou, ktorej obeťami sa po dlhých mediálnych a právnych ťahaniciach stali prezident FNM Ľ. Kaník a viceprezident FNM J. Sklenár, bolo 15. októbra 1999 navrátenie 45,9 % akcií a.s. Nafta Gbely na účet FNM. Podľa výkazu BCPB zhruba za 500 mil. Sk, teda za sumu, za ktorú ju vtedy neznáma Druhá obchodná roku 1996 z FNM získala.

KAUZA NÁKLADNÁ AUTOMOBILOVÁ DOPRAVA TRENČÍN (NAD)

Dňa 19. októbra 1995 Prezídium FNM SR schvaľuje priamy predaj podniku NAD Trenčín v prospech v. o. s. Merkur za cenu 60 140 000 Sk, z toho 30 140 000 v peniazoch a 30 mil. v investíciách; platba v hotovosti: prvá splátka 15 mil. Sk (poskytnutý úver z Priemyselnej banky), ďalších 15,140 mil. v ôsmich ročných splátkach po približne 1,9 mil. Sk, úročených 9,75 %.

Firma Merkur mala dvoch spoločníkov a konateľov (Karol Chorvát a Milan Macák). Jeden z nich, Ing. Macák, požiadal 20. januára 1997 o posunutie splátkového kalendára o dva roky z dôvodu zlej finančnej situácie spoločnosti. Dňa 21. januára 1997, t. j. ďalší deň po podaní žiadosti (!!!), VV FNM uvedenú žiadosť zamietol, o čom žiadateľa informoval listom zo dňa 12. februára 1997.

V dňoch 16.-18. apríla 1997 uskutočnila kontrolná skupina FNM SR kontrolu plnenia ustanovení zmluvy o predaji podniku a kontrolu stavu nakladania s privatizovaným majetkom v spoločnosti Merkur za obdobie od 1. januára 1996 do 31. marca 1997. Protokol o kontrole okrem iného uvádza, že v čase, keď Merkur žiadal o odklad splátok z dôvodu zlej finančnej situácie (v termíne druhej splátky vo výške 1,9 mil., ktorú nezaplatil), mal v držbe (na účtoch a v pokladni) finančné prostriedky vo výške 5,3 mil. Sk. Neplatil teda zámerne.

Dňa 18. júna 1997 bol prerokovaný protokol o výsledkoch uvedenej kontroly, pričom sa dospelo k záveru, že konateľ spoločnosti Merkur, Ing. Milan Macák, musí zabezpečiť odstránenie nedostatkov a návrh opatrení na zlepšenie situácie v plnení ustanovení zmluvy v termíne do 30. júna 1997. V ten istý deň, ako sa prerokovával protokol z kontroly, ktorý na odstránenie nedostatkov stanovil termín 30. júna 1997, prevzal Ing. Milan Macák od FNM SR oznámenie o odstúpení od kúpnej zmluvy zo strany fondu.

Dňa 19. júna 1997 (teda na druhý deň po odstúpení od zmluvy s Merkurom) Prezídium FNM SR rozhodlo o predaji podniku NAD Trenčín v prospech s. r. o. S-BiBa, už však za kúpnu cenu 7 mil. Sk. Prvá splátka pritom je 0,5 mil. Sk, ďalšie splátky tvoria spolu 6,5 mil. Sk a povinné investície sú 20 mil. Sk. Cena v peniazoch je teda, oproti podmienkam predaja z roku 1995 menej ako štvrtinová, pričom je dokonca o viac ako polovicu nižšia než prvá splátka, ktorú predchádzajúci nadobúdateľ Merkur zaplatil hneď po podpise zmluvy (15 mil. Sk).

Dňa 22. júla 1997, teda mesiac po predaji, je podľa výpisu z obchodného registra z tohto dňa ešte 100-percentným majiteľom s. r. o. S-BiBa Ing. Samuel Bibza z Bratislavy, pričom adresa firmy je v Trenčíne na Jilemnického ulici č. 2.

Dňa 2. septembra 1997 už výpis z obchodného registra hovorí, že 100-percentným vlastníkom a jediným konateľom s. r. o. S-BiBa je Ing. Milan Macák (!!!), pričom adresa spoločnosti sa z Jilemnického zmenila na Zlatovskú 29, čo je adresa bývalého podniku NAD Trenčín.

Dňa 4. novembra 1997 už výpis z obchodného registra hovorí, že na adrese bývalého NAD Trenčín (Zlatovská 29) sídli Trenčianska dopravná spoločnosť, v skratke TDS, a. s. Vznikla 5. septembra 1997, vydala akcie na doručiteľa (ako inak), a na svet prišla premenou z obchodnej spoločnosti S-BiBa, s. r. o., pričom na spoločnosť TDS, a. s., prechádzajú všetky práva a záväzky zaniknutej spoločnosti S-BiBa, s. r. o.

V predstavenstve spoločnosti TDS, a. s., sedí okrem iných Ing. Milan Macák a v dozornej rade okrem iných aj istý Ján Paulíny, bytom Kostolná-Záriečie 81, švagor viceprezidenta a predsedu Výkonného výboru FNM SR a predsedu Krajského predstavenstva HZDS v Trenčíne Milana Reháka.

Na tejto kauze je teda pozoruhodná najmä skutočnosť, že prvý – pre FNM SR relatívne výhodnejší – predaj podniku sa uskutočnil v roku 1995 (teda už za dnešného FNM SR), následne došlo celkom evidentne k vedomému neplneniu kúpnej zmluvy zo strany nadobúdateľa, k odstúpeniu FNM od zmluvy a k opätovnej privatizácii už za oveľa nižšiu cenu. Pritom transakcia bola od začiatku evidentne naplánovaná tak, aby sa k majetku znova dostal jeden z pôvodných nadobúdateľov z roku 1995, avšak už za omnoho nižšiu cenu a s pristúpením príbuzného druhého najvyššieho funkcionára (a najvyššieho výkonného funkcionára) FNM SR, ktorý je zároveň vysokým funkcionárom HZDS.

Právnym nástupcom firmy S-Biba sa stala spoločnosť TDS Trenčín, ktorej členmi predstavenstva sú Milan Macák, konateľ Merkuru, a Milan Struška, riaditeľ Merkuru. Pre denník SME K. Chorvát uviedol, že „z právnej analýzy vypracovanej JUDr. Volfovou vyplýva, že predaj firme S-Biba bol len simulovaný právny úkon, ktorý mal viesť k zmene majiteľov a k zníženiu kúpnej hodnoty majetku podniku“. Po odňatí sprivatizovaného majetku žiadala spoločnosť Merkur od FNM vrátenie prvej – 15-miliónovej splátky spolu s preinvestovanými 5 mil. Sk. Namiesto toho jej fond vyrubil pohľadávku 27 mil. Sk, z čoho vyplýva, že Merkur sa tak stal dlžníkom fondu. (SME, 13. 7. 1999)

KAUZA PRIVATIZÁCIE 51 % AKCIÍ NOVÁCKYCH CHEMICKÝCH ZÁVODOV, A. S., V PROSPECH SPOLOČNOTI INEKON (ČR)

Fond národného majetku uzavrel 3. novembra 1994 zmluvu so spoločnosťou INEKON Praha. Postupoval na základe rozhodnutia vlády SR zo 6. septembra 1994, podľa ktorého mal INEKON odkúpiť 51 % akcií Nováckych chemických závodov za 1,217 mld. Sk (o 403,5 mil. Sk, teda o vyše 49 % viac, než je ich nominálna hodnota). Z toho 400 mil. Sk mal zaplatiť v hotovosti a zvyšných 817 mil. Sk mal splatiť v investíciách do NCHZ, najmä ekologických. Kúpnu zmluvu podpísal INEKON s tým, že 25. novembra 1994 sa naň prevedú akcie NCHZ a za každý deň omeškania bude druhá strana platiť penále 50 tisíc Sk. Spoločnosť INEKON síce včas zaplatila 80 mil. Sk (prvú z dohodnutých piatich splátok za 813 485 akcií) a poskytla NCHZ aj úver 200 mil. Sk na prefinancovanie obchodných operácií – Fond národného majetku však na a. s. nepreviedol ani jedinú akciu.

Bezprostredne po tom, čo FNM SR stihol uzatvoriť s INEKON-om zmluvu, novozvolený slovenský parlament totiž v noci z 3. na 4. novembra 1994 predstaviteľov FNM SR odvolal a prijal zákon, ktorým zrušil rozhodnutia Moravčíkovej vlády. Zanedlho však samotné ministerstvo privatizácie po právnej analýze prišlo na to, že novoprijatý zákon sa nevzťahuje na 29 z 54 zrušených rozhodnutí, medzi nimi ani na privatizáciu NCHZ.

Ústavný súd SR v máji 1995 označil nočný zákon NR SR o zrušení privatizácie za protiústavný, pretože NR SR prekročila svoju kompetenciu a nemá právo rušiť uznesenia vlády. Mečiarova vláda sa síce predtým poistila a po NR SR zrušila uznesenia predchádzajúcej vlády aj ona (hoci mnohí upozorňujú, že protizákonne), avšak ani možnosť vlády rušiť vlastné uznesenia sa nemohla v žiadnom prípade vzťahovať na privatizáciu NCHZ. Hoci Ústavný súd zrušil nočný zákon aj pre jeho neprípustnú retroaktivitu (spätnú účinnosť) a najmä preto, že ním došlo k protiústavnému zrušeniu a odňatiu vlastníckeho práva nadobudnutého platnými právnymi úkonmi, bez ohľadu na to FNM SR INEKON-u akcie NCHZ nevydal. A to aj napriek tomu, že Najvyšší súd SR v máji tiež potvrdil, že v tomto prípade nemožno aplikovať zákon o anulovaní rozhodnutí o privatizácii.

Minister hospodárstva J. Ducký už v januári 1995 povedal, že nemá nič proti novému vlastníkovi, namieta iba proti tomu, aby mal majoritu. V decembri 1995 to potvrdil aj podpredseda výkonného výboru FNM SR Porvazník. FNM podľa neho chce, aby INEKON zostal akcionárom, považuje ho za partnera, ktorý má pozitívny prínos, len sa usiluje, aby nebol majoritným akcionárom. INEKON dokonca súhlasil aj s tým a ponúkol, že sa zo svojho 51-percentného podielu zriekne 17 % v prospech zamestnaneckej akciovej spoločnosti, pokiaľ by tejto zamestnaneckej spoločnosti FNM SR predal 16 % akcií. Tým by INEKON mal v NCHZ 34-percentný podiel (jeho väčšinový balík by sa zmenil len na kontrolný), zamestnanecká akciová spoločnosť 33 %, FNM 30 % a RIF 3 %. FNM SR však napokon dohodu nepodpísal a požadoval najskôr zrušenie pôvodnej zmluvy z roku 1994.

Medzitým za rok 1995 dosahujú NCHZ zvýšenie výroby a predaja približne o 40 % a najvyšší zisk za doterajšej existencie podniku. Výbornými výsledkami, aké NCHZ dosiahla pričinením INEKON-u, odôvodnili podporu doterajšej privatizácie aj poslanci mestského zastupiteľstva a odborári podniku, ktorí vyslovili nespokojnosť s postupom FNM SR (Práca, 20. 12. 1995).

Veci sa ďalej skomplikovali tým, že FNM SR zvolal 4.decembra 1995 mimoriadne valné zhromaždenie, na ktorom zvýšil základné imanie NCHZ. Ak by toto rozhodnutie bolo vstúpilo do platnosti, INEKON by v NCHZ stratil majoritu. Krajský súd v Banskej Bystrici však zohľadnil námietky doterajšieho predstavenstva NCHZ proti oprávneniu FNM SR zvolať valné zhromaždenie. Predbežným opatrením zakázal výkon činnosti novej dozornej rade zvolenej na tomto valnom zhromaždení a zakázal tiež zaregistrovať

navýšenie základného imania, ktorým by sa zmenili majetkové pomery v spoločnosti v neprospech spoločnosti INEKON Praha.

Takmer rok trvajúci spor medzi firmou INEKON Praha ako navrhovateľom a FNM SR ako odporcom o plnenie kúpnej zmluvy na predaj 813 485 akcií Nováckych chemických závodov sa 19. decembra 1995 skončil na Mestskom súde v Bratislave vynesením rozsudku v prospech INEKONu. Podľa rozhodnutia tohto súdu je FNM povinný previesť na účet INEKONu všetky akcie do troch dní od právoplatnosti rozsudku a zaplatiť zmluvnú pokutu 18,8 mil. Sk za neprevedenie akcií podľa kúpnej zmluvy. Súd v rozsudku konštatoval, že nenašiel žiadny dôvod, pre ktorý by mala byť kúpna zmluva vyhlásená za neplatnú (o čo sa usiloval FNM), čím vlastne potvrdil jej právoplatnosť a záväznosť. Rozhodnutie súdu je záväzné aj pre Stredisko cenných papierov v Bratislave. Keďže v tomto spore ide o akcie a poplatky za takmer 1,25 mld. Sk, FNM sa proti rozsudku odvolal a spor bude pokračovať na Najvyššom súde SR.

Podľa rozhovoru s J. Hušekom, riaditeľom INEKON Praha, je INEKON pripravený dohodnúť sa podľa pôvodnej dohody zo 6. októbra 1995, čiže vzdať sa 17 % akcií v prospech zamestnaneckej akciovej spoločnosti. „Som veľmi rád, že sudkyňa odolala nátlaku z oficiálnej sféry, keď si obhajca FNM pozval prokurátora, aby mu pomohol dotiahnuť prípad do konca, a držala sa práva. Bol som dosť prekvapený z vystupovania pána prokurátora, ktorý by mal obhajovať právo, a nedokážem si predstaviť, že sa mohol jednoznačne postaviť právu a ohýbať ho podľa potreby.“ Riaditeľ Hušek ďalej konštatoval, že v súčasnosti „existuje v podniku prakticky dvojvládie“. Pritom za rok pôsobenia INEKON-u v Novákoch sa podarilo „zabezpečiť nárast zisku o 77 % oproti roku 1994, zvýšila sa zamestnanosť, mzdy stúpli o 25 % za rok, znížila sa zadlženosť podniku. Z tohto dôvodu má princíp privatizácie s našou účasťou jednoznačnú podporu v regióne, naposledy ju vyjadrilo mestské zastupiteľstvo v Novákoch“. (Pravda, 21. 12. 1995)

Pred Vianocami 1995 sa pomery v Novákych chemických závodoch opäť vyostrili. Podľa reportáže denníka Práca odborári nechcú do areálu umožniť vstup členom novej dozornej rady a predstavenstva, ktoré podľa rozhodnutia súdu FNM SR začiatkom decembra vymenoval nezákonne. Vo vyhlásení odborového výboru OZ chémie pri NCHZ a predsedov dielenských výborov, ku ktorému sa pripojili aj hospodárski pracovníci, sa uvádza: „Neakceptujeme rozhodnutia novej dozornej rady a novovymenovaného predstavenstva. Žiadame pôvodné orgány a. s., aby pokračovali v riadení nášho podniku, aby najmä počas sviatkov nedošlo k nepredvídaným situáciám a náš podnik fungoval aspoň tak ako doteraz.“ (Práca 22. 12. 1995)

Deň pred Štedrým večerom, 23. decembra 1995, denník Práca referuje o pretrvávajúcej napätej situácii. Výkonný riaditeľ J. Kostka sa k celej záležitosti údajne nechce vyjadrovať. Dobre informovaný zdroj za hlavnú príčinu neuznania zmluvy s INEKONom považuje skutočnosť, že ide o českú firmu. „To, čo sa tu deje, možno prirovnať k vydieraniu. FNM robí jedno valné zhromaždenie za druhým, ale ani z jedného sme nedostali žiadne doklady,“ zdôraznil tento zdroj. FNM zablokoval NCHZ všetko, vrátane účtov. Noviny popisujú dramatickosť situácie: „Nové predstavenstvo, ktoré odborári odmietajú pustiť do areálu spoločnosti, by malo prísť údajne 28. decembra. Pri bráne je sprísnená kontrola, ktorú vykonáva strážna služba. Ak sa členovia dozornej rady a predstavenstva prihlásia, stráž ich nevpustí do priestorov podniku, ale pôjdu vedľa do kultúrneho domu, kde je všetko pripravené. Súčasný manažment vraj dostal len určité podmienky a ultimáta, ktoré majú do stredy splniť. V opačnom prípade musia odísť všetci z výkonného vedenia.“

O dva dni nato, 30. decembra 1995, Práca píše o tom, že na rokovaní dňa 28. decembra 1995 sa okrem iných zúčastnili predstavitelia FNM SR, nové predstavenstvo spoločnosti, členovia novej dozornej rady, členovia manažmentu, zástupcovia firmy INEKON z Prahy a predseda HZDS v Novákoch. Odborári podniku sa na rokovanie dostali až po dvoch hodinách. Výsledkom stretnutia o. i. bolo, že výkonný manažment NCHZ spolu s odborármi prisľúbili, že naďalej zabezpečia dobrý chod podniku. Zástupca firmy INEKON ponúkol možnosť okamžitého rokovania kvôli zmluve medzi INEKONom a FNM SR, aby sa spor skončil čo najskôr. Zamestnanci podniku majú aj naďalej záujem o zamestnanecké akcie.

Po rozhodnutí Najvyššieho súdu SR musel FNM previesť 51 % základného imania NCHZ na účet INEKON-u. Avšak za nevyjasnených okolností INEKON neskôr o 10-percentný podiel prišiel. Neskôr získala 49 % akcií NCHZ spoločnosť PT-Nova priamym predajom od FNM.

INEKON Praha v apríli 1999 akceptoval návrh Výkonného výboru FNM a súhlasil, že fondu vráti 41 % akcií NCHZ Nováky, ktoré boli blokované na

účte INEKON-u. Podľa riaditeľa Hušeka spoločnosť INEKON od zmluvy odstúpila v decembri 1997, avšak akcie NCHZ nemohli byť na účet fondu vrátené, keďže boli práve fondom zablokované. (SITA, 14. 4. 1999) Na účet FNM SR tak pribudlo 41 % akcií spoločnosti NCHZ.

Dňa 9. júla 1999 prebehlo valné zhromaždenie, na ktorom spoločnosti skupiny Fingroup vlastniace 35 % akcií rozhodli o navýšení základného imania. Ostatní akcionári nemohli na tomto valnom zhromaždení hlasovať, a tak by podiel tejto skupiny mohol vzrásť na 50 %. Tento krok považuje FNM za protiprávny a bude žiadať jeho revíziu. Podľa A. Bubeníkovej, riaditeľky sekcie zakladateľských činností a výkonu akcionárskych práv, súd zakázal konanie júlového valného zhromaždenia. Ak by súd neuznal argumenty FNM, ten by tak definitívne stratil možnosť získať v NCHZ majoritu, ktorú by mohol ponúknuť neskôr vo verejnej súťaži na predaj. (Pravda, 14. 8. 1999)

Ako uviedol denník Práca: „Výsledkom je, že INEKON väčšinu v NCHZ ani teraz nezískal, fondom ukradnuté akcie sa objavili na iných účtoch a akcie, ktoré mu zostali, vrátil a dobre zarobil desiatky mil. Sk na penále, ktoré mu podľa dosť absurdnej zmluvy musel FNM SR vyplatiť.“ (Práca, 18. 8. 1999)

KAUZA PRVÁ NOVINOVÁ SLUŽBA (PNS)

PNS, a. s., Bratislava je dominantná distribučná spoločnosť zaoberajúca sa distribúciou a predajom novín a tlačovín. Jej aktuálny podiel na trhu je 65 %, distribuuje 30 denníkov a 670 časopisov. Prezídium FNM SR rozhodlo 24. februára 1998 o predaji 97 % akcií tejto a. s. v prospech tlačiarenského giganta Danubiaprint, blízkeho vládnej koalícii. Danubiaprint bol privatizovaný v auguste 1996 v prospech ľudí blízkych vládnej koalícii. Riaditeľ a jeden z vlastníkov Danubiaprintu S. Srník je predsedom dozorných rád spoločností R-Press a H-Press, ktoré vydávajú denníky HZDS Slovenská Republika a Hlas. Danubiaprint tlačí všetky celoštátne denníky s výnimkou denníka SME.

Prvá novinová služba bola vďaka svojmu dominantnému postaveniu v distribúcii periodickej tlače citlivým podnikom najmä v súvislosti s aktuálnym politickým vývojom a s neskrývanou snahou bývalej vládnej koalície obmedzovať slobodu slova a slobodnú konkurenciu v oblasti šírenia informácií.

Prezident Prezídia FNM SR a podpredseda koaličného ZRS Š. Gavorník v rozhovore pre Pravdu dva mesiace pred privatizáciou PNS uviedol: „Okolo PNS bude ešte huriavk. Písali mi zamestnanci – odborári, ktorí chcú svoj podiel. Je to opodstatnené, ale sprivatizovať PNS, to nebude len tak: ide o dominantného distributéra periodickej tlače. Kto ho sprivatizuje, ťažko odhadnúť. Bude treba veľmi citlivo k celej záležitosti pristupovať. Možno nakoniec dôjde k dohode na parlamentnej pôde, aby sa PNS dostala medzi strategické podniky, čosi také sa aspoň črtá.“ (Pravda, 19. 12. 1997)

Napriek týmto slovám teda Prezídium FNM SR, vedené práve Š. Gavorníkom, predalo 97 % akcií PNS spoločnosti blízkej HZDS, ktorá je zároveň tlačiarenským podnikom s dominantným podielom na tlači periodickej tlače a takmer monopolným postavením v tlači celoštátnych denníkov.

Predseda Združenia vydavateľov periodickej tlače Slovenska (ZVPTS) Miloš Nemeček v tejto súvislosti vyhlásil: „Neviem si predstaviť nevhodnejšieho privatizátora, ako je polygrafický gigant a vydavateľ s jasne politickým pozadím.“ (Slovenský Profit, 21. 4. 1998) Vydavatelia tvrdia, že nijaký ekonomický ani logický argument nemôže obhájiť toto rozhodnutie a že nejde o náhodu, ak sa rozhodnutie o ovládnutí rozhodujúceho distributéra tlače načasuje do predvolebného obdobia. Vrcholom je pritom skutočnosť, ak dôvodová správa uvádza, že jedným z dôvodov, prečo FNM SR uprednostnil práve Danubiaprint (celkovo sa uchádzalo o privatizáciu PNS 25 záujemcov), bola „previazanosť tlače a distributéra“. Podľa zákona na ochranu hospodárskej súťaže musí nový nadobúdateľ PNS do 15 dní od podpísania kúpnopredajnej zmluvy požiadať Protimonopolný úrad SR o schválenie koncentrácie.

Asi najzávažnejším faktom je, že podľa mienky viacerých expertov a pozorovateľov FNM SR pri rozhodnutí o privatizácii 97 % akcií porušil zákon, pretože po náleze Ústavného súdu SR o nezákonnosti prenosu kompetencií za priame predaje z vlády na FNM SR už privatizovať nemal. V tomto prípade však už nešlo len o porušenie ducha výroku Ústavného súdu SR, ale aj o porušenie litery tohto rozhodnutia, pretože sa privatizoval aj ten majetok, ktorý nemožno privatizovať ani podľa § 28 ods. 5, ktorého protiústavnosť Ústavný súd neskúmal. Podľa tohto paragrafu totiž možno privatizovať len ten majetok, ktorý nie je možné predať podľa predchádzajúcich rozhodnutí o privatizácii. Povedané slovami podpredsedu Výkonného výboru FNM SR J. Porvazníka, „ide najmä o prípady, keď bola založená a. s., ale nebolo bliž-

šie špecifikované, ako budú akcie predávané, alebo tie prípady, keď sa pôvodne schválil predaj akcií v kupónovej privatizácii, ale po jej zrušení už nie je možné realizovať pôvodné rozhodnutia“ (Práca, 19. 12. 1996). Sama dôvodová správa k rozhodnutiu o predaji 97 % akcií PNS však hovorí o tom, že jediné rozhodnutie o privatizácii PNS je rozhodnutie vlády SR z 20. júna 1994, podľa ktorého sa určilo 46 % akcií do kupónovej privatizácie, 17 % na dočasnú účasť štátu, 34 % na trvalú účasť štátu a 3 % do reštitučného investičného fondu. Aj keby sme teda pripustili možnosť privatizovať podľa § 28 ods. 5, je evidentné, že táto možnosť sa nevzťahuje na 34 % akcií, ktoré boli určené rozhodnutím vlády na trvalú účasť FNM SR. Napriek tomu FNM SR sprivatizoval 97 % akcií PNS.

Nepovolená koncentrácia bola dôvodom odstúpenia FNM od kúpnopredajnej zmluvy s Danubiaprintom začiatkom februára 1999, čím sa FNM stal opäť vlastníkom 76,54 % akcií PNS, pričom od polovice mája 1999 už vlastní 100 % akcií PNS. Navyše, krajský súd v Bratislave dňa 11. mája 1999 vyhlásil na Danubiaprint konkurz, pretože si spoločnosť nebola schopná dlhší čas plniť svoje záväzky a v súčasnosti je v likvidácii. (Pravda, 9. 9. 1999)

Dňa 22. júla 1999 sa do konkurzu dostala aj PNS, ktorá svojmu majiteľovi Danubiaprintu požičala 44 mil. Sk, pričom do januára 1999 jej dlhy voči vydavateľom dosiahli výšku 77 mil. Sk. Predstavenstvo PNS sa proti rozhodnutiu súdu o konkurze odvolalo na Najvyšší súd SR. Ekonomický riaditeľ PNS Milan Jablonický odhadol celkovú výšku škôd, ktoré spôsobilo bývalé vedenie, na 223 mil. Sk. (Hospodárske noviny, 11. 11. 1999)

KAUZA PSIS

Ministerstvo financií SR odňalo svojím rozhodnutím zo dňa 31. marca 1995 licenciu Prvej slovenskej investičnej spoločnosti (PSIS), ktorá patrila medzi najvýznamnejšie na Slovensku. Spravovala majetok v hodnote asi 7 mld. Sk, pričom bola bezkonkurenčne najlepšou slovenskou spoločnosťou v oblasti správy otvorených podielových fondov. Najlepšou z hľadiska objemu týchto fondov, aj z hľadiska miery ich zhodnocovania.

Najväčším podielovým fondom v správe PSIS bol Sporofond, ktorý združil viac ako 2 mld. Sk od vyše 42 tisíc právnických a fyzických osôb. Zároveň táto investičná spoločnosť (IS) založila pre druhú vlnu kupónovej privatizácie (KP) dva fondy, ktoré získali v rámci registrácie občanov do druhej vlny bezkonkurenčne najviac majiteľov investičných kupónov (MIK-ov), ktorí sa zmluvne zaviazali investovať do fondov PSIS. Táto spoločnosť bola zároveň známa svojou nezávislosťou od vtedajšej vládnej koalície a podporou nezávislej tlače. Reakciou vlády bola kontrola zo strany ministerstva financií a následné odobratie povolenia k činnosti. Viaceré skutočnosti, ako aj spôsob, akým bolo povolenie k činnosti odobraté, nasvedčujú, že išlo o politický krok, ktorého účelom malo byť zlikvidovanie silnej a od vlády nezávislej finančnej inštitúcie.

Majetok, ktorý PSIS spravovala, prešiel rozhodnutím vlády do správy dvoch iných IS, medzi nimi aj do správy Harvardskej investičnej spoločnosti (HIS) známej svojimi úzkymi kontaktmi na niektorých predstaviteľov HZDS.

Rozhodnutie MF SR o odňatí licencie PSIS je závažné najmä preto, že ide o precedens nerešpektovania nedotknuteľnosti súkromného vlastníctva rozhodnutím štátneho orgánu s evidentne politickým podtextom. Išlo pritom o majetok značného rozsahu, ktorý sa ako súkromný zhodnocoval vyše štyroch rokov. Politicky motivovaným rozhodnutím ministerstva financií došlo k absolútnemu zničeniu dôvery súkromných subjektov k investovaniu prostredníctvom podielových fondov. Po správach o odňatí povolenia PSIS a po prevedení podielových fondov do HIS bola pozastavená možnosť vyberania vkladov. Jednak preto, že bola obava z masového vyberania, jednak preto, že HIS nedisponovala potrebnými kapacitami a know-how na zabezpečenie týchto operácií. To samozrejme viedlo k narastaniu dopytu po výbere vkladov a napokon k tomu, že v krátkom čase viac ako tretina podielnikov požiadala o vrátenie vkladu, čo podľa zákona č. 248/1992 Zb. v znení neskorších predpisov znamená uzavretie podielového fondu (PF) a vyplatenie podielov.

V auguste 1995 exposlankyňa G. Kaliská založila združenie občanov – podielnikov Sporofondu na obranu ich vlastníckych práv proti zásahu štátnej moci. Na jej výzvu zareagovalo 1535 z vyše 42 tisíc podielnikov Sporofondu. Združenie podalo do konca roka 1995 dve žaloby proti štátu: jednu proti zásahu do výkonu ich vlastníckych práv, druhú o náhradu škody, majetkovej ujmy vzniknutej v dôsledku znehodnocovania ich prostriedkov, ktorého impulzom bol zásah štátu. Právnu pomoc poskytoval združeniu bývalý minister privatizácie M. Janičina.

Koncom roka 1995 Najvyšší súd zrušil rozhodnutie o odňatí licencie ministerstvom financií ako protizákonné. Podľa slov štátneho tajomníka MF SR J. Magulu bude ministerstvo toto rozhodnutie rešpektovať, aj keď s ním nesúhlasí. Magula uviedol, že rozhodnutia Najvyššieho súdu SR boli aj v prípade banskobystrického fondu PSIPS, aj bratislavskej spoločnosti PSIS – v ich prospech – „jednoznačne vedené nie z nezávislej pozície". Súd si údajne vykladal zákony po svojom, pričom nerešpektoval platné zákony a postavil sa do úlohy zákonodarcu. Tak napríklad, Najvyšší súd SR podľa Magulu svoje rozhodnutie postavil na mylnom názore, že zmenka nie je cenným papierom, hoci iný zákon – zákon o cenných papieroch – ju jednoznačne za cenný papier určuje.

Ministerstvo financií robilo aj po rozhodnutí Najvyššieho súdu prieťahy vrátiť PSIS a odmietalo správu PF. Najprv síce vyslalo ústretové signály a avizovalo vydanie správy, v polovici februára však poslalo na PSIS novú kontrolu. Štyri dni po jej začiatku, 20. februára 1996, posiela MF SR spoločnosti PSIS rozhodnutie o začatí konania vo veci porušenia zákonov o investičných spoločnostiach a o cenných papieroch. Podľa vedenia PSIS táto skutočnosť – k rozhodnutiu došlo len o štyri pracovné dni po začatí kontroly – jasne naznačuje, že celá kontrola bola len zámienkou na uvalenie sankcií. PSIS sa obáva, že cieľom nového útoku MF je položiť PSIS tak, aby nemala ani možnosť žiadať od MF SR náhradu za škody, ktoré jej spôsobilo predchádzajúce, medzičasom Najvyšším súdom SR (NS SR) zrušené rozhodnutie o odobratí licencie.

Po zdĺhavom odovzdávaní správy fondov a uplatnení rozsudkov NS SR, ktoré sa skončilo až v polovici februára 1996, začal Úrad pre dozor nad kapitálovým trhom v PSIS novú kontrolu. Akcionári PSIS rozhodli koncom apríla o likvidácii spoločnosti. Túto skutočnosť oznámili MF SR 31. 5. 1996. PSIS na základe kontroly MF SR opäť odňalo licenciu. Rozhodnutie bolo doručené 24. 6. 1996, ale PSIS už bola vtedy zrušená.

KAUZA SELEKT BUČANY

Predstavitelia zamestnaneckej a. s. vo Výskumnom šľachtiteľskom ústave Selekt v Bučanoch oznámili, že ešte pred podaním privatizačného projektu sľúbili každoročne zaplatiť Združeniu robotníkov 500 tisíc Sk za podporu ich projektu. ZRS prisľúbilo pomoc, FNM však napriek tomu podnik predal inému záujemcovi, pritom za nižšiu cenu (oficiálnu), ako ponúkla zamestnanecká a. s. (SME, 2. 10. 1996).

Novým vlastníkom sa stala firma Betased, s. r. o., ktorej majiteľ neskôr odvolal z funkcií všetkých, ktorí zastupovali zamestnaneckú a. s. Zamestnanecká a. s. ponúkla kúpnu cenu 52 mil. Sk, Betased zvíťazil s ponukou 28,3 mil. Sk. Spoločníkmi víťaznej firmy sú okrem iného aj najväčší dlžníci Selektu (privatizovanej firmy), trnavský a šuriansky cukrovar (Národná obroda, 4. 12. 1996).

KAUZA SLOVENSKÁ POISŤOVŇA

Slovenská poisťovňa vznikla 1. novembra 1991 transformáciou štátneho podniku Slovenská štátna poisťovňa na akciovú spoločnosť. V júli 1998 bol najväčším akcionárom Slovenskej poisťovne FNM SR, ktorý kontroloval 50,55 % akcií. VSŽ Holding disponoval zhruba 20 percentami a spoločnosti Vinlan a Telemar, ktoré boli blízke VSŽ, vlastnili 8,6 %, resp. 6 % základného imania.

Začiatkom júla 1998 začali silnieť snahy akcionárov SP (predovšetkým VSŽ) o získanie významnejšieho postavenia v spoločnosti na úkor štátu. VSŽ nešlo len o ovládnutie poisťovne s bilančnou hodnotou 31 mld. Sk a technických rezerv, ale aj jej majetkových účastí, prostredníctvom ktorých by mohli disponovať majetkom vo výške zhruba 100 mld. Sk. Navyšovaním základného imania sa mal obísť zákon o zákaze privatizácie strategických podnikov, ktorý zakazuje privatizáciu SP do konca roka 2003.

Základné imanie sa malo pôvodne zvýšiť o 1 mld. Sk na 2,5 mld. Sk. Akcionári však tento návrh upravili na 375 mil. Sk, teda zvýšili základné imanie o 25 %. Toto zvýšenie stačilo na to, aby v prípade, že FNM SR neuplatní svoje predkupné právo, stratil majoritu a SP by prešla do súkromných rúk privatizérov blízkych vládnej koalícii. Podiel FNM SR by klesol na 40,4 %. Argument vtedajších vládnych predstaviteľov, že zvýšenie základného imania o 375 mil. Sk prospeje Slovenskej poisťovni, neobstojí, pretože SP vynaložila na zvýšenie základného imania zničenej IRB, ktorá bola od roku 1996 pod kontrolou skupiny VSŽ, 2 mld. Sk, teda viac ako päťkrát toľko.

Podobný postup straty majority štátu v komerčnej banke prebehol v rokoch 1996 a 1997, keď pri navyšovaní základného imania Poštovej banky (zo 600 na 1200 mil. Sk) klesol podiel štátnych subjektov (mi-

nisterstvo dopravy, Slovenská pošta, Slovenské telekomunikácie) z 87,5 % na 43,5 %. Možnosť navýšenia základného imania využili len súkromné firmy blízke VSŽ a získali majoritný podiel. Mimochodom, ministrom dopravy, pôšt a telekomunikácií bol vtedy neskorší šéf VSŽ Alexander Rezeš.

Pri navyšovaní základného imania v júli a auguste 1998 sa upísalo všetkých 375 tisíc nových akcií Slovenskej poisťovne v nominálnej hodnote 1000 Sk, a tým sa mali zmeniť vlastnícke pomery v jednom z najvýznamnejších finančných ústavov v SR. Naplnila sa tak predpoveď o skrytej privatizácii SP. Akcionári Slovenskej poisťovne však na mimoriadnom valnom zhromaždení 4. septembra 1998 prekvapujúco neschválili zmenu stanov spoločnosti – zapísanie zvýšenia základného imania z pôvodných 1,5 mld. na 1,875 mld. Sk do obchodného registra. FNM SR zjavne proti logike predchádzajúceho postupu hlasoval proti zmene stanov. Jeho zástupkyňa M. Bernáthová totiž 24. júla 1998 na mimoriadnom valnom zhromaždení akcionárov, na ktorom sa rozhodovalo o zvýšení základného imania SP, hlasovala zaň. Z dôvodu neodsúhlasenia navýšenia akcionármi nebolo možné podať návrh na zmenu výšky základného imania v obchodnom registri a celý proces sa tak nemohol dokončiť.

Po parlamentných voľbách a po tom, čo drobní akcionári Slovenskej poisťovne podali okrem žaloby aj podnet na prerušenie konania vo veci zapísania na registrový súd, došlo v Slovenskej poisťovni 15. októbra 1998 k ďalším zmenám. Na návrh spoločnosti ARDS, ktorá zastupovala záujmy VSŽ Holdingu, zrušilo mimoriadne valné zhromaždenie uznesenie o zvýšení základného imania z 24. júla 1998 a celý proces stornovalo.

Akcionári však dosiahli inú zmenu stanov, podľa ktorej bude na zmenu výšky základného imania a na personálne zmeny v dozornej rade Slovenskej poisťovne potrebný súhlas akcionárov vlastniacich dve tretiny akcií – teda 1 mil. kusov. Dovtedy na tieto úkony stačila jednoduchá väčšina účastníkov valného zhromaždenia. Návrh prezident SP Karol Melocík odôvodňoval potrebou ochrany minoritných akcionárov. Napriek tomu, že táto zmena výrazne obmedzila vplyv FNM SR v Slovenskej poisťovni, fond ju podporil. Novela zákona o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností z 20. novembra 1998 toto rozhodnutie MVZ de facto neutralizovala.

KAUZA SLOVENSKÉ LIEČEBNÉ KÚPELE PIEŠŤANY

V roku 1996 sa uskutočnila aj privatizácia najlukratívnejších a najznámejších slovenských kúpeľov Piešťany. FNM rozhodol 23. mája 1996 o predaji 51 % akcií Slovenských liečebných kúpeľov, a. s., Piešťany (SLK) v prospech zamestnaneckej a. s. Spoločnosť zamestnancov piešťanských kúpeľov (SZPK). Kúpna cena bola 302 mil. Sk pri bilančnej cene 1,6 mld. Sk a pri všeobecne prevládajúcom názore, že skutočná trhová cena je vyššia ako bilančná. SZPK založili a ovládali štyria členovia vrcholového manažmentu a FNM rozhodol v ich prospech napriek tomu, že mesto Piešťany ponúkalo za kúpele oveľa vyššiu cenu a tiež napriek tomu, že Najvyšší kontrolný úrad (NKÚ) konštatoval v SLK viacnásobné porušenie zákonov práve pri zakladaní SZPK a podal v tejto veci trestné oznámenie (Pravda, 3. 6. 1996).

Koncom januára 1997 došlo k prevodu 51 % akcií SLK Piešťany zo spoločnosti SZPK, a. s., na spoločnosť Vadium Group, a. s., ktorej zakladateľom je Karol Martinka, generálny riaditeľ Devín banky. Jeden zo štyroch zakladateľov SZPK, predseda odborov Tibor Krajčovič pre Pravdu uviedol, že pre neho to bol šok a že predseda predstavenstva SZPK ho informoval, že akcie boli prevedené „na základe nejakého dodatku ku kúpnopredajnej zmluve medzi FNM a SZPK, o ktorom som nič nevedel“. Kolektív zamestnancov SLK Piešťany napísal list ústavným činiteľom SR, v ktorom upozorňujú, že noví majitelia chcú ešte do konca roka 1997 „veľkú časť akcií kúpeľov predať svojmu ruskému partnerovi“ (Pravda, 5. 2. 1997).

FNM SR získal začiatkom februára 1999 späť do svojho vlastníctva časť majetkovej účasti v Slovenských liečebných kúpeľov Piešťany, a. s., vo výške 24,16-percentného podielu zo základného imania. K vráteniu tejto majetkovej účasti došlo na základe dohody o odstúpení od zmluvy s obchodnou spoločnosťou Všeobecná sociálna poisťovňa Tatry Bratislava. Majoritným vlastníkom piešťanských kúpeľov je však stále spoločnosť Vadium Group (vlastní 68 % akcií), ktorá v poslednom čase prevádza majetok na iné právnické osoby. Pri tomto tunelovaní svetoznámych kúpeľov zohráva od roku 1997 čoraz významnejšiu úlohu spoločnosť Cestovná kancelária slovenských kúpeľov (CKSK) (Pravda 17. 2. 1999).

Cez túto spoločnosť so sídlom v Bratislave prechádzajú takmer všetky platby zahraničných klientov

Slovenských liečebných kúpeľov (SLK) Piešťany, pričom si ponecháva províziu vo výške 15 %. Táto skutočnosť mala dopad na značný pokles hospodárskych výsledkov SLK. V kauze bolo vznesené obvinenie zo spáchania trestného činu podvodu proti Ing. Karolovi Martinkovi, prezidentovi SLK. Ako uviedol J. Ivor, generálny riaditeľ sekcie vyšetrovania a kriminalisticko-expertíznych činností Ministerstva vnútra SR, obvinený Karol Martinka ako predseda predstavenstva a zároveň generálny riaditeľ obchodnej spoločnosti Vadium Group spolu s ďalšími osobami podvodne previedol 51 % akcií kúpeľov najprv na zamestnaneckú akciovú spoločnosť – Spoločnosť zamestnancov piešťanských kúpeľov (SZPK), a potom na Vadium Group. J. Ivor v tejto súvislosti konštatoval, že Fondu národného majetku tým spôsobil škodu vo výške najmenej 602 mil. Sk (SITA, 12. 4. 1999).

Mesiac júl 1999 sa stal významným medzníkom vo vývoji tejto kauzy – 7. júla boli prevedené akcie kúpeľov vo výške 68 % na účet FNM od pôvodného nadobúdateľa a. s. Vadium Group Bratislava. Štátu sa tak podarilo získať späť celkom 92,16 % akcií.

KAUZA SLOVNAFT

Dňa 10. augusta 1995 Prezídium FNM SR rozhodlo o predaji 39 % akcií a. s. Slovnaft v prospech a. s. Slovintegra, ktorú založilo 19 manažérov Slovnaftu. Formálne sa predaj uskutočnil za 6,4 mld. Sk, čo bola v tom čase zhruba trhová cena akcií Slovnaftu, a čo je zhodou okolností aj cena nominálna. V skutočnosti však došlo k predaju vo veľmi výhodnom režime, ktorým prišiel FNM o príjmy vo výške niekoľkých miliárd korún. V zmluve je totiž obsiahnutý mechanizmus, ktorý skutočnú cenu redukuje oproti oficiálne udávanej cene 6,4 mld. Sk na minimum. V zmluve sa uvádza, že ak nový akcionár presadí, aby Slovnaft, a.s., preinvestoval v budúcich niekoľkých rokoch sumu niekoľkých miliárd Sk, odpustí sa z kúpnej ceny suma 3 mld. Sk. Ide o kritérium formálne, pretože z už dnes rozbehnutých investičných akcií je zrejmé, že Slovnaft túto sumu preinvestuje. Okrem toho je zarážajúce, že zrážka z ceny sa nevzťahuje na investície privatizéra, ale na investície privatizovaného podniku.

Ďalšiu zľavu z ceny zmluva ponúka, ak noví vlastníci zabezpečia, že Slovnaft dosiahne v najbližších rokoch určitú úroveň zisku. V tomto prípade sa cena zníži o 2,4 mld. Sk. Ide zase o kritérium formálne, pretože pri dnešných hospodárskych výsledkoch Slovnaftu sa dá predpokladať, že kritérium ziskovosti splnené bude.

Inými slovami, skutočná cena, za ktorú bolo predaných 39 % akcií Slovnaftu, je 1 mld. Sk (!). O tom, že toto je skutočná cena, svedčí aj skutočnosť, že splátky ceny sú rozdelené na desať rokov po 100 mil. Sk. Tieto splátky pritom nie sú vôbec úročené. Prvá splátka vo výške 100 mil. Sk bola splatná do mesiaca po podpise zmluvy a bola na jeseň 1995 uhradená. Slovintegra, a. s., si na ňu požičala v Poľnobanke. Druhá splátka bola splatná až v roku 1997 a potom každý rok po 100 mil. Sk až do roku 2005.

„Čaro“ tejto privatizácie je v tom, že dividendy pripadajúce na 39 % akcií, ktorých sa stala a. s. Slovintegra držiteľom, sú vyššie ako 100 mil. Sk. Teda za dividendy za rok 1995, ktoré Slovintegra obdrží v roku 1996, vráti úver Pol'nobanke, za dividendy za rok 1996 zaplatí splátku FNM v roku 1997 a tak ďalej, až do roku 2005.

A to ešte nie je všetko. Jedným z možných (a začiatkom roka 1996 takmer jediným reálnym) použitím dlhopisov (náhrada kupónovej privatizácie) pred dobou ich splatnosti v roku 2001 je možnosť predať ich tým, ktorí majú u FNM záväzky. Títo potom môžu uhrádzať svoje záväzky uvedenými dlhopismi. Predpokladá sa, že trhová hodnota dlhopisu s nominálnou hodnotou 10 tisíc Sk bude asi 3000 Sk. V tomto prípade a pri predpokladanej výške dividend pripadajúcich na 39 % akcií vo výške 110 mil. Sk by na splatenie ročnej splátky stačilo použiť 30 mil. Sk, za ktoré sa bude dať pri vyššie uvedenej predpokladanej trhovej hodnote nakúpiť dlhopisy v nominálnej hodnote 100 mil. Sk a uhradiť nimi ročnú splátku v tej istej sume.

V skutočnosti teda jedinou reálnou investíciou, ktorú museli nadobúdatelia 39 % akcií urobiť, bol ich vklad do základného imania a. s. Slovintegra (1 mil. Sk). Všetky ostatné prostriedky, ktoré na privatizáciu tohto významného podielu jednej z najväčších a najziskovejších fabrík na Slovensku vynaložia, budú v skutočnosti prostriedky firmy, ktorej akcie privatizovali.

O skutočnej hodnote akcií Slovnaftu si možno urobiť najlepší obraz podľa toho, že len niekoľko dní pred spomínaným predajom 39 % akcií Slovnaftu sa udialo navyšovanie základného imania v tejto spoločnosti, a akcie z tohto navýšenia sa predávali na zahraničných trhoch aj na domácom trhu. V rámci tohto navýšenia sa popri slovenských finančných inštitúciách významným akcionárom Slovnaftu stala aj EBRD, s asi 10-percentným balíkom akcií. Tieto ak-

cie sa predávali za 1000 Sk za kus, čo by pri 39 % balíku zodpovedalo cene 6,4 mld. Sk. Možno teda tvrdiť, že vyššie popísaným spôsobom privatizácie prišiel FNM o sumu vo výške niekoľkých miliárd Sk, a zároveň, že majetok práve v tejto sume niekoľkých miliárd Sk bol darovaný niekoľkým ľuďom blízkym vládnej koalícii. V tejto súvislosti totiž treba pripomenúť, že časť dnešných privatizérov vrátane najväčšieho, prezidenta Slovnaftu S. Hatinu, sa do čela Slovnaftu dostala prostredníctvom FNM ako majoritného vlastníka, ovládaného stranami vládnucej koalície.

Pri predaji majoritného balíka Slovnaftu spoločnosti Slovintegra za šestinu trhovej ceny vrátane odpočítateľných investícií prišiel štát ešte o väčšie prostriedky ako v prípade Nafty Gbely. Cena 39 % balíka akcií tak pre Slovintegru bola 1 mld. Sk, čo je 155,70 Sk za akciu – teda 15 % jej trhovej ceny. Slovintegra si na prvú splátku vo výške 100 mil. Sk požičala, tento úver však dokázala splatiť hneď po prvej výplate dividend! V auguste 1996 potom Slovintegra splatila FNM SR aj zvyšných 900 mil. Sk.

Slovintegra neskôr, po rozhodnutí FNM SR z júla 1997, zvýšila svoj podiel v Slovnafte, keď získala ďalších 15 % akcií. Cena bola 385,4 mil. Sk, teda opäť asi 155 Sk za akciu. Peniaze na tento balík akcií získala Slovintegra predajom necelých 3 % akcií Slovnaftu (400 tisíc kusov) za trhové ceny – po 900 Sk. Po tomto predaji si Slovintegra vyrovnala všetky vzťahy s FNM SR, pričom si udržala v Slovnafte majoritu.

Nové vedenie FNM SR zvolené po voľbách v roku 1998 takéto konanie nepovažovalo za výhodné pre štát, preto s majiteľmi Slovintegry 4. marca 1999 uzavrelo predbežnú dohodu o doplatení časti kúpnej ceny vo výške 1 mld. Sk, resp. o vrátení 10 % akcií Slovnaftu do portfólia fondu. Slovintegra by tak stále mala jednu akciu za cenu o málo prevyšujúcu 200 Sk. Na burze sa pritom akcie Slovnaftu obchodujú za ceny okolo 640 Sk. Manažment Slovintegry podmienil doplatenie kúpnej ceny, resp. návrat akcií do portfólia FNM SR písomným uznesením vlády, že už nebudú vznesené voči Slovintegre nijaké ďalšie požiadavky, avšak do októbra 1999 manažment ani jeden z deklarovaných prísľubov nesplnil.

KAUZA TRANSPETROL

Pôvod kauzy Transpetrol siaha do roku 1995, keď Krajský súd v Prešove rozhodol, že MF SR je povinné zaplatiť firme ILaS Vranov 43,26 mil. Sk so 17,6 % úrokom z omeškania od 1. januára 1997. Firme totiž vznikla škoda opatrením daňového úradu. Pohľadávka postupne vzrástla a ILaS predala pohľadávku spoločnosti C.S.I.-CD, ktorá požiadala o začatie súdnej exekúcie. 34,05 % akcií (647 ks) monopolného slovenského prepravcu ropy pre SR a ČR akciovej spoločnosti Transpetrol so stopercentnou účasťou Ministerstva hospodárstva SR (ďalej len MH SR) tak bolo na základe exekučného príkazu 9. októbra 1998 prevedených na účty siedmich súkromných spoločností (Práca, 28. 10. 1998).

Zákon o zabezpečení záujmov štátu v strategických podnikoch a akciových spoločnostiach (č. 192/1995 Z. z.) pritom presne vymedzuje, ktoré štátne podniky a akciové spoločnosti sú strategicky dôležité. Podľa tohto zákona nemôžu byť akcie Transpetrolu predmetom privatizácie. Pozoruhodné je, že sume 65,5 mil. Sk, na ktorú znel exekučný príkaz, mal zodpovedať práve významný balík mimoriadne lukratívnej spoločnosti, ktorej čistý zisk za rok 1997 prekročil 433 miliónov Sk. Trhová cena 34,05 % akcií Transpetrolu sa pritom odhaduje na 2 mld Sk. Ďalšou zaujímavosťou tejto kauzy bolo, že exekuované akcie nepatrili ministerstvu financií, ktorého záväzky sa mali touto exekúciou vyrovnať, ale ministerstvu hospodárstva.

„Táto kauza je, žiaľ, obvyklý spôsob obchádzania zákona o strategických podnikoch, keď sa chce prostredníctvom exekučného konania uskutočniť privatizácia," povedala ministerka financií B. Schmögnerová. Zdôraznila, že v zákone nie je žiadna poistka v prípade strategických podnikov, a „práve túto dieru v legislatíve účinne v poslednej dobe využívajú tí, ktorí sa chcú dostať k významnému podielu v určitých podnikoch". (Nový čas, 27. 10. 1998)

Po voľbách proti takémuto postupu podal Transpetrol ako emitent a MH SR ako vlastník námietky. Poukazovali na fakt, že podľa stanov spoločnosti je na prevod akcií potrebný súhlas predstavenstva – a ten daný nebol. Navyše bol porušený zákon o strategických podnikoch a tiež exekučný poriadok. MF SR ako dozorný orgán námietky uznalo a žiadosti vyhovelo. 10. decembra 1998 Stredisko cenných papierov (SCP) uviedlo účet MH SR do stavu pred prevodom tretiny akcií na iné spoločnosti. Súkromné firmy teda postupom MF SR o svoje podiely v Transpetrole prišli a Transpetrol sa opäť vrátil do rúk štátu. Vyšetrovateľ Krajského úradu vyšetrovania PZ v Prešove v súvislosti s prevodom akcií a. s. Transpetrol obvinil z trestného činu podvodu dvoch mužov, ktorí štátu spôsobili škodu 647 mil. Sk.

KAUZA VSŽ A INVESTIČNÁ A ROZVOJOVÁ BANKA (IRB)

Príbeh VSŽ a ich najväčšieho a najvplyvnejšieho vlastníka, Alexandra Rezeša, je príbehom, v ktorom sa koncentrovane odráža takmer všetok balast a všetky špecifiká slovenskej postkomunistickej ekonomickej a spoločenskej transformácie a, špeciálne, privatizácie.

Do povedomia slovenskej verejnosti vstúpil Alexander Rezeš koncom roka 1994, keď bol vymenovaný za ministra dopravy a spojov v tretej vláde V. Mečiara. Cestu k bohatstvu, moci a vplyvu však začal už v marci 1994, keď v prospech jeho spoločnosti Manager druhá vláda V. Mečiara schválila predaj 15 % akcií VSŽ Košice za zlomok trhovej ceny. Mečiarova vláda o tom rozhodla už po svojom odvolaní (po vyslovení nedôvery V. Mečiarovi v parlamente) a spoločnosť Manager pritom vznikla a bola zaregistrovaná v ten istý deň, keď vláda prijala privatizačné rozhodnutie, pričom privatizačný projekt bol na Úrad vlády SR doručený tri dni po rozhodnutí o privatizácii.

Ďalších 15 % kúpila v júli 1995, v čase, keď zastával post ministra, iná spoločnosť A. Rezeša opäť za cenu podstatne nižšiu od trhovej. Ďalšie akcie získala jeho skupina skupovaním akcií, ktoré boli privatizované v prvej vlne kupónovej privatizácie, pričom sa na privatizáciu používali peniaze samotných VSŽ, ktoré boli počas Rezešovho ministrovania riadené jeho ľuďmi. Keď v roku 1997 odišiel zo zdravotných dôvodov z vlády V. Mečiara, podľa vlastných slov kontroloval 47 % VSŽ.

Rezeš sa na Slovensku preslávil aj inými svojimi aktivitami. Za 1 mld. Sk kúpil zadlžený futbalový klub Sparta Praha, pričom vlastní aj slovenský klub 1. FC Košice, financuje aj iné futbalové kluby na Slovensku a v jeho kluboch sa na peniazoch nešetrí. Peniaze sa pritom používajú aj veľmi neštandardným spôsobom – napríklad na prémie pre tie mužstvá, ktoré hrajú s najväčším súperom Rezešovho klubu, s ktorým tento bojuje o titul.

Počas Rezešovho ministrovania sa jeho spoločnosti stali rozhodujúcimi vlastníkmi v tých bankách, v ktorých mali predtým významné podiely štátne podniky patriace pod Rezešov rezort (Dopravná banka, Poštová banka). Rezeš ako minister v roku 1996 schválil pre svoj súkromný podnik (VSŽ) osobitné úľavy v železničných tarifách, takže len týmto spôsobom jeho súkromný podnik ušetril (a štátne železnice stratili) za rok 1 mld. Sk. Do vedenia železníc dosadil Rezeš svojho človeka, ktorý za dva roky spôsobil nevýhodnými kontraktmi železnici stratu 3 mld. Sk a ktorého pôsobenie skúmajú aj orgány činné v trestnom konaní.

V roku 1996 VSŽ ovládli tretiu najväčšiu slovenskú banku, Investičnú a rozvojovú banku. Majoritný podiel získali v rozpore so zákonom, bez súhlasu Národnej banky Slovenska. Jej nesúhlas s vlastníckou koncentráciou potom skupina okolo VSŽ vyriešila niekoľkými formálnymi presunmi akcií a najmä vytvorením politického tlaku na pacifikovanie NBS.

Dňa 17. decembra 1997 prenikli na verejnosť informácie o insolventnosti Investičnej a rozvojovej banky (IRB). Ide o banku, v ktorej Fond národného majetku drží 34 % akcií a v ktorej sa od augusta 1996 majoritnými akcionármi stali vlastníci VSŽ, s Mečiarovým hnutím spojená skupina okolo Alexandra Rezeša.

Ovládnutie IRB zo strany VSŽ bolo protiprávne, pretože kumulácia vlastníckeho podielu v banke nad úroveň 15 % vyžaduje predchádzajúci súhlas Národnej banky Slovenska (NBS). NBS takýto súhlas nedala, a nedala ho ani dodatočne. Na veci sa však nič nezmenilo, pretože VSŽ uskutočnili len niekoľko formálnych presunov akcií a ďalej kontrolovali približne 43-percentný podiel akcií IRB. Majoritní vlastníci sa pritom ani netajili, že banku potrebujú na financovanie rizikových operácií, najmä v bývalej Juhoslávii. Po ovládnutí banky vymenili manažment, novým prezidentom sa stal švagor Rezešovho syna V. Vranay.

Začiatkom roka 1997 boli publikované optimistické vyhlásenia nového manažmentu o konsolidačnom programe banky, ktorý mal byť ukončený do konca roka 1998. Neskôr však médiá prinášali informácie o narastajúcej strate IRB (za prvých desať mesiacov roka strata 1,3 mld. Sk) a na jeseň požiadal V. Vranay o uvoľnenie z funkcie prezidenta IRB.

Začiatkom decembra 1997 začala mať IRB problémy s krytím svojich záväzkov, NBS intervenovala u iných komerčných bánk, aby poskytli IRB pôžičky. Na krátky čas to pomohlo, avšak 18. a 19. decembra už banka svoje pobočky neotvorila.

NBS zareagovala 19. decembra uvalením nútenej správy, dodala do banky likviditu na vyplácanie splatných účtov fyzických osôb. Ostatné účty budú uvoľnené až neskôr.

Na verejnosť prenikli informácie, že situáciu v IRB malo zachrániť navŕšenie základného imania banky zo strany Slovenskej poisťovne (dominantná poisťovňa s majoritnou účasťou FNM) o 1 mld. Sk. Na 19.

decembra dopoludnia (ešte pred uvalením nútenej správy) bolo zvolané mimoriadne valné zhromaždenie IRB, na ktorom sa malo navŕšenie konať, nekonalo sa však, pretože sa zaregistrovali len vlastníci držiaci 9,2 % hlasov (zástupcovia VSŽ ani FNM sa na ňom nezúčastnili). Zodpovednosť za insolventnosť IRB nesú majoritní vlastníci IRB, bývalá vládna koalícia a tiež bankový dohľad NBS.

Majoritní vlastníci IRB, spoločnosti spojené s VSŽ a ich vlastníkmi, sa ani netajili tým, že túto banku ovládli preto, že mali problémy so získavaním úverov na niektoré rizikové operácie. Banku ovládli napriek nesúhlasu NBS a dosadili do nej vedenie s nimi spriaznené nielen ekonomicky, ale aj príbuzensky.

Vládna koalícia sa pod dnešnú situáciu podpísala najmä tým, že, pri prerokovávaní štátneho rozpočtu na rok 1998 rozhodla o zrušení úhrady majetkovej ujmy IRB za v minulosti poskytnuté nekomerčné úvery vo výške 782 mil. Sk. Táto verejne známa skutočnosť bola zrejme poslednou kvapkou, ktorá spustila útok na banku, ktorej problémy boli už predtým známe nielen odbornej, ale aj laickej verejnosti. Je zarážajúce, že tento návrh predniesol v parlamente predseda rozpočtového výboru Miroslav Maxon (HZDS), ktorý bol v tom istom čase dezignovaný ako nový minister financií.

Zodpovednosť NBS, najmä jej bankového dohľadu, je najmä v tom, že po záslužnom prvotnom odpore voči koncentrácii vlastníctva akcií IRB zo strany VSŽ sa bankový dohľad nechal oklamať formálnymi presunmi akcií, ktoré nič nezmenili na skutočnosti, že subjekty spojené s vlastníkmi VSŽ stále ovládajú približne 43-percentný podiel v IRB. Zlyhanie bankového dohľadu NBS spočíva aj v tom, že NBS nebola schopná uvaliť včas nútenú správu na IRB.

Premiér Mečiar reagoval na situáciu v IRB vyhlásením, že za všetko je zodpovedná NBS, pričom uviedol, že NBS chcela predať IRB do zahraničia za symbolickú korunu a len jeho osobný zásah tomu zabránil. Toto tvrdenie je pritom absurdné, pretože až do vyhlásenia nútenej správy (19. decembra 1997) mohli o predaji akcií IRB rozhodovať len vlastníci týchto akcií, teda Mečiarom kontrolovaný FNM o približne 35 % akcií a súkromné spoločnosti (najmä okolo VSŽ) o predaji ostatných akcií.

Mečiarove útoky na NBS sa dávajú do súvislosti s odporom NBS a osobne jej guvernéra Masára voči Mečiarovým hnutím presadzovanej novele zákona o NBS, ktorá by znížila mieru autonómnosti a nezávislosti NBS od vlády. Vládny návrh novely zákona o NBS v decembri v parlamente neprešiel, ale druhý pokus bol naplánovaný na február 1998.

Najnovšie udalosti len potvrdzujú neštandardné postavenie VSŽ, a osobne Alexandra Rezeša. Po kríze v IRB v decembri 1997 ju sanovala NBS formou 11 mld. Sk, ktoré poskytla IRB formou 90-dňovej zmenky (a tým sa účasť NBS na IRB zvýšila na 24 mld. Sk). NBS vymenovala núteného správcu, ktorý zvolal na 18. marca 1998 valné zhromaždenie, na ktorom chcela NBS presadiť zmeny v stanovách, ktoré by umožnili nútenému správcovi odpredať časť banky a obnoviť jej stabilitu a zabezpečiť likviditu (nútený správca oznámil, že po očistení o minuloročnú stratu vo výške 3,06 mld. Sk predstavuje účtovná hodnota akcií mínus 1,2 mld. Sk). Majoritní akcionári (VSŽ a Fond národného majetku SR) hlasovali proti tomu a požiadali o zvolanie ďalšieho valného zhromaždenia, na ktorom chceli sanovať banku sami. K tomu však treba podotknúť, že NBS v roku 1997 opakovane vyzývala majoritných akcionárov, teda práve VSŽ a FNM, aby navŕšili základné imanie banky a zvýšili tak jej kapitálovú primeranosť. Na valnom zhromaždení v máji 1997 majoritní akcionári tento návrh odmietli a na valné zhromaždenie v decembri 1997 (po útoku na banku) dokonca ani neprišli. Konanie FNM v zhode a aj v záujme VSŽ je pritom celý čas príznačné.

Zarážajúce na návrhu VSŽ a FNM pritom bolo, že neboli v dobrej ekonomickej situácii, najmä čo sa týka ich likvidity. FNM SR si musel v januári požičať na splatenie dlhopisov pre občanov starších ako 70 rokov, a ukazuje sa, že v dôsledku pre FNM nevýhodného spôsobu privatizácie bude mať obrovské problémy s likviditou najmä v súvislosti so splatením dlhopisov po roku 2000 (pozri vyššie). VSŽ zase práve koncom marca 1998 oznámili, že za rok 1997 dosiahli zisk len 595 mil. Sk, čo je 41,6 % plánovaného objemu zisku. Kríza likvidity bude ešte zrejme prehĺbená po tom, ako v priebehu marca padli ceny akcií VSŽ o 40 %. Išlo najmä o reakciu na výsledky mimoriadneho valného zhromaždenia, kde sa už plne prejavil vplyv A. Rezeša, ktorý presadil vymenovanie nového manažmentu (a zároveň predstavenstva). Prezidentom VSŽ sa stal Rezešov 29-ročný syn a členmi predstavenstva synovi rovesníci a priatelia bez väčších riadiacich a manažérskych skúseností. Ako napísal týždenník Trend, išlo o „víťazstvo futbalovej vetvy rozhodujúcich vlastníkov… a utlmenie pragmatických manažérov“. Valné zhromaždenie teda zvýšilo riziká ďalšieho vývoja VSŽ, situácia bola úplne ne-

prehľadná, čo spolu s narastajúcimi politickými rizikami samozrejme odrádzalo zahraničných investorov, bez dopytu ktorých vlastne trh padá. Zvýšila sa aj neprehľadnosť vnútri VSŽ. Ako pre Trend uviedol jeden z košických maklérov, „nik presne nevie, čo vlastní VSŽ Holding a čo je už mimo, a kontrolujú to členovia dozornej rady prostredníctvom svojich firiem. Zatiaľ je to investovanie do čiernej diery".

Problémy pre vlastníkov vznikali aj preto, že akcie VSŽ založili na repoúvery, pričom pokles hodnoty týchto akcií znamená podľa zmlúv pre banky možnosť žiadať vrátenie pôžičky alebo doplatiť rozdiel. Banky, ktoré vlastníkom VSŽ požičali, majú síce takéto klauzuly v zmluvách, no podľa vyjadrenia niektorých bankárov sa banky z politických dôvodov obávali svoje práva uplatňovať.

Ďalší problém budú mať vlastníci preto, že rozdiel medzi trhovou cenou a nízkou cenou, za ktorú nakupovali akcie od FNM, využívali aj v tom zmysle, že splátky do FNM platili predajom časti nadobudnutých akcií za trhovú cenu. Potvrdzuje to žiadosť Rezešovej spoločnosti Manager, ktorú adresovala na FNM a ktorou žiadala o presun splátok z 1. júla bežného roka na 31. decembra bežného roka, pričom v žiadosti sa výslovne hovorí, že „spoločnosť Manager nepodniká, a tak zdroje na splátky získava predajom akcií". Mečiarovou vládou často opakovaný argument, že slovenským subjektom predáva FNM so zľavou, aby sa tento majetok nedostal do rúk zahraničných subjektov, teda evidentne kríva, pretože, ako uvádza týždenník Trend, v rukách zahraničných subjektov je už 21,5 % akcií, pričom ich za trhové ceny predali tí, ktorí ich nakúpili za symbolické od FNM SR.

Nové informácie o tunelovaní IRB akcionármi združenými okolo VSŽ prišli koncom apríla 1998. Spoločnosti spojené s VSŽ si v máji 1997 požičali v IRB 100 mil. Sk, pričom tento úver založili vlastnými akciami IRB. Úver bol splatný v novembri 1997, vrátený však nebol. V decembri bola na IRB uvalená nútená správa, nekrytá strata banky za rok 1997 je vyššia ako základné imanie, vlastné imanie banky ku koncu marca 1998 bolo mínus 9,5 mld. Sk. Akcie, ktoré IRB drží ako zálohu za poskytnutý 100 mil. úver, sú teda bezcenné. K tomu, že sa bezcennými stali, mierou vrchovatou prispeli tí, ktorí banku vlastnili, teda najmä skupina okolo VSŽ a FNM SR. Pozoruhodné pritom je, že NBS v priebehu roka 1997 viackrát žiadala majoritných akcionárov IRB (teda VSŽ a FNM), aby v banke navŕšili základné imanie. Žiadosť nebola vypočutá, akcionári okolo VSŽ, naopak, zvolili iný postup – banku jednoducho vytunelovali. Namiesto pričerpania zdrojov zdroje odčerpali, pričom ich založili akciami samotnej banky, ktoré sa v dôsledku ich činnosti stali bezcennými.

Evidentne inak vidí situáciu premiér Mečiar, ktorý v Košiciach na stretnutí s manažmentom VSŽ na ich adresu vyhlásil: „Urobili ste veľmi veľa v obnove bankovníctva, kde však v súvislosti s IRB došlo k poškodeniu dobrého mena VSŽ. Ako účastník rokovaní od samého začiatku, keď problémy vznikali, by som chcel potvrdiť, že chyby, ktoré zo strany VSŽ v tejto banke boli, boli nepodstatné. Ich korene boli založené ešte predtým, než tam VSŽ vôbec vstupovali a nebola ochota chyby ani obnažiť, ani odstrániť. Preto spolu s VSŽ hľadáme východiská, ako situáciu napraviť tak, aby ste o majetok, ktorý ste tam vložili, neprišli." (VSŽ – Oceľ východu, citované podľa Pravda, 30. 4. 1998) Toto Mečiarovo odhodlanie robiť všetko, aby skupina okolo VSŽ neprišla k majetkovej ujme, našlo svoje vyjadrenie v spôsobe, akým sa IRB sanovala. NBS, ktorá vykonáva nútenú správu a ktorá len od decembra 1997 do konca marca 1998 napumpovala do IRB 11 mld. Sk, chcela riešiť situáciu predajom banky solventnému, s najväčšou pravdepodobnosťou zahraničnému záujemcovi, ktorý by bol schopný dostatočne navŕšiť základné imanie. NBS potom, evidentne pod politickým tlakom, názor zmenila a súhlasila, že v IRB navŕši základné imanie Slovenská poisťovňa, Slovenská sporiteľňa a FNM SR. Ide o inštitúcie, ktoré majú dosť práce a problémov so sebou samými, pointa je však v tom, že takýmto spôsobom VSŽ nemusia do sanovania IRB vložiť ani korunu, a pritom nad ňou nestratia kontrolu. Ich priamy podiel sa síce po navŕšení zníži, ale zvýši sa ich nepriamy podiel a vplyv cez Slovenskú poisťovňu (kde sú s FNM majoritnými vlastníkmi) a cez FNM, ktorý koná v zhode s VSŽ a ktorý je zase majoritným akcionárom v Slovenskej sporiteľni.

Nahromadené problémy zapríčinené nezvládnutím obrovského rozptýlenia vlastných aktivít do oblastí nesúvisiacich s hutníctvom, pochybné dodávateľsko-odberateľské vzťahy, zlá finančná situácia a októbrové zmeny vo vláde, ktorá nebola voči manažmentu VSŽ až taká tolerantná, spôsobili, že ani k 17. novembru 1998 – po desaťdňovom oneskorení – nebola spoločnosť schopná splatiť istinu syndikovaného úveru vo výške 35 mil. dolárov, ktoré VSŽ poskytlo konzorcium zahraničných bánk. V dôsledku toho sa železiarne ocitli v reálnom nebezpečenstve vyhlásenia tzv.

cross-default, čiže stavu, keď by všetci veritelia mohli žiadať predčasné splatenie svojich úverov. Napriek tomu, že banky k uplatneniu svojho práva na predčasné splatenie úverov nepristúpili, viaceré finančné inštitúcie zablokovali účty VSŽ.

Veritelia VSŽ rokovali o vzniknutej situácii aj so slovenskou vládou. K rokovaniam sa neskôr pridali aj VSŽ. Napriek vyhlásenému informačnému embargu prenikli na verejnosť informácie, že medzi podmienky zo strany vlády (a zrejme zo strany bánk) patria zmeny v manažmente podniku a odchod VSŽ z oblastí priamo nesúvisiacich s hutníctvom, ako hlavnou oblasťou podnikania.

Túto podmienku VSŽ zrejme akceptovali, o čom najlepšie svedčí vyhlásenie prezidenta spoločnosti Júliusa Rezeša, že „všetko, čo nesúvisí s hutníctvom, je na predaj". Vyzerá to tak, že bremeno 137 ďalších spoločností je aj pre taký kolos, ako VSŽ, priveľa.

Pre VSŽ sa stala nezaujímavá aj Slovenská poisťovňa (SP), ktorú sa pred časom pokúsili úplne ovládnuť. Podľa informácií Strediska cenných papierov klesol podiel VSŽ v SP z 20,03 na 12,7 % v dôsledku prevodu 110 tisíc kusov akcií, ktorý prebehol ešte 31. októbra. Kupujúcim bola Poštová banka, ktorej podiel v SP sa zvýšil na 7,33 %. Na celej transakcii je pozoruhodný fakt, že transakcia prebehla cez sprostredkovateľa, ktorý za ňu zinkasoval províziu 40 mil. Sk, čo predstavuje 19 % sumy, za ktorý akcie predali VSŽ.

Predstavenstvo a dozorná rada spoločnosti si po konzultáciách s finančnými a právnymi poradcami uvedomili aj potrebu primeraných personálnych zmien.

Zadlženosť VSŽ voči bankám dosiahla ku koncu roka 1998 takmer 19 mld Sk. VSŽ sa zrazu ocitli v „nútenej správe veriteľov" (takzvanej nútenej správe, čo znamená, že veritelia VSŽ sa dohodli na kontrole) a všetko začalo nasvedčovať tomu, že skutočným vlastníkom železiarní už nie je A. Rezeš a spol., ale banky. Pravdepodobnosť uskutočnenia radikálnych personálnych a štrukturálnych zmien sa zvýšila. Očakávané zmeny sa napokon uskutočnili na mimoriadnom valnom zhromaždení spoločnosti 11. decembra 1998, keď snahu o zoštíhlenie spoločnosti a návrat k výlučne hutníckym aktivitám v predstihu deklarovali všetci predstavitelia VSŽ.

Novými členmi predstavenstva sa 11. decembra 1998 stali Ladislav Drabik, Gabriel Eichler, ktorý pôsobil v Bank of America, a bývalý prezident U. S. Steel Thomas Graham. Novými členmi dozornej rady sa po hlasovaní akcionárov stali Ján Turčan, Jaroslav Gruber, Albert Oberhofer, FNM SR zastupoval Peter Huňor a svoju pozíciu si udržal aj A. Rezeš, ktorý sa na prvom zasadnutí dozornej rady stal znova jej predsedom.

Nový prezident spoločnosti G. Eichler od začiatku deklaroval snahu o výrazné zmeny. Nasvedčuje tomu vývoj od decembra 1998, keď sa VSŽ zbavili časti podielu v Slovenskej poisťovni, ktorú chceli ešte v lete 1998 ovládnuť, predali dve médiá – celoštátny denník Národná obroda a regionálne noviny Lúč – a na predaj je pripravených ďalších 30 firiem, väčšina z nich však nie je v najlepšom stave. Na rad prišla aj niekdajšia pýcha Rezešovcov – futbalový klub Sparta Praha. Rokovania o prípadnom kupcovi sa začali už na jeseň v roku 1998 a pokračovali aj začiatkom roka 1999. Určitým symbolom mal byť predaj 25 luxusných limuzín, ktorých bolo podľa G. Eichlera vo firme priveľa, v marci tohto roka. Rovnako by mali skončiť i železiarenské „lietajúce aktíva", vlastné prúdové lietadlo VSŽ.

G. Eichler jednoznačne potvrdil, že na kritickom stave VSŽ sa určite nepodpísala len svetová kríza hutníctva, ako to s obľubou tvrdil predchádzajúci manažment na čele s Júliusom Rezešom, synom Alexandra Rezeša, pričom situáciu vo firme komentoval slovami: „Vôbec sme neboli pripravení na krízu. Riadenie spoločnosti je zlé. Nedá sa riadiť bez poznania základných informácií. Problematická bola aj obchodná politika a poruchy v exkluzívnych zmluvách pre predaj do zahraničia." (Pravda, 10. 2. 1999) Za ďalší nie nepodstatný faktor G. Eichler považuje rozkrádanie podniku, ktoré sa rozmohlo nielen na najvyššej či stredných úrovniach, ale aj na tých najnižších.

Definitívny odchod A. Rezeša z vedenia spoločnosti sa odohral na mimoriadnom valnom zhromaždení 19. februára 1999, keď sa vzdal všetkých funkcií; viacerí pozorovatelia tento krok označili za jeho rezignáciu na mocenský vplyv vo VSŽ.

Na tom istom mimoriadnom valnom zhromaždení akcionári vzali na vedomie odstúpenie Thomasa Grahama z funkcie člena predstavenstva a namiesto neho zvolili Johna Harolda Goodisha, ktorý v rokoch 1997-1999 pôsobil vo funkcii prezidenta United Engineers and Consultants, Inc. Za ďalších členov dozornej rady akcionári zvolili Dušana Štefániho a Štefana Šuleka, ktorý sa 19. februára 1999 na prvom zasadnutí novozloženej dozornej rady stal jej predsedom. Ďalšími členmi rady sú Peter Huňor, Albert Oberhofer,

Jaroslav Gruber a zástupcovia zamestnancov VSŽ Ján Peržeľ, František Špička a Milan Ondáš, ktorých zvolili do dozornej rady železiari vo voľbách 18. februára 1999.

Absolútnu bodku za odchodom bývalého vedenia dali akcionári schválením zmeny obchodného mena na pôvodné VSŽ, a.s., keď z názvu vypustili dodatok „Holding".

V novembri 1999 došlo k zmene pomeru síl vo vlastníckej štruktúre VSŽ v neprospech štátu. Prevod 10,79 % podielu Všeobecnej akciovej spoločnosti Košice, ktorý od konca roku 1998 blokovala BCPB vzhľadom na predchádzajúce repoobchody, skončil 26. októbra nečakane na účte spoločnosti Stavard, a. s., Košice. Táto ich obratom predala do zahraničia. Aj napriek tomu, že akcie boli založené v Slovenskej sporiteľni, sa uvedený prevod uskutočnil. Podľa slov ministerky financií Brigity Schmögnerovej „s najväčšou pravdepodobnosťou došlo k trestnému činu podvodu, ktorý sa týka vysokých funkcionárov BCPB". (Profit 46, 9. 11. 1999). Na margo tejto kauzy bol odvolaný generálny tajomník BCPB Marián Sásik, čo však stratené akcie štátu nenahradí.

Prezident VSŽ, a. s., Košice Gabriel Eichler potvrdil, že vedenie firmy pripravuje vytvorenie novej spoločnosti, ktorá by mala byť očistená od problematických účtovných položiek z minulosti. Na novú spoločnosť majú prejsť aktíva a pasíva, ktoré odsúhlasia veriteľské banky a štát. Novú „core" spoločnosť (core – kmeňová) má vytvoriť 22 dnešných dcér VSŽ a má sa venovať výlučne hutníckej výrobe. Medzi „non core" boli zaradené podiely VSŽ v rôznych finančných, obchodných firmách a športových kluboch.

KAUZA ZSNP

Prezídium Fondu národného majetku SR 9. júla 1998 schválilo predaj 73,86 % akcií Závodu SNP (ZSNP) Žiar nad Hronom neznámej spoločnosti Žiarske hutnícke konzorcium (ŽHK) za 1,065 mld. Sk vrátane investícií. Podľa privatizačného rozhodnutia z roku 1992 bol však FNM SR povinný ponechať si aspoň 48 % akcií. Ako uviedol I. Mikloš, skutočná suma, ktorú dostane FNM SR za odpredaj ZSNP, dosiahne len 65 mil. Sk, čo je výška prvej dohodnutej splátky. Zvyšok totiž môže byť odpustený v prípade, že podnik do roku 2003 preinvestuje 1 mld. Sk. Túto sumu však podnik bude musieť preinvestovať tak či tak. Reálna cena za odpredaj podniku s aktívami 20 mld. Sk tak dosiahla len 65 mil. Sk, čo predstavuje 15 Sk za jednu akciu! (SITA, 16. 7. 1999)

V roku 1995 došlo k navýšeniu základného imania ZSNP. FNM SR vtedy zvýšil svoju majetkovú účasť v ZSNP, keď kapitalizoval svoje pohľadávky voči podniku (zamenil ich za akcie) v nominálnej hodnote 2 mld. Sk. Cena za akciu, ktorú FNM SR uhradil, tak predstavovala 1000 Sk. Z rozdielu tejto ceny a ceny, za akú FNM SR odpredal svoj podiel, jednoznačne vyplýva nevýhodnosť tohto predaja pre fond, a tým aj pre štát. FNM SR na seba dokonca prebral záruky za plnenie záväzkov a zaviazal sa tiež odstraňovať ekologické škody spoločnosti, v ktorej už nebude mať žiadny podiel. Tieto záruky voči bankám predstavujú ďalšie 2 mld. Sk. Na základe privatizačnej zmluvy by pri neplatení dlhov spoločnosti došlo k opätovnému prechodu majetku na FNM SR, čím by sa spoločnosť mohla zbaviť zodpovednosti za plnenie záväzkov, ktorú môže preniesť na FNM SR. „Kupujúci získal majetok výhodnejšie ako zadarmo," tvrdí I. Mikloš. (SITA, 16. 7. 1998)

V spoločnosti ŽHK, ktorá sprivatizovala ZSNP, mala v čase privatizácie majoritný 51-percentný podiel Všeobecná sociálna poisťovňa (VSP) Tatry a 40 % vlastnila manažérsko-zamestnanecká Žiarska hutnícka spoločnosť (ŽHS). Minoritnými akcionármi boli mesto Žiar nad Hronom (14,3 %) a obec Ladomerská Vieska (4,1 %). 29. januára 1999 VSP Tatry odpredala celý svoj podiel ostatným akcionárom, čím sa podiel ŽHS zvýšil na 81,6 %. (Hospodárske noviny, 22. 3. 1999)

20. augusta 1999 FNM odstúpil od zmluvy o odplatnom prevode 73,86 % akcií ZSNP spoločnosti ŽHK v minulom roku. (Pravda, 26. 8. 1999).

Príloha 2
Kronika procesu

M.E.S.A. 10

1 9 9 0

august

- 28. 8. 1990 vláda ČSFR prerokovala a schválila Scenár ekonomickej reformy – súčasťou navrhovaných zmien je aj rýchla a rozsiahla zmena vlastníckych vzťahov

október

- Zákon č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd (tzv. malý reštitučný zákon)
- Zákon č. 427/1990 Zb. o prevode vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické a fyzické osoby (tzv. malý privatizačný zákon)

november

- Zákon č. 474/1990 Zb. – o pôsobnosti orgánov SR vo veciach prevodov vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické a fyzické osoby

december

- Vyhláška č. 568/1990 Zb. – o verejných dražbách pri prevodoch vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické a fyzické osoby a o vstupnom na tieto dražby

1 9 9 1

február

- 14. februára – začiatok malej privatizácie
- Zákon č. 87/1991 Zb. o mimosúdnych rehabilitáciách (tzv. veľký reštitučný zákon)
- Zákon č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby

máj

- Zákon č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku
- Zákon Slovenskej národnej rady č. 253/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov Slovenskej republiky vo veciach prevodov majetku štátu na iné osoby a o Fonde národného majetku SR

jún

- Nariadenie vlády SR č. 273/1991 Zb. – o výnimkách z § 45 zákona č. 92/1991 Zb. umožnilo štátnym podnikom, štátnym peňažným ústavom atď. uzatvárať mimo obvyklého hospodárenia zmluvy o odplatnom prevode majetku štátu, ku ktorému majú právo hospodárenia

september

- Nariadenie vlády ČSFR č. 383/1991 Zb. o vydávaní a použití investičných kupónov

október

- zmena zákona č. 429/1991 Zb. – upresnenie postupu pri verejnej dražbe
- zmena vyhlášky MSPNM SR č. 473/1991o verejných dražbách

november

- začiatok registrácie do prvej vlny kupónovej privatizácie
- zmena zákona č. 501/1991 Zb. a zmena a doplnok zákona č. 474/1990 Zb. – o upresnení práv a povinností komisií pre privatizáciu
- prijatie zákona č. 513/1991 Zb. – Obchodný zákonník – ktorý upravuje postavenie podnikateľov, obchodné spoločnosti, obchodné záväzkové vzťahy, ako aj niektoré iné vzťahy súvisiace s podnikaním

december

- Zákon 561/1991 Zb. – rozširuje vzťah k zmluvám o nájme nebytových priestorov aj na obce

1 9 9 2

február

- Zákon č. 92/1992 Zb. – novela zák. č. 92/1991 Zb. – vkladá sa nový § 6a, ktorý ustanovuje, že súčasťou privatizačného projektu predloženého po 29. 2. 1992 musí byť vyhodnotenie záväzkov podniku z hľadiska ochrany životného prostredia

apríl

- Zákon č. 264/1992 Zb. – upravuje prechod vlastníckych práv k nehnuteľnostiam tak, že vlastnícke práva prechádzajú na nadobúdateľa dňom zápisu do katastra nehnuteľností
- Zákon č. 248/1992 Zb. o investičných spoločnostiach a investičných fondoch – upravuje činnosť investičných spoločností a investičných fondov, ochranu investorov a štátny dozor nad činnosťou investičných spoločností a investičných fondov

máj

- 14. máj – začiatok kupónovej privatizácie

jún

- parlamentné voľby – zmena vlády – nástup vlády HZDS a V.Mečiara

august

- Nariadenie vlády SR č. 430/1992 Zb. – ktorým sa upravilo, že cena pri prevode bytov na ich nájomcov alebo bytového domu na nájomcov bytov v nich má byť určená znalcom

september

- 1. septembra – schválenie Ústavy Slovenskej republiky
- vláda schválila novú koncepciu privatizácie

november

- Zákon č. 541/1992 Zb. o delení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky
- Zákon č. 542/1992 Zb. o zániku ČSFR
- Zákon č. 544/1992 Zb. – úprava stanovila, že na schvaľovanie privatizačných projektov sa nevzťahuje správny poriadok a upravila prechod záväzkov tak, že sa nevyžaduje súhlas veriteľa

december

- Zákon č. 600/1992 Zb. o cenných papieroch – upravuje sústavu cenných papierov, zmluvy o cenných papieroch, trh s cennými papiermi a ochranu finančného trhu
- Zákon č. 29/1992 Zb. – doplnenie zákona č. 253/1991 Zb., ako aj č. 501/1991 Zb. – upresňuje použitie majetku FNM SR, ktorý bolo možné použiť aj na zvýšenie základného imania obchodných spoločností, ktorých akcionárom alebo spoločníkom bol FNM SR

1 9 9 3

január

- 1. januára 1993 – vznik samostatnej Slovenskej republiky

marec

- Nariadenie vlády SR č. 144/1993 Z.z. – rozširuje výnimku, na základe ktorej možno uzavierať zmluvy o odplatnom prevode majetku štátu aj na nehnuteľnosti na umiestnenie zastupiteľského úradu cudzieho štátu, medzinárodnej vládnej organizácie alebo inštitúcie, ktorej podľa medzinárodného práva patria diplomatické výsady a imunity, pričom sa vyžaduje predchádzajúci súhlas MZV SR

jún

- Nariadenie vlády SR č. 151/1993 Z.z. – rozširuje výnimku o možnosť podniku založiť v Českej republike spoločnosť s ručením obmedzeným a na tento účel vyčleniť peňažné prostriedky v sume 100 000 Kč

júl

- Zákon č. 172/1993 Z.z. – novela stanovila, že štátny orgán, ktorý schvaľoval privatizačný projekt, má možnosť zmeniť spôsob privatizácie navrhnutý v privatizačnom projekte

október

- Zákon č. 278/1993 Z.z. – o správe majetku štátu – zmena sa dotkla § 45 odsek 5, tzn. že ustanovenia odseku 1 a 2 sa nevzťahovali na majetok podnikov zahraničného obchodu a ich účelových organizácií, ani na rozpočtové a príspevkové organizácie

december

- Zákon č. 17/1993 Z.z. – ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 253/1991 Zb. o pôsobnosti orgánov SR vo veciach prevodov majetku štátu na iné osoby a o FNM v znení neskorších predpisov

1 9 9 4

marec

- 1. 3. 1994 oficiálne ukončenie procesu malej privatizácie
- schválený predaj 9,5 % akcií VSŽ za menej ako polovičnú cenu oproti trhovej v prospech a.s. Manager

- Zákon č. 60/1994 Z.z. – významná novela zák. č. 92/1991 Zb., podľa ktorej sa postupuje rovnako aj v prípade majetku, ktorý je v správe SPF, ale najmä v súvislosti so vznikom SR v roku 1993 včleňuje úpravu obsiahnutú v zákone SNR č. 253/1991 Zb.
- po prejave prezidenta Michala Kováča v parlamente vyslovenie nedôvery vláde Vladimíra Mečiara
- nástup vlády Jozefa Moravčíka, zintenzívnenie procesu privatizácie

máj

- Nariadenie vlády SR č. 134/1994 Z.z. o vydávaní a použití investičných kupónov – upravuje vydávanie a registráciu kupónových knižiek, privatizačné vlny a privatizačné kolá, ako aj postup pri objednávaní akcií alebo odovzdávaní investičných bodov investičnému fondu

júl

- Zákon č. 172/1994 Z.z. – novela určuje príjemcu čistého výnosu z predaja kupónov (štátny rozpočet)

august

- Zákon č. 244/1994 Z.z. – novela mení – rozširuje možnosť použitia majetku FNM SR aj na prevod privatizovaného majetku na účely zdravotného, nemocenského a dôchodkového poistenia

september

- predčasné parlamentné voľby
- začiatok registrácie občanov do 2. vlny kupónovej privatizácie

november

- 3.-4. novembra ustanovujúca schôdza parlamentu po septembrových parlamentných voľbách, hromadné personálne zmeny vo všetkých ústredných orgánoch a rozsiahle novely zákonov, nastolenie absolútnej moci a kontroly vládnej koalície, najmä HZDS, v rámci toho odvolanie a nová voľba orgánov FNM SR len so zastúpením vládnej koalície

december

- Zákon č. 369/1994 Z.z. – novela zákona č. 92/1991 Zb. spočívala v tom, že rozhodnutia o privatizácii priamym predajom mimo verejnej súťaže alebo verejnej dražby vydáva Prezídium FNM na návrh ministerstva alebo výkonného výboru FNM, a nie vláda SR, novela znamenala stratu kontroly nad procesom privatizácie
- Zákon č. 370/94 Z.z. o zrušení rozhodnutí vlády SR o privatizácii podnikov, časti majetku podnikov a majetkových účastí štátu priamym predajom – zákon fakticky zrušil rozhodnutia o privatizácii vydané predchádzajúcou vládou
- Zákon č. 374/1994 Z.z. – doplnenie časti o príjme časti výnosov z predaja kupónov

1 9 9 5

marec

- Ministerstvo financií SR odňalo svojím rozhodnutím licenciu PSIS – investičnej spoločnosti, ktorá spravovala najväčší privatizačný fond z 1. vlny kupónovej privatizácie

máj

- rozhodnutie pléna ÚS, že zákon 370/1994 z 21. 12. 1994 o zrušení niektorých rozhodnutí Moravčíkovej vlády o privatizácii je v rozpore s Ústavou SR, ÚS označil zákon za protiústavný preto, že NR SR prekročila svoje kompetencie a nemá právo rušiť uznesenia vlády SR

júl

- KOZ schválila odmietavé stanovisko proti uplatňovanému spôsobu privatizácie

august

- prezídium FNM SR rozhodlo o predaji 39 % akcií a.s. Slovnaft v prospech a.s. Slovintegra

september

- Zákon č. 190/1995 Z.z. – novela zák. č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby – zákon fakticky zrušil kupónovú privatizáciu a nahradil ju akýmsi dlhopisovým odškodnením, zároveň určil spôsob použitia dlhopisov a mal akýmsi spôsobom uspokojiť účastníkov 2. vlny kupónovej privatizácie
- Zákon č. 192/1995 Z.z. – o zabezpečení strategických záujmov štátu pri privatizácii, ktorým sa niektoré konkrétne podniky vylúčili z privatizácie

december

- 20. decembra 1995 plénum ÚS rozhodlo, že ustanovenie § 24, odsek 10 zákona 190/1995 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby, ktorým sa ukladá povinnosť mestám a obciam prijímať dlhopisy ako splátku ceny za prevod bytov do osobného vlastníctva, nie je v súlade s ústavou
- Najvyšší súd zrušil rozhodnutie o odňatí licencie PSIS ministerstvom financií ako protizákonné
- novela zákona č. 304/1995 Z.z. – upravila emisiu dlhopisov a organizovanie trhu s nimi

1996

január

- premiér V. Mečiar na ekonomickej konferencii uviedol, že do konca januára, najneskôr do polovice februára 1996 bude uskutočnená privatizácia všetkých bánk okrem NBS

február

- Zákon č. 56/1996 Z.z. – novela zmenila „povinnosť" zabezpečiť účasť zamestnancov na privatizácii na „možnosť". Súčasne sa zavádza pôsobnosť MSPNM pre podniky určené na likvidáciu

máj

- FNM SR rozhodol o predaji 51 % akcií SLK, a.s., Piešťany v prospech SZPK

júl

- Zák. č. 214/1996 – novela zákona NRSR č.192/1995 Z.z. o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých podnikov a akciových spoločností

august

- začiatok obchodovania s dlhopismi
- FNM SR rozhodol o priamom predaji celého neprivatizovaného balíka akcií Nafta Gbely za symbolickú cenu

október

- vláda prijala opatrenia na zabránenie obchádzania minimálnej ceny dlhopisov – pozastavením priamych predajov bez finančného vyrovnania, ktoré dovtedy tvorilo 84 % všetkých predajov dlhopisov FNM SR
- FNM SR predal 30 % akcií JCP Štúrovo spoločnosti KK Profin, s.r.o., Bojnice
- FNM SR rozhodol o predaji 51 % a.s. Baňa Záhorie spoločnosti Baňa Záhorie 1 (predaj v prospech vysokého funkcionára FNM SR)
- FNM SR schvaľuje priamy predaj podniku NAD Trenčín v prospech v.o.s. Merkur
- Zákon č. 322/1996 Z. z. – ďalšia novela zák. č. 92/1991 Zb o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov – zavádza povinnosť splatenia dlhopisu FNM SR k 31. 12. 1997 majiteľom, ktorí dosiahli dňa 24. 10. 1996 vek 70 rokov

november

- Nález ÚS č. 352/1996 Z.z. – vyhlásil za protiústavný presun kompetencií v otázke schvaľovania priamych predajov z vlády SR na FNM SR

1997

január

- viceprezident prezídia a predseda Výkonného výboru FNM SR Milan Rehák uviedol, že banky sa budú privatizovať pravdepodobne už v marci

február

- opozícia spolu s poslancami ZRS schválila v parlamente novelu zákona č. 192/1995 Z.z. o zabezpečovaní záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností, podľa ktorej nemožno do roku 2003 privatizovať majetkový podiel štátu (FNM SR) v 4 najväčších finančných ústavoch – VÚB, Slovenskej poisťovni, Slovenskej sporiteľni a IRB
- štátny tajomník ministerstva financií P. Staněk uviedol, že medzinárodné inštitúcie, ktoré predtým zdôrazňovali potrebu plošnej privatizácie bánk, už svoje postoje prehodnotili a uznali potrebu pomalšieho a špecifického prístupu v prípade Slovenskej poisťovne a Slovenskej sporiteľne, pričom však považujú za potrebnú skorú privatizáciu VÚB a IRB
- na návrh vlády vrátil prezident M. Kováč na opätovné prerokovanie NR SR schválenú novelu zákona znemožňujúcu privatizáciu kľúčových finančných inštitúcií
- predseda ZRS J. Ľupták (podpredseda parlamentu) odmietol nekalé privatizačné praktiky a opäť sa vyjadril proti privatizácii bánk
- plénum Ústavného súdu SR rozhodlo, že vláda svojím nariadením č. 139/1996 Z. z. (o použití dlhopisov, ktorými sa nahradila zrušená druhá vlna kupónovej privatizácie) porušila viacero ustanovení Ústavy SR, ako aj niekoľko ďalších zákonov

marec

- Zákon č. 92/1997 Z.z. – novela zák. č. 192/1995 Z.z. o zabezpečovaní záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých štátnych podnikov a akciových spoločností – NR SR opakovane schválila novelu zákona o privatizácii finančných inštitúcií, ktorú vrátil prezident M. Kováč, avšak spod moratória na privatizáciu vyňala VÚB a IRB

jún

- Zákon č. 210/1997 Z.z. – novela zákona o veľkej privatizácii, podľa ktorej prešli kompetencie na schvaľovanie priamych predajov opäť na vládu (v dôsledku nálezu ÚS SR č. 352/1996 Z.z. o neústavnosti prechodu tejto kompetencie na FNM SR)

- NR SR schválila novelu zákona o opatreniach v oblasti rozhlasového a televízneho vysielania, čím znemožnila privatizáciu vysielacieho okruhu STV

júl

- na návrh vlády vrátil prezident M. Kováč na opätovné prerokovanie NR SR novelu zákona zakazujúcu privatizáciu vysielacieho okruhu STV2

október

- vláda vyslovila súhlas s poslaneckým návrhom zákona (ZRS), ktorý by posilnil nemožnosť privatizácie energetických podnikov ústavným zákonom
- 9. októbra 1997 zvolenie Ivana Mikloša ako jediného opozičného zástupcu počas 3.vlády V. Mečiara do Dozornej rady FNM SR

1 9 9 8

január

- FNM SR si požičal zdroje v nemeckých markách na výplatu dlhopisov za 14 – 15 % úrok, hoci bežný úrok na svetových trhoch bol pod 4 %

jún

- Nález ÚS č. 221/1998 Z.z. – označil za protiústavné zvýhodnenie vymedzených skupín osôb pri nadobúdaní dlhopisov

júl

- začiatok petičnej akcie HZDS za vypísanie referenda o neprivatizovaní niektorých strategických podnikov

august

- po navýšení základného imania Slovenskej poisťovne o 375 mil. Sk stratil štát prostredníctvom FNM SR v Slovenskej poisťovni majoritu
- Vladimír Mečiar prevzal petičné hárky s podpismi 620 tisíc občanov žiadajúcich vypísanie referenda o zákaze privatizácie niektorých strategických podnikov
- prvý neúspešný pokus o zvolanie mimoriadnej schôdze NR SR o privatizácii Slov. poisťovne
- druhý neúspešný pokus o zvolanie mimoriadnej schôdze NR SR o privatizácii Slov. poisťovne

september

- rezignácia Ivana Mikloša ako jediného opozičného zástupcu v dozornej rade FNM SR na miesto člena DR FNM SR
- parlamentné voľby
- referendum o neprivatizovaní niektorých strategických podnikov
- referendum vyhlásil predseda ÚKPR Igor Lenský za neplatné

október

- ustanovujúca schôdza parlamentu
- konštitúcia koaličnej vlády SDK, SOP, SMK a SDĽ pod vedením Mikuláša Dzurindu

november

- Zákon č. 364/1998 Z.z. – novela zákona č. 192/1995 Z.z. o zabezpečení záujmov štátu pri privatizácii strategicky dôležitých podnikov a akciových spoločností, medzi neprivatizované podniky zaradila VÚB a zrušila čl. I zákona č. 211/1997 Z.z. o revitalizácii podnikov

december

- možnosť výmeny dlhopisov FNM SR za akcie podnikov, v ktorých má FNM SR majetkovú účasť, ohlásil prezident FNM Kaník. Podľa neho ponúkne FNM SR za dlhopisy aj akcie niektorých tzv. strategických podnikov
- existenčné problémy a.s. VSŽ, na zákrok vlády zmena vedenia VSŽ, a.s., a zabránenie bankrotu spoločnosti
- predseda výkonného výboru Ladislav Sklenár vyhlásil, že v prípade porušenia zákona alebo neplnenia podmienok zmluvy, či nesplácania splátok môže privatizovaný majetok prejsť späť do vlastníctva FNM SR

1 9 9 9

marec

- uzatvorenie dohody medzi FNM SR a vlastníkom akcií Nafta Gbely o vrátení akcií do vlastníctva FNM SR

jún

- napriek dohode o vrátení akcií Nafta Gbely do vlastníctva FNM SR, predaj akcií pôvodným vlastníkom novému vlastníkovi – začiatok novej kauzy „Nafta"
- obvinenie štatutárov FNM SR premiérom Dzurindom zo zanedbania povinnosti
- vláda predložila do NR SR návrh na odvolanie Ľudovíta Kaníka z funkcie prezidenta a Ladislava Sklenára z funkcie viceprezidenta FNM SR

júl

- FNM SR odstupuje od niektorých zmlúv o privatizácii majetku

september

- Zákon č. 253/1999 Z.z. – novela zák. č. 92/1991 Z.z. – vymedzuje zoznam podnikov s charakterom prirodzeného monopolu a určuje, že o ich privatizácii rozhoduje vždy vláda po obdržaní stanoviska

Národnej rady, taxatívne určuje zoznam podnikov, kde musí byť zachovaná trvalá majetková účasť vo výške 51 %

október

- NR SR odvoláva Ľudovíta Kaníka z funkcie prezidenta a Ladislava Sklenára z funkcie viceprezidenta FNM SR

november

- vládna koalícia nebola schopná dospieť k dohode o personálnom obsadení postov prezidenta a viceprezidenta FNM SR
- Ministerstvo dopravy pôšt a telekomunikácií zverejnilo formou inzerátu záujem predať 51 % Slovenských telekomunikácií, a.s. Bratislava strategickému investorovi
- premiéri SR a ČR podpísali nulový variant rozdelenia bývalého federálneho majetku

Príloha 3
Privatizácia – výroky

Dagmar Liďáková

Prof. Oto Šik: „Prekážky reformy sú hlavne myslenie ľudí a staré štruktúry."
(HN č. 6, 9. 1. 1990)

Prof. Ing. M. Tuček, CSc., Investiční banka: „Pred deetatizáciou bude treba vyriešiť problém reálneho ocenenia a zadlženia podnikov."
(HN č. 16, 20. 4. 1991)

Dr. Šulc: „Malé podniky by mali byť privatizované rýchlo, ale veľké jednotky by sa mali najskôr odštátniť a potom pomaly sprivatizovať."
(HN č. 18, 4. 5. 1990)

Ing. J. Palán, VSŽ: „Prevažovať v procese privatizácie by mali zamestnanecké akcie a selektívna forma predaja akcií (nie voľný trh)."
(HN č. 27, 3. 7. 1990)

Prof. Karel Kouba, DrSc., Prognostický ústav ČSAV: „Najskôr treba zozbierať prvé skúsenosti a až po ich dôkladnom vyhodnotení zrýchliť tempo privatizácie."
(HN č. 30, 25. 7. 1990)

Prof. M. Zelený, VŠE a New York: „Zamestnanecké akcie budú dobrou motiváciou; a aj tak všetko, čo má v tomto štáte hodnotu, je čiastočne majetkom pracujúcich ako protihodnota za nízke mzdy a životnú úroveň i zničené životné prostredie v minulosti."
(HN č. 33, 15. 8. 1990)

Ing. V. Válek, MF ČSFR: „Pri privatizácii si nevystačíme s klasickými metódami, pretože by to trvalo viac ako 100 rokov. Strašenie výpredajom ekonomiky alebo pohltením je hlúposť, a čo sa týka vývozu časti zisku, je otázne, či by sa bez zahraničného know-how vôbec nejaký zisk dosiahol."
(HN č. 34, 22. 8. 1990)

Prof. Ing. L. Andrášik, DrSc., predseda Slovenskej ekonomickej spoločnosti pri SAV: „Každý musí byť vlastníkom a privlastňovateľom, to nie je celkom možné cez kupóny, tie keď sa rozdajú zadarmo, zotrú sa zásluhy z minulosti na vytvorení samotného bohatstva."
(HN č. 5, 7. 1. 1991)

Doc. Ing. Rudolf Filkus CSc.: „Privatizácia povedie k novým vzťahom medzi ponukou a dopytom i k zníženiu nezamestnanosti, toto sa môže stať len pomocou zahraničného kapitálu, ale ten nevyhnutne potrebuje vnútropolitickú stabilitu."
(HN č. 14, 17. 1. 1991)

M. Borgula, poslanec FZ za SDĽ: „Vláda chce privatizáciou vytvoriť vrstvu bohatých, ktorá ju bude voliť."
(HN č. 46, 23. 2. 1991)

Prof. F. Levcik, Viedeň: „...ČSFR pokusné teritórium monetaristov, za každú cenu predávať do zahraničia aj pod cenu, to je však relatívne vzhľadom na prínos zahraničného investora, avšak prostému zamestnancovi je jedno, kto mu platí mzdu..."
„Aj keď po privatizácii bude vlastníctvo značne roztrieštené, postupne príde ku koncentrácii."
(HN č. 66, 19. 3. 1991)

Gabriel Eichler, Bank of America: „Štát nemôže od podnikov odtiahnuť ruky a nechať ich len tak na-

pospas osudu, musí sa o ne zatiaľ starať, aby ich mohol v budúcnosti predať za čo najlepšiu cenu a tú dosiahnu, len keď budú dobre fungovať, toto medziobdobie by nemalo trvať dlhšie ako 5 rokov."

(HN č. 143, 20. 6. 1991)

JUDr. Ing. G. Lesyk, CSc., poradca ministra financií: „Privatizačný projekt musí obsahovať, koľko percent dostanú zamestnanci, štát, zahraničný investor a koľko pôjde do kupónovej privatizácie, ak chcú zamestnanci participovať na privatizácii, musia podať konkurenčný privatizačný projekt, a ak zvíťazia, budú práve oni rozhodovať o osude podniku."

(HN č. 6, 7. 10. 1991)

V. Komárek, prognostický ústav ČSAV: „Prehodnotiť privatizáciu, ktorá je nezodpovedná voči dnešnej a hlavne budúcim generáciám, treba zastaviť únik národného majetku."

(HN č. 12, 14. 10. 1991)

Roman Hofbauer, minister dopravy, spojov a verejných prác SR: „Nič nie je horšie ako takéto predlžovanie, pretože potom vzniká akási predprivatizačná agónia, keď podniky sú si vedomé, že už nebudú štátne a ešte nie sú privátne."

(Republika, 19. 8. 1993)

Július Tóth , minister financií SR: „Základný problém vidím v tom, či dostane úver obchodnej banky ten, kto vyhral so svojím privatizačným projektom alebo ten, koho si banky vyberú."

(Slovenský východ, 23. 8. 1993)

Dušan Slobodník, minister kultúry SR: „Je možná privatizácia, ale tak, aby si štát ponechal tzv. zlatú akciu, právo veta pri prípadných rozhodnutiach. Je to národná kultúrna povinnosť."

(Mladá Fronta Dnes, 23. 8. 1993)

Ing. Vadim Haraj, riaditeľ odboru privatizácie a podnikateľských foriem MP SR: „Nedostatok voľných kapitálových zdrojov vyvoláva v mnohých prípadoch záujem o privatizáciu iba vybratých – lukratívnych častí majetkov."

(Roľnícke noviny, 22. 10. 1993)

Ivan Lexa: „Neverím, že by z vecných príčin mohol niekto čo len spochybniť privatizáciu za vlády V. Mečiara. Veď práve my sme uplatnili v praxi myšlienku privatizácie na základe širokej účasti zamestnaneckých kolektívov."

(Pravda, 16. 3. 1994)

Ivan Lexa: „Ja sa nestotožňujem s vládou, ktorá prichádza, lebo si nezaslúži iné pomenovanie ako vláda širokej korupcie. S výnimkou privatizácie na spôsob tebe fabrička, tebe fabrička, tebe fabrička... nie je schopná z celkom objektívnych príčin dohodnúť sa na ničom konštruktívnom."

(Republika, 17. 3. 1994)

Milan Janičina, minister pre správu a privatizáciu národného majetku SR: „Neverím, že bežný občan bol stredom záujmu vlády V. Mečiara, keď v posledných týždňoch pod cenu predávala podniky straníckym súkmeňovcom."

„Mečiarova vláda privatizáciu chápala tak, že do kupónovej privatizácie bude zaradené len to, čo sa nepodarí predať."

(Hlas Ľudu, 7. 6. 1994)

Peter Magvaši, minister hospodárstva SR: „Ak by príchod kapitálu nedynamizoval obchod, ak by ho nedynamizovala privatizácia, išlo by o samoúčelné veci."

(Pravda – Finančné spravodajstvo, 29. 6. 1994)

Ivan Lexa: „Kto bude vlastniť banky a peňažné inštitúcie, ten bude rozhodovať o budúcich privatizéroch, dávať, alebo nedávať im peniaze a rozhodovať o bytostných otázkach SR."

„Stále platí naša koncepcia so širokou participáciou zamestnaneckých kolektívov – v štandardných metódach, lepšiu ani nijakú inú nevymysleli. Vymysleli iba číslo – najprv 100, potom 88 miliárd – ktoré sľúbili dávať do masovej, odborne nepremyslenej kupónovej privatizácie v takom a takom termíne."

(Práca, 18. 8. 1994)

Štefan Gavorník, prezident Prezídia FNM SR: „Kupónová privatizácia nás, ako FNM SR, veľmi zaujíma, lebo výnosy z nej nie sú príjmami FNM SR, preto čím väčší majetok pôjde do KP, tým menej príjmov pôjde do FNM, tým menej z nej bude mať."

(Práca, 17. 1. 1995)

Ján Ducký, minister hospodárstva SR: „Moje výhrady k investičným fondom sú iného druhu. Ja tvrdím, že získavajú majetok veľmi lacno, takmer zadarmo, a ich prínos pre prosperitu podnikov nevidím."
(Národná obroda, 21. 1. 1995)

Milan Janičina: „Ja sa fondov nebudem zastávať, nie som ich obhajcom. Ale na druhej strane by som chcel poukázať na to, že súčasná vládna moc využila peniaze, ktoré občania vložili do kupónky, má ich kdesi uložené a získava z nich úroky."
(SME, 21. 2. 1995)

Ing. Peter Bisák, minister pre správu a privatizáciu národného majetku SR: „Rýchlosť privatizácie podľa mňa musí korešpondovať s cieľom, ktorý sa má privatizáciou dosiahnuť."
(Profit, 14. 3. 1995)

Peter Magvaši: „Som zásadne proti výlučnej orientácii vlastníctva slovenských podnikov len do rúk domácej podnikateľskej vrstvy. Zahraničné investície môžu byť významným zdrojom revitalizácie našich podnikov po ich privatizácii."
(Národná Obroda, 24. 4. 1995)

Ján Ducký, minister hospodárstva SR: „Je lepšie predať akejkoľvek skupine podnikateľov, manažmentu alebo zamestnancom za 200 Sk akciu s nominálnou hodnotou 1000 Sk ako záujemcom zo zahraničia, o ktorých vieme, že by dali za akciu aj 1000 Sk, ale potom by zavreli podnik a získali trh."
„V podnikoch, ktoré sú privatizované v druhej vlne, som odporúčal predaj tak, aby vždy zostala časť akcií vo vlastníctve FNM. V prípade košických VSŽ, kde FNM predal všetky akcie, nájdeme spôsob, ako to prekonať."
(Pravda, 24. 8. 1995)

Tomáš Cingeľ, člen Komisie pre dohľad nad privatizáciou: „Štát by mal byť vďačným, ak môže niekomu odovzdať ten ktorý podnik za korunu, ak nový majiteľ je ochotný sa o daný podnik a jeho zamestnancov postarať."
„Nie všetky privatizované podniky sa dajú takto so ziskom predať. Hovoril som o tých, ktoré sú skutočne vo všetkých problémoch a je tu určitá šanca, že kupujúci sa postaví na nohy – tam by som nerozmýšľal a predával za korunu."
(Národná Obroda, 27. 10. 1995)

Ľudovít Černák, podpredseda Demokratickej únie: „Národ vlastne pokorne prijal to, že miesto niekoľko desaťtisíc korún dostáva papier ničím nekrytý, povedzme v podstatne nižšej hodnote a dokonca je schopný predať ho za reálnych 2-3 000 Sk, aby ich dostal „na drevo". Je to postoj tisícročia čakajúceho Slováka v predsieni žmoliaceho klobúčik a čakajúceho, čo mu panstvo dá."
(Práca, 5. 11. 1996)

Mikuláš Dzurinda, podpredseda KDH: „Vyjadrenie Vladimíra Mečiara je aj istým spôsobom prelomové, pretože úplne potvrdzuje obavy, ktoré sme vyslovili už v júni minulého roku, keď oznámil, že pripravil niečo, čo bude iné a lepšie ako kupónová privatizácia. Vtedy som hovoril o vládnom podvode, pretože mi bolo jasné, že FNM SR nikdy nebude mať toľko peňazí, aby mohol splniť jeho sľuby." (reakcia na výrok V. Mečiara: „Ak FNM SR nebude mať peniaze na splatenie dlhopisov, tak je tu ako garant vláda, ktorá siahne do štátneho rozpočtu.")
„Zaujímavosť, a do istej miery aj pikantéria, spočíva v tom, že jeden podvod sa vládnuca moc usiluje riešiť druhým podvodom. Prvým podvodom je samo dlhopisové odškodnenie, z ktorého nič nie je a nebude. Druhý spočíva v sľube premiéra, že ak FNM SR nebude schopný vyplácať peniaze, tak to urobí vláda."
„Obavám sa, že ani zákon o strategických záujmoch štátu nie je dostatočnou zárukou, aby vládnuca moc nerozdávala aj to najcennejšie, čo ešte na Slovensku máme."
„Netvrdím, že kupónová metóda je najlepšia na svete. Tvrdím však, že stále je pre občanov najspravodlivejšia. Dala sa zlepšiť, aby občan nenaletel nejakým podvodníkom v investičnom privatizačnom fonde, dalo sa urobiť veľa, aby do majetku nebol zaraďovaný odpad."
(Práca, 22. 8. 1996)

Vladimír Mečiar: „Neexistuje ochrana vkladov v slovenských bankách, dokonca ani v tých, kde má štát zatiaľ dominantný podiel."
(Slovenský rozhlas, 5. 2. 1996)

Štefan Gavorník, prezident Prezídia FNM SR: „Privatizovať banky treba, ale zatiaľ nevieme ako."
(Pravda, 15. 2. 1996)

Ľubomír Javorský, minister zdravotníctva SR: „Privatizácia je veľmi citlivý proces. Zistili sme, že ak sme aj dali lekáreň lekárnikovi, niektorí nám ju po krátkom čase vrátili späť so zdôvodnením, že si nezohnali úver."

„Dnes privatizáciu lekární kritizujú práve tí, ktorí za dva roky nedokázali dať dokopy ani všetky potrebné papiere na to, aby sa mohli na privatizácii aspoň zúčastniť."

(Pravda, 5. 1. 1996)

Štefan Gavorník, prezident Prezídia FNM SR: „Minister financií ma v júni minulého roku nazval kvôli poisťovni mŕtvym chrobákom, ja jeho zase veľmi živým chrobákom, a čo dnes? Je mŕtvym už aj on."

„Podľa mňa celému pro ať hlavy dokopy, a bez ohľadu na politické tričká. Lebo ak zle dopadne privatizácia bánk, nežná revolúcia v SR nemusí mať nežný koniec."

(Pravda, 29. 1. 1997)

Štefan Gavorník, FNM SR: „Hľadať v privatizácii spravodlivosť sa nedá, ona v sebe nemá takú podmienku. Čo si budeme nahovárať, privatizácia slúžila na to, aby sa upevnila moc."

„Tu sa však išlo opačnou cestou: privatizovalo sa rýchlo – ešte sme si to aj pochvaľovali – a vyberali sa hrozienka z koláča, aby to hneď prinášalo zisky. Ale teraz je už neskoro horekovať."

(Pravda, 1. 2. 1997)

Štefan Gavorník, FNM SR: „Keby sa banky boli hneď dostali do súkromných rúk, nie však tak, že niekto si tým vylieči svoje boľačky, ale keby sa sprivatizovali serióznym spôsobom, nie sú v dnešnej šlamastike."

(Pravda, 19. 12. 1997)

Vladimír Mečiar, predseda vlády SR: „Doprivatizovanie, nie privatizácia finančných ústavov, je vec odborná. Je zle, ak politický dojem deformuje odborný vzťah. Ak povieme, že sa banky nebudú privatizovať, treba povedať aj to, ako zmeniť stav, ktorý v bankách existuje, a ako zachovať v plnom rozsahu perspektívu ich rozvoja."

„Chápem signál neprivatizovať banky do roku 2003 ako zastavenie kapitálových pohybov v týchto peňažných ústavoch a priamo zhoršenie konkurenčného prostredia na vnútornom i medzinárodných trhoch."

(Národná Obroda, 1. 3. 1997)

Peter Stanek, štátny tajomník MF SR: „Privatizáciu v krajinách východnej a strednej Európy môžeme bez škrupúľ nazvať najväčším Klondyke dvadsiateho storočia, rozkrádaním a rozpredávaním všetkých bohatstiev, ktoré tieto národy za desaťročia vytvorili tým, že si odtrhávali od úst, dostávali nízke mzdy a platy a robili na budúcnosť."

„Bohužiaľ, vytvorili nejedného predstaviteľa impérií, ktorý sa nám teraz smeje a chváli, ako to všetko nadobudol ´statočnou prácou´."

(Práca, 2. 4. 1997)

Ivan Mikloš: „Väčšina príčin nedostatočnej úspešnosti kupónovej privatizácie z hľadiska formovania efektívnych vlastníckych vzťahov, rozvoja kapitálového trhu a tak ďalej spočíva nie v samotnej kupónovej privatizácii, ale v nezvládnutí procesov po jej skončení."

(Profit, 3. 3. 1998)

Ivan Mikloš: „Takže ak dnes Mečiar tvrdí to, čo tvrdí, platí heslo Zlodej kričí, chyťte zlodeja!"

(Nový Čas, 16. 5. 1998)

Jozef Kollár, podpredseda predstavenstva a. s. Ľudová banka Bratislava: „Ozdravenie bánk je len predprípravou cieľovej fázy, ktorou by mala byť privatizácia. Jedine privatizáciou sa totiž do ekonomiky dostane nový kapitál a v prípade bánk sa ich podarí ozdraviť."

„Nikto na slovenskom trhu nemá dostatok kapitálu na sprivatizovanie dvoch najväčších bankových inštitúcií. Vstup zahraničného investora preto vidím ako nevyhnutný."

(SITA , 18. 11. 1998)

Štefan Gavorník, FNM SR: „Bolo hlúpe nahrávať majetok iným, ktorí sa navyše ukázali ako darebáci a tunelári podnikov, len svojim nie. Psou povinnosťou každej strany je myslieť na eventualitu, že v budúcom volebnom období sa do parlamentu už nedostane a postarať sa o svojich poslancov, funkcionárov, aktivistov. Nedajboh, že ZRS voľby prehrá a bude musieť prejsť takpovediac do zákopov. Potom sa to už asi rozbije definitívne."

(Pravda, 30. 7. 1998.)

Ivan Mikloš: „Zverejnené údaje potvrdzujú, že mnohí predstavitelia vládnej koalície, ktorí nemôžu privatizovať kvôli konfliktu záujmov, privatizujú cez príbuzných a iné nastrčené osoby.“

(Národná Obroda, 17. 6. 1998)

Ivan Mikloš: „Ukázalo sa, že negatívnou stránkou kupónovej privatizácie boli niektoré fondy a investičné spoločnosti zneužívajúce svoje postavenie. Stalo sa, že fondy boli vykrádané, nedostatočne tlačili na reštrukturalizáciu podnikov.“

(Nový čas, 16. 5. 1998)

„Proces rozdeľovania akcií podnikov prostredníctvom kupónovej privatizácie je ťažko prekonateľná metóda privatizácie z hľadiska rýchlosti, transparentnosti i z hľadiska obmedzovania priestoru na zvýhodňovanie, korupciu a subjektivizmus aj z hľadiska masovej účasti na privatizácii.“

(Profit, 3. 3. 1998)

Vladimír Mečiar: „Privatizácia sa na Slovensku v podstate končí, ďalší rozvoj ide cestou investícií do technológií. Zahraničné investície sú jednou z podmienok reštrukturalizácie a ponúk máme dosť. Sme v situácii, keď ponuky v podstate nasycujú potreby Slovenka. Sú z celého sveta.“

(Trend, 6. 5. 1998)

Jaroslav Volf, predseda výboru NR SR pre hospodárstvo, podnikanie a privatizáciu: „Register privatizovaného majetku sa dostal do volebného programu, lebo naň bola spoločenská objednávka, ľudia oprávnene chceli poznať privatizátorov a vlastníkov. No už vtedy som upozorňoval, že nebude také jednoduché takýto register zostaviť a vydať. Nenaráža to iba na právne problémy, ale je aj fyzickým problémom ho naplniť.“

„Takmer celá privatizácia prebiehala formou priameho predaja vopred určeným záujemcom bez toho, aby niekto iný o nej vedel, mohol sa o ňu uchádzať a teraz ako neuspokojený uchádzač aj sťažovať.“

(Práca, 19. 4. 1999)

Peter Mihók, predseda slovenskej obchodnej a priemyselnej komory: „Ukazuje sa napokon, že aj keď sme deklarovali cieľ udržať majetok v slovenských rukách, tak takzvaná domáca kapitálotvorná vrstva by sa už v súčasnosti veľmi rada zbavila získaného majetku.“

(Pravda, 28. 9. 1999)

REGISTER TABULIEK A GRAFOV

Tabuľka 1 Rýchlosť reformného procesu v postkomunistických krajinách v roku 1996 podľa kumulatívneho indexu liberalizácie (KIL) 15
Tabuľka 2 Súhrnný prehľad dražieb v SR (vrátane holandských) vykonaných podľa zákona č. 427/1990 Zb. v znení neskorších predpisov 30
Tabuľka 3 Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1996 31
Tabuľka 4 Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1997 32
Tabuľka 5 Rekapitulácia použitia finančných prostriedkov z osobitného účtu MSPNM SR v roku 1998 32
Tabuľka 6 Prehľad celkového počtu podnikov (výstupov) a objem sprivatizovaného majetku v prvej vlne privatizácie 37
Tabuľka 7 Členenie výstupov podľa jednotlivých metód uplatnenia v prvej vlne privatizácie 38
Tabuľka 8 Prehľad celkového počtu podnikov (výstupov) a objem sprivatizovaného majetku v druhej vlne privatizácie k 30. 11. 1996 43
Tabuľka 9 Členenie výstupov podľa jednotlivých metód uplatnenia v druhej vlne privatizácie k 30. 11. 1996 43
Tabuľka 10 Objem privatizovaného majetku v SR podľa dátumu podpísania zmlúv s FNM SR v rokoch 1992 – 1998 (štandardné metódy) 46
Tabuľka 11 Počet dlhopisov fondu vrátených na likvidačný účet FNM SR (umorených) 56
Tabuľka 12 Vybrané ukazovatele obchodovania s dlhopismi FNM SR na RM-S (anonymné obchody: september 96 – február 98; priame obchody: august 96 – október 99) 57
Tabuľka 13 Príjmy FNM SR od roku 1992 do 10. septembra 1999 63
Tabuľka 14 Výdavky FNM SR od roku 1992 do 10. septembra 1999 (v mil. Sk) 64
Tabuľka 15 Porovnanie príjmov a výdavkov FNM SR za obdobie od roku 1992 do 10. septembra 1999 (v mil. Sk) 64
Tabuľka 16 Podniky s charakterom prirodzeného monopolu podľa novely zákona č. 92/1991 Zb. 70
Tabuľka 17 Varianty odštátnenia prirodzených monopolov 71
Tabuľka 18 Motívy zachovania prirodzených monopolov v rukách štátu 72
Tabuľka 19 Zisk pred zdanením a tržby prirodzených monopolov* 73
Tabuľka 20 Odvody SPP 74
Tabuľka 21 Odvody ST 74
Tabuľka 22 Zvyšovanie cien elektrickej energie v rokoch 1990-1999 76
Tabuľka 23 Zamestnanosť v prirodzených monopoloch* 77
Tabuľka 24 Rast cudzích zdrojov na aktívach štátnych monopolov* 77

Tabuľka 25 Postoj parlamentných strán k privatizácii pred prijatím novely 80
Tabuľka 26 Predpokladané príjmy z privatizácie prirodzených monopolov 81
Tabuľka 27 Hospodárenie podniku Slovenské elektrárne 83
Tabuľka 28 Hospodárenie š.p. Západoslovenské energetické závody 83
Tabuľka 29 Hospodárenie š.p. Stredoslovenské energetické závody 83
Tabuľka 30 Hospodárenie š.p. Východoslovenské energetické závody 84
Tabuľka 31 Hospodárenie š.p. Slovenský plynárenský priemysel 84
Tabuľka 32 Hospodárenie podniku Transpetrol 85
Tabuľka 33 Hospodárenie podniku Slovenská pošta 85
Tabuľka 34 Hospodárenie podniku Slovenské telekomunikácie 86
Tabuľka 35 Hospodárenie podniku Železnice SR 86
Tabuľka 36 Hospodárske výsledky IRB (v mld. Sk) 91
Tabuľka 37 Hospodárske výsledky VÚB a SLSP (v mld. Sk) 93
Tabuľka 38 Príjmy a výdavky miestnych rozpočtov (v mil. Sk) 96
Tabuľka 39 Emitované obecné cenné papiere (v mil. Sk) 96
Tabuľka 40 Prijaté úvery mestami a obcami (v mil. Sk) 96
Tabuľka 41 Reprivatizácia lesnej pôdy v prospech miest a obcí (v ha) 100
Tabuľka 42 Kapitálové príjmy obcí (v mil. Sk) a ich percentný podiel na celkových príjmoch obcí 100
Tabuľka 43 Úverové zaťaženie na obyvateľa v Sk 101
Tabuľka 44 Výdavky miestnych rozpočtov (v mil. Sk) 102
Tabuľka 45 Stupeň slobody rozhodovania a očakávaná úroveň korupcie 109
Tabuľka 46 Privatizované hotely, odhad Ústavu turizmu z roku 1994 132

Graf 1 Počet legislatívnych úprav podľa jednotlivých vlád 25
Graf 2 Súhrn vydražených cien v malej privatizácii v SR v mld. Sk 29
Graf 3 Objem privatizovaného majetku v SR podľa dátumu podpísania zmlúv s FNM SR v rokoch 1992–1998 (štandardné metódy, tis. Sk) 46

AUTORI

Ing. Jana Červenáková (1963) – v roku 1985 ukončila VŠE, pracovala v podnikovej sfére ako finančný manager , pôsobila ako konzultant pre oblasť finančného poradenstva a krízového managementu v Slovak management training center, od roku 1998 je členom poradného zboru združenia M.E.S.A.10, v súčasnosti pracuje ako project manager v M.E.S.A. 10 Consulting Group s.r.o.

Ing. Marek Jakoby (1970) je absolventom odboru Zahraničný obchod na Obchodnej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave. V rokoch 1994–1996 absolvoval zahraničnoobchodnú prax vo Fínsku. Od roku 1996 pracuje v združení M.E.S.A. 10 ako analytik, kde sa venuje predovšetkým otázkam makroekonomického vývoja, zahraničného obchodu a výkonnosti a konkurencieschopnosti priemyslu. Externou formou pokračuje v postgraduálnom štúdiu na Katedre práva Obchodnej fakulty EU v Bratislave. Spoluautor publikácie Sľuby a realita. Slovenská ekonomika 1995–1998 a kapitoly Celkový ekonomický vývoj v publikácii Slovensko 1998–1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti.

Ing. Miroslav Kňažko (1976) je absolventom odboru Daňovníctvo na Národohospodárskej fakulte Ekonomickej univerzity v Bratislave. Od júla 1999 pracuje ako analytik M.E.S.A. 10 a zároveň je šéfredaktorom mesačníka Revue verejnej správy.

Dagmar Liďáková (1979), študentka druhého ročníka Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave. V občianskom združení M.E.S.A. 10 pracuje od roku 1998 ako asistentka analytických projektov a mesačníka Slovak Monthly Report/Slowakischer Monatsbericht.

Ing. Peter Pažitný (1976) je absolventom Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave. Od roku 1997 pracuje v občianskom združení M.E.S.A. 10 ako analytik a venuje sa predovšetkým projektom ekonomických analýz v oblasti makroekonomického vývoja a privatizácie. Externou formou pokračuje v postgraduálnom štúdiu na Katedre hospodárskej politiky Národohospodárskej fakulte EU v Bratislave. Spoluautor publikácie *Sľuby a realita. Slovenská ekonomika 1995–1998* a kapitoly *Celkový ekonomický vývoj* v publikácii *Slovensko 1998–1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti.*

Ing. Oľga Reptová (1951) vyštudovala Obchodnú fakultuVŠE v Bratislave, v rokoch 1990–1992 pracovala na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku SR, v rokoch 1992–1995 v investičnej spoločnosti, v rokoch 1995–1997 v obchodnej spoločnosti ako riaditeľka. Od novembra 1998 pôsobí v občianskom združení M.E.S.A. 10 ako senior analytik a zástupca výkonného riaditeľa. Venuje sa predovšetkým privatizácii, sociálnej reforme, je koordinátorka Slovenského ekonomického fóra. Je členkou Aliancie za transparentnosť a boj proti korupcii. Spoluautorka kapitoly o Privatizácii v publikácii Slovensko 1998–1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti.

Ing. Emília Sičáková (1975) je absolventkou Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave (1998). Od roku 1997 pôsobí ako výskumná pracovníčka Centra pre hospodársky rozvoj so zameraním na komplexnú analýzu ekonomických údajov. Absolvovala odbornú stáž na Svetovej banke vo Washingtone D.C. a v Transparency International USA. V súčasnosti je prezidentkou Transparency International Slovensko, ktorá pôsobí v rámci Centra pre

hospodársky rozvoj, a pokračuje na postgraduálnom štúdiu.

Ing. Martin Strieborný (1976) je absolventom Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave – špecializácie zahraničný obchod. V rámci programu TEMPUS PHARE absolvoval šiesty semester svojho vysokoškolského štúdia na Univerzite Johanna Keplera v rakúskom Linzi. V súčasnosti pôsobí ako interný doktorand na Katedre medzinárodného obchodu Obchodnej fakulty EU. Zároveň od roku 1999 spolupracuje so združením M.E.S.A. 10 a je zastupujúcim šéfredaktorom mesačníka Slovak Monthly Report/Slowakischer Monatsbericht.

Mgr. Martin Valentovič (1974) je absolventom Fakulty managementu Univerzity Komenského v Bratislave, špecializácia Medzinárodné ekonomické vzťahy. V roku 1999 ukončil štvorsemestrálne štúdium diplomacie na Ústave medzinárodných vzťahov a aproximácie práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Pracuje ako analytik M.E.S.A. 10, kde pôsobí od roku 1994 a venuje sa privatizácii, ekonomickej transformácii a problematike EÚ.

.

od spoločného k súkromnému

10 ROKOV PRIVATIZÁCIE NA SLOVENSKU

Editori: Viktor Nižňanský a Oľga Reptová

Redakčná úprava: Miroslav Kollár

Jazyková korektúra: Jela Krajčovičová

Typografická úprava: Farnbauer-Kalligram, Bratislava

Návrh obálky: Simona Bubánová – Tauchmannová

Tlač: AZPRINT, s.r.o., Nové Zámky

Náklad 1000 ks.

© M.E.S.A. 10 – Centrum pre ekonomické a sociálne analýzy, Bratislava 1999

ISBN: 80–968293–0–0

V rokoch 1995 – 1999 vydala M.E.S.A. 10 tieto publikácie

- Financovanie sociálnych služieb na Slovensku
- Slovenské Ekonomické fórum: diskusný klub, zborník 1997-1998
- Sľuby a realita – Slovenská ekonomika 1995-1998
- Privatizácia na Slovensku – aktuálne problémy a otázky
- Rozvojové možnosti a obmedzenia regiónu juhozápadného Slovenska
- Ekonomické podmienky fungovania samospráv od roku 1990
- Nový systém financovania samosprávy na Slovensku
- Nový systém financovania verejnej správy na Slovensku
- Financie miest

M.E.S.A. 10 – Centrum pre ekonomické a sociálne analýzy je ekonomický think tank, ktorý vznikol v roku 1992, a jeho hlavným cieľom je podpora ekonomickej a spoločenskej transformácie so zámerom, aby sa Slovenská republika stala modernou a prosperujúcou spoločnosťou.
M.E.S.A. 10 spracováva analýzy, monitoringy, štúdie, vyjadruje sa k aktuálnej hospodárskej politike, usporadúva prednášky, diskusné kluby, konferencie a semináre v oblasti makroekonomiky, sociálnej sféry, privatizácie a fiskálnej decentralizácie.

PORADNÝ ZBOR
Ivan Mikloš, Jana Červenáková, Pavol Kinčeš, František Kurej, Viktor Nižňanský, Gabriel Palacka, Vladimír Rajčák, Juraj Stern, František Šebej

VÝKONNÝ RIADITEĽ
Viktor Nižňanský

M.E.S.A. 10 BRATISLAVA
Hviezdoslavovo námestie 17, 811 02 Bratislava
tel.: (421 – 7) 54435328
fax: (421 – 7) 54432189
E-mail: mesa10@mesa10.sk
internet: http://www.mesa10.sk